

*Проект редакції
2024 року*

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

Цей документ створено ЗРНГО «Волинський ресурсний центр» в рамках проекту «Підтримка актуалізації стратегій розвитку шести регіонів України», який став можливим завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «ГОВЕРЛА». Зміст цього документу не обов'язково відображає погляди USAID та Уряду США».

Зміст

Вступ	10
Розділ I. ОПИС ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	12
1.1. Загальні відомості про Закарпатську область	12
1.2. Демографічний потенціал та трудові ресурси області	23
1.3. Інфраструктура області.....	59
1.4. Регіональна економіка	105
1.5. Структура бюджету Закарпатської області	122
1.6. Розвиток сільських територій та сільське господарство	128
1.7. Розвиток гірських територій	133
1.8. Екологічна ситуація в Закарпатській області	134
1.9. Цивільний захист населення	141
1.10. Громадянське суспільство та міжнародна співпраця	144
1.11. Смарт-спеціалізація Закарпатської області	145
Розділ II. Аналіз сильних сторін, можливостей розвитку, слабких сторін та загроз розвитку Закарпатської області (SWOT-аналіз)	149
2.1. Результати SWOT-аналізу	149
2.2. SWOT – матриця. Порівняльні переваги, виклики і ризики	155
ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ	155
ВИКЛИКИ	156
РИЗИКИ	157
Розділ III. Сценарії розвитку регіональної економіки	160
Розділ IV. Стратегічне бачення розвитку Закарпатської області	164
Розділ V. Стратегічні та оперативні цілі, завдання розвитку Закарпатської області на період до 2027 року.....	164
Стратегічна ціль 1. Розвиток, орієнтований на людину	167
Стратегічна ціль 2. Підвищення конкурентоспроможності регіону	179
Стратегічна ціль 3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області	197
Розділ VI. Система моніторингу та оцінювання результативності реалізації Стратегії	206
Розділ VII. Узгодженість Стратегії з програмними документами та основними аспектами розвитку області.....	207

Перелік рисунків

Рис 1. Закарпатська область на карті.....	12
Рис 2. Графічна частина Перспективного плану формування територій громад Закарпатської області.....	14
Рис 3. Карта районів Закарпатської області	14
Рис 4. Інтерактивна карта ґрунтів Закарпатської області.....	16
Рис 5. Обсяги заготівлі деревини за даними Держлісагенства , тис.м ³	20
Рис 6. Термальні зони Закарпаття.....	21
Рис 7. Напрями місцевої економіки розвитку, опитування 2020	22
Рис 8. Чисельність населення, держстат на 01.01.	24
Рис 9. Мапа чисельності населення в розрізі громад Закарпатської області, 01.01.2022	25
Рис 10. Гендерний розріз населення області, 2021, держстат.....	26
Рис 11. Порівняння гендерного розрізу населення 1989/2022	26
Рис 12. Статеві-віковий розподіл поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги по Закарпатській області, 13.09.2024.....	27
Рис 13. Вікові групи поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги, 13.09.2024	28
Рис 14. Природний та міграційний приріст населення, осіб	30
Рис 15. Приріст населення в громадах Закарпатської області, %	30
Рис 16. Працездатне населення Закарпатської області в розрізі громад, 01.01.2022.....	31
Рис 17. Тенденція кількості зайнятих 15 – 70 років, тис. осіб (держстат)	33
Рис 18. Зайнятість та безробіття населення 15 – 70 років, тис.осіб (дані служби зайнятості).....	33
Рис 19. Безробітні, тис. осіб.....	34
Рис 20. Рівень зайнятості, Україна	34
Рис 21. Рівень безробіття, Україна	35
У січні – вересні 2024 року роботодавцями було подано інформацію про заплановане масове вивільнення 1190 працівників.	35
Рис 22. Обсяги запланованого масового вивільнення працівників у січні – вересні 2023 року	35
Рис 23. Зміна значення, збільшення січень-вересень 2022/2023	36
Рис 24. Заплановане вивільнення за видами економічної діяльності, порівняння січень – вересень 2023/2024 року, осіб	37
Рис 25. Кількість осіб, попереджених про заплановане вивільнення	38
Рис 26. Працевлаштування безробітних, у січні-вересні 2024 року.....	39
некваліфіковані робітники – 15,7%;	39
Рис 27. Структура безробітних за статтю, 01 жовтня 2024 року	40
Рис 28. Структура безробітних за віком, 01 жовтня 2024 року.....	40
Рис 29. Структура безробітних за освітою, 01 жовтня 2024 року.....	40
Рис 30. Структура безробітних за видами економічної діяльності та професійними групами, %, 01 жовтня 2024 року	41
Рис 31. Структура вакансій зареєстрованих в центрах зайнятості, за видами економічної діяльності та професійними групами %, 01.10.2024	42
Рис 32. Чисельність ВПО в розрізі громад Закарпатської області,	44
02.04.2024	44
Рис 33. Сальдо міграції ВПО в територіальних громадах Закарпаття, 02.04.2024	45
Рис 34. Розподіл ВПО та місцевого населення за віковими категоріями	46
Рис 35. На мапі зображено основні області звичного проживання ВПО, які	47
Рис 36. Відносна густина населення по районах Закарпатської області та розподіл респондентів як відсоток до загального числа учасників	47
Рис 37. Нинішній статус зайнятості ВПО.....	48
Рис 38. Сектори економіки, в яких навчалися/здобували освіту ВПО	49

Рис 39. Професія респондентів - ВПО	49
Рис 40. Висловлені ВПО причини, з яких вони не шукають роботу	50
Рис 41. Тип житла, у якому на поточний момент мешкає ВПО в Закарпатській області	51
Рис 42. Тип житла, в якому на поточний момент мешкає ВПО в	51
Рис 43. Джерела доходів ВПО, %	52
Рис 44. Рівень потреб у місцевих послугах ВПО	53
Рис 45. Суб'єктивна оцінка ВПО своєї інклюзії в життя місцевих громад	53
Рис 46. Суб'єктивна оцінка ступеня інклюзії ВПО в життя місцевих громад представниками місцевого населення	54
Рис 47. Ступень інклюзії у місцевих громадах серед ВПО за районами	54
Рис 48. Наміри ВПО щодо повернення, інтеграції та подальшого переселення	55
Рис 49. Мапа преференцій/намірів ВПО щодо подальшого	56
Рис 50. Базові потреби та проблеми ВПО	56
Рис 51. Карта автодоріг Закарпатської області	59
Рис 52. Схема пасажирського сполучення « Укрзалізниці» на 2021 рік	60
Рис 53. Мапа міжнародних транспортних коридорів Закарпатської області	61
Рис 54. Перевезення пасажирів за видами транспорту, млн осіб	62
Рис 55. Карта покриття мобільними операторами території Закарпатської області	63
Рис 56. Карта охоплення регіонів України пересувними відділеннями Укрпошти	64
Рис 57. Інтерактивна карта відділень Нової пошти	65
Рис 58. Динаміка споживання паливно-енергетичних ресурсів	71
Рис 59. Структура споживання природного газу у 2022 році	71
Рис 60. Структура споживання електричної енергії у 2022 році	71
Рис 61. Динаміка росту потужності виробництва електроенергії, МВт	72
Рис 62. Середня наповнюваність 1-4 класів учнями по Закарпатській області, 2022 – 2023 роки (за даними Міністерства освіти та науки України)	75
Рис 63. Середня наповнюваність шкіл по Закарпатській області, 2022 – 2023 роки	77
Рис 64. Динаміка контингенту учнів за даними Міністерства освіти та науки України	77
Рис 65. Субвенція на одного учня, тис грн.	78
Рис 66. Шкільних будівель на одного учня м ²	78
Рис 67. Заклади освіти з інклюзивними класами і групами (Закарпатська область)	79
Рис 68. Кластери Закарпатського госпітального округу відповідно до адміністративно-територіального розподілу	82
Рис 69. Електронна карта місць надання первинної медичної допомоги	84
Рис 70. Розподіл кількості декларацій за областями за даними НСЗУ на 01.09.2024	84
Рис 71. Мережа екстренної медичної допомоги	85
Рис 72. Динаміка скорочення ліжкового фонду у закладах охорони здоров'я Закарпатської області, %	90
Рис 73. Динаміка створених електронних направлень, % (НСЗУ)	90
Рис 74. Розподіл створених направлень за категоріями, млн одиниць	91
Рис 75. Показники розвитку сфери туризму	93
Рис 76. Мережа оздоровчих, рекреаційних та туристичних об'єктів області, 2021 рік	93
Рис 77. Кількість відвідувачів у національних парках, 2022 рік	94
Рис 78. Кількість відвідувачів у музеях, 2022 рік	94
Рис 79. Туристичний збір, тис гривень.	96
Рис 80. Громади-лідери по туристичному збору	97
Рис 81. Туристичний збір у розрізі громад Закарпатської області, січень – липень 2024 року	97
Рис 82. Структура суб'єктів господарювання (Державна податкова служба у Закарпатській області, 01.10.2024)	105
Рис 83. Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності у порівнянні 2017/2020 роки (за даними держстату), %	108

Рис 84. Найбільші платники податків Закарпатської області	109
Рис 85. Облaсті – лідери за кількістю релокованих підприємств (за даними Міністерства економіки України, 2023)	110
Рис 86. Питома вага ФОП у загальній кількості релокованих до Закарпатської області підприємств, 01.10.2024	111
Рис 87. Питома вага підприємств у загальній кількості релокованих до області за галузями економіки, 01.10.2024	111
Рис 88. Кількісна структура релокованих підприємств переробної промисловості за видами діяльності, 01.10.2024.....	112
Рис 89. Відсоток загальної кількості релокованих підприємств у розрізі	113
районів, 2023 рік	113
Рис 90. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами, млн.дол США (держстат).....	116
Рис 91. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами, млн доларів США.....	116
Рис 92. Індустріальні парки Закарпаття	120
Рис 93. Видатки у розрізі основних галузей бюджетної сфери у загальному обсязі видатків загального та спеціального фонду	125
Рис 94. Питома вага видатків у розрізі економічної класифікації у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів області у 2021-2023 роках.	126
Рис 95. Касові видатки	127
Рис 96. Держгеокадастр, 2019	129
Рис 97. Співвідношення сільського та міського населення Закарпатської області, тис.осіб	131
Рис 98. Мапа гірських населених пунктів Закарпатської області за даними	133
Рис 99. Динаміка розвитку об'єктів природно-заповідного фонду, %	139

Перелік таблиць

Таблиця 1.	Кількість адміністративно-територіальних одиниць по районах,	15
Таблиця 2.	Водні об'єкти регіону	19
Таблиця 3.	Основні водоносні горизонти	20
Таблиця 4.	Демографічні тенденції Закарпатської області	23
Таблиця 5.	Гендерний розріз населення області.....	25
Таблиця 6.	Гендерний розріз населення по районах на 01.01.2022.....	26
Таблиця 7.	Порівняння співвідношення жінок та чоловіків 1989/2022	27
Таблиця 8.	Статеві-віковий розподіл поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги по Закарпатській області, 13.09.2024.....	28
Таблиця 9.	Питома вага Закарпатської області в структурі України.....	28
Таблиця 10.	Природний приріст населення, Закарпатська область	29
Таблиця 11.	Міграційний приріст, осіб	29
Таблиця 12.	Чисельність наявного населення по районах.....	31
Таблиця 13.	Вікова структура населення на 01.01.2022 рік.....	32
Таблиця 14.	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності (у розрахунку на одного штатного працівника, грн.).....	42
Таблиця 15.	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників по регіонах України, грн.	43
Таблиця 16.	Статеве співвідношення серед респондентів вибірки дослідження.....	45
Таблиця 17.	Розподіл кожної підгрупи цільової групи населення за самоідентифікацією власної приналежності до певної етнічної групи.....	46
Таблиця 18.	Області звичного проживання ВПО, які навчалися/здобувати освіту для працевлаштування в основних секторах економіки.....	48
Таблиця 19.	Транспорт, зв'язок, розвиток дорожнього господарства	61
Таблиця 20.	Питома вага перевезень регіону в економіці України	61
Таблиця 21.	Стан доступу до мережі Інтернет (широкосмуговий Інтернет (державні установи)	63
Таблиця 22.	Водопостачання, млн м ³	66
Таблиця 23.	Динаміка водокористування води за 2020 - 2022 роки	66
Таблиця 24.	Використання води за видами економічної діяльності у 2022 році та двох попередніх	67
Таблиця 25.	Загальне водовідведення, млн.м ³	68
Таблиця 26.	Загальні показники поводження з відходами за звітний період.....	70
Таблиця 27.	Кількість закладів обладнаних сучасними засобами навчання (проектори, інтерактивні дошки), 2023 рік	76
Таблиця 28.	Наявність навчальних комп'ютерних комплексів, 2023 рік	76
Таблиця 29.	Сума договорів протягом 2021 – 2023 років та здійснені оплати протягом 2021 – 2022 років, грн.....	86
Таблиця 30.	Експертська діяльність (результати опитування), 2022 рік.....	95
Таблиця 31.	Спортивні школи (за даними Міністерства молоді та спорту України; на кінець року)	100
Таблиця 32.	Фізкультурно-оздоровча робота у 2021 році (за даними Міністерства молоді та спорту України; на кінець року)	100
Таблиця 33.	Основні показники діяльності підприємств до війни	106
Таблиця 34.	Індекси промислової продукції за основними видами діяльності (відсотків до попереднього року)	107
Таблиця 35.	Динаміка експорту промислової продукції підприємств Закарпатської області у розрізі основних товарних груп	117
Таблиця 36.	Динаміка імпорту промислової продукції підприємств Закарпатської області у розрізі основних товарних груп	117

за підсумками січня–грудня 2023 року.....	117
Таблиця 37. Товарооборот підприємств роздрібної торгівлі та доходи населення, млн гривень.	118
Таблиця 38. Доходи місцевих бюджетів всього, млн гривень.	122
Таблиця 39. Надходження податків, зборів та інших доходів до місцевих бюджетів.....	123
Таблиця 40. Надходження до місцевих бюджетів в розрізі основних податків	123
Таблиця 41. Видатки зведеного бюджету області, млн грн.	124
Таблиця 42. Видатки у розрізі основних галузей бюджетної сфери та їх питомої ваги у загальному обсязі видатків загального та спеціального фонду	125
Таблиця 43. Видатки місцевих бюджетів області у розрізі економічної класифікації.....	126
Таблиця 44. Капітальні видатки місцевих бюджетів та їх питома вага у видатках зведеного бюджету області (загальний та спеціальний фонди) за 2021-2023 роки	127
Таблиця 45. Виробництво сільськогосподарських культур, тис тонн	129
Таблиця 46. Кількість сільськогосподарських тварин у підприємствах на 1 січня 2023 року	130
Таблиця 47. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за видами економічної діяльності.....	130
Таблиця 48. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно- правовими формами господарювання	130
Таблиця 49. Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2022 рік та два попередніх	134
Таблиця 50. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності	135
Таблиця 51. Динаміка водокористування за 2021 рік та два попередні.....	136
Таблиця 52. Використання води за видами економічної діяльності у 2021 році та двох попередніх	137
Таблиця 53. Динаміка структури природно-заповідного фонду	137
Таблиця 54. Відображення інноваційного потенціалу: результати Закарпатської області	145
Таблиця 55. Визначені галузі з інноваційним потенціалом Закарпатської області	146
Таблиця 56. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом Закарпатської області лише КВЕД В-Е	147
Таблиця 57. Узгодженість цілей Стратегії з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 р.	209
Таблиця 58. Зв'язок цілей Стратегії та Цілей сталого розвитку	211
Таблиця 59. Розподіл відповідальності та визначення співвиконавців.....	212
Таблиця 60. Індикатори	219

Перелік скорочень

ВПО	Внутрішньо переміщені особи
ВДЕ	Відновлювальні джерела енергії
ДФРР	Державний фонд регіонального розвитку
ДНЗ	Дошкільний навчальний заклад
ЗСО	Заклад середньої освіти
КМУ	Кабінет Міністрів України
КЗ	Комунальний заклад
КП	Комунальне підприємство
МСП	Мале та середнє підприємництво
МТД	Міжнародна технічна допомога
НКП	Некомерційне комунальне підприємство
НВК	Навчально-виховний комплекс
ОДА/ОВА	Обласна державна/військова адміністрація
ОМС	Орган місцевого самоврядування
ПВР	План відновлення та розвитку
ПП	Пункт пропуску
РГ	Робоча група з розробки
СПД	Суб'єкти підприємницької діяльності
ТПВ	Тверді побутові відходи
ФАП	Фельдшерсько–акушерський пункт
ЦНАП	Центр надання адміністративних послуг

Вступ

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року (далі – Стратегія 2027) є документом, що визначає тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку регіону, стратегічні та оперативні цілі, пріоритети розвитку регіону на відповідний період, основні завдання, етапи та механізми їх реалізації, систему моніторингу та оцінки результативності.

Цей документ став результатом актуалізації регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на 2021 – 2027 роки, яка відбулася у відповідності до Закону «Про засади державної регіональної політики» із змінами в редакції Закону № 2389-IX від 09.07.2022, Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 695 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 940), Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів та Порядку підготовки та надання висновку про відповідність проєктів регіональних стратегій розвитку, планів заходів з їх реалізації та змін до них встановленим вимогам щодо їх підготовки, стратегічним цілям і пріоритетам, визначеним Державною стратегією регіонального розвитку України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України 04 серпня 2023 року № 816 «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів» та Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженої наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства 31.03.2016 № 79, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 26 квітня 2016 року за № 632/28762 (із змінами).

Ця Стратегія розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722.

Ця Стратегія також враховує положення Плану України, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 244 (Офіційний вісник України, 2024 р., № 32, ст. 2035), та плану заходів з реалізації Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями на 2024-2028 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 червня 2024 року № 588 (Офіційний вісник України, 2024 р., № 63, ст. 3773).

Головною метою актуалізованої Стратегії розвитку Закарпатської області на 2021 - 2027 роки є посилення соціально-гуманітарної, економічної, просторової згуртованості Закарпатської області, підвищення рівня безпеки і добробуту громадян шляхом задоволення потреб регіону та територіальних громад у відновленні інфраструктури та модернізації економіки за принципом “краще, ніж було”, ефективного використання внутрішнього потенціалу територій, розвитку системи демократичного, децентралізованого та інклюзивного багаторівневого врядування.

Загалом Стратегія 2027 націлена на:

- створення безпекових та соціально-економічних умов для громадян Закарпатської області та територіальних громад;
- розвиток інфраструктури, зокрема інфраструктури електронних комунікаційних мереж на принципах прозорості, підзвітності, сталості, інклюзивності, енергоефективності, адаптації до зміни клімату, захищеності та стійкості до безпекових загроз та економічної доцільності; розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування на регіональному та місцевому рівні у сфері стратегічного планування, проектного менеджменту, цифровізації, протидії корупції;
- розвиток людського капіталу, відновлення підприємницької діяльності та зростання економіки на основі внутрішнього потенціалу територій та регіональної смарт-спеціалізації;
- розвиток багаторівневого врядування, наближення системи управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС;
- залучення громадян до прийняття рішень на регіональному та місцевому рівні;
- дотримання балансу екосистем;

- розбудова партнерств, розвиток міжмуніципального, міжрегіонального та транскордонного співробітництва; сприяння економічному розвитку регіону шляхом залучення інвестицій для реалізації інноваційних проєктів;
- відновлення та розвиток системи надання соціальних послуг на регіональному та місцевому рівні.

З метою актуалізації Стратегії розвитку Закарпатської області на 2021- 2027 роки та Плану заходів з її реалізації на період 2024 – 2027 років розпорядженням голови обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації № 981 від 09.11.2023 (із змінами) було створено керівний комітет та робочу групу з організації підготовки змін до стратегічних документів.

У роботі над актуалізацією Стратегії взяли участь навколо 40 представників неурядових організацій, аналітичних центрів, міжнародних організацій, незалежних експертів, дослідників та громадських активістів. Такий підхід забезпечив інклюзивність та відкритість процесу.

Було проведено чотири засідання Робочої групи, члени якої здійснювали актуалізацію Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року з використанням територіально-орієнтованого підходу та смарт-спеціалізації:

- 14 листопада 2023 року під час спільного засідання керівного комітету та робочої групи було представлено напрацювання соціально-економічного аналізу, обговорено проєкт стратегічного бачення та актуалізовано SWOT – аналіз Закарпатської області;
- 19 грудня 2023 року під час засідання робочої групи було узгоджено SWOT – аналіз та актуалізовано стратегічні та оперативні цілі;
- 24 січня 2024 року під час засідання робочої групи було актуалізовано оперативні цілі та завдання, а також оголошено про збір проєктних ідей до Плану реалізації Стратегії;
- 26 березня 2024 року під час засідання робочої групи було обговорено проєкт Стратегії Закарпатської області на період до 2027 року;
- Залучення представників громадських організацій, територіальних громад області та вищих навчальних закладів до актуалізації проєкту Стратегії 2027 відбувалося за рахунок проведення додаткових консультацій, а саме:
- 20 лютого 2023 року з громадськими організаціями Закарпатської області на базі Закарпатського регіонального відділення Асоціації міст України;
- 21 лютого 2023 року з освітянами на базі Ужгородського національного університету (УжНУ);
- 01 березня 2023 року з представниками органів місцевої влади;

28 серпня 2024 року відбулося публічне обговорення проєкту Стратегії Закарпатської області на період до 2027 року за участі представників/ць інституцій громадянського суспільства, які висловили свої пропозиції та були включені до тексту документу.

Основні принципи, на яких відбувалась актуалізація Стратегії, це:

- інноваційна спрямованість – визначення окремих напрямів та завдань регіональної стратегії з метою прийняття та впровадження нових технологічних рішень у певних видах економічної діяльності з урахуванням інноваційного потенціалу регіону;
- відкритість – забезпечення залучення зацікавлених представників, зокрема суб'єктів підприємництва, науково-дослідних установ, закладів вищої освіти та громадських об'єднань, до процесу розроблення та реалізації регіональної стратегії;
- паритетність – створення рівних можливостей для висловлення позицій усіх сторін та забезпечення максимального врахування їх інтересів під час розроблення та реалізації регіональної стратегії;
- координація – взаємозв'язок та узгодженість регіональної стратегії з довгостроковими стратегіями, планами і програмами розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- доповнюваність – забезпечення взаємозв'язку науки, освіти, виробництва, фінансових та людських ресурсів у розвитку інноваційної діяльності;
- диверсифікація – можливість створення нових видів економічної діяльності у визначених галузях економіки;
- вузька спеціалізація – обмеження переліку видів економічної діяльності, вибір яких обумовлений перспективними можливостями регіону та які провадитимуться на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Загалом, Стратегія до 2027 року актуалізована з урахуванням позиції всіх територій

області, широкого кола громадськості, науковців, освітян, професійних об'єднань та експертних організацій. Важливо відзначити, що зазначений документ пройшов відповідну процедуру стратегічної екологічної оцінки, передбачену Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» із останніми змінами № 2849-IX від 13.12.2022 та рекомендаціями, затвердженими наказом Міністерства екології і природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 «Про затвердження методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування» (із змінами).

Відповідно до звіту стратегічної екологічної оцінки (СЕО) Стратегія 2027 року повністю враховує принцип екологічної збалансованості (сталого розвитку) Закарпатської області та зорієнтована на зниження антропогенного впливу на довкілля. Моніторинг ефективності впровадження СЕО Стратегії 2027 є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля матиме стратегічний документ в цілому, а також – необхідною передумовою екологічної збалансованості розвитку Закарпатської області.

Розділ I. ОПИС ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1.1. Загальні відомості про Закарпатську область

Географічне розташування та природно ресурсний потенціал

Закарпатська область є однією з наймолодших областей України – вона утворена в січні 1946 року. Унікальне геополітичне розташування на перехресті міжнародних транспортних, економічних, торговельних, культурних шляхів сприяє розвитку і подальшому поглибленню всебічного міждержавного співробітництва, відводить важливу роль регіону в інтеграції України в європейські структури.

Рис 1. Закарпатська область на карті

Область на північному сході, сході і південному сході межує з Львівською та Івано-Франківською областями. На північному заході, заході і півдні кордони області межують з державним кордоном України загальною протяжністю 467,3 км, у тому числі з Угорщиною – 130,0 км, Румунією – 205,4 км, Словаччиною – 98,5 км і Польщею – 33,4 км. В області діє 17 контрольно-пропускних пунктів та пунктів спрощеного переходу через державний кордон, у тому числі 9 – автомобільних пунктів, 6 – для залізничного транспорту, 1 – у міжнародному аеропорті «Ужгород».

Закарпаття розташоване на крайньому південному заході України, є географічним центром Європи. Має різноманітний рельєф та кліматичні умови. Закарпаття – єдина область України, яка розташована за головними Карпатськими хребтами. Це підсилює її транспортну віддаленість від решти території країни, зв'язок з якою можливий лише через перевали. Найбільше значення серед них мають Ужоцький (абсолютна висота 889 м), Верецький або

Ворітський (839 м), Воловецький або Бескидський (1014 м), Торунський (930 м) разом з Вишківським (941 м) та Яблуницький, або Татарський (931 м).

Закарпатська область знаходиться в межах двох великих фізико-географічних одиниць – Карпатської гірської (4/5 території) та Закарпатської низовинної. Якщо природні умови останньої (рельєф, клімат, ґрунтово-рослинний покрив тощо) майже всюди сприятливі для господарського освоєння людиною, то в Карпатах найкращі умови для цього мають міжгірні улоговини, долини рік, пологі схили і частково низькогір'я.

Найвища точка України – гора Говерла (2061 м) – знаходиться на території Закарпатської області.

Відстані до столиці України, до обласних центрів регіонів-сусідів та найближчих європейських столиць від обласного центру (м. Ужгород):

до м. Київ – 788 км; до м. Львів – 265 км;

до м. Івано-Франківськ – 295 км; до м. Чернівці – 435 км;

до м. Кошице (Словаччина) – 97 км; до м. Ніредьгаза (Угорщина) – 95 км; до м. Сату – Маре (Румунія) – 150 км; до м. Жешув (Польща) – 315 км.

Площа Закарпаття становить 12,8 тис км² (2,1 % території України), його населення – 1243721 осіб, (на 1 лютого 2022 року) що становить менше 3 % від населення країни (41130432 осіб).

За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року понад 100 національностей проживає на території регіону, у тому числі 80,5% українців, 12,1% – угорців, 2,6% – румун. Більшість населення – українці (понад 80 %).

Розташування території області переважно в гірській місцевості (близько 75 % площі) зумовлює наявність специфічних корисних копалин, особливого клімату, спеціалізації сільського господарства тощо. З точки зору ефективності варто наголосити на тому, що сприятливі умови для ведення господарства є на низинній території, а також у міжгірних улоговинах, долинах рік, пологіх схилах та частково низькогір'ях Карпат.

Українські Карпати входять у Карпатську гірську систему, яка поєднує одразу шість країн Європи. Гори чітко простягаються із північного заходу на південний схід і в тому ж напрямку збільшується їх висота та крутість схилів.

Переваги географічного розташування регіону (прикордонного, транспортного) поряд із природними особливостями та трудовим потенціалом слід використовувати для ведення діалогу про реалізацію інвестиційних проектів на території області, реалізацію транскордонних інфраструктурних проектів для підвищення його економічного потенціалу та добробуту населення.

Адміністративне районування Закарпатської області

У 2020 році запроваджено новий адміністративно-територіальний поділ Закарпатської області.

У відповідності до розпорядження Кабінету Міністрів України № 572 – р від 13 травня 2020 року «Про затвердження Перспективного плану формування територій громад Закарпатської області» утворено 64 територіальні громади.

Згідно Постанови №807-IX Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17.07.2020 року в області утворено 6 районів у 64 територіальних громадах: (11 – міських, 18 – селищних та 35 – сільських). Усього в області налічується 608 населених пунктів: 11 міст, 19 селищ міського типу, 578 сільських населених пунктів. Обласний центр – м. Ужгород. Статус гірських надано 214 населеним пунктам.

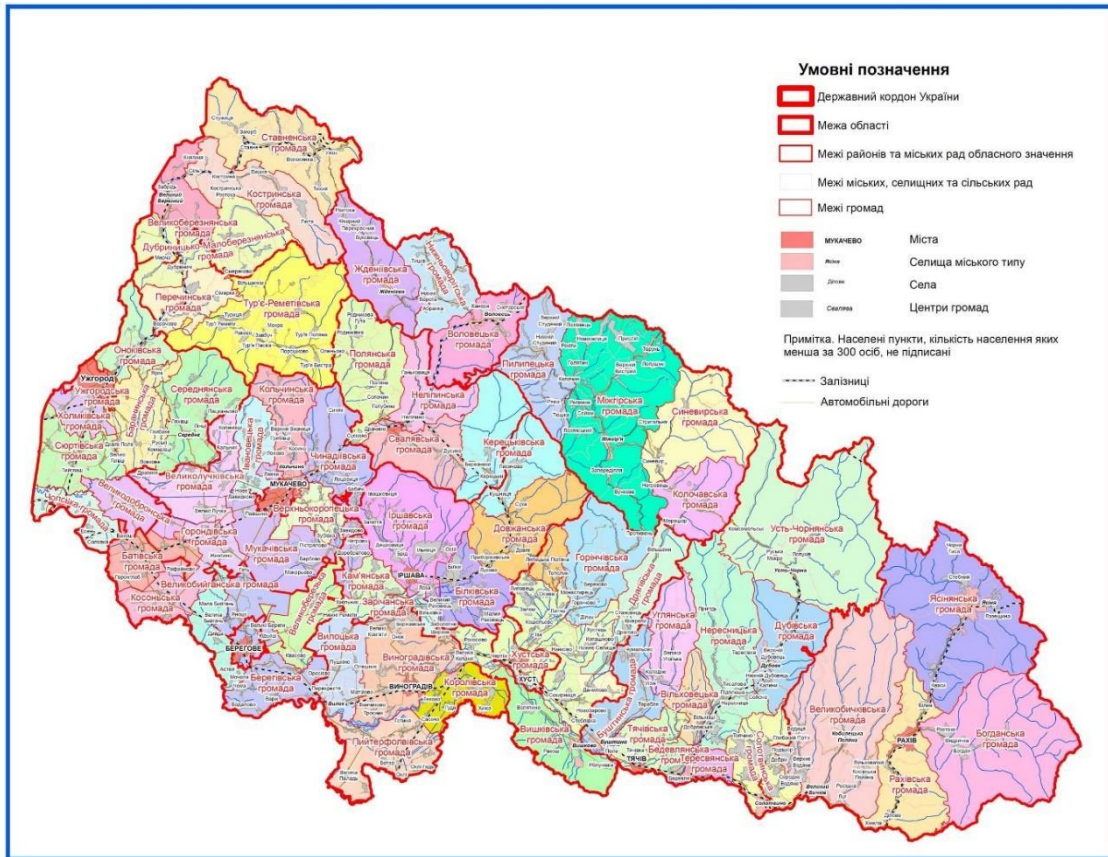

Рис 2. Графічна частина Перспективного плану формування територій громад Закарпатської області

Рис 3. Карта районів Закарпатської області

До запровадження нового адміністративно-територіального поділу Закарпатська область включала 13 районів, 11 міст (у тому числі 5 обласного значення), 19 селищ міського типу, 578 сільських населених пунктів.

Таблиця 1. Кількість адміністративно-територіальних одиниць по районах, на 01 січня 2022

	Райони	Територіальні громади	Міста	Селища Міського типу	Сільські Населені пункти
По області	6	64	11	19	578
Берегівський	1	10	2	3	100
Мукачівський	1	13	2	4	136
Рахівський	1	4	1	3	25
Тячівський	1	10	1	5	58
Ужгородський	1	14	3	2	120
Хустський	1	13	2	2	

Джерело: дані Держстату

Середня щільність населення регіону в порівнянні із 2019 роком змінилась у бік зменшення і склала на 01.02.2022 року 97,17 осіб на км² проти 98,7 осіб на км².

За даними Держстату, станом на 1 січня 2022 року кількість наявного населення по області склала 1244,5 тис осіб, з яких 463,4 тис населення (37,2 %) становили жителі міст, 781,1 тис – сільське населення (63,0 %).

Кліматичні умови

Клімат Закарпаття є помірно континентальним з достатнім та надлишковим зволоженням, нестійкою весною, не дуже спекотним літом, теплою осінню і м'якою зимою. Клімат Закарпаття в Українських Карпатах є найсприятливіший за кількістю комфортних днів для активного відпочинку. Тут переважає морське повітря помірних широт, яке південно-західними вітрами переноситься з Атлантики та Середземного моря. Це повітря зумовлює в зимовий період досить високі температури і відносно вологість повітря.

Кліматичні умови на території області дуже різняться і залежать від висоти над рівнем моря та від орієнтування та експозиції гірських схилів. Загалом вирізняють три кліматичні райони: низовинний, передгірний, гірський.

Рівнинна територія області характеризується теплішою середньою температурою: середня температура липня +20°C, а січня – -4°C. Абсолютний максимум температур у м. Берегово. Закарпаття є досить зволеним регіоном, найбільше опадів випадає на сході та північному сході (близько 1400 мм опадів), найменше – у районі міст Чоп і Берегово. Понад 60 % опадів випадає влітку.

Сніговий покрив у горах встановлюється в листопаді, тривалість такого покриву – до 110 днів в горах і 50 днів – на рівнинній території.

На рівнині найчастіше дмуть південно-західні вітри, в горах – гірсько-долинні, взимку по річкових долинах – північні.

На території області чітко розмежовуються чотири пори року: зима – коротка, м'яка, тепліша ніж в інших регіонах, сильні морози бувають рідко, сніговий покрив нестійкий; весна починається на початку березня на рівнинній території, через часті циклони характеризується погодними змінами, починається в кінці лютого, у квітні- травні температура може підніматися до +35°C, проте майже постійно бувають весняні приморозки, в горах в цілому прохолодніше; літо починається в травні, його початок здебільшого вологий через переважання помірних широт, в горах температура приблизно на 10 – 12°C; осінь триває 80 – 90 днів, у кінці жовтня розпочинаються приморозки, при надходженні теплих морських мас із Середземномор'я настає тепла погода з дощами.

На гірських територіях існує суттєва відмінність у кліматі, що пов'язано із висотою над рівнем моря, формами рельєфу тощо. У цілому ж на кожні 100 м температура в повітрі зменшується на 0,4-0,7°C. Внаслідок цих особливостей тут можна вирощувати невибагливі сільськогосподарські культури: окремі види овочів та картоплі, розвивати тваринництво. У гірських долинах виникають умови для вирощування окремих видів овочів та зернових.

З точки зору кліматичних особливостей на території області спостерігаються сприятливі умови для розвитку сільського господарства, втім, найкращі ці умови – в низовині. Також важливий акцент на кліматичних особливостях можна ставити при формуванні програм зимового та літнього відпочинку людей.

Геологія та ґрунти

Закарпаття розташоване на південному схилі альпійської геосинклінальної області Карпат і характеризується складною геологічною будовою. У його межах з північного сходу на південний захід виділяють Кросненську, Чорногірську, Поркулецьку, Дуклянську, Магурську і Рахівську структурно-фаціальні зони – Зовнішні Карпати; Марамороський кристалічний масив, Марамороську й Пенінську стрімчакові зони – проміжну ланку між Зовнішніми і Внутрішніми Карпатами; Мукачівську і Солотвинську улоговини з накладеною на них Вигорлат-Гутинською вулканічною грядкою – Закарпатський внутрішній прогин. До останнього з півдня прилягає Паннонський серединний масив. Ці структурні елементи відрізняються один від одного особливостями поширення в них різних типів гірських порід, морфологією та часом формування складчастих і розривних тектонічних порушень, корисними копалинами й формами рельєфу.

Ґрунтовий покрив території Закарпатської області сформувався під дією живих організмів на гірські материнські породи в різних умовах клімату, зволоження та рельєфу. Формування сучасних ґрунтів відбувалося протягом всього голоцену. За характером рослинності, рельєфу, клімату та зволоження територія області виразно поділяється на дві частини — гірську й рівнинну.

У гірській частині ґрунтоутворення відбувається за буроземним типом. Основний фактор — гірський рельєф, який перерозподіляє рослинний покрив, тепло й вологу, викликає висотну ґрунтову поясиність. Ґрунтоутворення на гірських схилах зумовлює абсолютну та відносну молодість ґрунтів, незначну потужність, розвиток природної денудації, прискорює викликану людською діяльністю площинну та лінійну ерозію.

На рівнинній частині ґрунтоутворення відбувається в умовах теплого та достатньо вологого клімату. Материнські породи тут давні та сучасні алювіальні, меншою мірою делювіальні відклади переважно важкого механічного складу. Рівнинність рельєфу та неглибоке залягання ґрунтових вод спричиняють значне оглеєння ґрунтів, а їх утворення під лісовою рослинністю накладає на ґрунтоутворення ще й підзолистий процес.

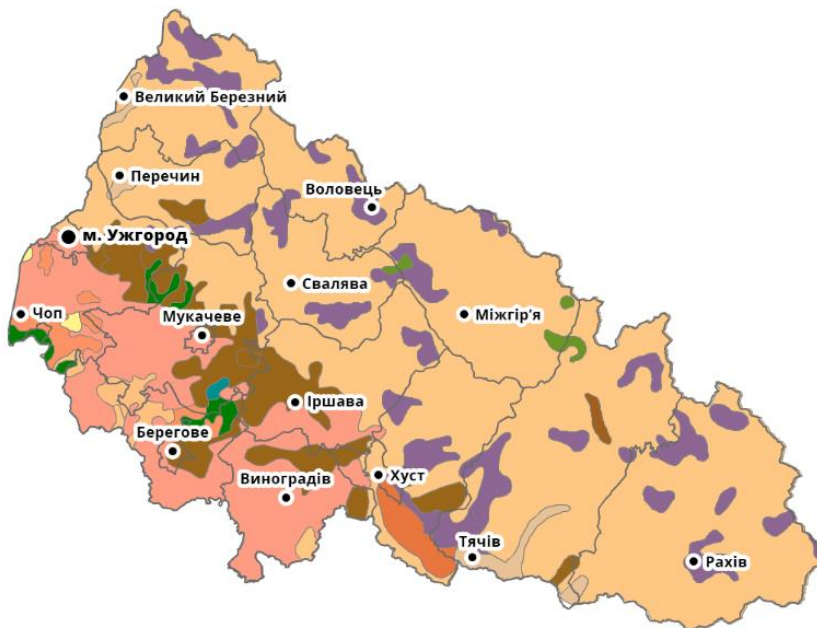

Рис 4. Інтерактивна карта ґрунтів Закарпатської області¹

Дерново-підзолисті ґрунти

- Дерново-середньо-і слабопідзолисті супіщані і суглинкові ґрунти
- Дерново-середньо-і сильнопідзолисті глейові супіщані та суглинкові ґрунти

Лучні ґрунти

- Лучні та чорноземно-лучні ґрунти

Болотні ґрунти, торфовища

¹ За даними <https://superagronom.com/karty/karta-gruntiv-ukrainy#wi6>

- Лучно-болотні ґрунти

Дернові ґрунти

- Дернові оглеєні ґрунти
- Дернові супіщані та суглинкові ґрунти
- Дернові опідзолені ґрунти та оглеєні їх види

Гірські лучні ґрунти

- Гірські лучні оторфовані ґрунти на елювії-делювії щільних порід

Буроземно-підзолисті ґрунти

- Буроземно-підзолисті ґрунти
- Буроземно-підзолисті оглеєні ґрунти

Бурі гірсько-лісові ґрунти

- Бурі гірсько-лісові щебенюваті ґрунти
- Бурі гірські остеповілі щебенюваті ґрунти

Дерново-буроземні ґрунти

- Дерново-буроземні ґрунти
- Дерново-буроземні оглеєні ґрунти

Лучно-буроземні ґрунти

- Лучно-буроземні ґрунти

Природні мінеральні ресурси

Найвищий показник природно-ресурсного потенціалу (ПРП) в області мають Рахівський та Тячівський райони. Він формується за рахунок наявності в цих районах значних мінеральних ресурсів. Найнижчі показники ПРП у Воловецькому та Перечинському.

На території області налічується 284 родовища із 26 видами різноманітних корисних копалин. З них: 12 родовищ газів, 4 – вугілля бурого, 3 – ртуті, 4 – кольорових (свинець, цинк), 4 – дорогоцінних металів, (золото, срібло,) 4 – гірничорудні (каолін, глина бентонітова), 4 – гірничо-хімічної сировини, (сіль, барит сировина мінеральних фарб та для вапнування кислих ґрунтів), 179 – будівельних матеріалів, у тому числі 81 – сировини цегельно-черепичної, 50 – каменю будівельного, 22 – каменю облицювального, 5 – каменю пиляного, 8 – піску, 3 – глини тугоплавкої, 3 – перліту, 1 – сировини скляної, 2 – суміші гравійно-піщаної, 1 – сировини керамзитової.

Балансові та умовно балансові запаси з невизначеним промисловим значенням вільного газу родовищ, що розвідуються, складають близько 4,661 млрд куб м. До промислової розробки залучено 2 родовища – Солотвинське та Русько-Комарівське, на інших – проводиться розвідка.

Запаси бурого вугілля зосереджені на 4 родовищах і складають 39,1 млн тонн (0,4 %) від загальних запасів в Україні). До експлуатації залучене 1 родовище – Ільницьке.

Руди золота представлені двома родовищами – Мужіївським та Сауляк. Руди кольорових металів представлені трьома родовищами – Гаврищук, Квасівське та Берегівське.

У результаті розробки ділянки надр Мужіївського золото-поліметалічного родовища здійснювався негативний вплив на навколишнє природне середовище шляхом забруднення ґрунту, поверхневих та підземних вод. На території родовища знаходяться відвали рудовмісних порід площею близько 5,75 га та об'ємом до 120 тис м³. На прилеглих до підприємства територіях за даними моніторингу зафіксовано перевищення вмісту свинцю та міді в пробах ґрунту, у воді підвищений вміст кадмію.

Серед родовищ гірничо-хімічного напрямку в області присутні сіль кухонна, сировина для вапнування кислих ґрунтів, барит та сировина для мінеральних фарб. Розробляється Біганське родовище баритів, балансові запаси якого складають 2,9 млн тонн за промисловими категоріями А+В+С1 і С2. Область налічує 5 родовищ мінеральних фарб із запасами 6209,2 тис. т., які не розробляються.

Закарпатська область одна із найбільш багатих на цеоліти, які представлені 3 родовищами: Сокирницьким, Саригич, та Зеленокам'яним. Запаси цеолітів складають 128,64 млн тонн за кат. А+В+С1 і 154,9 млн тонн за кат. С2. Розробляється Сокирницьке родовище, де кількість цеолітів складає 125,6 млн тонн, з яких 39,5 млн тонн становлять цеоліти високої

якості.

Такі види корисних копалин як перліт, цеоліт, мармур - видобуваються виключно на території Закарпаття, а їх видобуток становить 100 відсотків загального в Україні.

Закарпатська область володіє добре розвиненою сировинною базою будівельних матеріалів, на території якої налічується 179 родовищ корисних копалин для будівництва. На сьогодні - ліцензовані 63 родовища.

Розвіданих родовищ каменю облицювального в області налічується 22, із яких наявні ліцензії у 7, каменю будівельного налічується 50 родовищ, з яких наявні ліцензії у 28.

Закарпатська область налічує 81 родовище сировини цегельно-черепичної з запасами 81,4 млн м³ за промисловими категоріями А+В+С1, з яких ліцензовані 7 родовищ.

Підземні прісні води для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання розвідані на 24 ділянках. Ліцензовано 11 ділянок, балансові запаси прісної води складають 344,99 тис м³/добу. Мінеральні підземні води розвідані на 38 ділянках, ліцензовані – 36. Сумарна кількість запасів становить 4215,0 м³/добу.

Термальні води представлені єдиним в Україні Берегівським родовищем, балансові запаси якого становлять 0,871 тис м³/добу.

Земельні ресурси

Земельний фонд області за даними Головного управління Держгеокадастру у Закарпатській області (станом на 01.01.2016 р.) складає 1275,3 тис га або 2,1 відсотка від території України. Із загальної площі земель 36,8 відсотка становлять землі сільськогосподарського призначення, 56,8 відсотка – лісові угіддя, 3,7 відсотка території краю забудовано, 1,4 відсотка земель знаходиться під водою, 1,2 відсотка відкриті землі та 0,1 відсотка – відкриті заболочені землі. У результаті перерозподілу земельних ресурсів у державній власності залишилося 77,2 відсотка земель, передано у власність – 22,5 відсотка. Основними власниками землі та землекористувачами є лісогосподарські підприємства, яким надано 40,2 відсотка земельного фонду, громадяни, яким надано 29,3 відсотка земельного фонду, 3,7 відсотка земельного фонду належить сільськогосподарським підприємствам, 6,3 відсотка земель належить організаціям, установам природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення, 1,1 відсотка – промисловим та іншим підприємствам, 2,6 відсотка – закладам, установам, організаціям, 0,9 відсотка – водогосподарським підприємствам, 0,8 відсотка - військовим частинам та організаціям і установам Міністерства оборони, 15,1 відсотка земельного фонду складають землі запасу. Із 1275,3 тис. га земельного фонду області 469,2 тис га займають землі сільськогосподарського призначення, до числа яких входять 451,0 тис га сільгоспугідь, 200,2 тис га з яких рілля.

Землі сільськогосподарського призначення є основним ресурсом для сільськогосподарського виробництва.

За даними Екологічного паспорту Закарпатської області за 2022 рік загальна площа території регіону (2017 рік) складає 1275, 3 тис га, з яких 469,2 тис га (36,8%) – землі сільськогосподарського призначення; землі лісогосподарського призначення – 723,6 тис га (56,8%); землі водного фонду – 18,3 тис га (1,4%), сільськогосподарські угіддя – 451,3 га (35,4%), з яких рілля – 200,2 га (15,7%), сіножаті - 94,3 га (7,4%); пасовища – 129,2 га (10,2%), багаторічні насадження – 27,3 га (2,1%); болота – 0,9 (0,1%).

Найбільшу валову частку в структурі земельного фонду області займають ліси та інші лісовкриті землі – 724 тис га (56,8%), у тому числі земельні лісові ділянки вкриті лісовою рослинністю - 657,8 (51,6%).

Водний фонд складає 18,3 тис га – 1,4%.

Значні обсяги рослинницької продукції в області вирощуються в складних кліматичних умовах передгірської зони із складним рельєфом та невеликих за розмірами полях і є ризиковими та піддаються негативному впливу зовнішніх факторів, зокрема погодних умов (практично щорічні весняні заморозки, підтоплення, градобії, тощо).

Рибні ресурси та рибне господарство

На сьогодні рибництво як галузь рибного господарства в Закарпатській області розвивається у двох напрямках – холодноводне вирощування райдужної форелі і тепловодне вирощування коропа українського лускатого, дзеркального, рамчастого; товстолоба білого, строкатого та їх гібридів; білого амура; судака; щуки; сома. З природоохоронною метою дещо освоєна методика вирощування червонокнижних видів аборигенної іхтіофауни – харіуса

європейського та лосося дунайського.

Надра

За даними Екологічного паспорта Закарпатської області станом на 2022 рік видано 143 спеціальні дозволи на користування надрами (мінеральна вода, вода питна, будівельні корисні копалини, води термальні, золото тощо). Для порівняння в 2020 році – 110, у 2021 році – 152.

Водні ресурси

Усі річки Закарпатської області беруть свій початок у високогірній частині Карпат і належать до басейну однієї із найбільших приток Дунаю – ріки Тиса, яка є основною водною артерією області. Площа басейну річки – 157 186 км². Довжина р. Тиса складає 966 км. Основна частина стоку р. Тиса формується на території чотирьох держав: Румунії – 51 %, України – 25,6 %, Угорщини – 10 % та Словаччини – 13,4 %

У суббасейні р. Тиса протікає 9426 річок, їх сумарна довжина складає 16147 км, густина – 1,7 км/км². Здебільшого це малі річки, середня довжина яких становить близько 2 км, а площі водозбору – 1,2 км². Лише 155 річок мають довжину понад 10 км. З них усього 4 річки з довжиною понад 100 км: Тиса, Латориця, Уж, Боржава. Загальні водні ресурси басейну Тиси в межах України складають 13,3 км³ у середній за водністю рік, при цьому 7,92 км³ є місцевим стоком.

Українська частина суббасейну р. Тиса відноситься як до Верхньої Тиси (від витoku р. Чорна Тиса до с. Бадалово, що 7 км нижче за течією гирла р. Боржава), так і Середньої Тиси (суббасейни річок Латориці, Ужа та самої Тиси від с. Соловка до с. Соломоново). Від свого витoku до остаточного виходу на територію Угорщини р. Тиса протікає або тільки територією України, або утворює державний кордон з сусідніми країнами. Загальна довжина р. Тиса в межах України складає 265 км.

За даними Екологічного паспорта Закарпатської області водні об'єкти регіону представлені (див. таблицю нижче):

Таблиця 2. Водні об'єкти регіону²

Водні об'єкти	Кількість одиниць	Примітка
Усього	863	
з них передано в оренду, зокрема:	143	133 - договори оренди земельної ділянки
водосховищ, крім водосховищ комплексного призначення	3	3 - договори оренди водного дзеркала з 09.09.2011 р.
ставків	140	7 - оренда земельної ділянки та водного простору

Джерело: дані Екологічного паспорта Закарпатської області - 2022

Вісім водосховищ мають комплексне призначення – сезонне регулювання та риборозведення. З них 4 водосховища меліоративної осушної системи «Чорний Мочар» для акумулювання паводкового стоку (9,5 млн м³) і весняної повені (18,6 млн м³) та риборозведення. Найбільше водосховище Теремле-Ріцької ГЕС по своєму призначенню енергетичне, добового регулювання, значного впливу на трансформацію рівнів паводків не здійснює.

На території Закарпаття² також є солоні озера. Знаходяться вони у Тячівському районі (села Теремля, Нересниця та смт. Солотвино). Найвідоміше із них – озеро Кунігунда.

За якістю та кількістю *мінеральних вод* Закарпаття займає перше місце в Україні. В області наявні майже всі аналоги найвідоміших у світі мінеральних вод: гідро- карбонатні натрієві, гідро-карбонатні сульфатні, кальцієво-магнієві, сульфідні, миш'яковисті, кремнієві. Усього на території області 62 родовища, 30 типів та 400 видів вод.

² За даними Екологічного паспорта Закарпатської області - 2022

Таблиця 3. Основні водоносні горизонти

Геологічний індекс водовмісних порід	Кількість прогнозних ресурсів, тис. м ³ /добу	Кількість експлуатаційних запасів, тис. м ³ /добу
Водоносні горизонти алювіальних четвертинних відкладів і міжпластового водоносного горизонту вулканогенних відкладів неогену	707,05	418,06

Джерело: дані Екологічного паспорта Закарпатської області - 2022

У цілому цих ресурсів достатньо для задоволення потреб населення в питній воді, але вони розповсюджені дуже нерівномірно. За даними Екологічного паспорта за 2022 рік на задоволення питних та санітарно-гігієнічних потреб було використано за 2020 рік – 11,838 млн м³, 2021 рік – 11,892 і за 2022 рік – 13,602.

У рівнинній частині області ресурси підземних вод значно перевищують обсяги їх можливого використання. У гірській частині Закарпаття, особливо на територіях з водонепроникними флішовими породами, ресурси питних підземних вод незначні, до 50-100 м³/добу. У зв'язку з цим перспективним для централізованого забезпечення населення якісною водою є гірські потічки на заліснених ділянках за межами населених пунктів.

Нагальною проблемою залишається необхідність відновлення фінансування заходів протипаводкового захисту в басейні р. Тиса, у тому числі берегоукріплення найбільш загрозливих ділянок у гірській місцевості Тячівського району, та потреба вжити всі можливі заходи щодо виділення відповідних коштів з державного бюджету.

Лісові ресурси

Рациональне використання лісових ресурсів є одним із основних завдань Регіональної стратегії розвитку. Закарпатська область – найбільш лісиста область в Україні, запаси деревини якої оцінюються майже у 211,3 млн м³.

За даними Екологічного паспорта Закарпатської області 2022 року загальна площа земель лісгосподарського призначення склала 588870 га, земель природно заповідного та іншого природоохоронного призначення – 49634 гектари.

Спостерігається позитивна динаміка основних показників фінансово- господарської діяльності лісового та мисливського господарства за 2010 – 2021 роки.

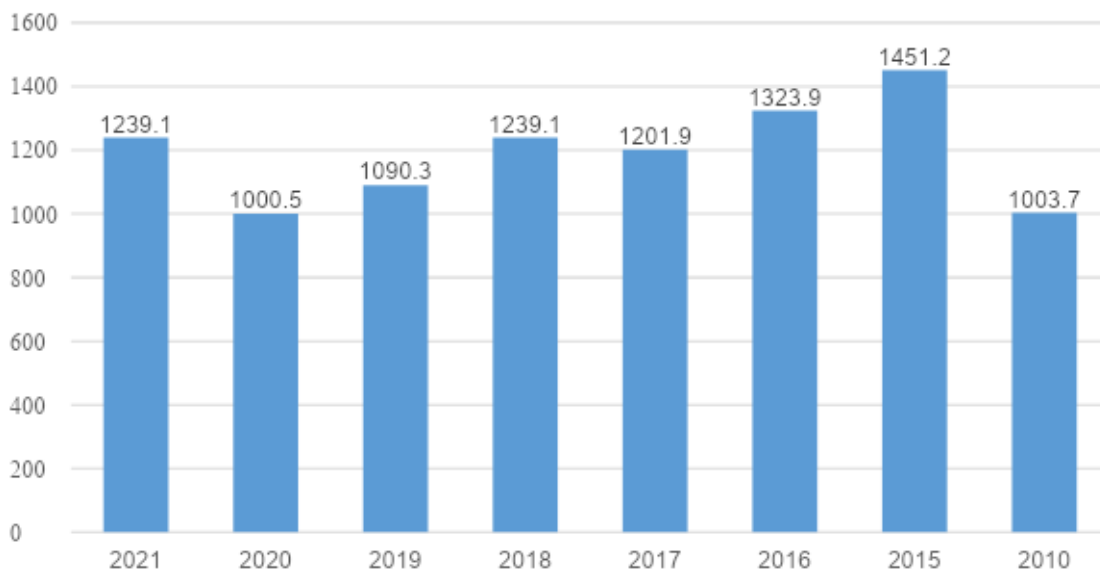

Рис 5. Обсяги заготівлі деревини за даними Держлісагентства , тис.м³.

Лісокористувачами, власниками лісів за 2022 рік проведено лісовідновлення на площі 21,9 га, у тому числі 10,3 га шляхом посадки лісу та 11,6 природного відновлення лісу. Щороку, під час весняних лісокультурних робіт, проходить акція «Майбутнє лісу у твоїх руках» , до проведення якої долучається громадськість краю.

Попри великий асортимент, основна увага приділяється вирощуванню основних лісоутворюючих порід: ялини європейської, бука лісового, клена-явора та клена гостролистого, дуба звичайного та скельного, ясена звичайного, ялиці білої, дуба червоного, які складають близько 96 відсотка від загальної кількості.

Рекреаційні зони Закарпаття

Наявність природних ресурсів робить їх цікавими як з точки зору потенційних інвестицій, так і з точки зору захисту таких ресурсів від надмірного антропогенного впливу з метою запобігання або зменшення динаміки їх використання і уможливлення в подальшому відновлення таких ресурсів.

Згідно з моніторингом мережа оздоровчих, рекреаційних та туристичних об'єктів області нараховує 704 об'єкти. В області одночасно можна розмістити 30 тис осіб.

Схема планування території Закарпатської області передбачає розвиток оздоровчої галузі на території Тячівського району – смт Солотвино. Однак цей населений пункт через ситуацію зі станом Солотвинського солерудника наразі не може розглядатися як курорт, однак там необхідні заходи з усунення наслідків провалля, яке утворилося внаслідок інтенсивного видобутку солі шахтним методом. Потребують також свого визначення зі статусом території ур. Драгобрат (Рахівський район), Синяк (Мукачівський район), Косино (Берегівський район), Берегово, Свидовець (Тячівський і Рахівський район), Боржава (Свалявський, Міжгірський, Воловецький райони) тощо.

Зважаючи на існування процедури з оголошення території курортною відповідно до обласного та державного значення, органам місцевого самоврядування слід визначитися із таким статусом та провести дослідження, необхідні для підготовки відповідних клопотань про оголошення територій курортними.

В області опрацьовується також питання формування мережі туристичних шляхів Закарпатської області, а також обґрунтування на таких шляхах джерел мінеральних вод.

У Закарпатській області розвідано понад 360 джерел мінеральних вод з різними хімічними та лікувальними властивостями. Мінеральні води, які можуть використовуватись з лікувальною метою, представлені близько 60 основними родовищами. Загалом із 205 родовищ мінеральних вод, освоєних в Україні, 38 основних родовищ маємо саме на Закарпатті. Найбільш ефективно використовуються Полянське, Свалявське, Голубинське родовища Свалявського району, Шаянське Хустського району. У незначній мірі Соїмівське Міжгірського району, Дравецьке Ужгородського району та Драгівське Хустського району. Мінеральні води використовуються для лікувальних цілей і промислового розливу. Свій потенціал мають регіони термальних вод, які наразі використовуються для організації відпочинку людей. На карті зображено розміщення термальних зон.

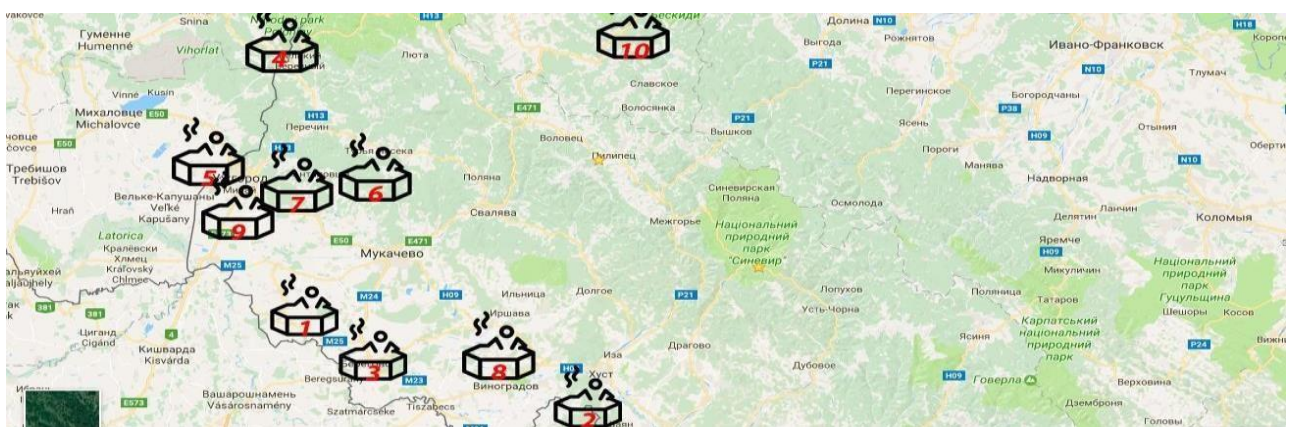

Рис 6. Термальні зони Закарпаття

Разом із питанням логістики вирішення проблем цих територій та використання потенціалу термальних джерел також дозволить підняти туристичну привабливість регіону.

Структура регіональної економіки

Структура промислового виробництва області, сформована в довоєнний період, розподілялась наступним чином: переробна промисловість області займала леву частку всієї галузі - 64,8 відсотка, добувна - 1,2 відсотка, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря - 32,3 відсотка, водопостачання, каналізація - 1,7 відсотка. У переробній промисловості найвищі частки підгалузей у загальному обсязі складали: у машинобудуванні – 32,4 відсотка, виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 5,9 відсотка, виробництві гумових і пластмасових виробів – 5,7 відсотка, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – 5,3 відсотка, виготовленні виробів з деревини – 5,1 відсотка, виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – 4,3 відсотка.

Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології протягом 24 серпня – 6 вересня 2020 року було проведено опитування³. Загалом було опитано 1000 респондентів – 500 респондентів по репрезентативній вибірці в Закарпатській області та 500 респондентів із числа національних меншин у місцях компактного проживання. Обидві вибірки репрезентативні за такими показниками, як стать, вік, тип поселення та район проживання. Максимально випадкова похибка не перевищує 4,4%. За результатами опитування щодо пріоритетних напрямів розвитку місцевої економіки було віддано переваги аграрному сектору та переробці, зеленому масовому, лікувально-оздоровчому, гастрономічному, елітному туризму та деревообробній промисловості.

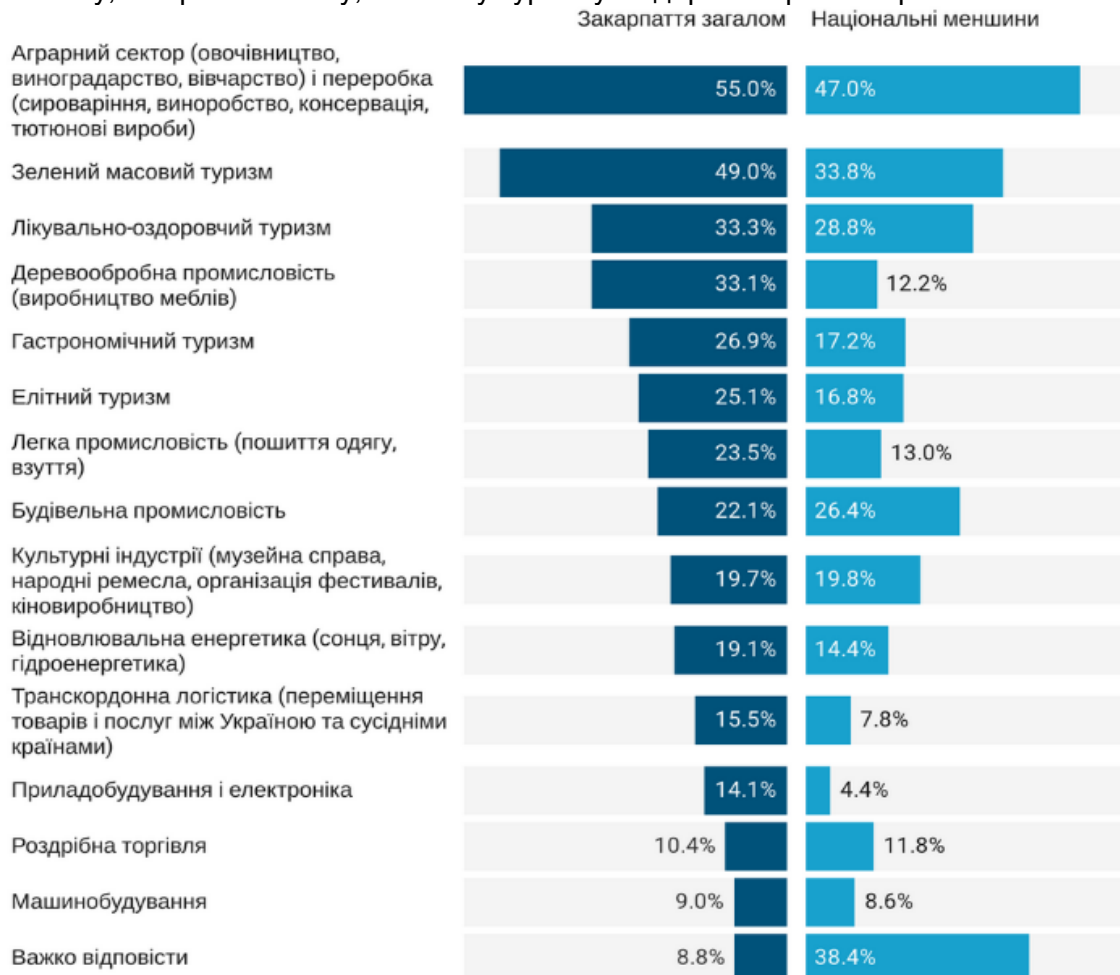

Рис 7. Напрями місцевої економіки розвитку, опитування 2020⁴

Стабільний розвиток великого, середнього та малого бізнесу в області є запорукою становлення конкурентоспроможної економіки, що в свою чергу сприяє вирішенню широкого кола проблем соціального та гуманітарного спрямування.

³ <https://dif.org.ua/article/analitichniy-zvit-za-pidsumkami-opituvannya-v-zakarpatskiy-oblasti>

⁴ <https://dif.org.ua/article/analitichniy-zvit-za-pidsumkami-opituvannya-v-zakarpatskiy-oblasti>

ВИСНОВКИ до розділу

1. Закарпатська область є однією з наймолодших областей України, яка утворена в січні 1946 року. Область має унікальне геополітичне розташування на перехресті міжнародних транспортних, економічних, торговельних та культурних шляхів, що сприяє подальшому поглибленню всебічного міжнародного співробітництва та відводить регіону важливу роль в інтеграції України в Європейський Союз.

2. 4/5 території Закарпатської області знаходяться в межах Карпатської гірської географічної одиниці. Українські Карпати входять в Карпатську гірську систему, яка поєднує одразу шість країн Європи. Такі переваги географічного розташування регіону поряд із природними особливостями відкривають можливості для реалізації транскордонних інвестиційних інфраструктурних проектів, направлених на підвищення економічного потенціалу та добробуту населення.

3. Кліматичні особливості на території області сприяють розвитку сільського господарства, найкращі ці умови – у низовині. Втім, на гірських територіях існує суттєва відмінність у кліматі, що пов'язано із висотою над рівнем моря, формами рельєфу. Внаслідок цих особливостей тут можна вирощувати невибагливі сільськогосподарські культури: окремі види овочів та картоплі, розвивати тваринництво. Також важливий акцент на кліматичних особливостях необхідно враховувати при формуванні програм розвитку туризму, оздоровлення, зимового та літнього відпочинку людей.

4. Закарпатська область багата на різноманітні корисні копалини, має широкий спектр сировинної бази будівельних матеріалів та є однією із найбагатших областей на запаси цеолітів. За якістю та кількістю мінеральних вод Закарпаття займає перше місце в Україні. Термальні води представлені єдиним в Україні «Берегівським» родовищем, що відкриває можливості не тільки для розвитку сфери туризму, а й оздоровлення та реабілітації, у тому числі військовослужбовців.

5. Закарпатська область – найбільш лісиста область в Україні. В області спостерігається позитивна динаміка основних показників фінансово-господарської діяльності лісового господарства, паралельно до збільшення обсягів заготівлі деревини, державними підприємствами проводяться роботи з лісовідновлення шляхом природного поновлення, садіння та висівання лісу.

6. Галузями виробничої спеціалізації області є харчова промисловість (виробництво харчових продуктів та напоїв: виробництво вина, коньяку, плодоконсервної продукції, безалкогольних напоїв та мінеральної води); легка (текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів: швейні і трикотажні вироби, білизна, взуття, головні убори); лісова і деревообробна промисловість (виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність: виробництво пиломатеріалів, шпону, паркету, листів з фанери клеєної, деревини з ялини та інших хвойних та листових порід, вікон, дверей, гранул та брикетів, коробок та ящиків з паперу або картону); хімічна (продукти переробки деревини); промисловість будматеріалів (виробництво щебню, облицювальних матеріалів) та машинобудування. У структурі валової доданої вартості належну частку має також і сфера обслуговування та туризму.

1.2. Демографічний потенціал та трудові ресурси області

Чисельність населення

Чисельність наявного населення області за оцінкою на 1 січня 2022 року склала 1244,5 тис. осіб, що становить близько 3,0% населення країни. За його чисельністю область серед інших регіонів займає 14 місце.

Починаючи з 2016 року, (1259,2 тис осіб) чисельність наявного населення області зменшилась на 14,7 тис осіб.

Таблиця 4. Демографічні тенденції Закарпатської області

	2001	2002	2006	2011	2016	2020	2021	2022
Наявне населення, тис осіб:	1261,3	1258,3	1245,5	1247,4	1259,2	1253,8	1250,1	1244,5

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

міське	470,7	466,0	461,8	463,8	467,0	456,9	465,3	463,4
сільське	790,6	792,3	783,7	783,6	792,2	787,9	784,8	781,1
Відсотків до всього населення:								
міське	37,3	37,0	37,1	37,2	37,1	37,2	37,2	37,2
сільське	62,7	63,0	62,9	62,8	62,9	62,8	62,8	62,8
Постійне населення, тис осіб	1258,2	1254,6	1242,6	1244,5	1256,3	1251,0	1247,3	1241,6

Джерело: дані держстату

Рис 8. Чисельність населення, держстат на 01.01.

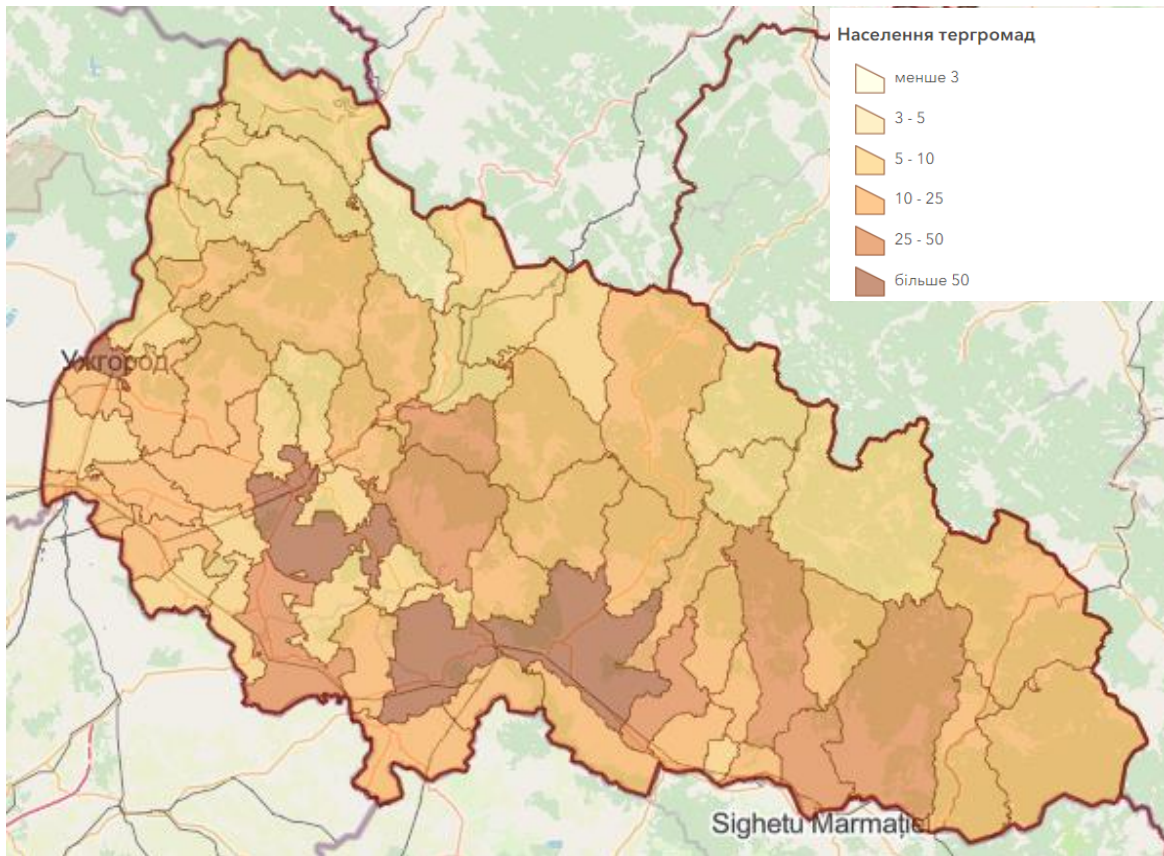

Рис 9. **Мапа чисельності населення в розрізі громад Закарпатської області, 01.01.2022⁵**

На 01.01.2022 - чисельність населення Закарпатської області склала 1244 тис осіб, середня чисельність населення в територіальних громадах – 19,4 тис осіб, кількість територіальних громад–64, за даними інформаційно-аналітичної системи моніторингу статистичних та адміністративних показників територіальних громад (листопад 2023 року служба експлуатація).

Найбільша чисельність населення за даними вищезазначеного джерела на 01.01.2022 в Ужгородській міській ТГ – 115,54 тис осіб, в Мукачівській міській ТГ - 110,48 тис осіб, Виноградівській ТГ – 63,7 тис осіб та Хустській ТГ– 80,86 тис осіб.

Таблиця 5. **Гендерний розріз населення області**

Категорії	2000	2005	2010	2015	2019	2020	2021
Чоловіки	604,1	596,9	596,1	603,3	601,5	599,7	597,1
Жінки	650,5	645,7	648,4	653,0	649,5	647,6	644,5
відсотків до всього населення, чоловіки	48,2	48,0	47,9	48,0	48,1	48,1	48,1
відсотків до всього населення, жінки	51,8	52,0	52,1	52,0	51,9	51,9	51,9

Джерело: дані Держстату

Гендерний розріз області показує перевагу жіночої статі населення 51,9% над чоловічою статтю – 48,1%.

⁵ За даними інформаційно-аналітичної системи моніторингу статистичних та адміністративних показників територіальних громад <https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/dashboards/ac486657e6b546c38db3af41fa229aa4>

Таблиця 6. Гендерний розріз населення по районах на 01.01.2022

	обидві статі	Усе населення			
		чоловіки	%	Жінки	%
По області	1241643	597084	48,1%	644559	51,9%
Берегівський	206288	98857	47,9%	107431	52,9%
Мукачівський	250063	118270	47,3%	131793	52,7%
Рахівський	84205	42392	50,3%	41813	49,7%
Тячівський	181474	88138	48,6%	93336	51,4%
Ужгородський	253895	120221	47,4%	133674	52,6%
Хустський	265718	129206	48,6%	136512	51,4%

Джерело: дані Держстату

Цікавим є той факт що у Рахівському районі чоловіча стать населення переважає над жіночою 50,3% до 49,7%.

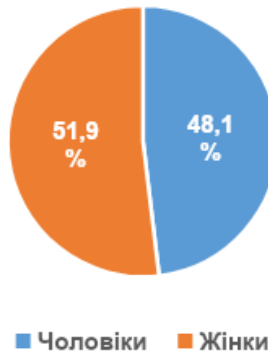

Рис 10. Гендерний розріз населення області, 2021, держстат

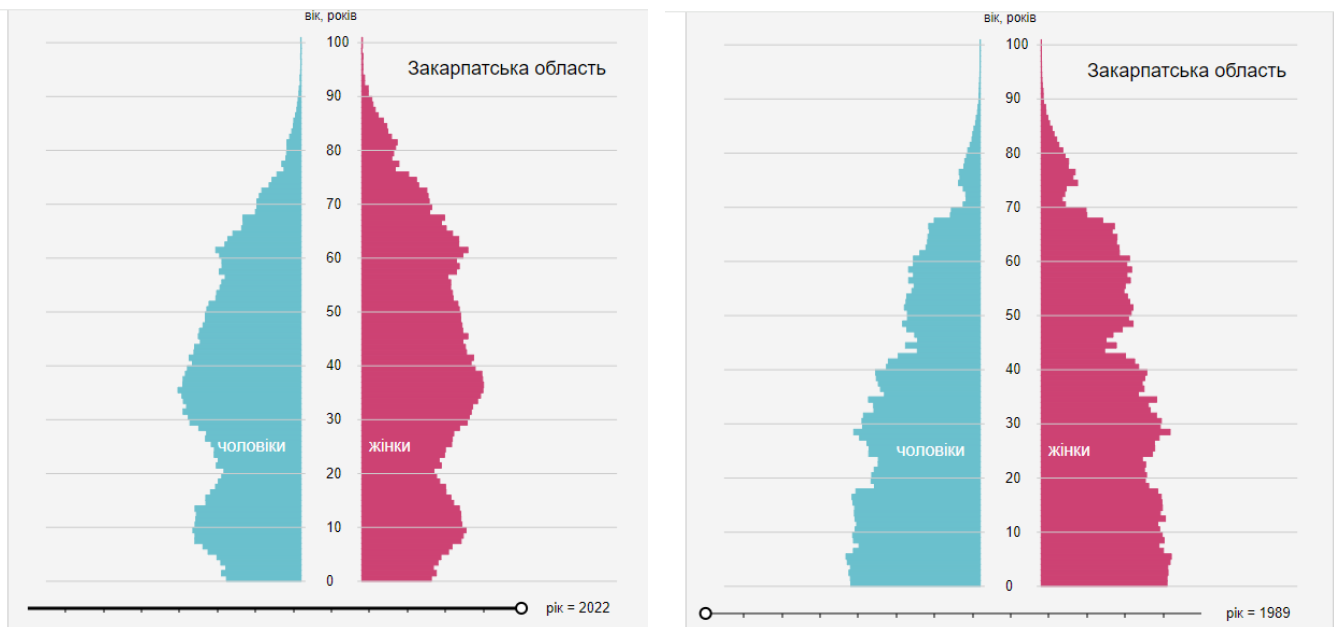

Рис 11. Порівняння гендерного розрізу населення 1989/2022⁶

⁶ За даними <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/dem/piramid/all.php>

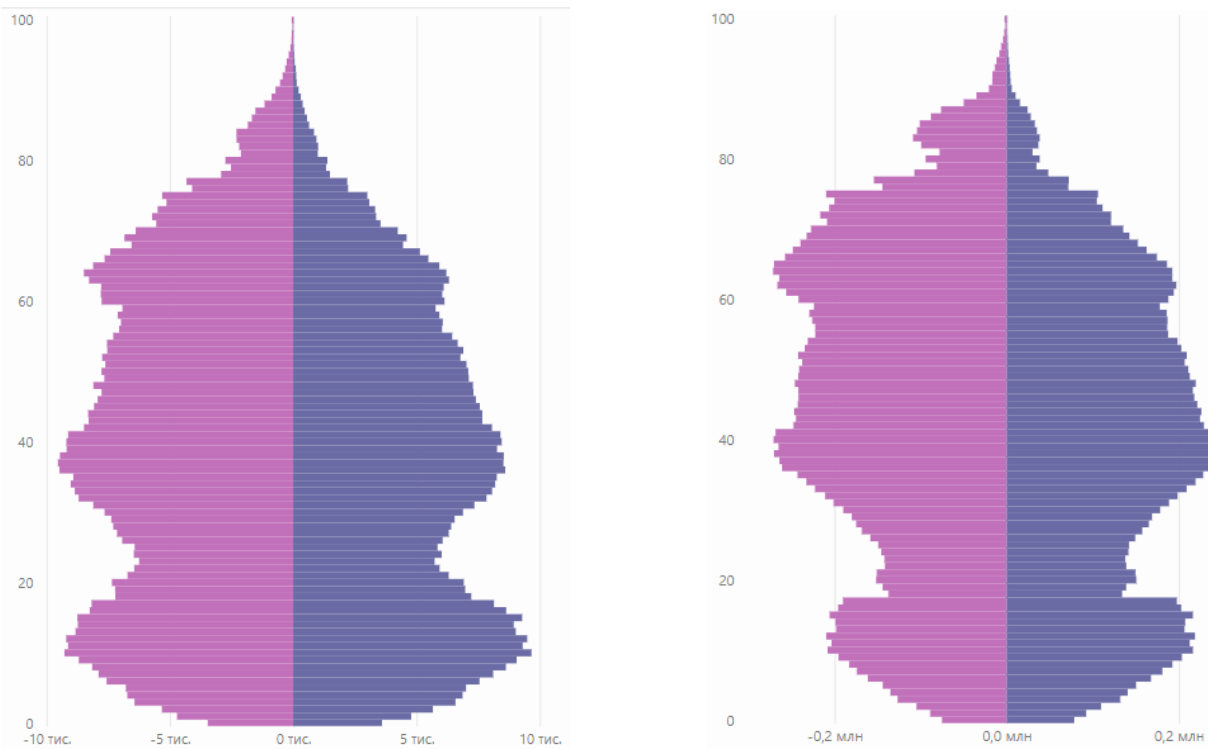
Таблиця 7. Порівняння співвідношення жінок та чоловіків 1989/2022

	1989	2022
Чисельність постійного населення на 01 січня, зокрема	1245618	1241643
жінки	644078	644559
чоловіки	601540	597084
<i>співвідношення ж/ч</i>	<i>1.071</i>	<i>1.080</i>
Вік 20	18682	13087
жінки	9202	6325
чоловіки	9480	6762
<i>співвідношення ж/ч</i>	<i>0.97</i>	<i>0.94</i>
Вік 70	1488	9778
жінки	2112	5909
чоловіки	1488	3869
<i>співвідношення ж/ч</i>		<i>1,53</i>

Зменшилась чисельність молоді (20 років) у 2022 році у порівнянні із 1989 роком, на відміну від категорії – 70 років, яка значно збільшилась у 2022 році. Це вказує на старіння населення Закарпатської області.

Статеві-віковий розподіл населення Закарпатської області за даними НСЗУ

Статеві-віковий розподіл населення Закарпатської області відображають дані НСЗУ по Закарпатській області. На 01.09.2024 року підписано 1141467 декларацій із лікарями первинної медичної допомоги, із них 610028 осіб жіночої статі (53,4%), 531439 осіб чоловічої статі (46,6%).

Закарпатська область

Україна

Рис 12. Статеві-віковий розподіл поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги по Закарпатській області, 13.09.2024

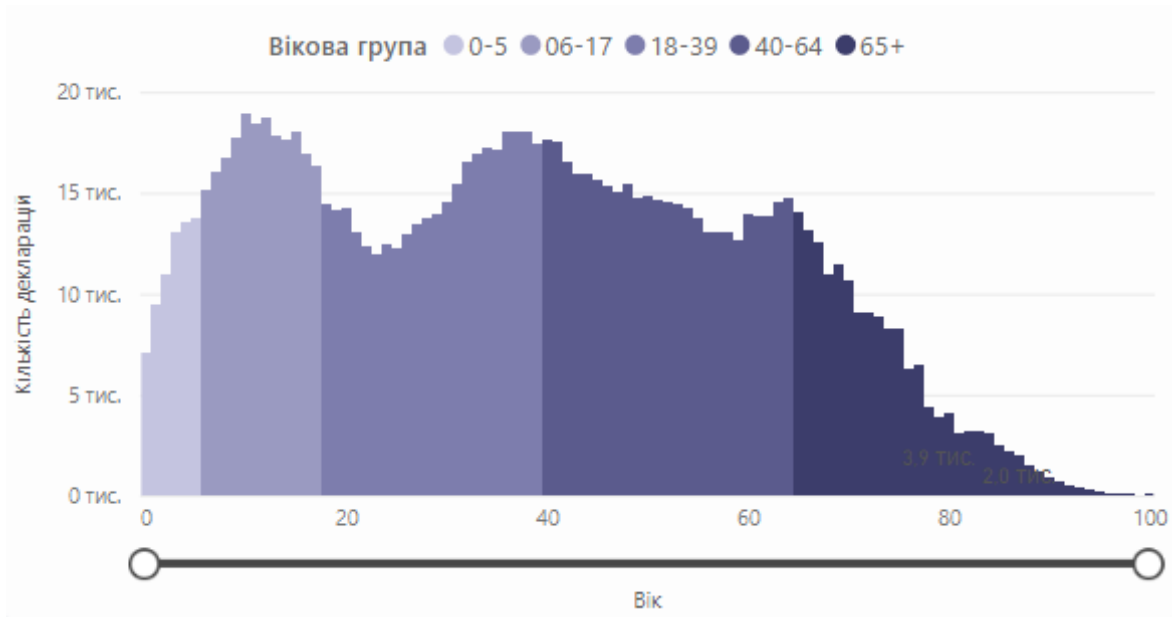

Рис 13. Вікові групи поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги, 13.09.2024

Статеві-віковий розподіл поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги по Закарпатській області показує про найменшу кількість декларацій подану від категорії 18 - 29 років обох статей.

Таблиця 8. Статеві-віковий розподіл поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги по Закарпатській області, 13.09.2024

Вікові групи	Жіноча	Чоловіча	Усього
0-5	33441	34512	67953
06-17	102639	105855	208494
18-39	171735	156817	328552
40-64	196661	172508	369169
65+	105552	61747	167299
Усього	610028	531439	1141467

Джерело: дані НСЗУ

Статеві-віковий розподіл населення Закарпатської області за даними НСЗУ на 13.09.2024 року показав поглиблення гендерного дисбалансу, а саме кількість поданих декларацій про вибір лікаря ПМД жінками склав 53,4%, чоловіками – 46,6%.

Таблиця 9. Питома вага Закарпатської області в структурі України

	2000	2005	2010	2015	2019	2020	2021
Територія	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1
Чисельність наявного населення (на кінець року)	2,6	2,7	2,7	2,9	3,0	3,0	3,0
міське	1,4	1,4	1,5	1,6	1,6	1,6	1,6
сільське	5,0	5,2	5,5	6,0	6,2	6,2	6,2

Джерело: дані держстату

Питома вага населення Закарпатської області в структурі України складає 3%.

Таблиця 10. Природний приріст населення, Закарпатська область

	2000	2005	2010	2015	2019	2020	2021
кількість живонароджених, осіб	14481	15750	18301	16788	13016	13503	12631
кількість померлих	13984	16456	14947	15549	15527	16756	18448
природний приріст (+/-)	497	-706	3354	1239	-2511	-3253	-5817

Джерело: дані Держстату

Таблиця 11. Міграційний приріст, осіб

	Усі потоки			У т. ч. міждержавна міграція		
	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)
2002	8893	11351	-2458	323	1594	-1271
2003	8896	11438	-2542	353	1381	-1028
2004	9584	12169	-2585	218	1379	-1161
2005	9302	11635	-2333	222	1027	-805
2006	9710	11962	-2252	268	987	-719
2007	9622	11187	-1565	302	795	-493
2008	9392	10772	-1380	295	652	-357
2009	7890	9057	-1167	251	480	-229
2010	8456	9288	-832	302	362	-60
2011	8502	8965	-463	290	360	-70
2012	8466	8987	-521	324	475	-151
2013	6837	8070	-1233	276	604	-328
2014	6592	7441	-849	243	959	-716
2015	6103	7754	-1651	266	1519	-1253
2016	3311	4293	-982	100	489	-389
2017	6013	6110	-97	537	471	66
2018	8317	8233	84	769	615	154
2019	7247	7747	-500	676	923	-247
2020	5468	5877	-409	365	397	-32
2021	6700	6536	164	918	559	359

Джерело: дані Держстату

Міграційний приріст значною мірою залишався негативним довгий час, починаючи із 2002 року. Тільки за 2021 рік міграційний приріст отримав позитивне значення (164).

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

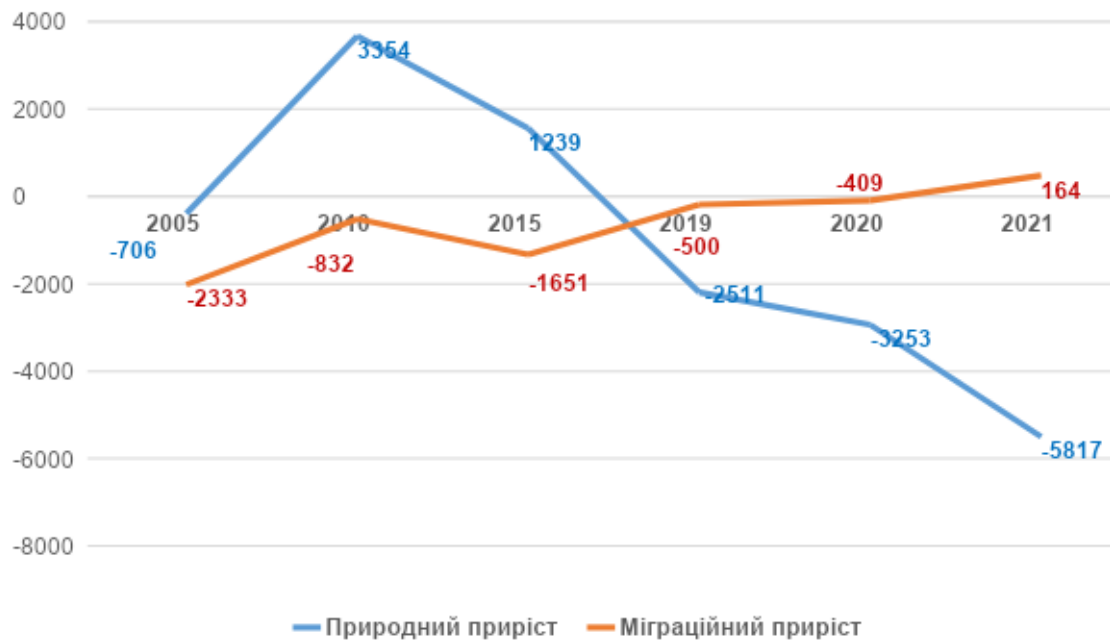

Рис 14. Природний та міграційний приріст населення, осіб

За районами населення розподілено нерівномірно та змінюється в сторону збільшення від гірської частини до низовинної.

Станом на 01.01.2022 Закарпатська область втратила 2% населення у порівнянні із 01.01.2021.

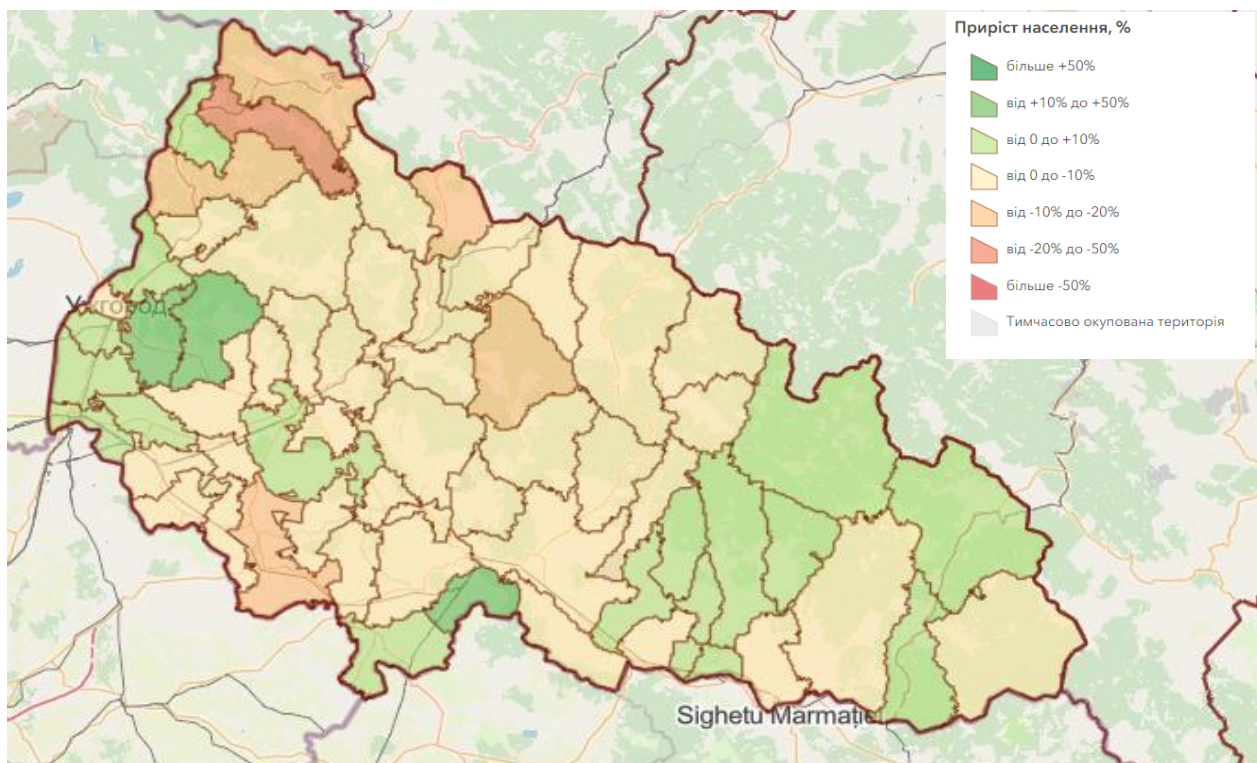

Рис 15. Приріст населення в громадах Закарпатської області, %⁷

Найбільші втрати населення на 01.01.2022 рік в порівнянні з 01.01.2021 роком відбулись в Костринській сільській громаді –20,02%, Ставненській сільській громаді –18,74%, Керецьківській сільській громаді –12,87%, Берегівській міській громаді –12,83%, Нижньоворітській сільській громаді –10,52%, Дубриницько-Малоберезнянській сільській громаді –10,35% до

⁷ <https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/dashboards/4d2f68782e5644cc9b74bebf102b7a3e>

загальної чисельності населення.

Таблиця 12. Чисельність наявного населення по районах

	На 1 січня 2022 року			Середня у 2021 році		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		міське	сільське		міське	сільське
По області	1244,5	463,4	781,1	1247,3	464,3	783,0
Берегівський	206,7	65,1	141,6	207,2	65,2	142,0
Мукачівський	251,1	119,5	131,6	251,9	119,9	132,0
Рахівський	82,0	36,7	45,3	82,2	36,7	45,5
Тячівський	183,8	44,6	139,2	184,1	44,7	139,4
Ужгородський	255,0	142,6	112,4	255,3	142,8	112,5
Хустський	265,9	54,9	211,0	266,6	55,0	211,6

Джерело: дані Держстату

Нацменшини. В області дружньо проживають представники понад 100 національностей та народностей, які цінують і розвивають самобутність культур, релігій, традицій, звичаїв та обрядів. Населення має широкий доступ до державних, приватних, комерційних, партійних, зарубіжних джерел масової інформації. Зовнішньоекономічні зв'язки, демократизація суспільства сприяють поглибленню його інтеграції до міжнародної спільноти.

Релігії і спільноти. Згідно з офіційними статистичними даними, в області зареєстровано 1511 релігійних організацій.

Віковий розріз населення

Станом на 01.01.2022 рік по Закарпатській області працездатне населення склало 760 036 осіб до загальної кількості населення 1244 тис осіб, що складає 61,1%, середнє по громадам – 60,6%.

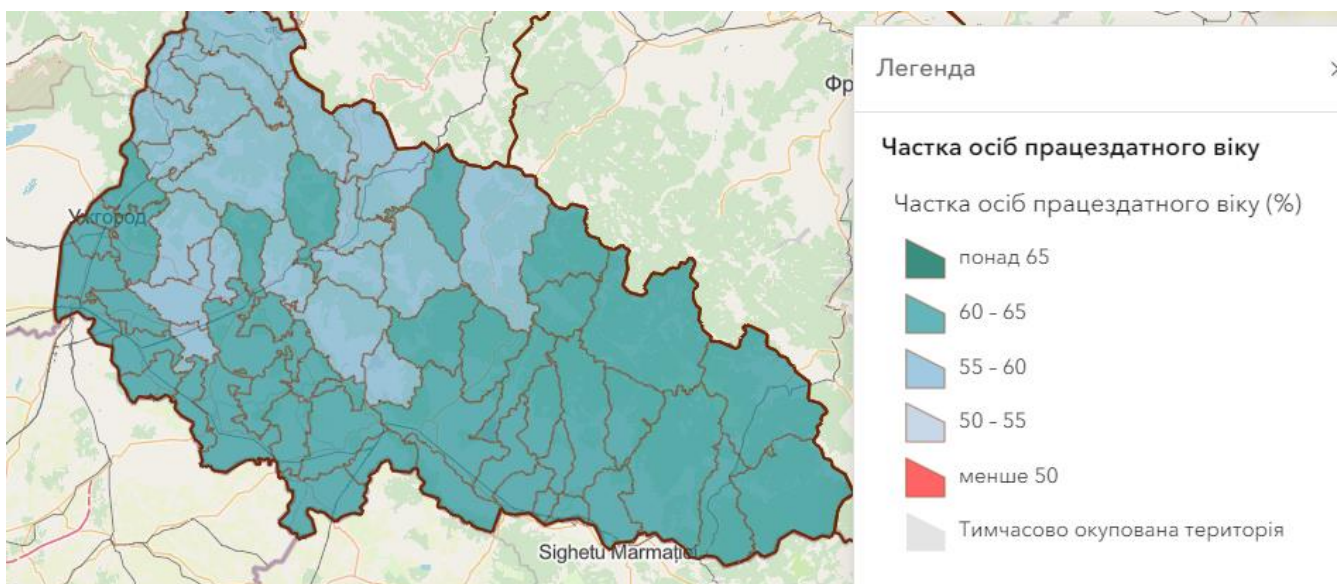

Рис 16. Працездатне населення Закарпатської області в розрізі громад, 01.01.2022⁸

⁸ За даними <https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/dashboards/7fd1021939d540fca77f08d4540de0d3>

Таблиця 13. Вікова структура населення на 01.01.2022 рік

	Закарпатська		Львівська		Івано-Франківська	
Населення області, 01.01.2022, тис осіб	1244		2478		1352	
працездатне населення ⁹ , 01.01.2022/відсоток до населення області	760 036	61,1%	1 518 673	61,3%	825 233	61%
населення молодше працездатного віку ¹⁰ , 01.01.2022/відсоток до населення області	265 013	21,3%	435 768	17,5%	248 693	18,4%
населення старше працездатного віку ¹¹ , 01.01.2022/відсоток до населення області	219 427	17,6%	527 001	21,2%	277 896	20,6%

Закарпатська область займає кращі позиції серед областей – конкурентів за робочу силу, а саме Львівської та Івано-Франківської. У порівнянні майже однакового відсотка працездатного населення у віковій структурі області, Закарпаття має найбільший відсоток населення молодшого працездатного віку - 21,3 відсотки, проти 17,5 відсотка по Львівській області, та 20,6 відсотка у Івано-Франківській області, і відповідно менше населення старшого працездатного віку – 17,6 відсотка проти 21,2 відсотка по Львівській області та 20,6 відсотка в Івано-Франківській області.

Зайнятість населення

Інформація про зайнятість та безробіття населення (за методологією Міжнародної організації праці) визначається органами державної статистики на підставі обстежень робочої сили. У зв'язку із воєнними діями, у поточному році Державна служба статистики України не має можливості проводити відповідні обстеження. Тому показники щодо зайнятості та безробіття населення (за методологією МОП) за 2021 рік є останніми опублікованими даними.

За даними Державної служби статистики України, кількість зайнятого населення в Закарпатській області у віці 15-70 років у середньому за 2021 рік становила 483,5 тис осіб. Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років склав 52,8 відсотки.

⁹ У світовій статистиці прийнято рахувати працездатне населення у віці 15—64 років

¹⁰ Населення молодше працездатного віку 0 – 14

¹¹ Населення старше працездатного віку – 65+

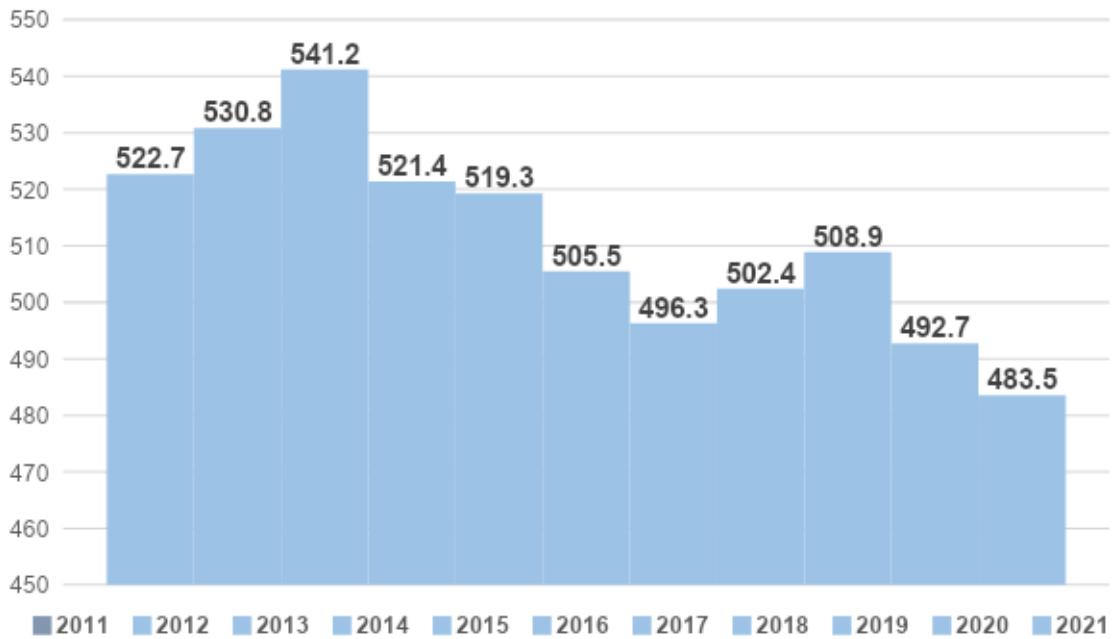

Рис 17. Тенденція кількості зайнятих 15 – 70 років, тис. осіб (Держстат)

Починаючи з 2011 року, кількість зайнятих осіб коливається, але у 2021 році зайнятість була найменшою і складала 483,5 осіб, а у 2012 році найбільша - 541,2 осіб у категорії населення 15 – 70 років.

Кількість безробітного населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років за 2021 рік становила 60,6 тис. осіб. Рівень безробіття населення у віці 15-70 років склав 11,1% робочої сили. Спостерігається збільшення безробітних та зменшення зайнятого населення у 2021 році у порівнянні із 2020 роком.

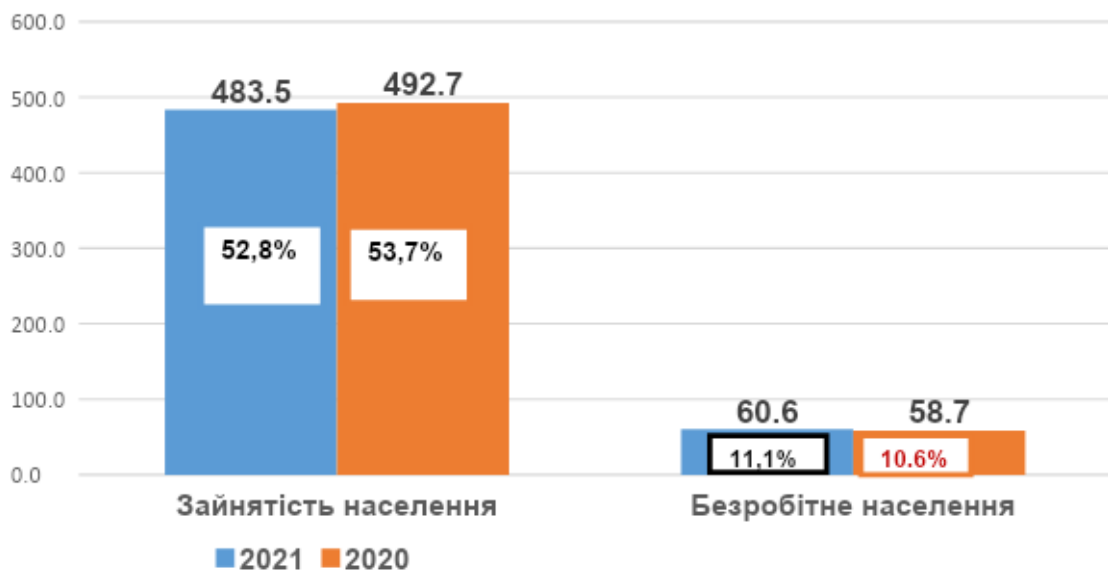

Рис 18. Зайнятість та безробіття населення 15 – 70 років, тис осіб (дані служби зайнятості)

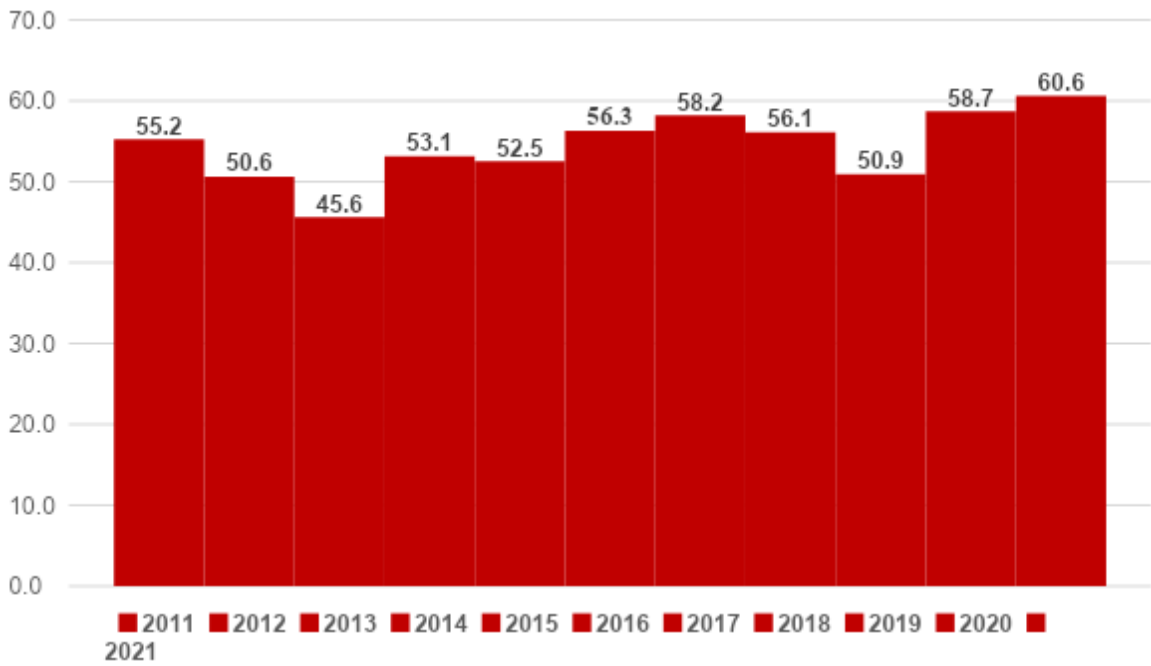

Рис 19. **Безробітні, тис. осіб**

За методологією МОП, рівень безробіття – відношення (у відсотках) кількості безробітних віком 15 років і старше (до 2019 року – віком 15–70 років) до робочої сили (до 2019 року – економічно активного населення) зазначеного віку або відповідної соціально-демографічної групи. З 2011 року найбільший рівень безробіття спостерігався у 2021 році – 60,6%, найменший у 2013 році - 45,6% .

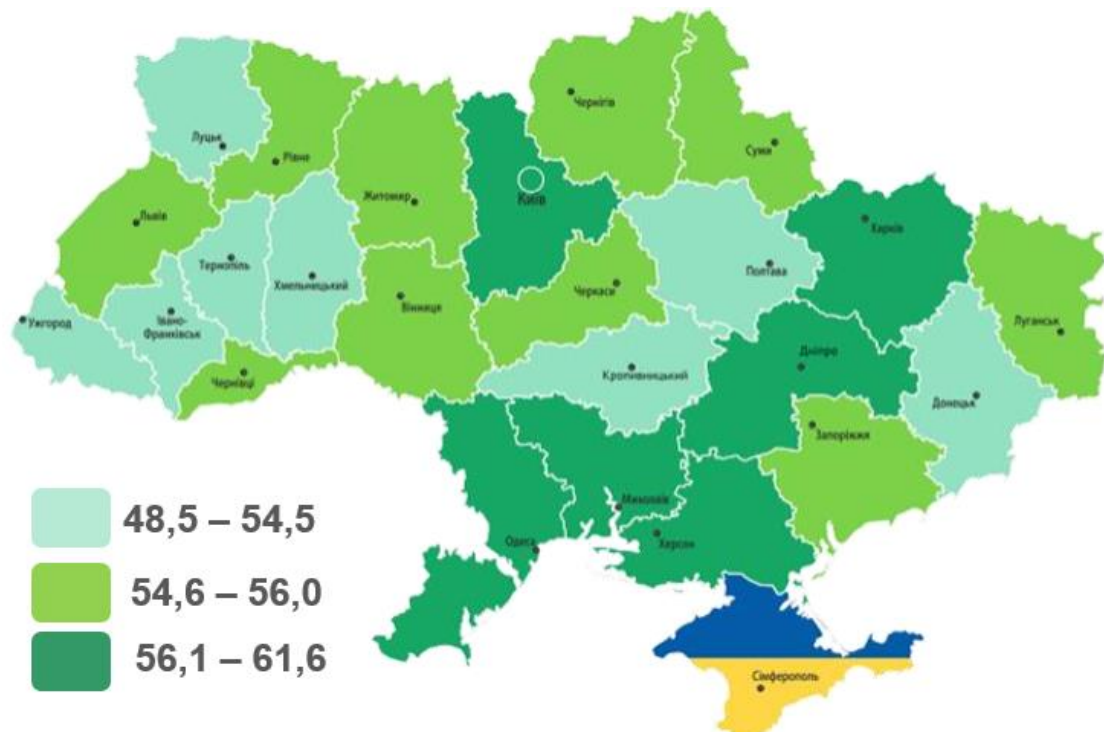

Рис 20. **Рівень зайнятості, Україна**

У порівнянні із іншими регіонами України Закарпатська область входить до категорії регіонів, які мають найменші показники рівня зайнятості (48,5 – 54,5) і середні показники рівня безробіття (10,1 – 12,0). У порівнянні із сусідньою Львівською областю показник рівня зайнятості нижчий, рівень безробіття вищий.

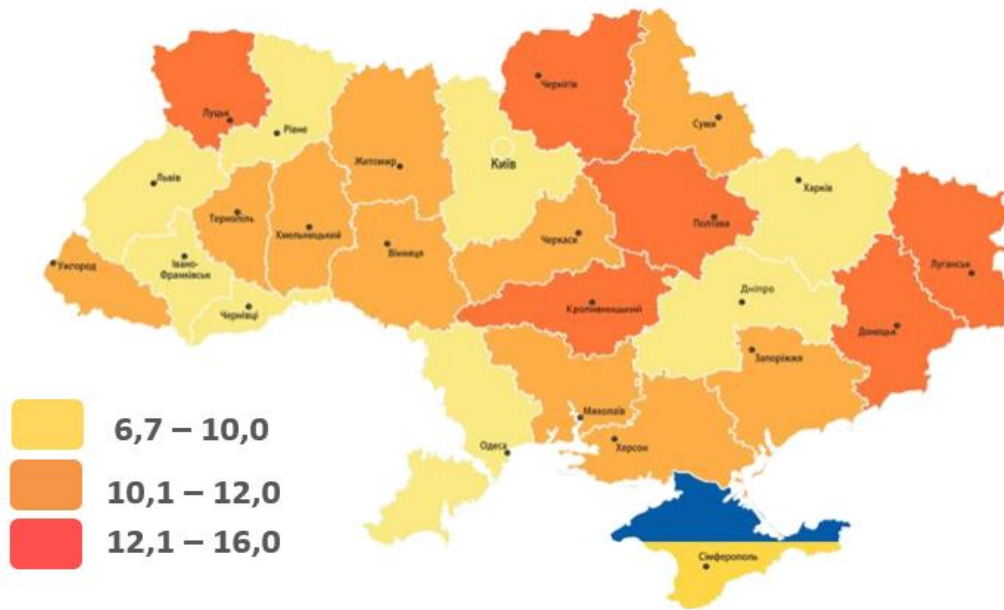

Рис 21. Рівень безробіття, Україна

У січні – вересні 2024 року роботодавцями було подано інформацію про заплановане масове вивільнення 1190 працівників.

У січні-вересні 2023 року роботодавцями було подано інформацію про заплановане масове вивільнення 1,1 тис. працівників.

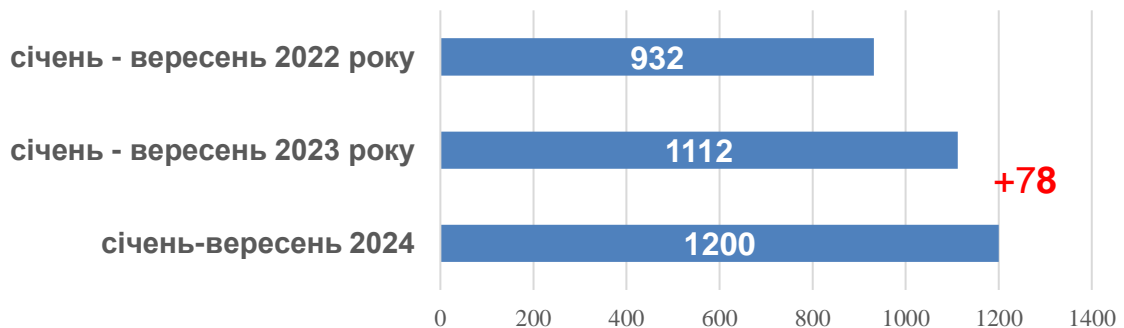
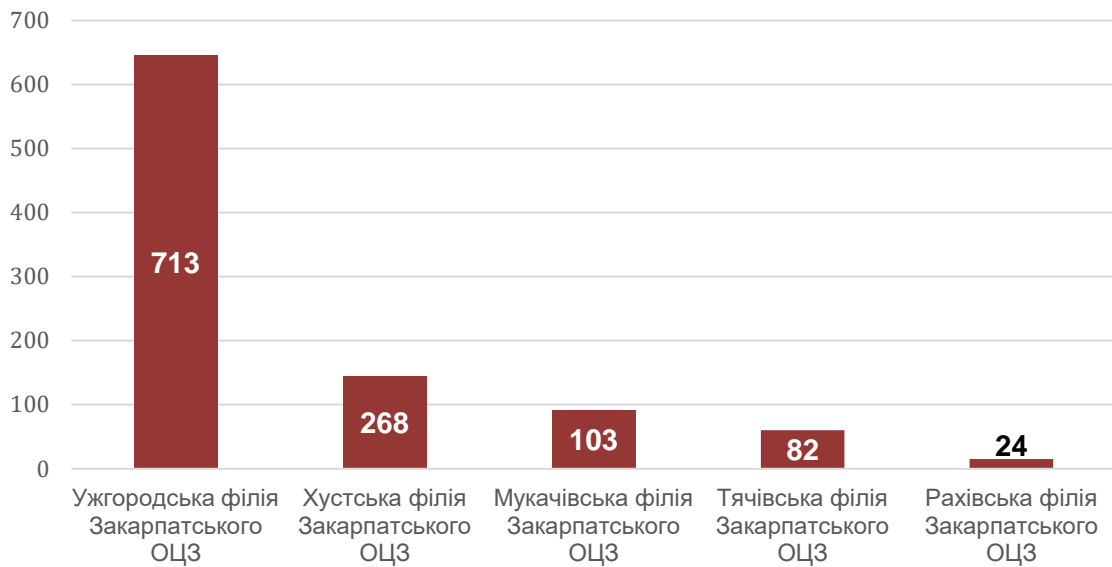

Рис 22. Обсяги запланованого масового вивільнення працівників у січні – вересні 2023 року

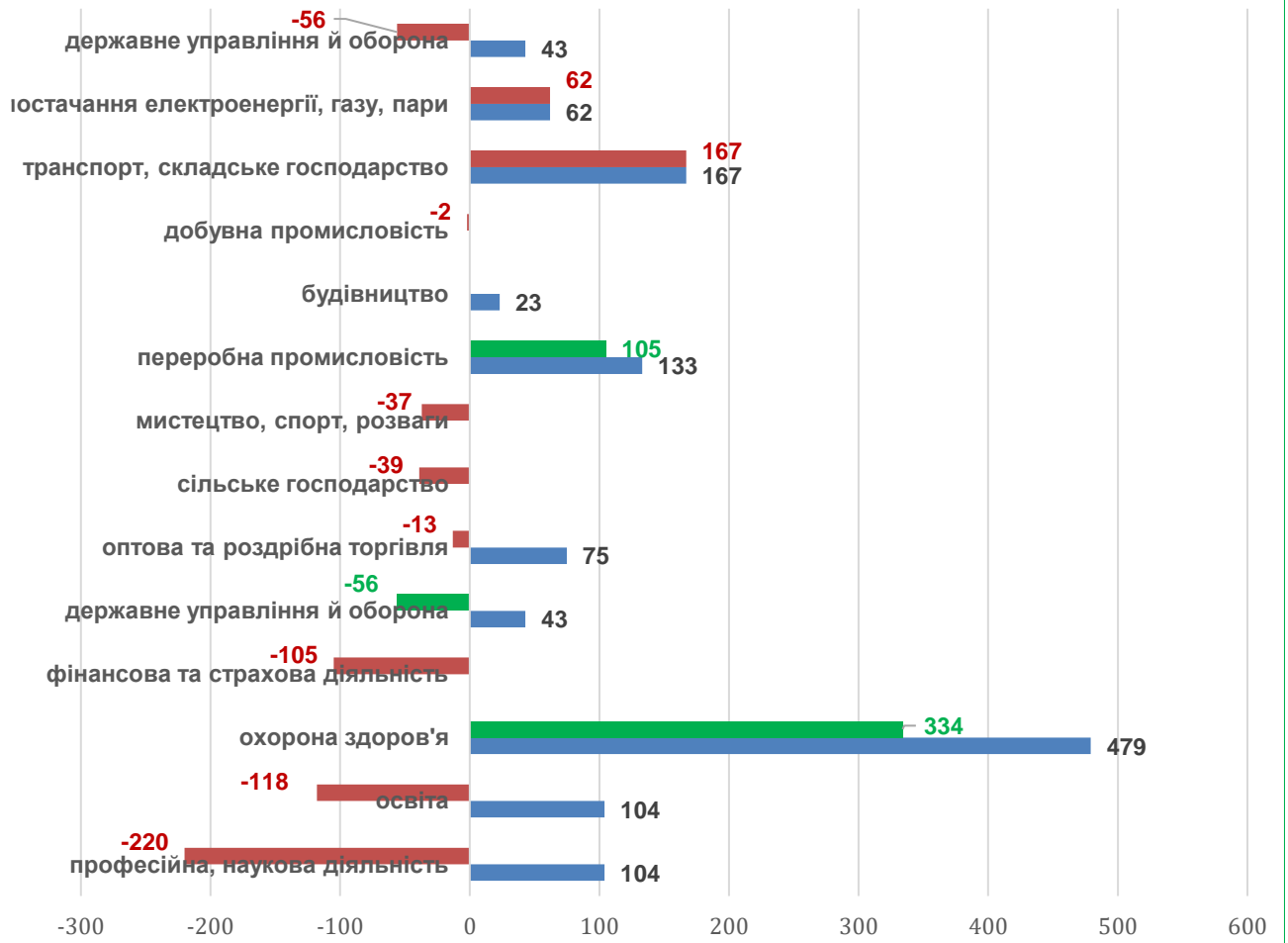
Збільшення **Зменшення**

Рис 23. **Зміна значення, збільшення січень-вересень 2022/2023**

Найбільші обсяги запланованого масового звільнення працівників у січні – вересні 2024 року зафіксовані по Ужгородській філії Закарпатського ОЦЗ (713 осіб).

Із загальної кількості попереджених про масове звільнення у 2024 році 40,3% становили представники охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, 14,0% - працівники транспортної галузі, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, 11,2% - працівники переробної промисловості, по 8,7% - працівники освіти і професійної, наукової та технічної діяльності освіти.

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

Кількість осіб **Збільшення, осіб** **Зменшення, осіб**

Рис 24. Заплановане вивільнення за видами економічної діяльності, порівняння січень – вересень 2023/2024 року, осіб

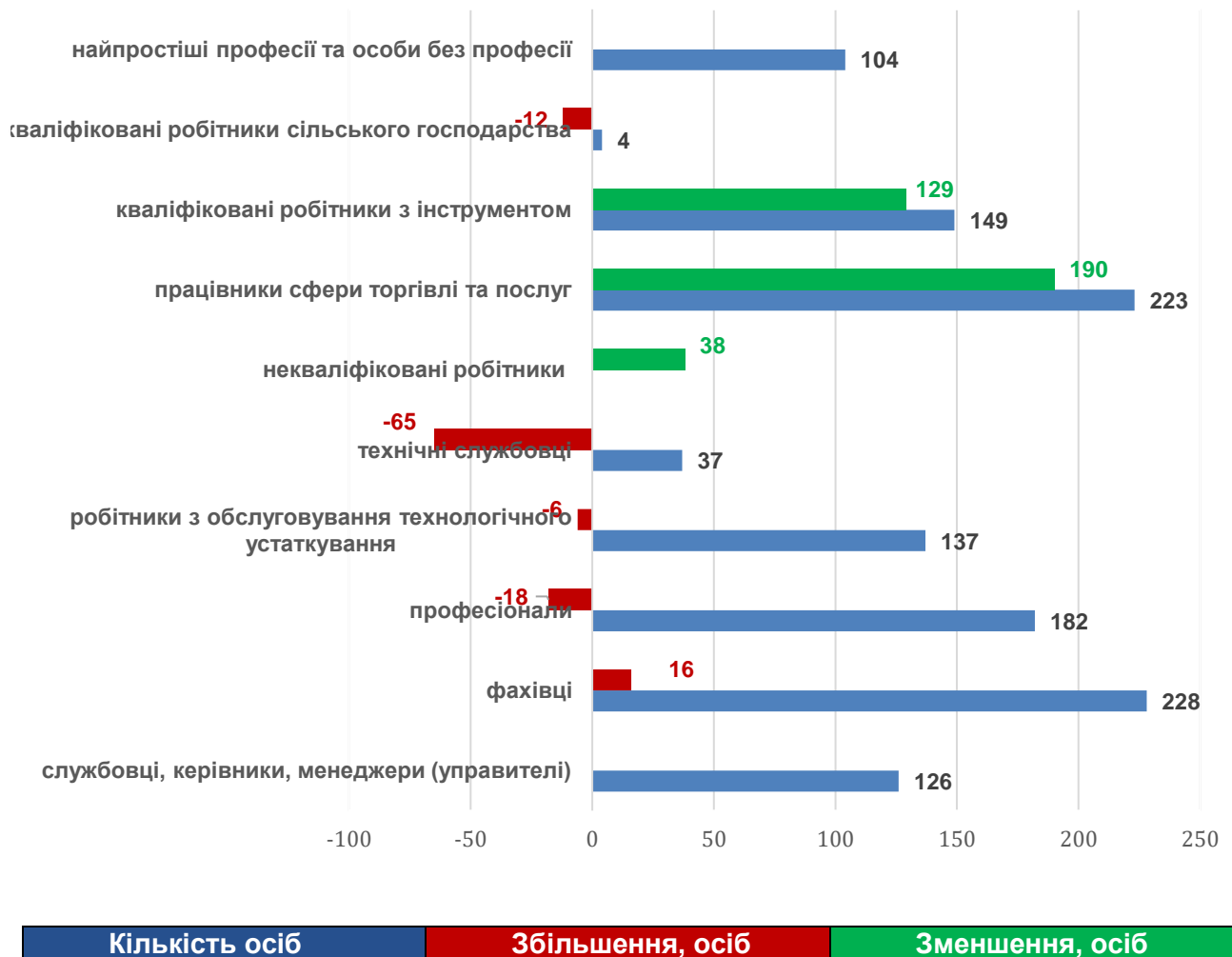

Рис 25. Кількість осіб, попереджених про заплановане вивільнення за професійними групами у порівнянні січень-вересень 2022/2023 років.

Серед професійних груп - вивільнення у 2024 році планується серед фахівців, працівників у сфері торгівлі та послуг, професіоналів, кваліфікованих робітників з інструментом, робітників з обслуговування технологічного обладнання тощо.

Упродовж січня – вересня 2024 року відмічається збільшення запланованої кількості вивільнення робочої сили у порівнянні з аналогічним періодом 2023 року в охороні здоров'я, в транспорті й поштовій та кур'єрській діяльності, оптовій та роздрібній торгівлі, переробній промисловості. За професійними групами – це насамперед, працівники сфери торгівлі та послуг, кваліфіковані робітники з інструментом, некваліфіковані працівники, фахівці. Зменшення відмічається в освіті, фінансовій та страховій діяльності. Серед професійних груп зменшення - менеджери, технічні службовці.

Упродовж січня-вересня 2024 року послугами Закарпатської обласної служби зайнятості скористалися 8,1 тис осіб, з яких 5,6 тис осіб мали статус зареєстрованого безробітного. За сприяння центру зайнятості працевлаштовано 3,7 тис осіб, зокрема 2,3 тис осіб зареєстрованих безробітних. За видами економічної діяльності, найбільше зареєстрованих безробітних працевлаштовано у переробній промисловості (26,4%), в оптовій та роздрібній торгівлі (20,0%), в освіті (8,7%). За професійними групами 24,2% працевлаштованих безробітних - це працівники сфери торгівлі та послуг, 17,2% – кваліфіковані робітники з інструментом, 12,9% – некваліфіковані працівники, 10,4% – технічні службовці, 9,9% - фахівці, 8,4% – робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин, 7,1% – професіонали, 4,8% – керівники, менеджери, 3,8% – кваліфіковані робітники сільського господарства.

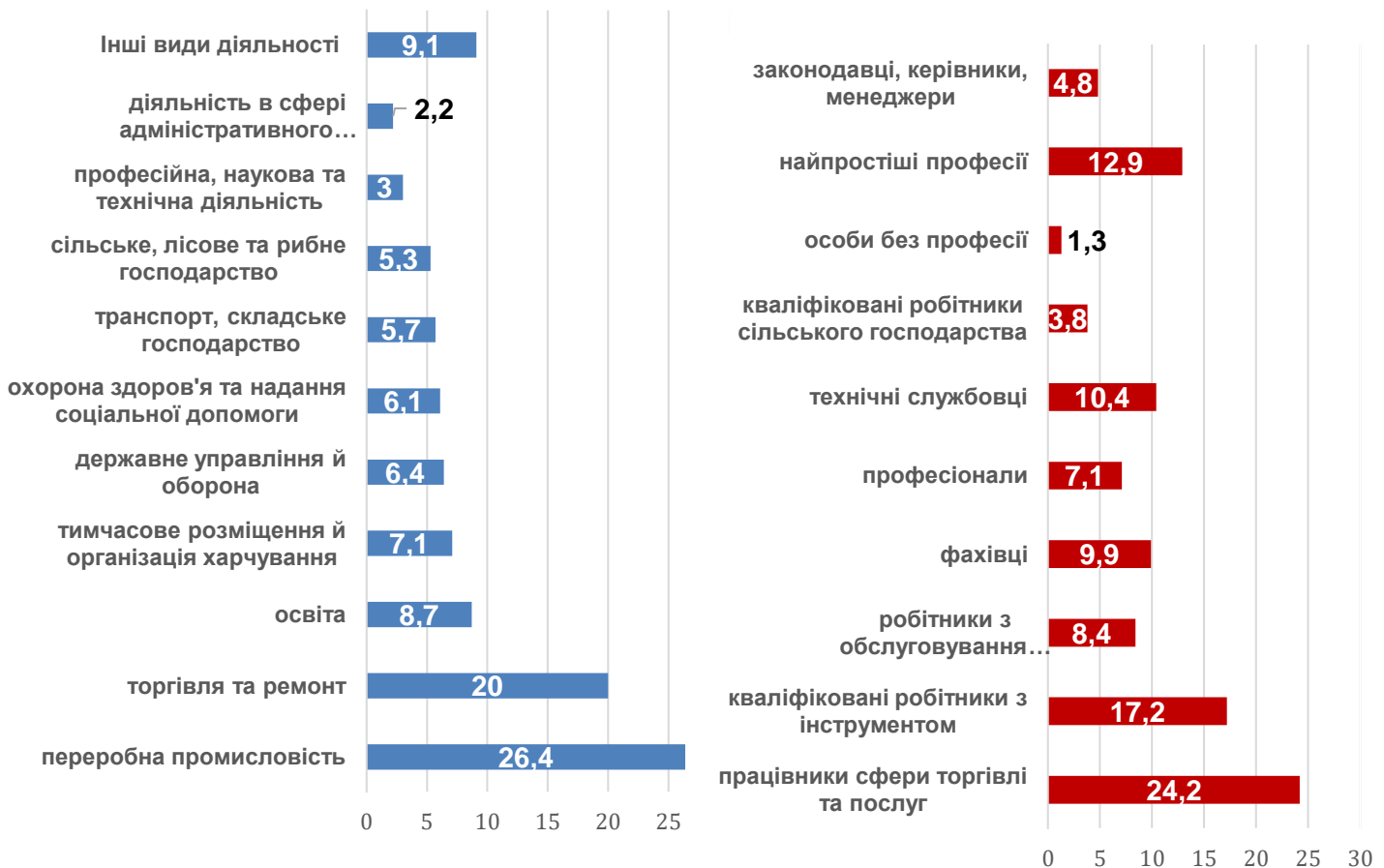

Рис 26. Працевлаштування безробітних, у січні-вересні 2024 року

У січні-вересні 2024 року за сприяння Закарпатської обласної служби зайнятості 626 безробітних проходили професійне навчання.

До громадських та інших робіт тимчасового характеру залучено 514 осіб.

Станом на 1 жовтня 2024 року послуги служби зайнятості в Закарпатській області отримували 1,4 тис осіб, які мали статус безробітного.

На 01 жовтня 2024 року безробітні за статтю: у загальній кількості зареєстрованих безробітних, чоловіки становили – 0,3 тис осіб (або 20,0%), жінки – 1,1 тис осіб (або 80,0%). За віковими групами: 24,5% зареєстрованих безробітних були у віці до 35 років; 32,5% – у віці від 35 до 45 років; 24,5% – у віці від 45 до 55 років; 18,5% – понад 55 років. За освітою: 38,7% зареєстрованих безробітних мали вищу освіту, 19,7% – професійно-технічну, 41,6% – загальну середню освіту. За видами економічної діяльності: серед зареєстрованих безробітних 22,2% – у торгівлі та ремонті автотранспортних засобів, 21,3% раніше були зайняті у державному управлінні, обороні, обов'язковому соціальному страхуванні, 14,6% – у переробній промисловості.

За професійними групами, серед зареєстрованих безробітних переважають: працівники сфери торгівлі та послуг – 24,2% (продавці продовольчих товарів, продавці-консультанти, продавці непродовольчих товарів, кухарі, стрільці, охоронники); некваліфіковані робітники – 15,7%; робітники з обслуговування технологічного устаткування – 11,1%; службовці та керівники – 9,2% (менеджери (управителі), заступники директора, головні бухгалтери, керуючі магазином, заступники начальника відділу); кваліфіковані робітники з інструментом – 9,0% (пекарі, в'язальники схемних джгутів, швачки, верстатники деревообробних верстатів); фахівці – 8,8% (бухгалтери, асистенти вчителів, сестри медичні, вихователі); професіонали- 8,9% (вчителі, спеціалісти державної служби, економісти); технічні службовці – 8,7% (листоноші, касири торговельного залу, адміністратори); кваліфіковані робітники сільського господарства – 2,3% (робітники на лісокультурних

роботах).

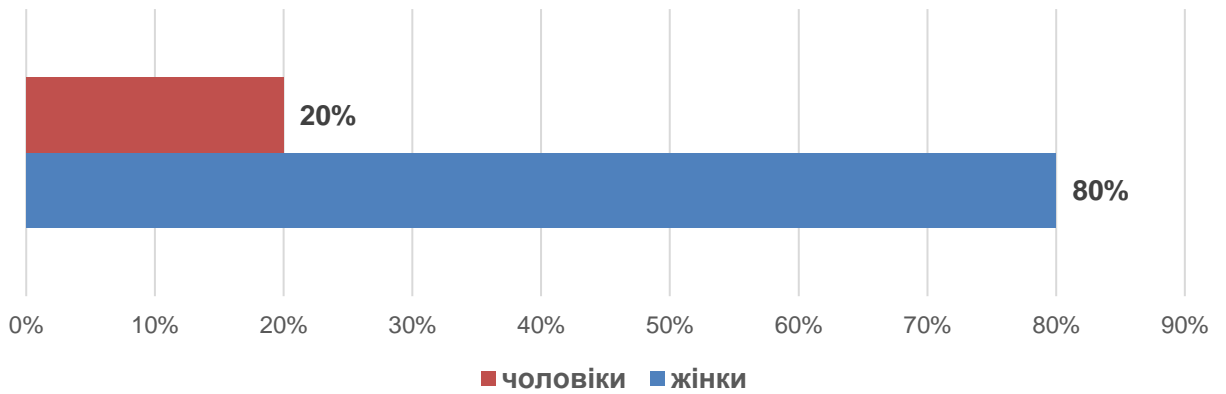

Рис 27. Структура безробітних за статтю, 01 жовтня 2024 року

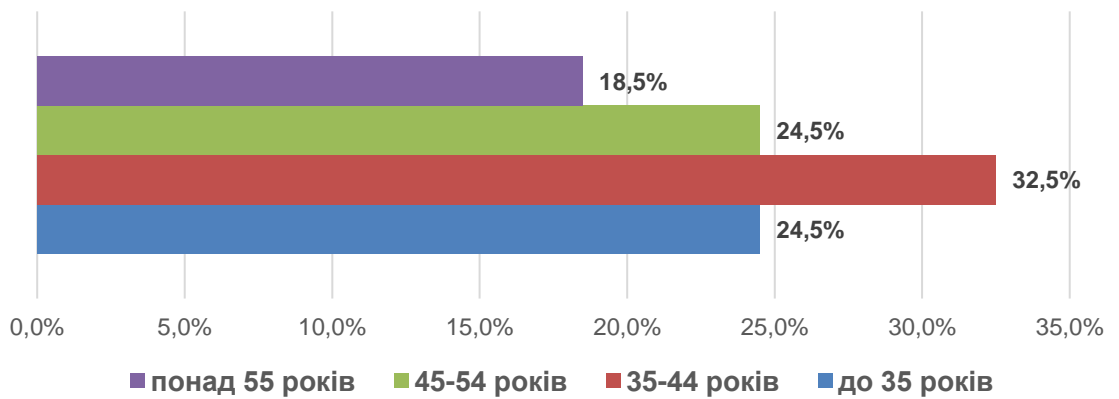

Рис 28. Структура безробітних за віком, 01 жовтня 2024 року

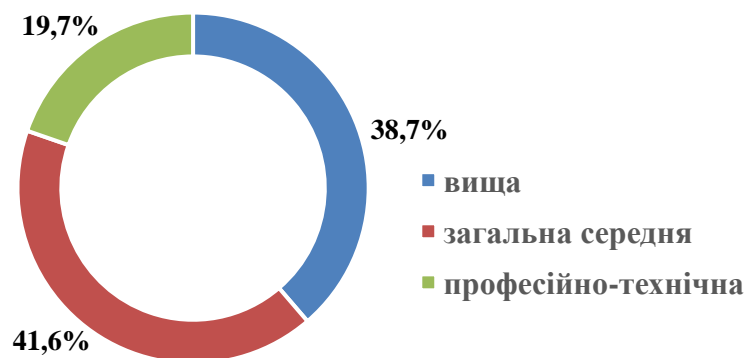

Рис 29. Структура безробітних за освітою, 01 жовтня 2024 року

За видами економічної діяльності станом на 1 жовтня 2024 року найбільша кількість

безробітних, які були зайняті в сфері торгівлі та ремонту транспортних засобів; в сфері державного управління, переробній промисловості, освіт, сфері транспорту. За професійними групами - працівники сфери торгівлі та послуг, некваліфіковані робітники, робітники з обслуговування технологічного устаткування.

Рис 30. Структура безробітних за видами економічної діяльності та професійними групами, %, 01 жовтня 2024 року

Станом на 1 жовтня 2024 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями до філії Закарпатської обласної служби зайнятості становила 1,5 тис одиниць, з них 1,0 тис вакансій, поданих роботодавцями за формою 3-ПН. За видами економічної діяльності, більшість вакансій налічувалась на підприємствах переробної промисловості (29,0%), в оптовій та роздрібній торгівлі (15,8%), в охороні здоров'я (10,5%), освітній галузі (9,9%).

У професійному розрізі, найбільше вакансій подано для працевлаштування:

- 19,1% кваліфікованих робітників з інструментом (швачок, пекарів, верстатників деревообробних верстатів, в'язальників схемних джгутів, слюсарів-ремонтників, столярів, тісторобів);
- 16,4% працівників сфери торгівлі та послуг (продавців, кухарів, офіціантів, барменів, покоївок)
- 14,3% робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (водіїв автотранспортних засобів, операторів котельні, складальників, складальників виробів з деревини, шліфувальників, комплектувальників);
- 13,8% професіоналів (вчителів, спеціалістів державної служби, фармацевтів, психологів, лікарів ветеринарної медицини);
- 11,0% некваліфікованих працівників (підсобних робітників, опалювачів, прибиральників службових приміщень, кухонних робітників, прибиральників виробничих приміщень, укладальників-пакувальників);
- 10,4% фахівців (бухгалтерів, асистентів вчителя, сестер медичних, вихователів, фельдшерів ветеринарної медицини);

- 7,7% технічних службовців (касирів торговельного залу, листонош, адміністраторів, операторів поштового зв'язку);
- 6,6% керівників, менеджерів (начальників відділів поштового зв'язку, начальників відділів);
- 0,7% кваліфікованих робітників сільського господарства (грибовод, оператор цехів для приготування кормів (тваринництво).

Рис 31. Структура вакансій зареєстрованих в центрах зайнятості, за видами економічної діяльності та професійними групами %, 01.10.2024

Доходи населення

Упродовж 2014 – 2021 років спостерігалось постійне зростання середньомісячної заробітної плати, яка становила: 2014 рік – 2744 грн; 2015 рік – 3381 грн; 2016 рік – 4298 грн; 2017 рік – 6355 грн; 2018 рік – 8070; 2019 рік - 9202 грн; 2020 рік – 10193 грн; 2021 – 12235 гривень.

Порівняно з 2020 роком розмір середньої номінальної заробітної плати збільшився на 20 відсотка.

Таблиця 14. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності (у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2538	3475	5343	7185	9424	9047	8815	11538
Промисловість	2879	4037	5455	7596	9863	11381	11675	13563
Будівництво	1343	2378	4470	6566	5328	6556	7818	9055

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2355	3305	3539	5269	6729	7910	8388	8854
Транспорт, складське господарство,	3326	4018	5041	6768	8554	9648	9619	10696
Поштова та кур'єрська діяльність		1773	к	к	к	К	к	к
Тимчасове розміщення й організація Харчування	1562	1948	2552	3423	4214	5657	5069	7054
Інформація та телекомунікації	2842	3475	4742	6420	8056	9275	11086	11796
Фінансова та страхова діяльність	3973	4552	5658	7874	10153	12845	13388	14956
Операції з нерухомим майном	1921	2337	2971	4874	6037	6587	8105	9264
Професійна, наукова та технічна Діяльність	2783	3161	3438	5264	6734	7772	7400	10273
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного Обслуговування	1805	2065	2982	4889	5170	6010	7536	9574
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3129	3575	5248	9112	12068	13239	15562	17898
Освіта	2695	3075	3657	5709	7259	8376	9685	11850
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2353	2648	3165	4680	5502	6626	8565	11102
Мистецтво, спорт, розваги та Відпочинок	2661	2937	3387	5061	5770	6515	7106	9298
Надання інших видів послуг	2229	1872	2061	4227	6018	6710	8039	6699

Джерело: дані держстату

Таблиця 15. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників по регіонах України, грн.

Регіони	2010	2015	2019	2020	2021
Україна	2239	4195	10497	11591	14014
Закарпатська	1846	3381	9202	10193	12235
Івано-Франківська	1927	3402	8817	9980	11988
Львівська	1941	3646	9271	10299	12530

Джерело: дані держстату

Середньомісячна заробітна плата до війни по Закарпатській області була меншою аніж по Україні, майже на рівні Львівської області та вище за сусідню Івано-Франківську область.

ВПО

У період з 24 лютого по 25 листопада 2022 року в Закарпатській області було зареєстровано понад 162 400 ВПО. Станом на 01.09.2024 року офіційно перебуває на обліку в області 126 848 ВПО.

Станом на 02.04.2024 рік кількість ВПО 2014 – 2024 років в Закарпатській області складало 130 643 тис осіб¹². Кількість ВПО після 24.02.2022 року склало 127 557 осіб.

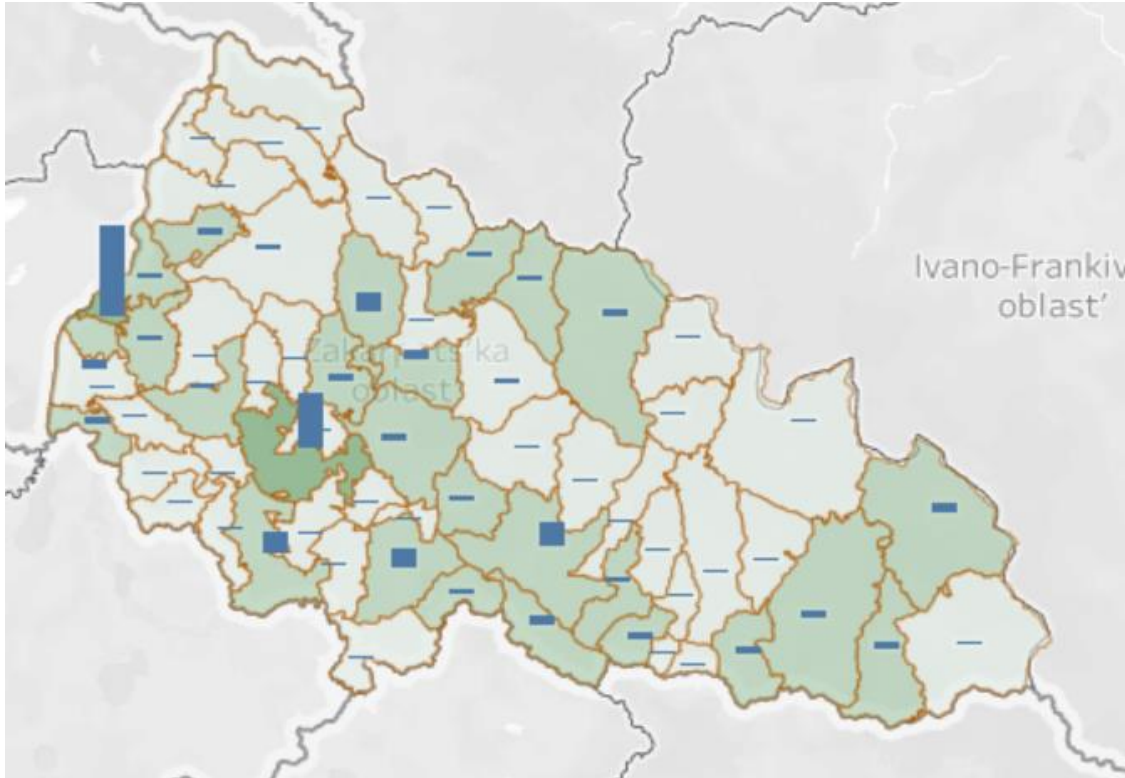

Рис 32. Чисельність ВПО в розрізі громад Закарпатської області, 02.04.2024

Станом на 02.04.2024 року середня частка ВПО у чисельності населення області складає 7,89%.

Чисельність населення області з урахуванням ВПО складає 1371742 осіб.

¹² За даними https://public.tableau.com/app/profile/hum6904/viz/VPO_2022/VPO

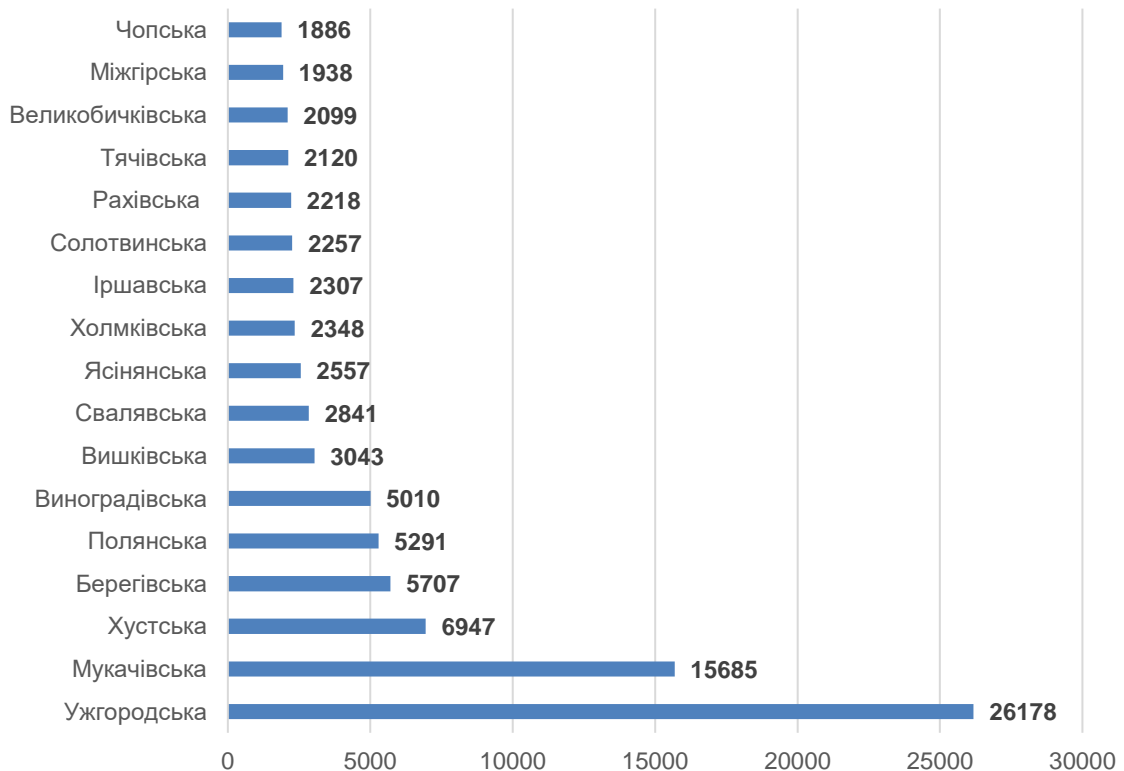

Рис 33. Сальдо міграції ВПО в територіальних громадах Закарпаття, 02.04.2024¹³

У дослідженні, яке було сплановане і реалізоване МОМ із Національним інститутом стратегічних досліджень (НІСД), було застосовано кількісний підхід зі збиранням даних шляхом опитування домогосподарств за допомогою структурованих анкет і через особисті співбесіди¹⁴. На національному рівні до розробки інструментів збирання даних також долучився Офіс реформ Кабінету Міністрів України. Дослідження проведене в рамках фінансового Канадою проекту «Людський вимір: Розбудова спроможностей зі збирання даних на низовому рівні заради покращення підготовки та зміцнення стійкості громад в Україні», який реалізує МОМ Україна.

У цьому дослідженні Опитування домогосподарств мало на меті збирання репрезентативних даних щодо цільових підгруп населення на рівні районів: зареєстрованих ВПО, незареєстрованих ВПО та представників місцевого (не переміщеного) населення. Загальна кількість включених до вибірки респондентів — **4340 осіб, із яких 2033 ВПО та 2307 місцевих мешканців**. Дослідження було проведено в усіх шести районах Закарпатської області в період 9–27 листопада 2022 року.

Демографічний профіль ВПО. У Закарпатській області частка жінок серед зареєстрованих ВПО більша (56%), ніж чоловіків, тоді як серед незареєстрованих ВПО переважають чоловіки (55%). Для порівняння, місцеве населення області на 51% складається з жінок і на 49% — з чоловіків. Хоча це співвідношення є характерним для вибірки опитування, воно також є репрезентативним для населення в цілому.

Таблиця 16. Статеве співвідношення серед респондентів вибірки дослідження

Підгрупа	Жінки	Чоловіки
Зареєстровані ВПО	56%	44%
Незареєстровані ВПО	45%	55%
Місцеві жителі	51%	49%

Джерело: МОМ із Національним інститутом стратегічних досліджень (НІСД)

¹³ За даними https://public.tableau.com/app/profile/hum6904/viz/VPO_2022/VPO

¹⁴ Area Baseline Assessment – Ukraine - Round 17 (14 - 25 Листопада 2022). Доступний до звіту: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-displacement-reportarea-baseline-report-raion-level-round-17-14-25-nov-2022>

Частка населення віком 18–55 років, що становить більшість людей працездатного віку, дещо вища серед ВПО (58%) у порівнянні з місцевим населенням (53%). Хоча, знову ж таки, це співвідношення є характерним для вибірки опитування, воно також є репрезентативним для населення в цілому. Більшість респондентів, що потрапили до вибірки, мешкають у містах і великих селищах Закарпатської області. Хоча було докладено зусиль, щоб забезпечити включення осіб, які мешкають у сільській місцевості, ця вибірка віддзеркалює розподіл цільових груп населення області між містами та селами.

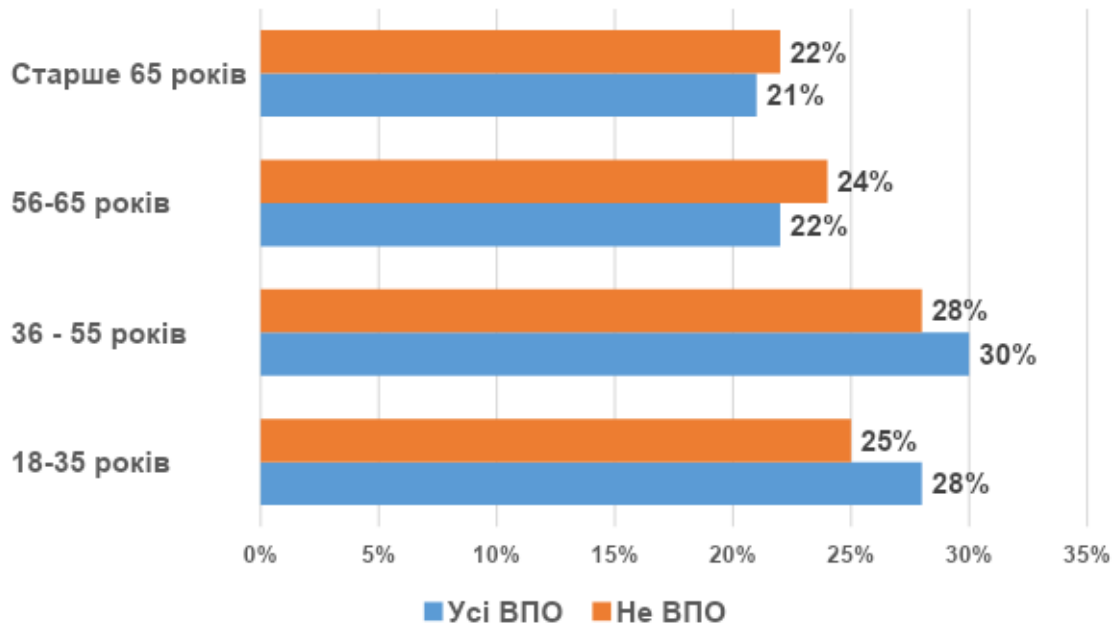

Рис 34. Розподіл ВПО та місцевого населення за віковими категоріями

В опитуванні фігурують вісім найбільших етнічних груп, з якими себе ідентифікують респонденти. Хоча опитування передбачало перелік етнічних груп для вибору, респонденти також мали змогу вказати іншу етнічну групу. Серед зареєстрованих ВПО частка респондентів, які ідентифікують себе як етнічні українці, є вищою, ніж серед не зареєстрованих ВПО. Етнічні українці також ширше представлені серед зареєстрованих ВПО, ніж серед місцевого населення: Закарпатська область має порівняно розмаїтий етнічний склад населення. Найчисельнішими національними меншинами серед зареєстрованих ВПО є етнічні угорці, росіяни та росіяни/українці.

Таблиця 17. Розподіл кожної підгрупи цільової групи населення за самоідентифікацією власної приналежності до певної етнічної групи

Етнічна приналежність респондента	Зареєстровані ВПО (%)	Незареєстровані ВПО (%)	Місцеві жителі (%)
Українці	93,4	87,9	90,3
Угорці	3,8	0,2	0,5
Українці/угорці	0,1	0	1,4
Росіяни	2,4	2,7	0,7
Українці/росіяни	2,3	4,9	0,6
Євреї	0,1	0	0,3
Українці/євреї	0,8	0,1	0,1
Роми	0,2	0,5	0,6

Джерело: МОМ із Національним інститутом стратегічних досліджень (НІСД)

Більше половини ВПО, які наразі мешкають на Закарпатті, перед початком війни проживали лише у трьох областях: Харківській, Донецькій та Запорізькій.

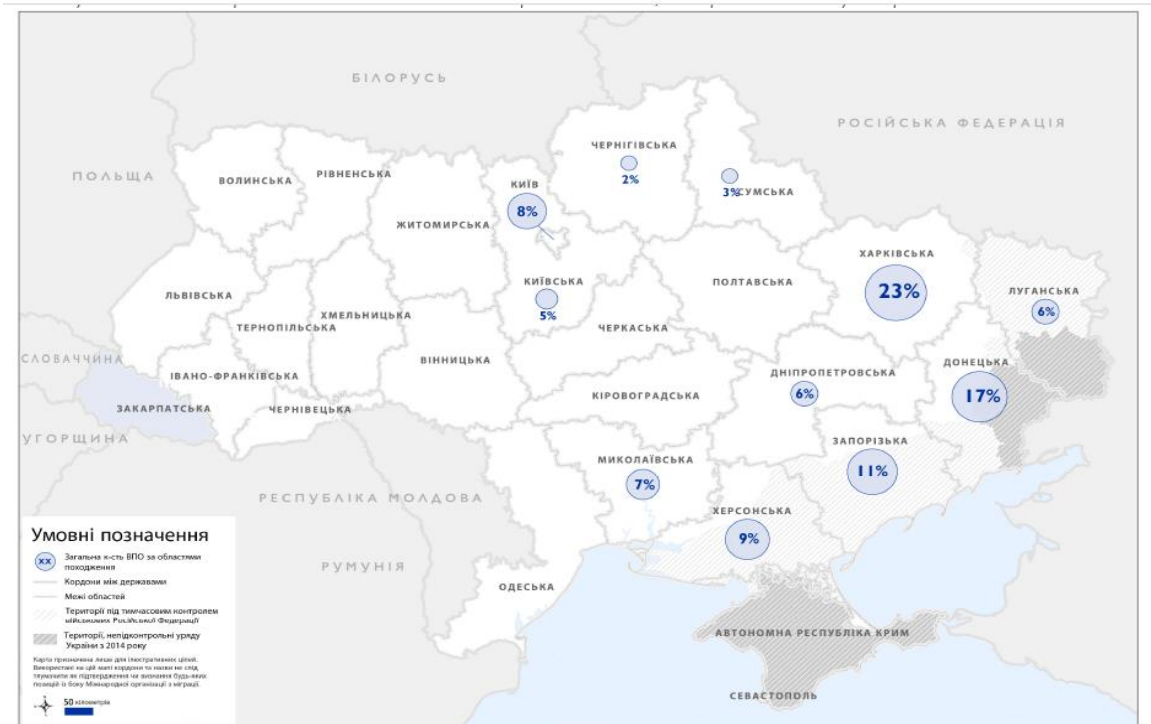

Рис 35. На мапі зображено основні області звичного проживання ВПО, які мешкають у Закарпатській області

Загалом 97% зареєстрованих ВПО, що мешкають у Закарпатській області, були зареєстровані у місцевостях, де вони наразі мешкають, а решта зареєстровані за адресами поза межами області. Де-факто переміщені особи, які не отримали офіційного статусу ВПО, з-поміж причин такого рішення називають міркування безпеки (24%), хвилювання щодо призову (22%), неможливість зареєструватися з першої спроби (20%) та бюрократичні перешкоди (14%).

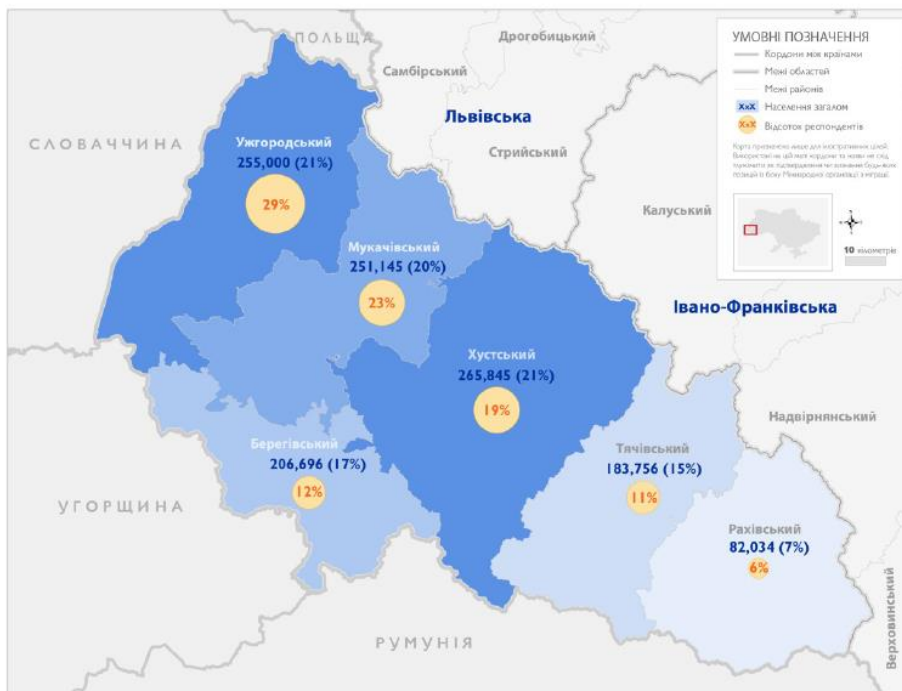

Рис 36. Відносна густота населення по районах Закарпатської області та розподіл респондентів як відсоток до загального числа учасників

Майже 60% населення ВПО Закарпатської області прибули до кінця квітня 2022 року, а ще 10% — упродовж наступного місяця. Більшість ВПО, які прибули за останні місяці, наразі (ще) не зареєстровані: 24% незареєстрованих ВПО прибули впродовж жовтня–листопада

2022 р., тоді як лише 4% прибулих у цей період зареєструвалися. До речі, 47% незареєстрованих ВПО прибули до кінця квітня 2022 року. Очевидно, це свідчить про те, що для багатьох переміщених людей в області брак часу не є першопричиною відсутності реєстрації статусу ВПО.

Ринок праці та працевлаштування ВПО

Загалом 32% ВПО в Закарпатській області наразі працевлаштовані з повною чи неповною зайнятістю як у віддаленому режимі, так і ні, порівняно з 60% місцевого населення.

Рис 37. Нинішній статус зайнятості ВПО

Серед тих, які зараз мають роботу, не зареєстрованих ВПО більше, ніж зареєстрованих — особливо в професіях, які передбачають віддалену роботу, але і в інших також. Основні сектори економіки, в яких навчаються/здобувають освіту (і зазвичай влаштовуються на роботу) ВПО, — це сфера послуг і торгівля, хоча значна частка з них мають досвід роботи в галузях ІТ/телекомунікацій, охорони здоров'я та в бізнесі. Для порівняння, місцеве населення здебільшого зайняте в таких секторах: торгівля, послуги, освіта та державне управління.

Загалом 34% ВПО наразі не мають роботи, порівняно з 18% місцевого населення. Серед ВПО, які наразі є безробітними (як ті, що шукають роботу, так і ті, що її не шукають), 72% втратили роботу через війну, порівняно з 13% місцевого населення. Активно шукає роботу дещо більша частка безробітних жінок (21%), ніж безробітних чоловіків (18%). Ще 15% ВПО є пенсіонерами, і ця частка є співмірною з 13% серед місцевого населення.

Таблиця 18. Області звичного проживання ВПО, які навчалися/здобувати освіту для працевлаштування в основних секторах економіки

Сектор економіки, в якому навчалися/здобували освіту ВПО	Основні області звичного проживання ВПО
ІТ, мистецтво й розваги	м. Київ, Херсонська область
Власний бізнес	Донецька, Харківська області
Важка промисловість	Донецька, Харківська області
Виробництво	Сумська область
Видобування корисних копалин	Луганська область
Енергетика	Запорізька область
Освіта	Чернігівська область, м. Київ, Дніпропетровська область

Охорона здоров'я	Сумська, Харківська області
Сільське господарство	Херсонська область
Соціальні послуги	м. Київ, Київська область
Торгівля	Запорізька, Київська, Миколаївська області

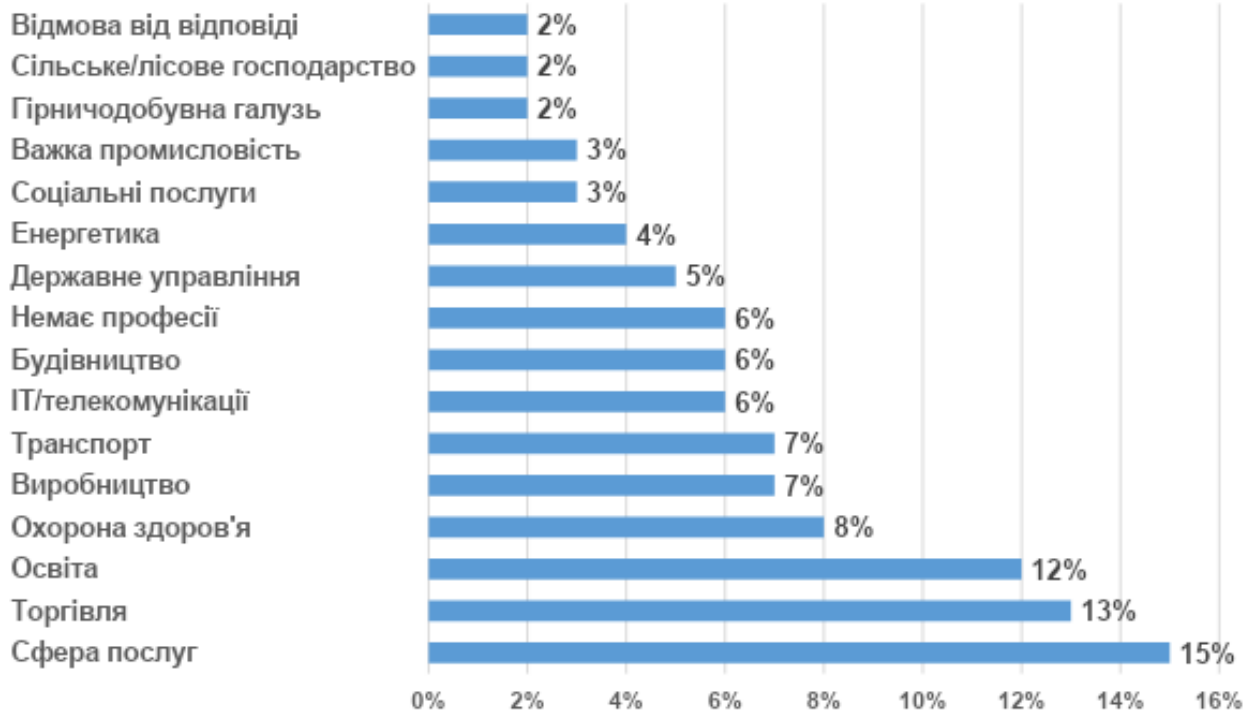

Рис 38. **Сектори економіки, в яких навчалися/здобували освіту ВПО**
Примітка: ВПО вибирали сектор, до якого належить їхня професія, з наданого переліку

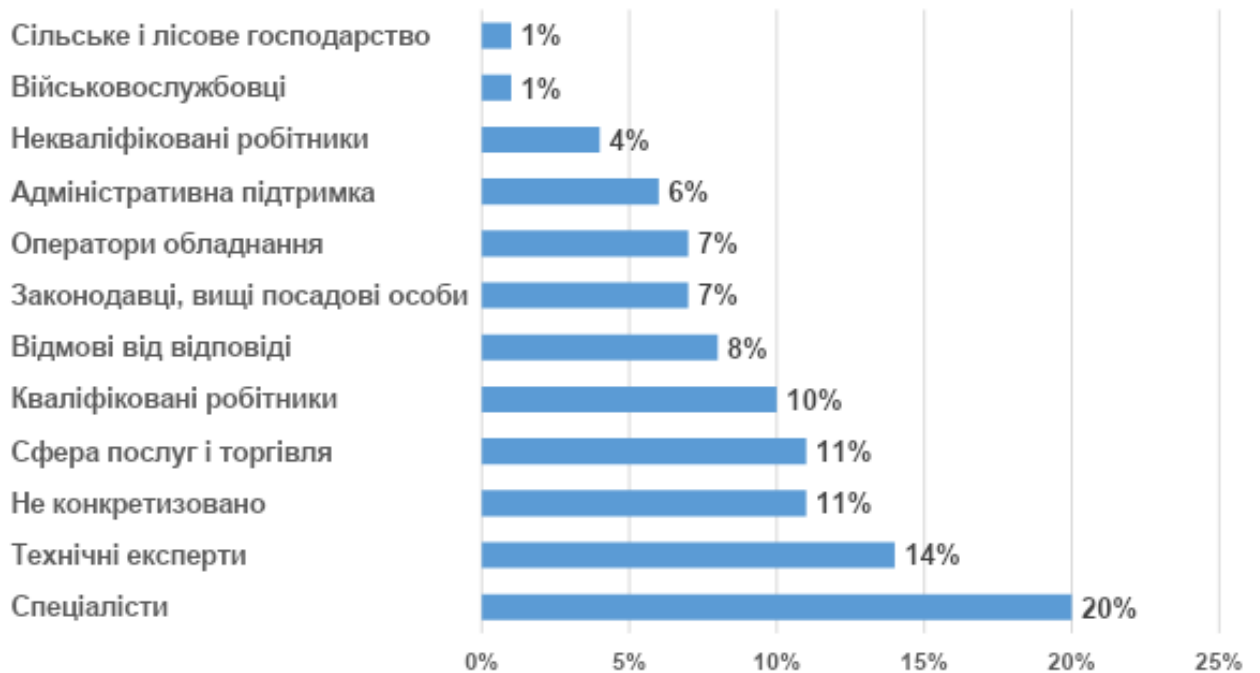

Рис 39. **Професія респондентів - ВПО**

Головними причинами того, що безробітні зареєстровані ВПО не шукають роботу, є хронічні хвороби, інвалідність, перебування в декретній відпустці або на пенсії. Принциповою причиною, названою не зареєстрованими ВПО, є те, що вони планують виїхати до іншої місцевості, що свідчить про кореляцію між відсутністю реєстрації та більш високим рівнем

мобільності. Основні сектори, в яких прагнуть працювати ВПО, які шукають можливості працевлаштування: торгівля (25%), послуги (17%), транспорт (12%), виробництво (11%), освіта (11%) та будівництво (10%).

Рис 40. Висловлені ВПО причини, з яких вони не шукають роботу

Хоча кількість ВПО, які висловлюють живий інтерес до відкриття місцевого бізнесу, порівняно мала, основні сектори, в яких вони зацікавлені, — це виробництво та послуги. Державна служба зайнятості є ключовим ресурсом для пошуку роботи для 80% місцевого населення, а також для 60% ВПО. Найбільш часто застосованими ресурсами серед ВПО (76%) були онлайн-сервіси, зокрема спеціалізовані веб-сайти з працевлаштування та платформи соціальних мереж.

Житло ВПО

Більшість зареєстрованих ВПО (41%) мешкають в орендованому житлі, тоді як серед незареєстрованих ВПО цей показник становить лише 27%.

З іншого боку, 42% незареєстрованих ВПО проживають в оселях своїх родичів чи друзів, що є характерним для 26% зареєстрованих ВПО. Це свідчить про те, що ключовим мотивом для реєстрації статусу ВПО може бути потреба забезпечити оплату житла.

Рис 41. Тип житла, у якому на поточний момент мешкає ВПО в Закарпатській області

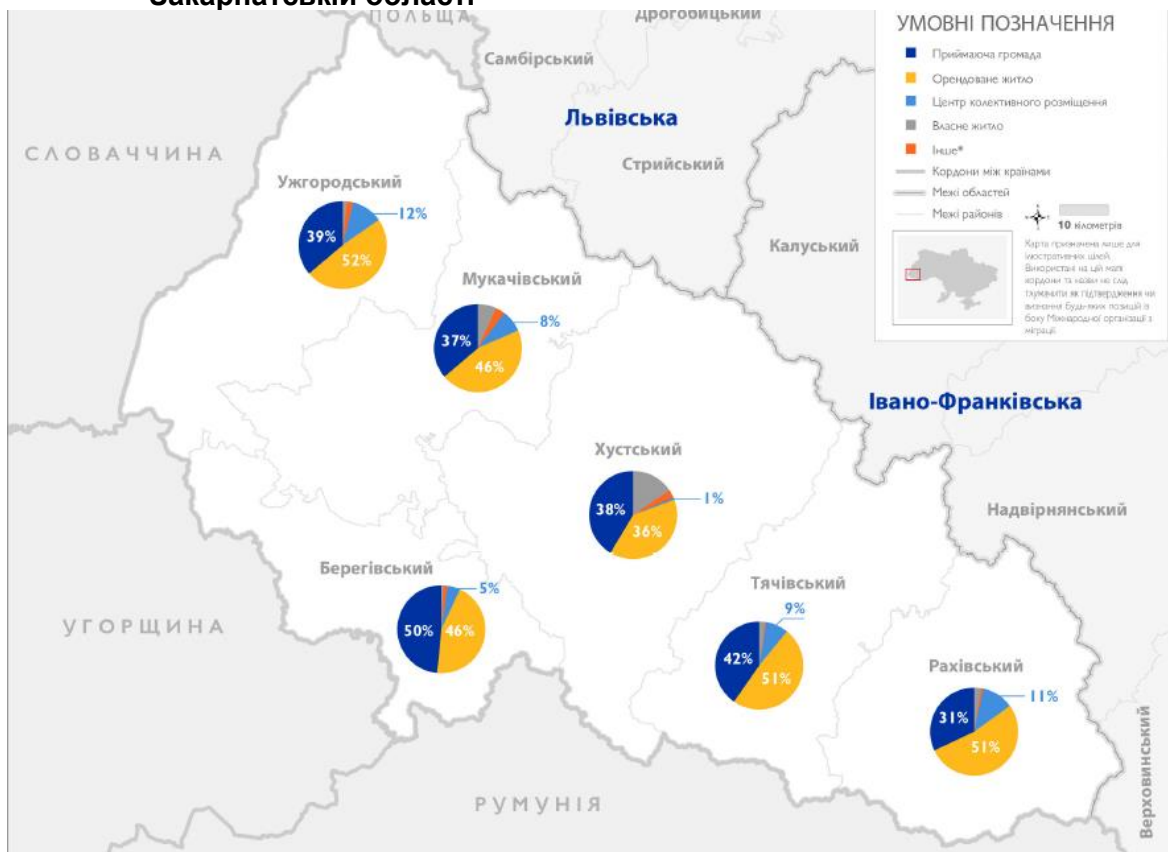

Рис 42. Тип житла, в якому на поточний момент мешкає ВПО в Закарпатській області з розподілом за районами

Економічне становище домогосподарств

За повідомленнями місцевого населення Закарпатської області до війни їхній середній рівень доходів був нижчим, ніж у тих, хто зараз проживає в області як ВПО. Проте, відбулося стрімке падіння поточного рівня доходів домогосподарств у переміщеного населення, порівняно з відносно незначним його зниженням у місцевого населення.

Окрім того, істотно зросла частка домогосподарств ВПО без жодних доходів: удвічі серед зареєстрованих ВПО та в десять разів серед незареєстрованих ВПО (до 4%). Частка осіб з доходом домогосподарств на рівні 1500–7000 грн децю збільшилася серед місцевого

населення (з 19% до 22%), але більш істотно зросла серед зареєстрованих (з 14% до 31%) та незареєстрованих ВПО (з 11% до 18%).

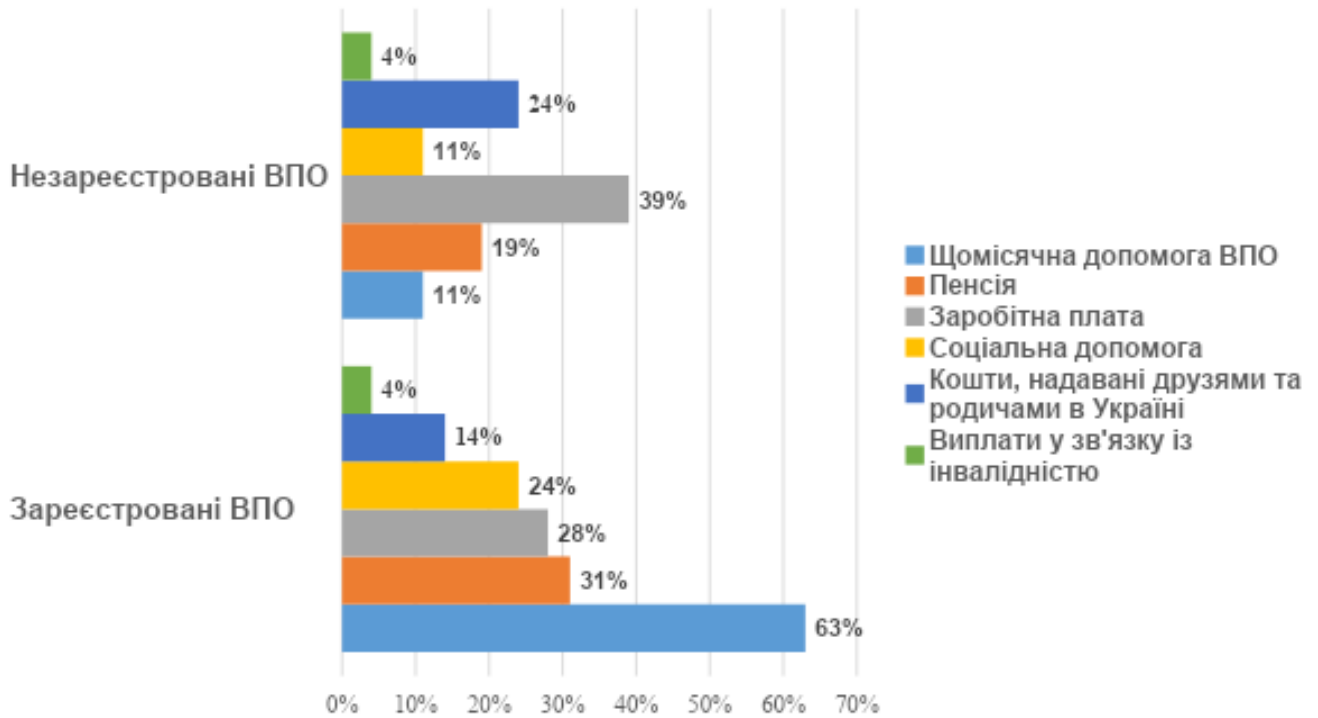

Рис 43. Джерела доходів ВПО, %

Майже 63% домогосподарств зареєстрованих ВПО вважають основним джерелом доходу щомісячну грошову допомогу для ВПО, 24% залежать від соціальних виплат, а 31% — від пенсій. Крім того, 28% повідомили, що основним джерелом їхнього доходу є заробітна плата. Що стосується незареєстрованих ВПО, то тут 39% розраховують на заробітну плату, 19% — на пенсії та 11% — на соціальні виплати як основне джерело доходу. Загалом незареєстровані ВПО видаються більш економічно незалежними, ніж зареєстровані.

Доступ до місцевих послуг

ВПО, що мешкають у Закарпатській області, повідомляють про потребу в різноманітних місцевих послугах, у тому числі в загальних медичних послугах (24%), послугах спеціалізованої медичної допомоги (15%), послугах із охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (9%), підтримки осіб з інвалідністю та хронічними захворюваннями (8%), соціальних послугах (7%), догляді за дітьми/дитячих садочках (7%) і початковій освіті (7%).

Загалом майже 90% ВПО вдалося отримати доступ принаймні до деяких необхідних місцевих послуг, хоча це не завжди було легко.

Рис 44. Рівень потреб у місцевих послугах ВПО

Інклюзія на рівні громад області

Більшість ВПО загалом не почуваються інтегрованими або почуваються лише частково інтегрованими в місцеві громади.

Зареєстровані ВПО почуваються значно більш інтегрованими, ніж не зареєстровані ВПО. Майже половина (48%) незареєстрованих ВПО вказали, що не почуваються частиною місцевої громади, порівняно з 30% зареєстрованих ВПО. З іншого боку, 11% незареєстрованих ВПО вказали, що вони почуваються цілком інтегрованими, порівняно з 19% зареєстрованих ВПО.

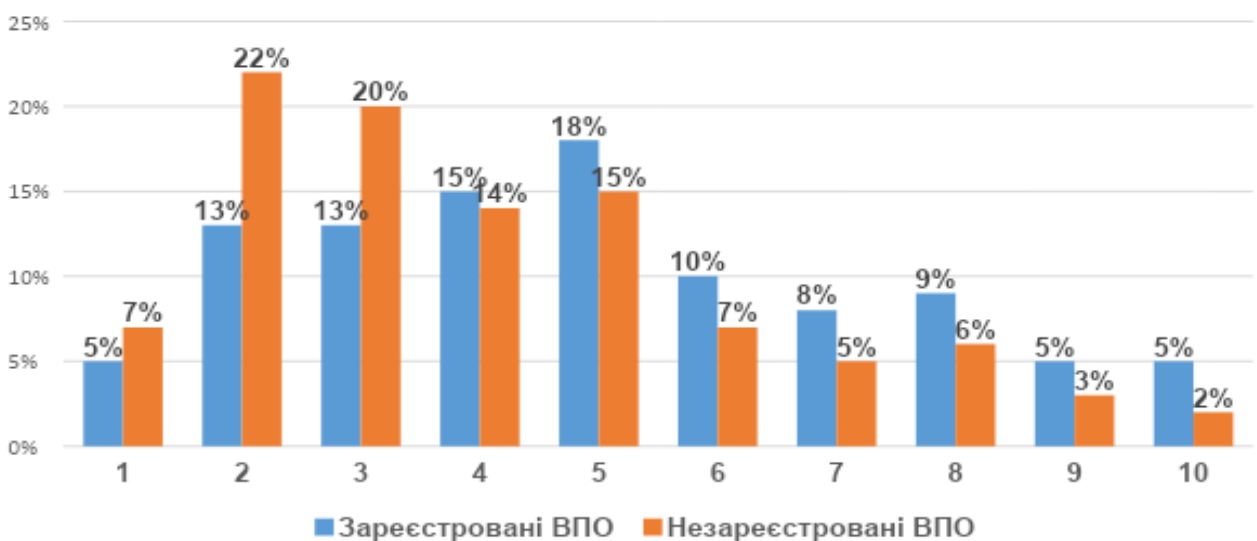

Рис 45. Суб'єктивна оцінка ВПО своєї інклюзії в життя місцевих громад¹⁵

¹⁵ Респондентів-ВПО просили за шкалою від 1 до 10 оцінити рівень власного включення в життя місцевої громади, де 1 позначає «відсутність включення», а 10 — «активну участь»

Суб'єктивна оцінка ступеня інклюзії ВПО в життя місцевих громад представниками місцевого населення виявилася навіть нижчою, ніж у самих ВПО. Втім, місцеве населення оптимістично ставиться до присутності ВПО на території області. Так, майже половина (45%) опитаних заявили, що позитивно ставляться до присутності ВПО, і лише 13% зізналися в негативному ставленні.

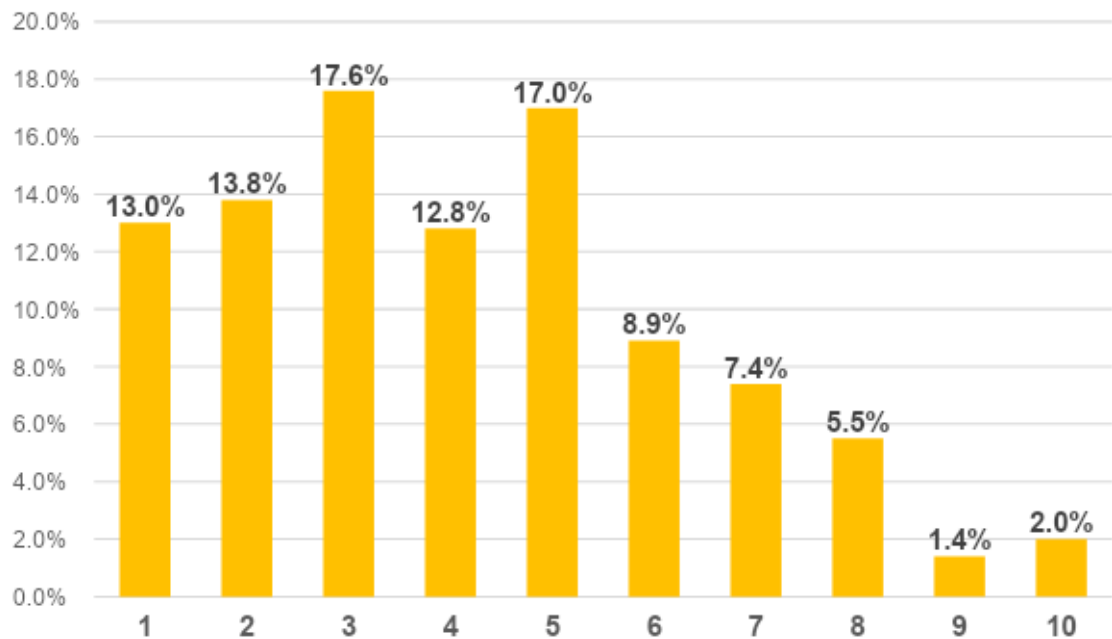

Рис 46. Суб'єктивна оцінка ступеня інклюзії ВПО в життя місцевих громад представниками місцевого населення

За оцінками як місцевого населення, так і самих ВПО, перше місце за ступенем інклюзії посідає Мукачівський район, за яким іде Ужгородський, тоді як у Рахівському, Хустському та Тячівському районах цей рівень значно нижчий.

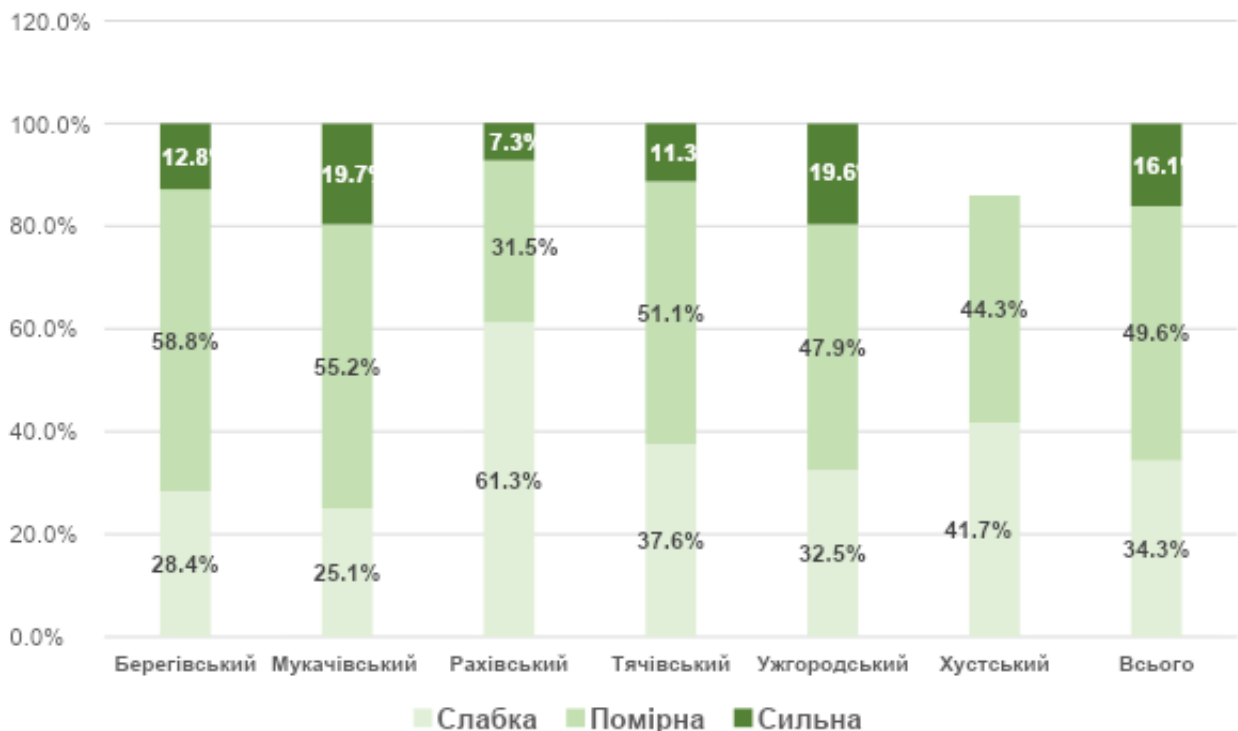

Рис 47. Ступень інклюзії у місцевих громадах серед ВПО за районами
Коли місцеве населення запитали про зміни, що відбулися в громаді після прибуття ВПО, респонденти переважно оцінили їх як позитивні.

Серед найчастіше згадуваних змін — зростання попиту на місцеві послуги (60%); зміна свого ставлення до інших регіонів України (34%), а також відчуття зміцнення громадської солідарності навколо спільної проблеми (28%). З-поміж інших спостережень основними були: поліпшення перспектив розвитку завдяки появі нових талантів і навичок (21%); збільшення місцевого бюджету (12%); та пожвавлення громадського життя (8%).

Наміри щодо переміщення

У короткостроковій перспективі 43% ВПО планують залишити своє поточне місце перебування, а 33% мають намір залишитися. На питання, чи планують ВПО повертатися до місць звичного проживання впродовж наступних двох тижнів, 10% ВПО (листопад 2022 року) відповіли, що планують. Більшість із решти ще не визначилися (12%) або ж вважають, що це залежить від конкретних обставин (11%). Що стосується довгострокових намірів щодо мобільності, то найбільш популярним варіантом для більшості ВПО є повернення до місця звичного проживання (58%). 10% ВПО в Закарпатській області мають намір інтегруватися за місцем поточного перебування, 2% планують переїхати у інше місце в межах Закарпатської області, а 4% збираються переїхати до іншої області. Майже 10% ВПО планують придбати землю чи нерухомість в області.

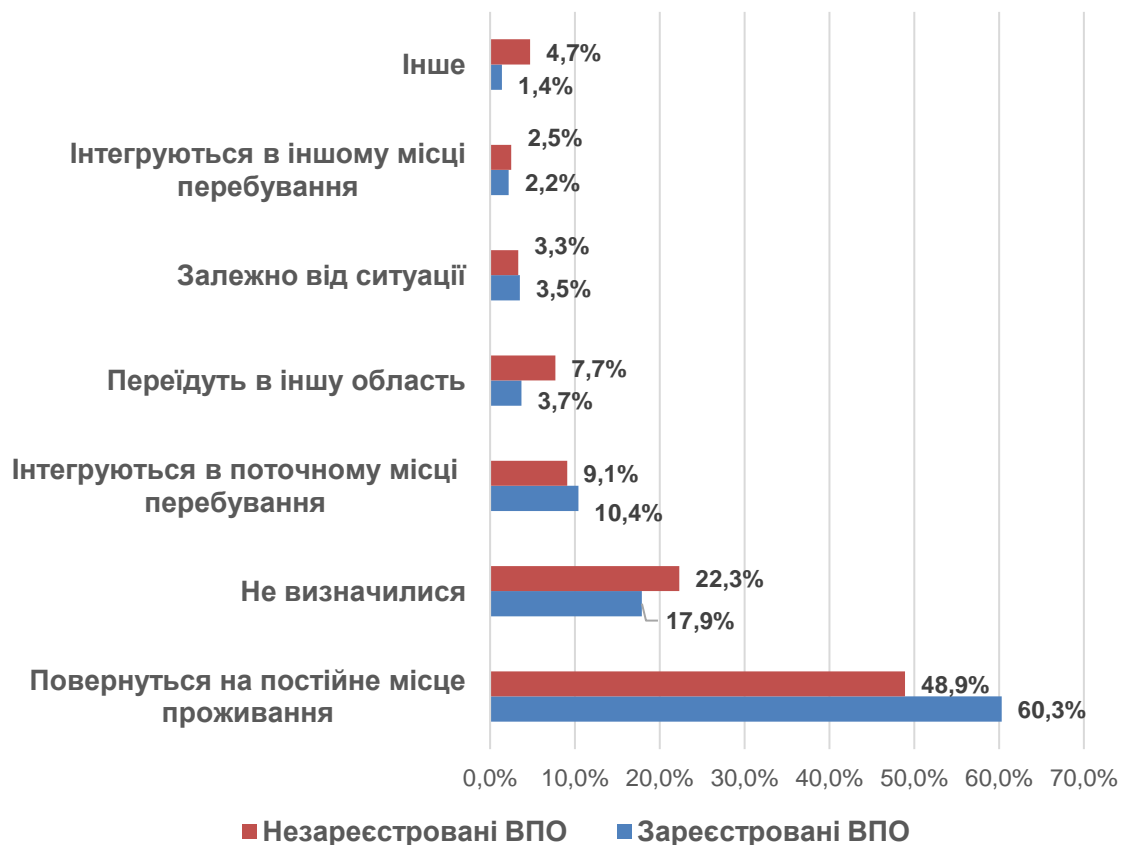

Рис 48. Наміри ВПО щодо повернення, інтеграції та подальшого переселення

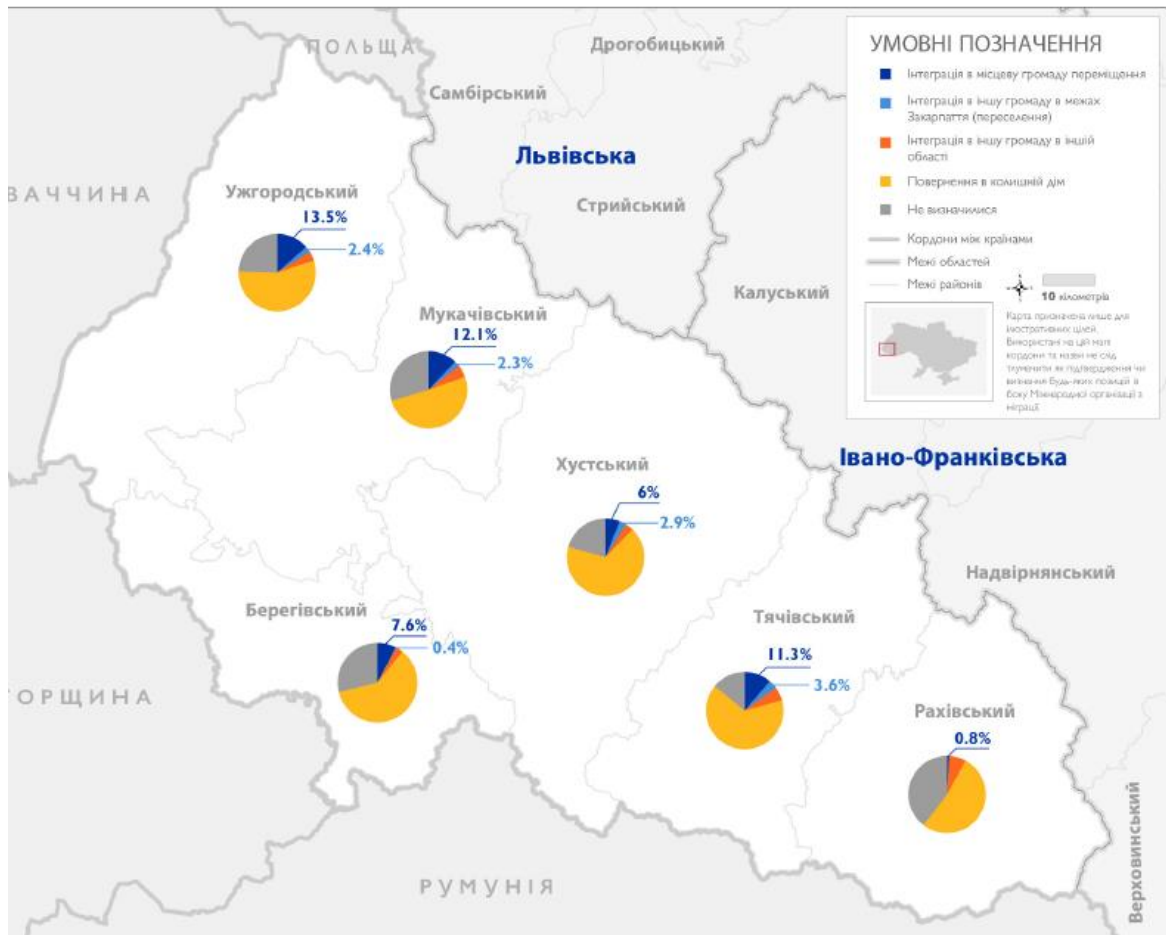

Рис 49. **Мапа преференцій/намірів ВПО щодо подальшого пересування з розподілом за районами**

Базові потреби та проблеми

Переважно як ВПО (53%), так і місцеве населення (36%) визначали ключовою потребою фінансову підтримку (грошову допомогу). Серед інших ключових потреб, названих ВПО, були: медикаменти та медичні послуги (24%), непродовольчі товари, такі як ковдри, одяг, кухонне приладдя та свічки (НПТ) (17%), житло (15%), продукти харчування (13%), тверде паливо (13%) та засоби гігієни (11%).

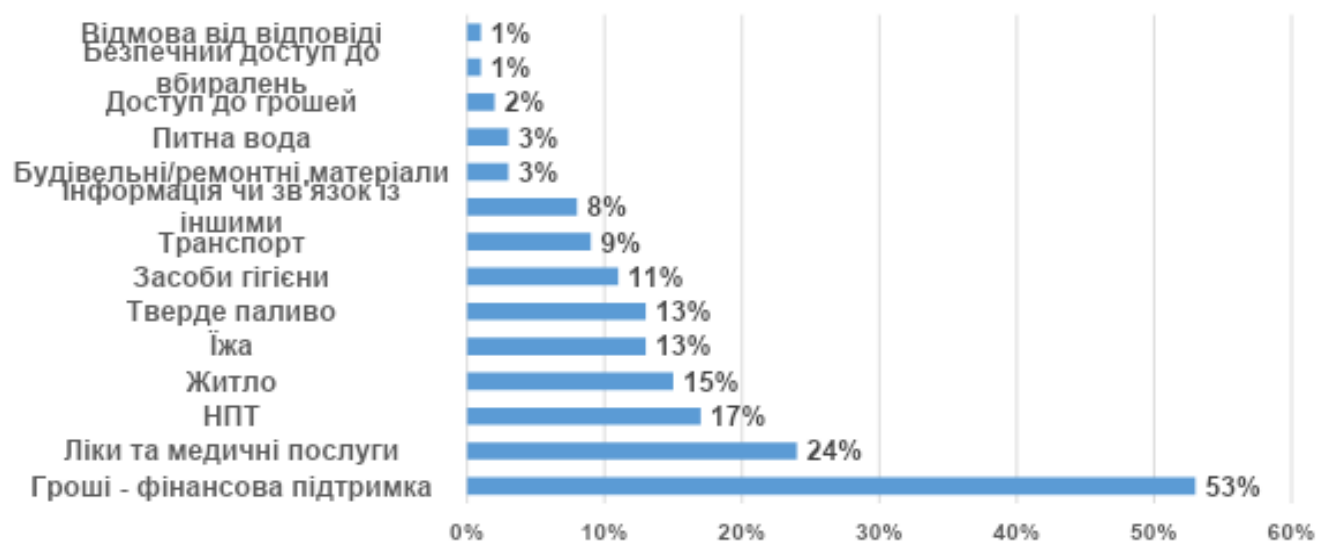

Рис 50. **Базові потреби та проблеми ВПО**

ВИСНОВКИ до розділу

1. Військова агресія РФ спричинила найбільші виклики формуванню людського капіталу як в Закарпатській області, так і в цілому по Україні. Питома вага населення Закарпатської області в структурі України складає 3%. Чисельність наявного та постійного населення Закарпатської області ще до початку повномасштабної війни постійно зменшувалася, як за рахунок природного, так і за рахунок міграційного приросту. Міграційний приріст значною мірою залишався негативним довгий час, однак за 2021 рік міграційний приріст отримав позитивне значення (164). І хоча дані стосовно природного та міграційного приросту за 2022 та 2023 роки по області відсутні, за оцінками Інституту демографії імені М. В. Птухи, значне падіння народжуваності в країні в цілому відбудеться у 2023 році (у 2022 році ще реалізовувалися народження, заплановані раніше), і наднизький її рівень (0,71 народжень на 1 жінку) зберігатиметься увесь воєнний період й ще рік після його закінчення (унаслідок лагу між прийняттям рішення щодо народження дитини і його реалізацією).

2. Гендерний розріз по області до війни (2021) показує перевагу жіночої статі населення 51,9% над чоловічою статтю – 48,1%. Однак, статеві-віковий розподіл населення Закарпатської області за даними НСЗУ на 01.09.2024 року показав поглиблення дисбалансу, а саме кількість поданих декларацій про вибір лікаря ПМД жінками склав 53,4%, чоловіками – 46,6%. Ймовірно це пов'язано із втратами чоловічого населення на війні, великою кількістю загиблих та зниклих безвісти. Віковий розподіл поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги по Закарпатській області вказує на старіння населення. Зменшилась чисельність молоді (20 років) у 2022 році у порівнянні із 1989 роком, на відміну від категорії – 70 років, яка значно збільшилась у 2022 році. Найменша кількість поданих декларацій від категорії 18 - 29 років обох статей.

3. За даними державної служби статистики України та Закарпатського обласного центру зайнятості, кількість зайнятого населення по Закарпатській області зменшується ще до війни (2011 – 2021 роки) і навпаки кількість безробітних зростає. У порівнянні із іншими регіонами України Закарпатська область входить до категорії регіонів, які мають найменші показники рівня зайнятості (48,5 – 54,5) і середні показники рівня безробіття (10,1 – 12,0). І хоча статистичні дані за воєнний час 2022 – 2023 років відсутні, ситуація із зайнятістю населення у 2023 році погіршується. Так у січні – вересні 2023 року роботодавцями було подано інформацію про заплановане масове вивільнення 1,1 тис. працівників. Найбільша кількість попереджених про заплановане масове вивільнення в Ужгородському районі (646 осіб). Це на 180 працівників більше до аналогічного періоду 2022 року. Із загальної кількості попереджених про масове вивільнення у 2023 році 29,1% становили представники професійної, наукової та технічної галузі, 20% - освіти, 13% - охорони здоров'я та надання соціальної допомоги. Серед професійних у груп зменшення у 2023 році планується серед некваліфікованих робітників, працівників у сфері торгівлі та послуг тощо.

4. Станом на 01.01.2022 Закарпатська область втратила 2% населення у порівнянні із 01.01.2021. Найбільші втрати населення на 01.01.2022 рік у порівнянні із 01.01.2021 роком відбулись в Костринській сільській громаді – 20,02%, Ставненській сільській громаді – 18,74%, Керецькій сільській громаді – 12,87%, Берегівській міській громаді – 12,83%, Нижньоворітській сільській громаді – 10,52%, Дубриницько-Малоберезнянській сільській громаді – 10,35% до загальної чисельності населення.

5. Закарпатська область займає кращі позиції серед областей – конкурентів за робочу силу, а саме Львівської та Івано-Франківської. У порівнянні майже однакового відсотка працездатного населення у віковій структурі області, Закарпаття має найбільший відсоток населення молодшого працездатного віку - 21,3 відсотка, проти 17,5 відсотка по Львівській області, та 20,6 відсотка у Івано-Франківській області, і відповідно менше населення старшого працездатного віку – 17,6 відсотка проти 21,2 відсотка по Львівській області та 20,6 відсотка в Івано-Франківській області.

6. За даними Державної служби статистики України, кількість зайнятого населення в Закарпатській області у віці 15-70 років у середньому за 2021 рік становила 483,5 тис. осіб. Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років склав 52,8%. У січні – вересні 2024 року роботодавцями було подано інформацію про заплановане масове вивільнення 1190 працівників проти січня – вересня 2023 року 1,1 тис. працівників. Із загальної кількості попереджених про масове вивільнення у 2024 році 40,3% становили представники охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, 14,0% - працівники транспортної галузі, складського

господарства, поштової та кур'єрської діяльності, 11,2% - працівники переробної промисловості, по 8,7% - працівники освіти і професійної, наукової та технічної діяльності освіти.

7. Безробіття на 01 жовтня 2024 року: у загальній кількості зареєстрованих безробітних, чоловіки становили – 0,3 тис. осіб (або 20,0%), жінки – 1,1 тис. осіб (або 80,0%). За віковими групами: 24,5% зареєстрованих безробітних були у віці до 35 років; 32,5% – у віці від 35 до 45 років; 24,5% – у віці від 45 до 55 років; 18,5% – понад 55 років. За освітою: 38,7% зареєстрованих безробітних мали вищу освіту, 19,7% – професійно-технічну, 41,6% – загальну середню освіту. За видами економічної діяльності: серед зареєстрованих безробітних 22,2% – у торгівлі та ремонті автотранспортних засобів, 21,3% раніше були зайняті у державному управлінні, обороні, обов'язковому соціальному страхуванні, 14,6% – у переробній промисловості.

8. Вільні вакансії: станом на 1 жовтня 2024 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями до філій Закарпатської обласної служби зайнятості становила 1,5 тис. одиниць. За видами економічної діяльності, більшість вакансій налічувалась на підприємствах переробної промисловості (29,0%), в оптовій та роздрібній торгівлі (15,8%), в охороні здоров'я (10,5%), освітній галузі (9,9%).

9. ВПО. Спостерігається тенденція зменшення ВПО. У період з 24 лютого по 25 листопада 2022 року в Закарпатській області було зареєстровано понад 162 400 ВПО. Станом на 01.09.2024 року офіційно перебуває на обліку в області 126 848 ВПО.

10. За даними дослідження, проведеного МОМ, Закарпатська область прийняла величезну кількість ВПО у воєнний час з 24 лютого до 25 листопада 2022 року – це 162400 осіб. З одного боку, це призводить до навантаження на соціальну та комунальну інфраструктуру громад області. А з іншого, покращує якість людського капіталу, статево-вікову структуру, додає області інтелектуального та професійного ресурсу, який активно залучений в економічно-суспільне життя та виробляє регіональний ВВП. Частка жінок серед зареєстрованих ВПО більша (56%), ніж чоловіків, тоді як серед не зареєстрованих ВПО переважають чоловіки (55%). Для порівняння, місцеве населення області на 51% складається з жінок і на 49% — з чоловіків. Частка населення віком 18–55 років, що становить більшість людей працездатного віку, дещо вища серед ВПО (58%) у порівнянні з місцевим населенням (53%). Загалом 32% ВПО в Закарпатській області працевлаштовані з повною чи неповною зайнятістю як у віддаленому режимі, так і ні. Основні сектори економіки, в яких навчаються/здобувають освіту (і зазвичай влаштовуються на роботу) ВПО, — це сфера послуг і торгівля, хоча значна частка з них мають досвід роботи в галузях ІТ/телекомунікацій, охорона здоров'я та бізнес. Для порівняння, місцеве населення здебільшого зайняте в таких секторах: торгівля, послуги, освіта та державне управління.

11. Безробітних ВПО - 34%, порівняно з 18% місцевого населення. Серед ВПО, які наразі є безробітними 72% втратили роботу через війну. Майже 63% домогосподарств зареєстрованих ВПО вважають основним джерелом доходу щомісячну грошову допомогу для ВПО, 24% залежать від соціальних виплат, а 31% — від пенсій. Переважно як ВПО (53%), так і місцеве населення (36%) визначали ключовою потребою фінансову підтримку (грошову допомогу). Серед інших ключових потреб, названих ВПО, були медикаменти та медичні послуги (24%), непродовольчі товари, такі як ковдри, одяг, кухонне приладдя та свічки (НПТ) (17%), житло (15%), продукти харчування (13%), тверде паливо (13%) та засоби гігієни (11%).

12. Середньомісячна заробітна плата до війни (2021 рік) по Закарпатській області була меншою ніж по Україні (12235 грн.), майже на рівні сусідньої Львівської області та вище за сусідню Івано-Франківську область. Порівняти із статистичними даними воєнного періоду неможливо за відсутністю даних. За даними обласного центру зайнятості середній розмір оплати на вакансіях, які пропонувалися у січні – вересні 2023 року для укомплектування службою зайнятості, склав лише 8859,1 грн. (при мінімальному розмірі заробітної плати 6700 грн.)

1.3.Інфраструктура області

Транспортна інфраструктура

Транспортна інфраструктура Закарпаття представлена розгалуженою транспортною мережею, яка включає залізничний, автомобільний, повітряний та трубопровідний транспорт.

Транспортну інфраструктуру Закарпатської області представляють: залізничні колії – 604 км, автошляхи – 3361 км, аеропорти – 1, трубопроводи – 1896 км.

Дорожня інфраструктура

Протяжність мережі автомобільних доріг загального користування області становить 3361 км, у тому числі:

у сфері управління служби відновлення та розвитку інфраструктури у Закарпатській області – автомобільні дороги державного значення – 981,5 км, з них:

6 міжнародних доріг – 363,6 км (зокрема автомобільна дорога М-06 Київ-Чоп відповідає напрямку TEN-T коридорів Mediterranean та Baltic Sea - Black Sea - Aegean Sea);

2 національні дороги – 295,2 км (зокрема автомобільна дорога Н-13 Львів - Самбір - Ужгород відповідає напрямку TEN-T коридорів Rhine - Danube та Baltic Sea - Black Sea - Aegean Sea);

2 регіональні дороги – 86,9 км;

10 територіальних доріг – 235,8 км.

у сфері управління облдержадміністрації (70,8 % від протяжності доріг загального користування) – місцевого значення (районі та обласні) – 2379,7 км, з них:

обласні – 54 доріг – 970,7 км;

районні – 292 доріг – 1409,0 км.

Питома вага, % автомобільних доріг з твердим покриттям 99,4.

Щільність автомобільних шляхів на тисячу км² території становить 268 км при 271 км по Україні.

Основними магістралями, які забезпечують сполучення з іншими регіонами, а також з'єднують курортні зони Закарпаття є Ужгород – Мукачеве – Хуст – Тячів – Рахів – Івано-Франківськ, Мукачеве – Свалява – Стрий, Ужгород – Перечин – Свалява, Перечин – Великий Березний – Ужок.

Рис 51. Карта автодоріг Закарпатської області

Через область зі сходу на захід протягнуто цілу мережу магістральних транснаціональних газо- та нафтопродуктопроводів.

Залізничний транспорт

Напрямки проходження мережі міжнародних коридорів залізничним транспортом в межах Закарпатської області: Чоп – Стрий – Львів – Рівне – Сарни – Мінськ.

Залізничні колії на території області мають протяжність 1476 км. Із них 785 км – головні, з яких 50 відсотків електрифіковані. Через залізничні вузли Чоп, Мукачево, Батьово, Ужгород проходять основні внутрішні залізничні лінії Чоп – Ужгород – Ужок – Львів, Чоп – Солотвино, здійснюється залізничне сполучення з Угорщиною, Словаччиною, Румунією та трьома виходами через Карпатський перевал з містами Львів, Київ, Харків, Одеса, Запоріжжя та іншими.

На території області в галузі залізничного транспорту працюють 27 державних підрозділів Львівської залізниці. Залізничним транспортом області, який забезпечує внутрішні та зовнішні транспортно-економічні зв'язки, виконується 83,9% загально обласного обсягу вантажних та 28,3% – пасажирських перевезень.

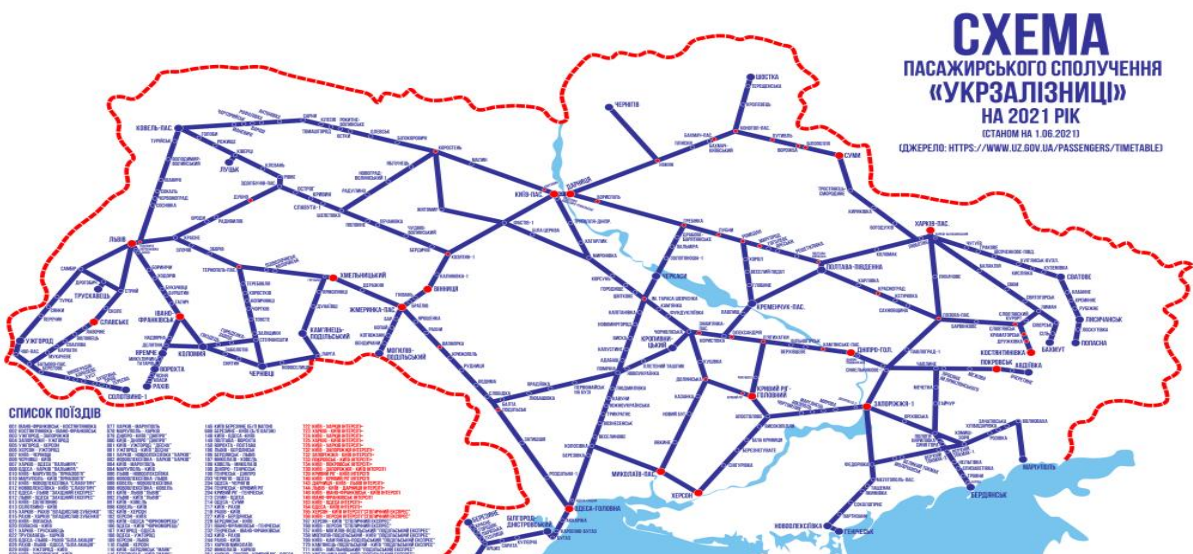

Рис 52. Схема пасажирського сполучення «Укрзалізниці» на 2021 рік

Пункти пропуску

На українському кордоні із суміжними країнами (Угорщиною, Словацькою Республікою, Румунією) в межах Закарпатської області діє 17 контрольно-пропускних пунктів та пунктів спрощеного переходу через державний кордон, у тому числі 9 – автомобільних пунктів, 6 – для залізничного транспорту, 1 – у міжнародному аеропорті «Ужгород».

Протяжність державного кордону на території області з суміжними державами 467,2 км.

Авіаційний транспорт

Міжнародний аеропорт „Ужгород” – єдине авіаційне підприємство у Закарпатській області, що надає послуги з аеропортового обслуговування повітряних суден та пасажирів.

Аеропорт має пропускну здатність 100 пасажирів у годину. В аеропорту відкритий пункт пропуску через державний кордон для міжнародного пасажирського повітряного сполучення. Маневрування повітряних суден для заходження на посадку та після вильоту здійснюється з одним курсом через повітряний простір Словацької Республіки. З аеропорту виконувалися регулярні авіарейси зі столицею та чартерні рейси переважно з європейських країн.

Враховуючи туристичний та економічний потенціал Закарпатської області, її географічне розташування, виникає гостра необхідність розвитку об'єктів авіаційного транспорту, у тому числі малої авіації на території області та розбудови аеродромної інфраструктури Міжнародного аеропорту «Ужгород» у відповідності із стандартами та рекомендованою практикою Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO), зокрема щодо гарантування безпеки авіації та захисту прав вантажовласників і пасажирів, що може стати рушійною силою поглиблення міжнародного співробітництва і розвитку бізнесу, сприятиме внутрішньому

повітряному сполученню та розширенню географії польотів.

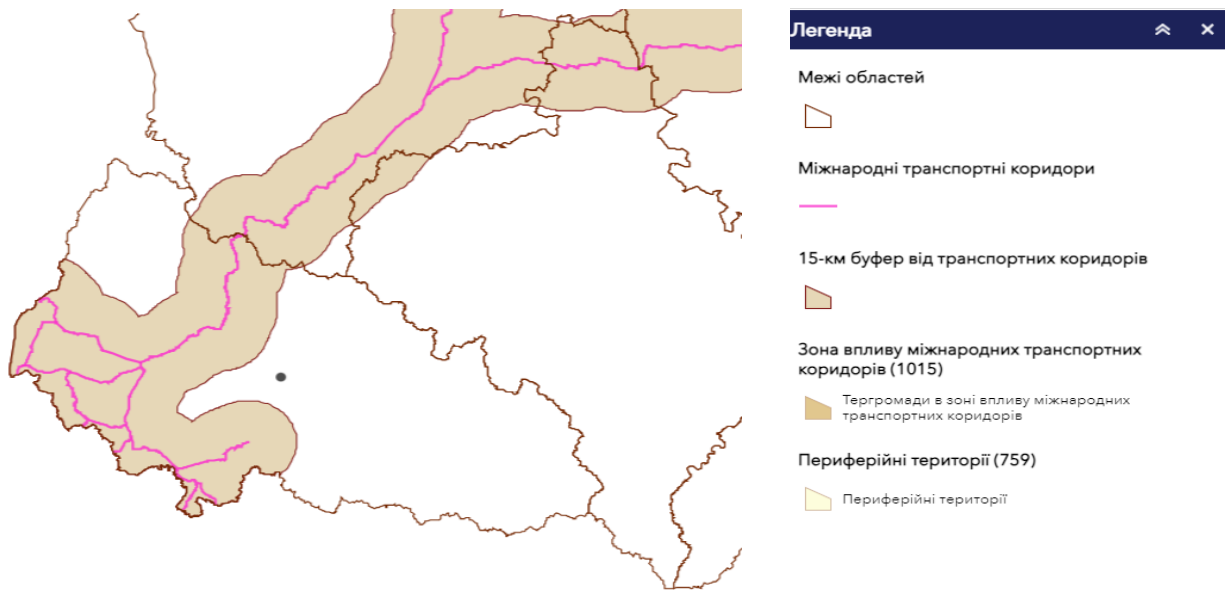

Рис 53. **Мапа міжнародних транспортних коридорів Закарпатської області¹⁶**

Трубопроводи

Через територію Закарпаття проходять транс'європейські експортні магістралі (газо-, нафто- і продуктопроводи) загальною протяжністю 1700 км, а також високовольтна лінія «Мир».

До війни за номенклатурою намітилась тенденція до зростання перевезень лісових вантажів, чорних металів, брухту чорних металів; разом з тим спостерігається зменшення обсягів перевезень будівельних матеріалів, зерна і продуктів перемолу, нафти і нафтопродуктів.

Таблиця 19. **Транспорт, зв'язок, розвиток дорожнього господарства**

Показники	Одиниця виміру	2021 рік	2022 рік
Кількість перевезених пасажирів	млн осіб	21,6	22,1
Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту	тис тон	7578,3	8000,0
Капітальний ремонт доріг	км	73,3	
Поточний ремонт доріг	км	500	241
	кв м	100 000	181 423

Джерело: дані Держстат

Таблиця 20. **Питома вага перевезень регіону в економіці України**

	2000	2005	2010	2015	2019	2020
Перевезення вантажів усіма видами транспорту, млн т	14,7	18,4	13,6	10,8	11,4	10,1
Відправлення пасажирів транспортом загального користування, млн. пасажирів	42,4	62,6	58,1	50,7	37,6	18,3
Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування	2,8	2,8	2,8	2,9	3,0	3,0
Довжина автомобільних доріг з	2,0	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1

¹⁶ За даними <https://region.development.tdukr.com/>

твердим покриттям						
Вантажообіг усіх видів транспорту	1,2	1,1	1,4	2,2	2,2	2,7
Пасажирообіг усіх видів транспорту	1,2	1,2	1,2	1,2	5,0	8,2

Джерело: дані Держстат

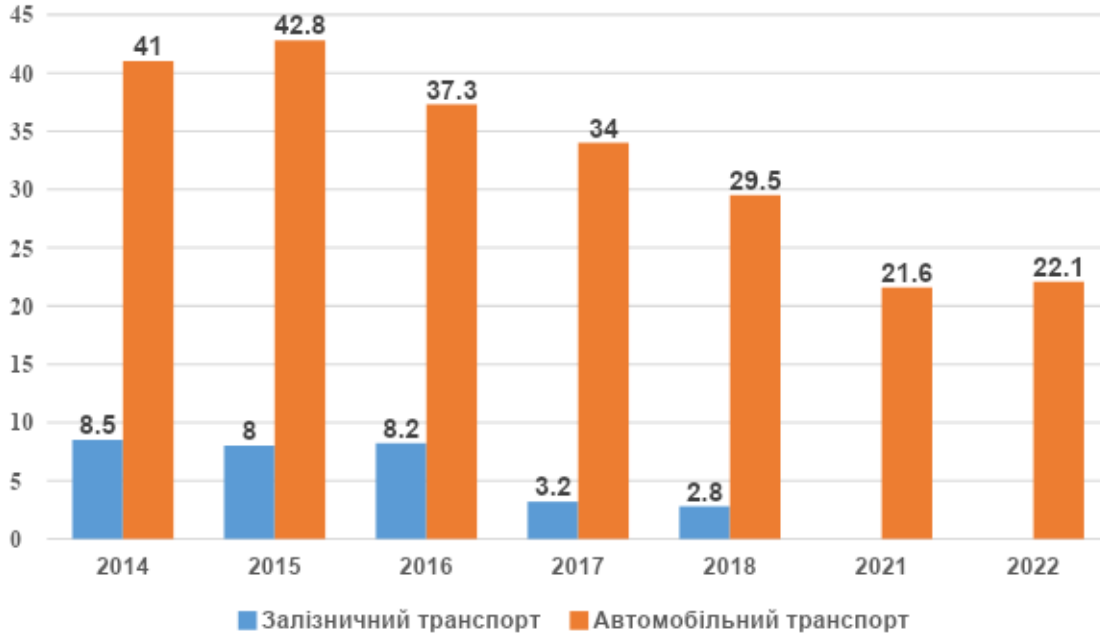

Рис 54. Перевезення пасажирів за видами транспорту¹⁷, млн осіб

Перевезення пасажирів в області на маршрутах загального користування здійснюють 138 перевізників. Маршрутна мережа внутрішньообласного автобусного сполучення загального користування складається із 461 маршрута, з яких 77 – міжміські, 340 – приміські, 44 міські. Для забезпечення перевезення пасажирів щодня на маршрутах області використовується понад 600 транспортних засобів.

Маршрутна мережа міста Ужгород складається з 19 автобусних маршрутів загального користування, обслуговується трьома приватними перевізниками та комунальним підприємством.

Здійснюється цифровізація роботи транспорту:

- 82 автобуси обладнані GPS-трекерами. Управління рухом автобусів на регулярних міських автобусних маршрутах загального користування здійснюється з використанням системи GPS-моніторингу;
- онлайн-розклад руху транспорту у режимі реального часу, а також схема руху громадського транспорту з інтеграцією в мобільний застосунок Dozor City;
- три «розумні» зупинки з інтеграцією в систему GPS-моніторингу. Зупинки обладнані електронним табло, на яких відображається час, хвилини прибуття автобуса кожного маршруту, є у наявності порти підзарядки мобільних телефонів, цілодобове відеоспостереження, безкоштовний Wi-Fi;
- встановлено електронні табло на 4 зупинках;
- у автобусах встановлені валідатори, у місті функціонує безготівкова оплата проїзду за допомогою безконтактних банківських карток, смартфонів.

Галузь зв'язку

Галузь зв'язку є однією із найбільш стабільних та динамічних галузей економіки області, яка забезпечує значні темпи росту послуг, поліпшення їх якості та впровадження нових технологій, що дозволило поліпшити забезпечення комунікаційних потреб населення: зросла якість мобільного зв'язку, діє розгалужена мережа інтернет-провайдерів та інтернет-

¹⁷ Дані про обсяги перевезення пасажирів залізничним транспортом у 2021 – 2022 роки відсутні

клубів.

Таблиця 21. Стан доступу до мережі Інтернет (широкопasmовий Інтернет (державні установи))

Широкопasmовий доступ до інтернету	З доступо м	Всього	Відсотк и
Школи	590	593	99,49
Заклади дошкільної, професійної (професійно-технічної) освіти	503	618	81,39
Центри надання адміністративних послуг	44	44	100,00
Центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф	1	1	100,00
Заклади охорони здоров'я, що забезпечують надання первинної медичної допомоги	65	76	87,84
Заклади охорони здоров'я, що забезпечують надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги	45	50	90,00
Заклади культури	350	983	35,6
Спортивно-оздоровчі заклади	21	37	56,76
Заклади соціального захисту населення	10	14	71,43
Інклюзивно-ресурсні центри	22	22	100,00
Пожежно-рятувальні команди та пожежно-рятувальні частини	17	24	70,83
Відомчі заклади МВС	7	10	70,00
Центри зайнятості	15	15	100,00

Джерело: оперативні дані ОВА

Інтернет-зв'язок на території Закарпатської області надається як технологіями 4G/3G так і фіксованим інтернет зв'язком. Основними операторами мобільного зв'язку на території області є Київстар, Vodafone, Lifecell. Фіксований інтернет-зв'язок забезпечується зокрема технологіями:

- з використанням волокно-оптичного кабелю (FTTx, xPON);
- за технологією xDS;
- з використанням коаксіального кабелю DOCSIS.

В структурі розподілу ліній (точок) фіксованого доступу до мережі Інтернет найбільшу кількість складають лінії з використанням волоконно-оптичного кабелю (FTTx та xPON). Серед найбільших операторів/провайдерів фіксованого інтернет-зв'язку області: Київстар, Укртелеком, Нові Інформаційні Системи, ОЛКОМ, Севлюш-NET, ПРОКК та інші місцеві провайдери

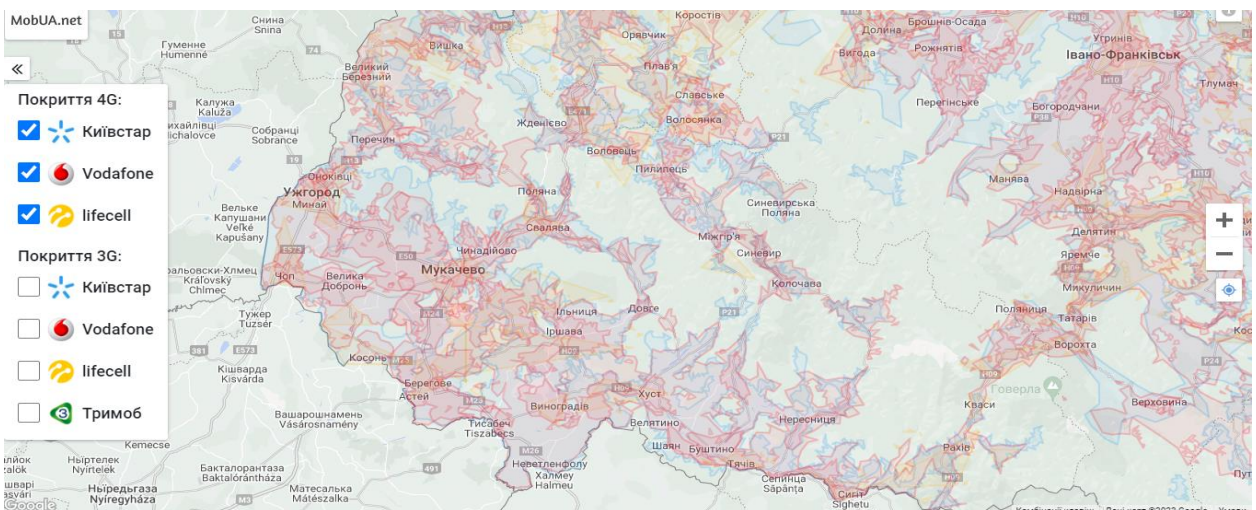

Рис 55. Карта покриття мобільними операторами території Закарпатської області

Укрпошта

Закарпатська дирекція АТ «Укрпошта» має розгалужену мережу 359 відділень по Закарпатській області.

У Закарпатській області було впроваджено пересувні відділення поштового зв'язку (ПВПЗ) — це повноцінне поштове відділення, яке приїжджає у невеликі села та хутори з населенням до 1200 жителів. Пересувні відділення потрібні для того, аби жителі навіть найвіддаленіших і найменших населених пунктів України отримали всі потрібні їм поштові, логістичні й фінансові послуги.

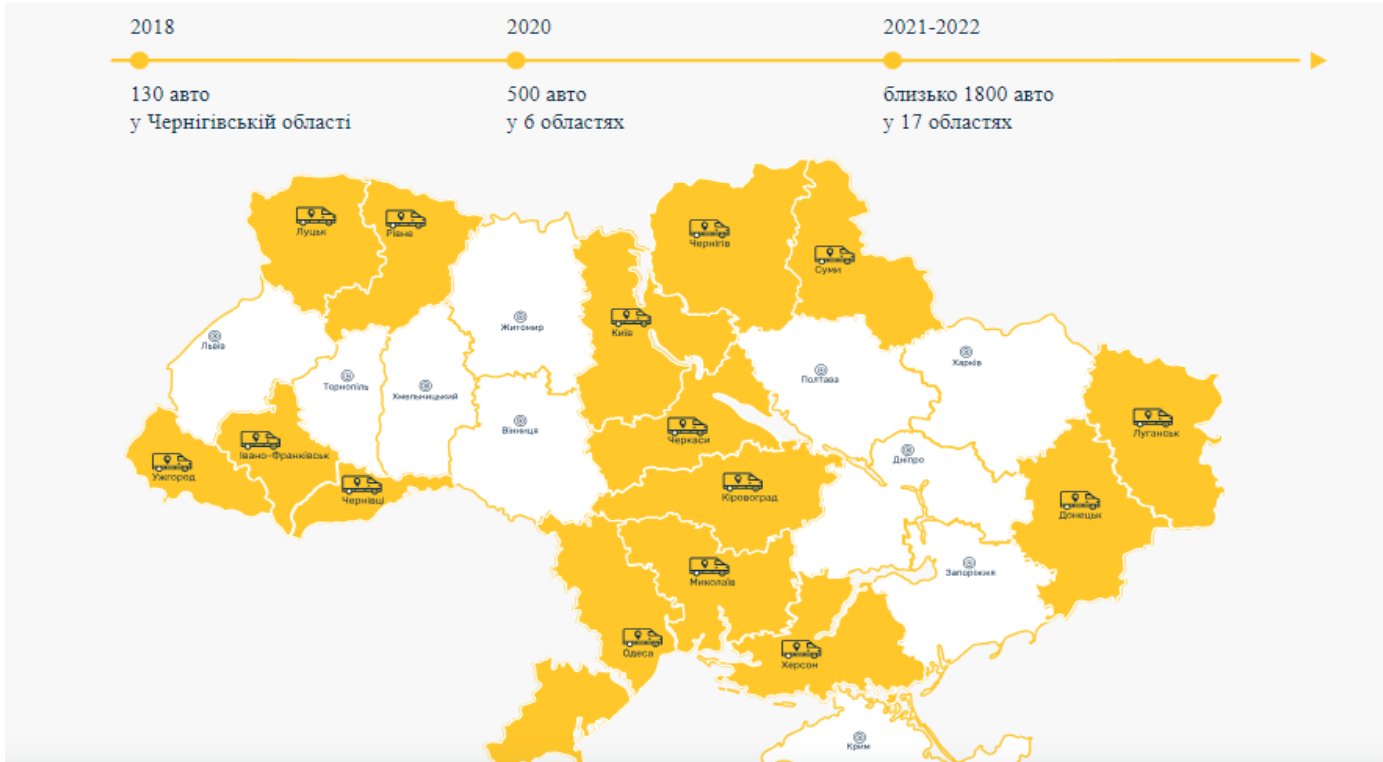

Рис 56. Карта охоплення регіонів України пересувними відділеннями Укрпошти

Нова пошта

«Нова пошта» має 403 відділення в населених пунктах Закарпатської області та опублікувала інтерактивну карту¹⁸ своїх відділень, що працюють по Україні в період дії воєнного стану.

¹⁸ Посилання інтерактивної карти <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1gfTtFT5jgJWAYtP7g28m6EBsRqSBEwPf&ll=49.69494629084293%2C26.732939819687502&z=7>

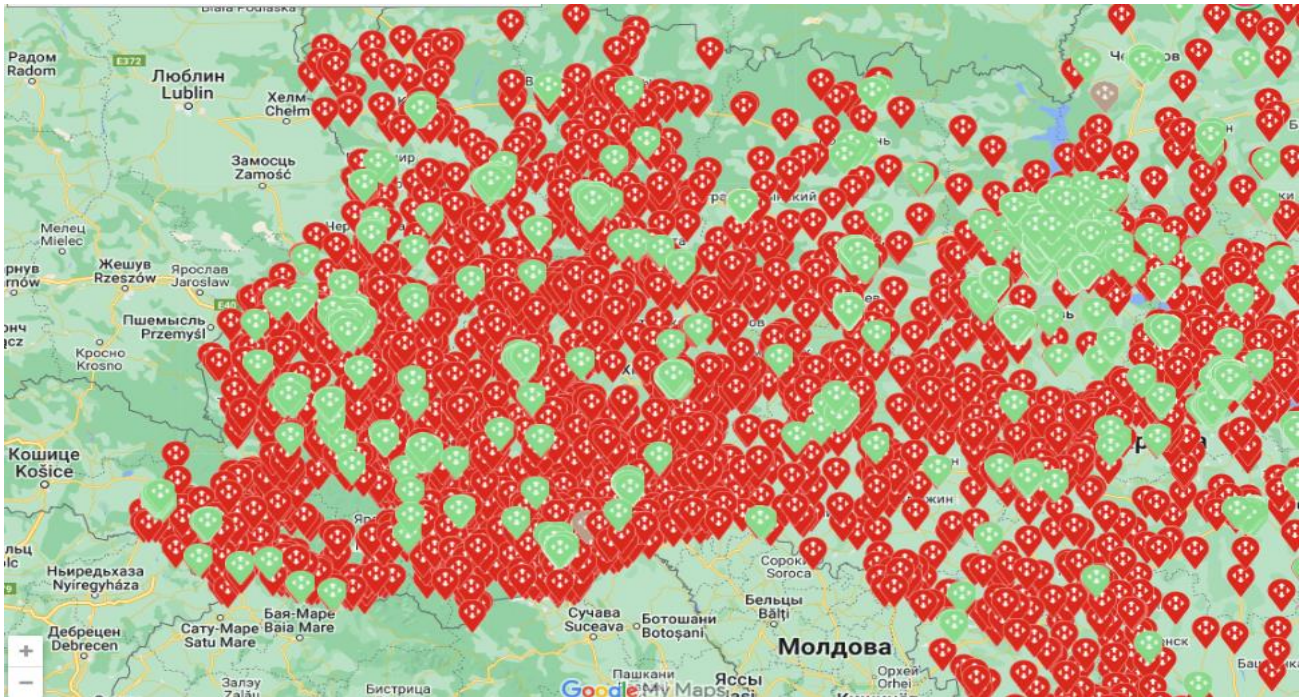

Рис 57. Інтерактивна карта відділень Нової пошти

Житлово-комунальне господарство області

Централізоване водопостачання

Послуги з централізованого водопостачання для населення, установ соціальної сфери та інших споживачів області надають суб'єкти господарської діяльності, які перебувають у віданні виконавчих комітетів місцевих рад територіальних громад, їм підпорядковані, підконтрольні та підзвітні.

У водопровідне господарство з централізованого постачання питної води споживачам входить:

58 водозабірних споруд загальною виробничою потужністю 61,42 млн м куб/рік, з яких: 14 – поверхневі, 44 – забір води здійснюється з підземних джерел. Водозабірні споруди розташовані: у містах – 27 об'єктів, селищах міського типу – 16 об'єктів, сільських населених пунктах – 15 об'єктів;

203 водопровідні насосні станції установленою проектною потужністю 194,05 млн м куб/рік, фактичною – 61,51 млн м куб/рік.

Водопровідні насосні станції розташовані: у містах 162 ВНС, із них 117 першого підйому; селищах міського типу – 20 ВНС, із них 12 першого підйому, та сільських населених пунктах – 21 ВНС.

Із 12 водопровідних очисних споруд, які знаходяться: 10 – у містах та 2 – у селищах міського типу, загальною проектною потужністю 28,16 млн м куб/рік, фактичною виробничою потужністю – 8,34 млн м куб./рік, реконструкції потребують 9 (м. Берегово – 1, м. Ужгород – 3, м. Свалява – 3, м. Тячів – 1 та смт Міжгір'я – 1) водопровідних очисних споруд;

69 резервуарів чистої питної води загальним об'ємом 65,2 тис. м³.

188 артезіанських свердловин, 1022,15 км водопровідних мереж, із яких 331,32 км, або 32,4 відсотка знаходяться в аварійному стані. У середньому на 1 км водопровідної мережі виникає 0,94 аварії.

Забір води на території області здійснюється за рахунок поверхневих (54,1 %) та підземних (45,9 %) джерел. Із поверхневих джерел водопостачання забір води здійснюється у містах Свалява, Тячів, Ужгород (правобережна частина), смт Міжгір'я, Великий Березний, Воловець та Кобилецька Поляна. В інших населених пунктах водопостачання здійснюється із підземних джерел за допомогою артезіанських свердловин, шахтних колодязів.

Водопровідною водою з централізованих систем водопостачання користується 37,62% населення області, у тому числі: частка населення, що проживає у містах та користується системами централізованого водопостачання, становить 86%, частка населення, що проживає у селищах міського типу і селах та має доступ до централізованих систем

водопостачання, становить, відповідно, 48,51% та 14,63%.

Водопровідною водою із централізованих систем водопостачання станом на кінець 2022 року користується 130225 абонентів (117427 – у містах, 8721 – у селищах міського типу і 4077 – у селах).

У 2022 році подано 20,52 млн м куб питної води споживачам, реалізація склала 13,81 млн м куб., комерційні втрати склали 6,71 млн м куб або 32,7%.

Середньодобова подача / реалізація питної води споживачам склала 37,84 тис м³/ добу, у тому числі населенню – 26,06 тис м³/ добу.

Витрати електричної енергії в системах централізованого водопостачання за 2022 рік склали 21,80 млн. кВт/год.; питомі витрати електроенергії на підйом води склали 1046,3 кВт год/1000 м. куб., відпущену воду споживачам – 1579,1 кВт год/1000 м куб.

Таблиця 22. Водопостачання, млн м³

	2000	2005	2010	2015	2019	2020
Використано свіжої води	70	44	33	30	29	28
у тому числі для виробництва	5	6	5	5	15	15
господарсько-побутових потреб	33	20	14	15	14	12
Обсяг оборотної та послідовно (повторно) використаної води	19	8	1	8	10	8

Таблиця 23. Динаміка водокористування води за 2020 - 2022 роки¹⁹

Показники	Одиниця Виміру	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Забрано води з природних джерел, усього	млн м ³	46,632	39,027	41,942
у тому числі: поверхневої	млн м ³	27,217	21,119	21,437
Підземної	млн м ³	19,415	17,908	20,505
Морської	млн м ³	–	–	–
Використано свіжої води, усього	млн м ³	27,648	22,236	24,312
у тому числі на потреби: питні і санітарно-гігієнічні	млн м ³	11,838	11,892	13,602
Виробничі	млн м ³	3,660	3,711	4,144
Зрошення	млн м ³	0,738	0,851	0,868
Втрачено води при транспортуванні	млн м ³	9,816	9,589	7,273
	% до забраної Води	21,0	24,6	17,3
Скинуто зворотних вод, усього	млн м ³	38,420	39,719	42,592
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти,				
Усього	млн м ³	38,134	39,521	42,380
з них: нормативно очищених, усього	млн м ³	27,529	26,071	27,072
у тому числі:	млн м ³	25,421	23,979	24,970
на спорудах біологічного очищення				
на спорудах фізико-хімічного очищення	млн м ³	-	0,031	-
на спорудах механічного очищення	млн м ³	2,108	2,061	2,102
нормативно чистих без очистки	млн м ³	7,073	9,557	11,576
забруднених, усього	млн м ³	3,532	3,893	3,733
у тому числі: недостатньо очищених	млн м ³	3,259	3,772	3,565
без очищення	млн м ³	0,273	0,121	0,168

Джерело: дані Екологічного паспорта Закарпатської області за 2022 рік

Динаміка водокористування показує збільшення обсягів у 2022 році у порівнянні із 2021

¹⁹ За даними Екологічного паспорта Закарпатської області за 2022 рік

роком, але зменшення у порівнянні із 2020 роком в основному за рахунок підземних джерел.

Але позитивною динамікою є стабільне зменшення втрат води у 2022 році у порівнянні із 2020 роком при транспортуванні.

Таблиця 24. Використання води за видами економічної діяльності у 2022 році та двох попередніх²⁰

Види економічної діяльності	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок Оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок Оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної
Усього за регіоном	27,648	19,742	22,236	29,727	24,312	20,626
За видами економічної діяльності у тому числі:						
Промисловість	1,350	78,79	1,594	83,5	1,457	70,8
сільське господарство	11,144	0,008	4,966	0,000	4,966	0,000
житлово-комунальне господарство	11,449	0,000	11,874	0,000	13,885	0,000

Джерело: дані Екологічного паспорту Закарпатської області за 2022 рік

Найбільші обсяги використання води потребує житлово-комунальне господарство, промисловість зменшила обсяги споживання води у 2022 році у порівнянні із 2021 роком.

Централізоване водовідведення

Підприємствами галузі обліковується 16 каналізаційних очисних споруд (12 – у містах, 3 у селищах міського типу та 1 об'єкт у сільському населеному пункті) фактичною потужністю 66,72 млн. м куб/рік.

Усі існуючі каналізаційні очисні споруди комунальних підприємств потребують реконструкції, збільшення пропускної спроможності, впровадження передових технологій очищення стічних вод.

Будівництво нових каналізаційних очисних споруд (оскільки зруйновані паводками попередніх років) необхідно в населених пунктах міського типу Міжгір'я, Вишково, Кобилецька Поляна, Великий Бичків, Ясіня, Дубове, Буштино, Тересва, Чинадієво, Кольчино та в інших населених пунктах області.

Потребують реконструкції з розширення потужності каналізаційні очисні споруди, які за технічними характеристиками та пропускною спроможністю не забезпечують очистку стічних вод, через що у водні об'єкти басейну річки Тиса попадає значна кількість недостатньо очищених стоків, у містах Ужгород, Мукачево, Виноградів, Хуст, Берегово, Чоп, Рахів, Тячів, Перечин, смт Великий Березний, Солотвино та Королево.

Підприємствами галузі експлуатується 77 каналізаційних насосних станцій (КНС) проектною потужністю 103,42 млн. м куб./рік., фактична потужність – 77,67 млн м куб /рік.

Протяжність головних колекторів та каналізаційної мережі становить 687,0 км, із неї 188,87 км або 27,5 % знаходиться в аварійному стані.

Система централізованого водовідведення є у всіх 11 містах, водночас, біологічна очистка побутових стічних вод через застарілу технологію та знос технологічного обладнання здійснюється лише на очисних спорудах у містах Берегово, Іршава, Мукачево, Свалява та Ужгород.

Водовідведення в селищах міського типу загалом здійснюється через локальні канали для збирання та відведення стічних вод з території споживача.

Послуги з централізованого водовідведення в селищах міського типу В. Березний, Вишково, Воловець, Солотвино (наявні очисні споруди, які потребують реконструкції) та Міжгір'я (зруйновані паводком очисні споруди) надають комунальні підприємства, що здійснюють діяльність у сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення; для смт Кольчино і Чинадійове – комунальне підприємство «Міськводоканал» Мукачівської міської ради, частково (в основному від багатоквартирного житлового фонду), в смт Батьово та Королево водовідведення здійснюється системами, що

²⁰ За даними Екологічного паспорту Закарпатської області за 2022 рік

перебувають у віданні Львівської залізниці.

Централізованим відведенням побутових стічних вод забезпечено лише 2,8 % сільських населених пунктів.

За 2022 рік зібрано та пропущено 29,7 млн куб метрів стічних вод, із яких пройшло через очисні споруди з біологічним очищенням – 25,62 млн куб метрів (99,02 % від загальних обсягів – обсяги стічних вод, зібрані у містах).

Водночас у галузі централізованого водопостачання та централізованого водовідведення області має місце низка проблемних питань, які потребують вирішення власниками комунальної інфраструктури у наступні роки.

Серед основних проблемних питань галузі є:

- зношеність існуючих систем централізованого водопостачання, який становить понад 60%, та централізованого водовідведення – понад 80%, що призводить до аварійних ситуацій з наступним погіршенням режиму водопостачання, якості та безпеки питної води;

- експлуатація критично зношених каналізаційних очисних споруд та їх відсутність у ряді селищ через повну руйнацію паводками, відсутність належної системи централізованого водовідведення та очистки стічних вод у більшості селищ та у сільській місцевості, через що може виникнути загроза забруднення підземних вод та відкритих водотоків, як джерел для забезпечення питного водопостачання;

- застаріла недостатньо ефективна технологія знезараження питної води на діючих водозаборах перед подачею у мережу та зношеність мереж не здатні запобігти потраплянню в питну воду небезпечних для здоров'я речовин;

- у населених пунктах, а також на прилеглих до них територіях подальша забудова (будівництво житлових та громадських будівель) проводиться без вирішення питання розвитку інженерних комунікацій та об'єктів комунальної інфраструктури (систем централізованого водопостачання та централізованого водовідведення з будівництвом як водопровідних, так і каналізаційних очисних споруд), як це повинно бути передбачено генеральними планами міст, селищ і проектами планування та забудови сільських територій.

Українською актуальним це питання постає перед регіоном у зв'язку зі створенням на території області промислових індустріальних парків, розміщенням значної кількості релокованих підприємств, прийняттям та розміщенням внутрішньо переміщених осіб, будівництвом як модульних містечок для внутрішньо переміщених осіб, так і активна нова багатоповерхова та приватна житлова забудова. Це значне додаткове навантаження на інфраструктуру області, зокрема, на сферу житлово-комунального господарства – водопостачання, водовідведення, управління твердими побутовими відходами, благоустрій територій та утримання багатоквартирного житлового фонду.

Враховуючи, що інфраструктурні об'єкти житлово-комунального господарства, у тому числі водопровідно-каналізаційного господарства, перебувають у власності відповідних територіальних громад, органами місцевого самоврядування повинні бути передбачені комплексні програми із залученням інвестиційних ресурсів для подальшого розвитку, модернізації, технічного переоснащення, будівництвом нових та реконструкцію діючих об'єктів водопровідно-каналізаційного господарства для забезпечення споживачів якісними послугами у достатній кількості.

Таблиця 25. Загальне водовідведення, млн м³

	2000	2005	2010	2015	2019	2020
Загальне водовідведення	59	53	43	32	39	38
у тому числі						
забруднених зворотних вод	14	13	8	2	3	4
з них без очищення	1	1	2	0	0	0
нормативно-очищених	36	32	31	28	29	28
Потужність очисних споруд	48	65	42	44	50	46
Загальне водовідведення	59	53	43	32	39	38
у тому числі						
забруднених зворотних вод	14	13	8	2	3	4
з них без очищення	1	1	2	0	0	0

нормативно-очищених	36	32	31	28	29	28
Потужність очисних споруд	48	65	42	44	50	46

Джерело: дані Екологічного паспорту Закарпатської області за 2022 рік

Житлова інфраструктура

На 01.11.2023 в області нараховується 3121 багатоквартирних житлових будинків, управління якими здійснюють як співвласники будинку, так і суб'єкти господарської діяльності різних форм власності. Найбільш ефективну схему управління багатоквартирними будинками реалізують об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, на обслуговуванні яких знаходиться 934 будинки. Крім того, 873 будинків обслуговуються управителями, призначеними органом місцевого самоврядування за результатами конкурсу; 756 будинків, у яких мешканцями не обрано форму управління, знаходиться на обслуговуванні підприємств комунальної форми власності; у 433 будинках управління здійснюється співвласниками самостійно; 125 будинків обслуговуються житлово-будівельними кооперативами.

Управління відходами

На 01.11.2023 року у 393 населених пунктах області (або 64,6 відсотка від загальної кількості (608 населених пунктів)) налагоджено централізований збір та вивіз ТПВ (це у містах Ужгород, Мукачево, Хуст, Чоп, Іршава, Свалява та Мукачівському районі). Рівень укладання договорів між суб'єктами господарювання та споживачами домогосподарств в області становить 84,1 відсотка.

У сфері управління твердими побутовими відходами (збір, вивіз, захоронення) в області працює 52 підприємства різної форми власності з чисельністю працюючих – 715 чоловік.

Згідно із даними реєстру місць видалення відходів (далі – МВВ), станом на 01.01.2023 на території Закарпатської області обліковано 62 паспортизованих МВВ, з яких 59 місць видалення твердих побутових відходів (ТПВ), 2 – відходів деревини (тирси деревинної) та 1 – відходи штучного хутра.

Більшість діючих МВВ вичерпали свої потужності, заповнені на 80-85%, а термін експлуатації сміттєзвалищ м. Виноградів закінчився.

Через гірський характер, високу щільність населення, сусідство з 4 країнами Євросоюзу, єдиний водний басейн р. Тиса, заповідність території, ряд населених пунктів області позбавлені можливості вибору земельних ділянок під сміттєзвалища. Це стосується міст Рахів, Тячів, Виноградів, Берегово, Перечин, смт Великий Березний, сільських населених пунктів гірських районів.

Централізований збір та видалення ТПВ на території регіону здійснюється 36 спеціалізованими підприємствами, найбільші з яких: ТОВ «АВЕ Ужгород», ТОВ «АВЕ Виноградів», ТОВ «АВЕ Мукачево» та ТОВ «Берег Вертикал». Даніми суб'єктами господарювання здійснюється вивезення твердих побутових відходів із 199 населених пунктів області.

Роздільний збір ТПВ (скла, пластику, макулатури та металобрухту) впроваджено у містах Ужгород, Перечин, Іршава, Рахів, Свалява, смт В. Бичків та наступними територіальними громадами: Баранинською, Батівською, Виноградівською, Дубівською, Ясінянською, Середнянською, Вилоцькою, Вільховецькою, Королівською, Пийтерфолвівською, Жденівською, Нижньоворітською, Вишківською, Керецьківською, Горинчівською, Драгівською, Колочавською, Синевирською, Хустською, частково Тур'є-Реметівською, Оноківською, Дубівською, Ясінянською (всього в 187 населених пунктах області).

Ресурсоцінні складові ТПВ передаються спеціалізованим підприємствам (всього 52 суб'єкти господарювання в області). Зібрані відходи переважно передаються на утилізацію за межі області.

Згідно з даними Головного управління статистики, в області функціонує 1 установка для утилізації небезпечних відходів, 24 установки для спалювання відходів з метою отримання енергії, 5 установок для спалювання відходів з метою теплового перероблення, 35 інших установок для видалення (крім спалювання) відходів.

Утилізація відходів деревинних вирішується шляхом брикетування та спалювання в котлах як додаткового енергетичного ресурсу.

Виробничі потужності з переробки та утилізації відходів деревини створені на таких найбільших деревообробних підприємствах області: ТОВ «ВГСМ», ТОВ «Крок вуд», ДП

«Ламелла», ПП «Віндов», ТОВ «Атлант», ПП «Верум паркет», ТОВ «Вуд Інтернаціонал», ТОВ «Угова ЛТД», ТОВ «Зібрано» (релоковане), ТОВ «ТГФ Закарпатська фабрика виробів з деревини», ТОВ «Інтервудкоммерц», ТОВ «Саквоя ВУД», ТОВ «Перечинський ЛХК», ТОВ «Науково виробниче підприємство «Грифсканд-Свалява», ТОВ «Стаф-Довге», ТОВ «Екоінвесткарпат», ТОВ «Карпати», ТОВ «Енран ЗЛК», ТОВ «К*Лен», «Інтер-Каштан», ТОВ «ЕНО Меблі» ЛТД Ужгородська філія №1.

Упровадження нових технологій з переробки тирси здійснюється за рахунок власних коштів підприємств та інвестицій.

Діють невеликі цехи з переробки ресурсоцінних матеріалів, виробничі потужності яких складають від 1 до 3 тон вторсировини на місяць.

Виробничі потужності з переробки ПЕТ-тари та інших полімерних відходів (установки, преси, дробарки) функціонують на підприємствах: КП «Води Хустщини», ПП «Бреннер», КП «Вторма», ПП «Пластор», ТДВ «Виноградівський завод пластмасових сантехнічних виробів», Станція заготівлі вторсировини.

Технологічне обладнання для утилізації небезпечних відходів наявне у ТОВ «Нью Екосвіт» (м. Ужгород).

Для максимального використання ресурсоцінних складових відходів в області створюються відповідні умови для залучення інвесторів з метою будівництва сміттєпереробних заводів, упровадження технологій з використання альтернативних видів палива, налагодження системи збору, сортування та переробки ТПВ, зменшення кількості місць видалення відходів.

У с. Яноші Берегівського району продовжується будівництво заводу із сортування та механічної переробки твердих побутових відходів потужністю 20-30 тис тон/рік, що дасть можливість переробити 100% від загальної кількості ТПВ, які утворюються в районі.

Ведуться також перемовини із зарубіжними інвесторами щодо будівництва заводу із зберігання, сортування, утилізації ТПВ (без права спалювання) у м. Тячів, ур. Боршоньпоток.

В Ужгородському районі є наміри щодо будівництва об'єкту з переробки твердих побутових відходів на території Середнянської територіальної громади Ужгородського району за межами населених пунктів, що дасть можливість вирішити проблему з ТПВ в даному районі.

У селі Сусково ур. Явірки на території Полянської сільської ради заплановано будівництво сміттєпереробного заводу. Основною метою та завданням заводу є тотальний збір ТПВ з 16-ти гірських територіальних громад Закарпатської області, переробка обсягу ТПВ шляхом їх сортування та подальшого використання як вторинного матеріалу відповідними підприємствами, переробка органічної частини в біогаз із подальшим виробництвом електроенергії та теплової енергії, органічного добрива, переробка полімерних відходів у паливо та продаж його стороннім організаціям для подальшого застосування або переробки. Потужність проекту становить 60 тис тонн на рік та виготовлення 1,5 МВт.

Сміттєсортувальні станції заплановано встановити на територіях Драгівської, Колочавської ТГ Хустського району та Ясінянської ТГ Рахівського району.

**Таблиця 26. Загальні показники поводження з відходами за звітний період
Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів
небезпеки, тис тонн**

№ з/п	Показники	2020 рік	2021 рік*	2022 рік*
1	Утворено	145	-	-
2	Одержано від інших підприємств	-	-	-
3	Спалено	3,2	-	-
3.1	у тому числі з метою отримання енергії	2,2	-	-
4	Використано (утилізовано)	0,26	-	-
5	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	161,0	-	-
6	Передано іншим підприємствам	-	-	-
7	Втрати відходів унаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0,0	-	-
8	Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та	5,5	-	-

на території підприємств			

*Інформацію за 2021 та 2022 рік органом статистики не надано у зв'язку з дією воєнного стану на території України.

Серед пріоритетних завдань у сфері управління твердими побутовими відходами є:

1.Налагодження централізованого збору і вивозу ТПВ у всіх населених пунктах області (договірні відносини, створення комунальних підприємств тощо).

2.Забезпечення роздільного збирання твердих побутових відходів, сортування та переробка відходів.

3.Будівництво місць для майданчиків/площадок із сортування, тимчасового зберігання твердих побутових відходів та встановлення пресувальних установок на території усіх громад.

4.Будівництво сміттепереробних комплексів із застосуванням новітніх технологій та сучасних технічних стандартів.

5.Забезпечення активізації та посилення роботи місцевих адміністративних комісій з питань поводження з безхазяйними відходами на території усіх територіальних громад.

З метою охоплення всіх жителів регіону організованою системою збирання й вивезення відходів, яка повинна бути рентабельною і забезпечувати ефективне збирання, вивезення, переробку та захоронення побутових відходів, із подальшим використанням їх в якості енергетичних та вторинних ресурсів, мінімізації/скорочення обсягів захоронення відходів на полігонах та звалищах, та з урахуванням утворення в регіоні шести районів, в області заплановано: будівництво майданчиків для встановлення 64 установок з пресування ТПВ; будівництво шести полігонів (по одному новому полігону у кожному районі); придбання шести мобільних, стаціонарних сортувальних ліній ТПВ; будівництво 2-х сміттепереробних/сміттепереробних комплексів/заводів із застосуванням новітніх технологій та сучасних технічних стандартів.

Енергоефективність та енергозбереження

Споживання природного газу в 2022 році склало 384,9 млн м³, що порівняно з 2021 роком менше на 9,0 % (38,0 млн м³). Також у 2022 році, порівняно з 2021 роком, зменшилось споживання електроенергії на 48,1 млн кВт/год, або на 2,9%.

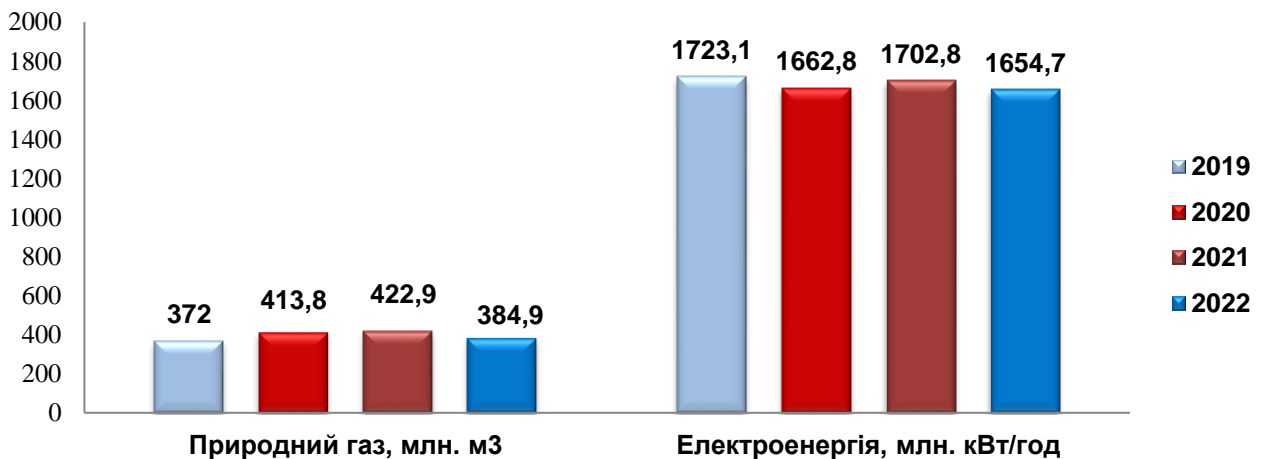
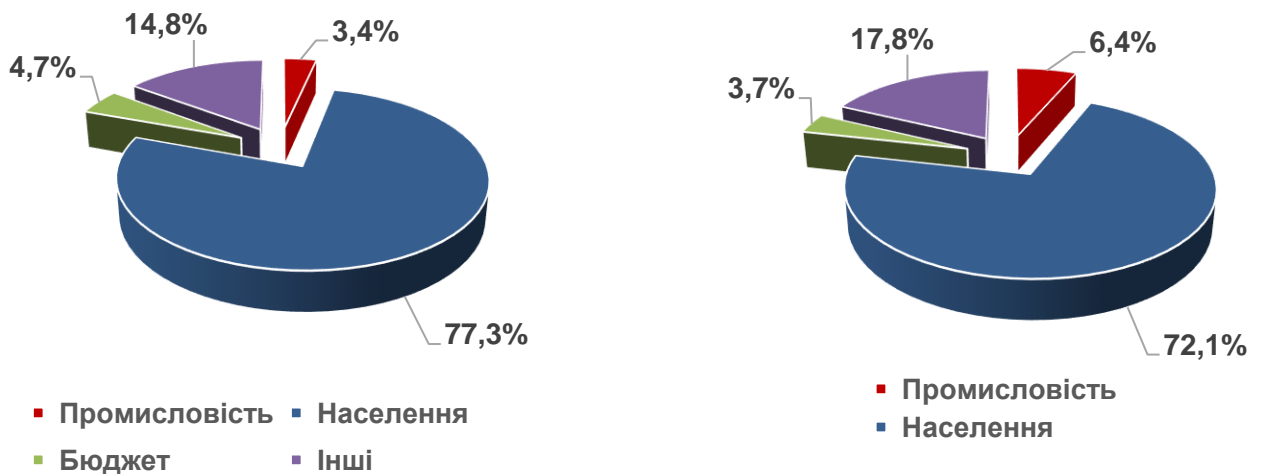

Рис 58. Динаміка споживання паливно-енергетичних ресурсів

Рис 59. Структура споживання природного газу у 2022 році

Рис 60. Структура споживання електричної енергії у 2022 році

Основним споживачем природного газу та електроенергії залишається населення, на яке припадає - відповідно 77,3 % спожитого газу та 72,1 % спожитої електроенергії.

Одним із пріоритетних та важливих напрямків розвитку області залишається розвиток виробництва енергії об'єктами відновлюваної енергетики.

Станом на кінець 2022 року на території області зосереджено 57 сонячних електростанцій, 13 гідроелектростанцій та три біогазові енергетичні станції. Загальна потужність вказаних об'єктів складає 289,3 МВт. Порівняно з 2021 роком кількість об'єктів відновлювальної енергетики збільшилась на 2 об'єкта (сонячні електростанції) загальною потужністю 1,25 МВт.

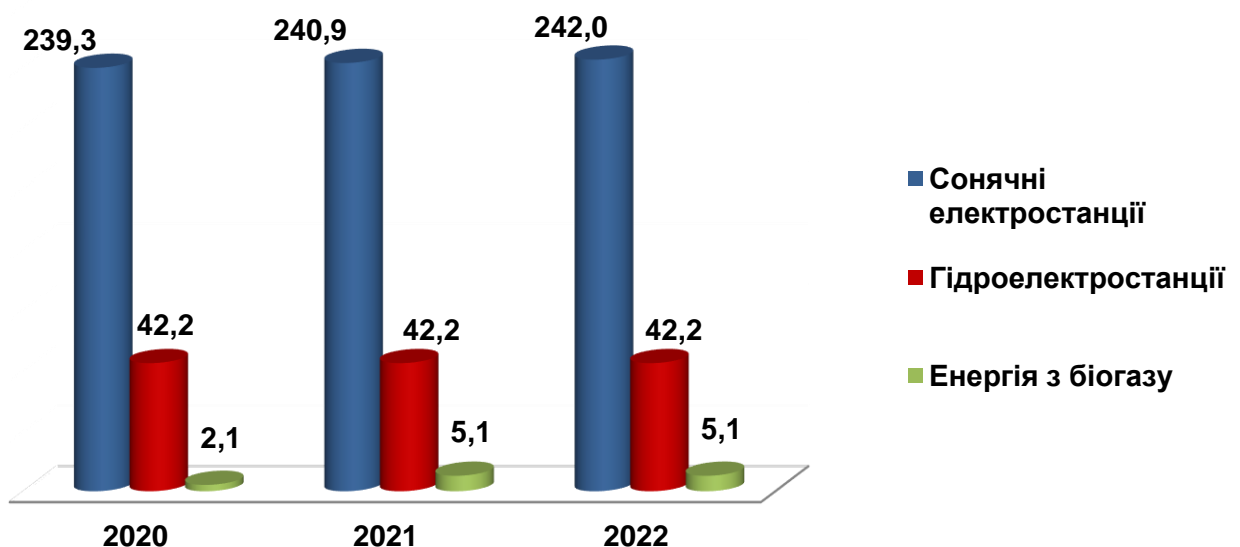

Рис 61. Динаміка росту потужності виробництва електроенергії, МВт

Станом на 01.01.2023 найбільшу частку потужностей з виробництва електроенергії займають сонячні електростанції – 82,7 % (242,0 МВт).

За 12 місяців 2022 року об'єктами відновлюваної енергетики було вироблено 446,0 млн кВт/год електроенергії, з них: сонячними електростанціями – 267,93 млн кВт/год.; гідроелектростанціями – 175,29 млн кВт/год.; з біогазу - 2,8 млн кВт/год.

Окремо необхідно відмітити ріст встановлення генеруючих установок приватних домогосподарств. Так, на кінець 2021 року, встановлено 3650 генеруючих установок загальною потужністю 103,4 МВт. У 2022 році кількість приватних установок збільшилась до 4519 із загальною потужністю 131,6 МВт.

Ощадне споживання енергоносіїв установками та організаціями, що фінансуються з

державного та/або місцевого бюджетів, досягається завдяки реалізації заходів, які дозволяють скоротити споживання енергоресурсів, а саме:

у частині підготовки до проходження опалювального періоду проведення технічного обслуговування газоспалювального обладнання, теплових систем, забезпечення своєчасного обслуговування та утримання у справному стані димовентиляційних каналів, що дозволяє зменшити споживання природного газу; заміна ламп розжарювання на енергозберігаючі, встановлення енергоефективних вікон та утеплення зовнішніх стін, фундаментів, підвальних/цокольних поверхів та горищ будівель.

У 2022 році завдяки реалізації вищевказаних заходів установами та організаціями, що фінансуються з державного та/або місцевого бюджетів, зменшено споживання природного газу на 493,26 тис м куб та електричної енергії на 489 тис кВт.

На державному та місцевому рівнях постійно проводяться інформаційні кампанії спрямовані на підвищення обізнаності громадян про те, як зменшити теплові витрати в домівках та як діяти, якщо зникне опалення; проведення побутової термомодернізації власниками квартир та індивідуальних будинків, що дозволить зменшити втрати теплової енергії.

У той же час необхідно розширювати проведення заходів з енергоефективності та енергозбереження, зокрема:

- упровадження на місцевих рівнях систем енергоменеджменту та енергомоніторингу.
- одним із найоптимальніших способів проведення термомодернізації в бюджетних установах є залучення приватних інвесторів (здебільшого **ЕСКО**) за механізмом енергосервісу.
- проведення санації багатоквартирних житлових будинків та індивідуальних домогосподарств, встановлення сучасних систем опалення на твердому паливі, лічильників та терморегуляторів дозволить заощаджувати до 50 % природного газу та паливних дров для опалення житлових приміщень;
- залучення потенціалу «зелених відходів» у населених пунктах, зокрема міських, дозволило б розширити сферу використання біомаси для опалення в області.

Просторове планування, містобудування та архітектура

Схема планування території області (далі – СПТО) потребує приведення до вимог законодавства у зв'язку зі змінами, що відбувалися з 2013 року.

Станом на сьогодні наявні усі визначені законодавством підстави для оновлення СПТО (наявність змін в адміністративно-територіальному устрої, соціально-економічній ситуації, законодавстві щодо сфери планування території, зміни, скасування та затвердження нових загальнодержавних програм тощо), окрім рішення про розроблення нової Генеральної схеми планування території України.

Відповідно до вищезазначеного видано розпорядження голови обласної військової адміністрації від 17.10.2023 № 917 “Про Комплексну програму внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області із проведенням її експертизи та створення (функціонування) містобудівного кадастру Закарпатської області на 2024 – 2028 роки”. Також, обласною радою прийнято рішення від 21.03.2024 № 1028 “Про внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області”.

Також, важливими документами просторового планування для області є розроблення проєктів просторового планування транскордонних зон (прикордонних територій): Україна-Угорщина, Україна-Словаччина, Україна-Румунія, Україна - Польща, які можуть бути складовою частиною Схеми планування території Закарпатської області.

СПТ районів – 12 з 13 СПТР колишніх адміністративних районів (крім Берегівського) розроблені до 1992 року, з них 10 – до 1990 року і взагалі не можуть використовуватися надалі.

Найбільш проблемними питаннями є:

- відсутність рішення про розроблення нової Генеральної схеми планування території України (далі – ГСПТУ) та пов'язані з цим питання;
- недостатньої обґрунтованості прийняття рішення про розроблення СПТО;
- ризик невідповідності рішень СПТ області у разі її оновлення рішенням нової ГСПТУ (та, відповідно, подальшої потреби приведення СПТО під час/після розроблення нової Генеральної схеми планування території України у відповідність);
- відсутність власних бюджетів у адміністративних районах та пов'язана з цим невизначеність джерел фінансування розроблення Схем планування території

укрупнених районів;

- комплексного приведення у відповідність до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (чинна редакція з 24.07.2021) потребує в області вся містобудівна документації місцевого рівня (569 генпланів), із них:

У результаті реалізації заходів обласної Програми створення та впровадження містобудівного кадастру Закарпатської області облаштовано окремий сервер та придбано програмно-апаратний комплекс на базі програмного забезпечення платформи ArcGIS всесвітньовідомого бренду (Esri).

Станом на сьогодні система геопорталу містобудівного кадастру Закарпатської області знаходиться у дослідній експлуатації, доступ до системи тимчасово обмежений у зв'язку з введенням воєнного стану в державі. Відповідно до листа Міністерства цифрової трансформації України від 09.08.2022 №1/06-2-6620 (лист ОВА від 17.08.2022 №8021/06-11) розпорядникам інформації (зокрема містобудівної) рекомендовано не здійснювати публікацію відкритих наборів даних.

На зазначеному ресурсі, до обмеження доступу, завантажено картографічні матеріали затвердженої Схеми планування території Закарпатської області за напрямками: сучасного використання території, проектного плану, комплексної оцінки території, інженерної підготовки та захисту території, транспорту, електропостачання, розташування нерухомих пам'яток культурної спадщини. Сформовано та опубліковано на геопорталі декілька баз геопросторових даних на містобудівну документацію для населених пунктів області: матеріали генерального плану, плану зонування території, історико-архітектурного опорного плану та топографо-геодезичної основи міста Виноградів; картографічні матеріали на топографо-геодезичне знімання: сіл Боржава, Притисянське, Тросник та Фанчиконо Берегівського району, міста Тячів, сіл: Лази, Тячівка та Руське Поле Тячівського району, селища Середне, сіл: Анталовці, Верхнє Солотвино, Дубрівка, Ляхівці, Малі Селменці, Нижнє Солотвино, Оріховиця, Худльово, Чертеж та Ратівці Ужгородського району. Опрацьовано та завантажено до баз даних топографічні карти М 1:10000 на територію Тячівської, Чопської та Зарічанської територіальних громад, топографічні плани М 1:2000 на територію с Кам'янське, у роботі знаходяться топографічні карти М 1:10000 на територію Кам'янської, Солотвинської та Вільховецької ТГ.

103 генеральних плани містять проєктні рішення, що потребують приведення їх до вимог оновлених Державних будівельних норм та розроблення землевпорядної частини (можуть бути оновлені), з них сім (ще триває перевірка Генеральних планів сіл) – можуть бути приведені у відносно стислі строки, оскільки виконані з застосуванням геоінформаційних систем відповідно до класифікатора об'єктів містобудівного кадастру;

466 генпланів застарілі і не можуть бути оновлені (з них 362 – розроблені до 1990 року), відповідні населені пункти потребують розроблення повністю нової документації.

24 липня 2021 року набрав чинності Закон України від 17 червня 2020 року №711-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель», яким передбачено запровадження комплексного планування розвитку територій об'єднаних територіальних громад.

Комплексний план передбачає узгоджене прийняття рішень щодо цілісного (комплексного) просторового розвитку населених пунктів як єдиної системи розселення і території за їх межами.

Від початку дії вищевказаного Закону рішення про розробку Комплексного плану прийняли 33 з 64 громад області (що складає 51,6%), а саме: Солотвинська селищна ТГ, Великобичківська селищна ТГ, Тячівська міська ТГ, Вільховецька сільська ТГ, Іршавська міська ТГ, Ясінянська селищна ТГ, Перечинська міська ТГ, Мукачівська міська ТГ, Баранинська сільська ТГ, Міжгірська селищна ТГ, Полянська сільська ТГ, Кам'янська сільська ТГ, Зарічанська сільська ТГ, Виноградівська міська ТГ, Чопська міська ТГ, Неліпінська сільська ТГ, Тересвянська селищна ТГ, Ставненська сільська ТГ, Холмківська сільська ТГ, Бедевлянська сільська ТГ, Ясінянська селищна ТГ, Горинчівська сільська ТГ, Берегівська міська ТГ, Синевирська сільська ТГ, Великодобронська ТГ, Королівська селищна ТГ, Керецьківська сільська ТГ, Оноківська сільська ТГ, Воловецька сільська ТГ, Мукачівська міська ТГ, Верхньокоропецька сільська ТГ, Чинадіївська селищна ТГ, з них 12 комплексних планів, що практично розробляються.

Фактори, що гальмують діяльність із забезпечення територій та населених пунктів актуальною містобудівною документацією:

відсутність фахових кадрів у сфері архітектури та містобудування, особливо у сільській місцевості (у першу чергу – для задоволення потреб органів державної влади та місцевого самоврядування);

відсутність коштів у відповідних місцевих бюджетах;

недостатній обсяг субвенції для розроблення комплексу планів просторового розвитку територій громад.

Освітня інфраструктура

Дошкільна освіта як первинна ланка системи неперервної освіти представлена в області розгалуженою мережею закладів. За оперативними даними, станом на 01.09.2024 їх кількість становить 585 закладів, з яких функціонують 577, у тому числі 25 – приватних. Дошкільна освіта надається 29 660 дітям відповідного віку. Із загальної кількості закладів у 259 надають освітні послуги 1529 вихованцям із числа внутрішньо переміщених осіб.

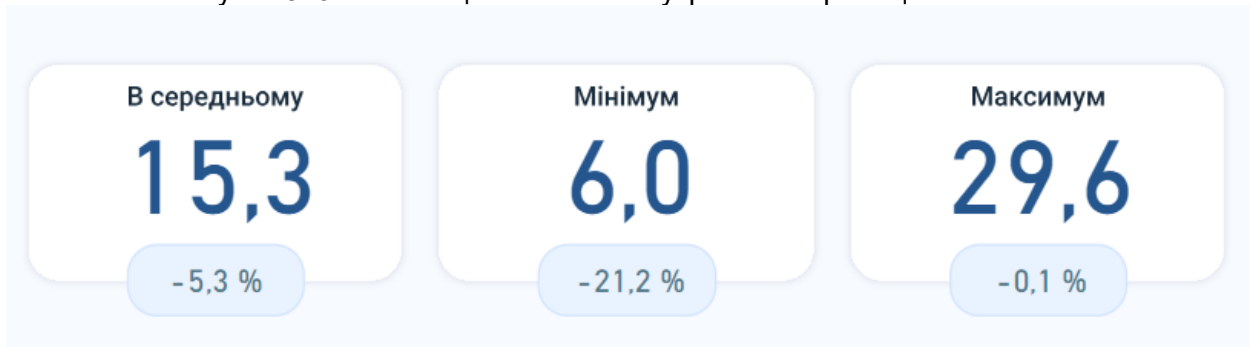

Рис 62. **Середня наповнюваність 1-4 класів учнями по Закарпатській області, 2022 – 2023 роки (за даними Міністерства освіти та науки України)**

Середня наповнюваність 1 – 4 класів по Закарпатській області у 2022 – 2023 роках складає в середньому 15,3, що становить -5,3% до попереднього періоду (2021 – 2022) і є вищою у порівнянні із загальнонаціональним показником – 14,8 та областями Карпатського регіону України, а саме Львівською областю – 14,5 (-8,9%) та Івано-Франківською – 14,5 (-7,5%), та меншою у порівнянні із Чернівецькою областю – 16,4 (-4,9%).

Станом на 1 вересня 2024 року в області функціонують 565 закладів загальної **середньої освіти**, у тому числі 548 – комунальної та 17 – приватної форми власності.

Таблиця 27. Кількість закладів обладнаних сучасними засобами навчання (проектори, інтерактивні дошки), 2023 рік

	Комунальні	Приватні	Разом
Кількість закладів загальної середньої освіти	558	16	574
Кількість закладів, які мають класи з інтерактивними поверхнями, од.	381	10	391
у них класів з інтерактивними поверхнями, усього	1406	50	1456
із проекторами з інтерактивними функціями	1073	41	1114
з інтерактивною панеллю	311	9	320
іншим (інтерактивними столами, підлогами тощо)	31	-	31
Кількість закладів, які мають класи із засобами візуалізації, од.	489	13	502
у них класів із засобами візуалізації (без інтерактиву), усього	3107	86	3193
з проектором	1953	49	2002
з телевізором	1173	42	1215
Іншим	29	-	29

Джерело: оперативні дані ОВА

Таблиця 28. Наявність навчальних комп'ютерних комплексів, 2023 рік

	Комунальні	Приватні	Разом
Кількість закладів загальної середньої освіти	558	16	574
Кількість закладів, що мають кабінети інформатики	473	10	483
у них обладнано робочих місць з комп'ютером	6572	233	6805

Джерело: оперативні дані ОВА

З метою приведення мережі у відповідність до вимог Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» в області вживаються заходи з розроблення перспективної мережі закладів загальної середньої освіти із визначенням типу закладу (початкова школа, гімназія, ліцей) та з виокремленням із наведеного переліку опорних закладів та їх філій.

Завдяки проведеній роботі станом на 01.09.2024 створено 60 опорних закладів із дотриманням усіх нормативно-правових актів і 63 філій.

Разом з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування продовжено системну роботу щодо модернізації мережі закладів загальної середньої освіти, приведення її у відповідність до реальних потреб населення. Так, відповідно до освітніх потреб жителів області вживаються заходи для формування мережі ліцеїв, що забезпечуватимуть здобуття повної загальної середньої освіти з 1 вересня 2027 року. Водночас реалізація освітньої реформи здійснюється шляхом зменшення кількості шкіл з малою наповнюваністю учнів.

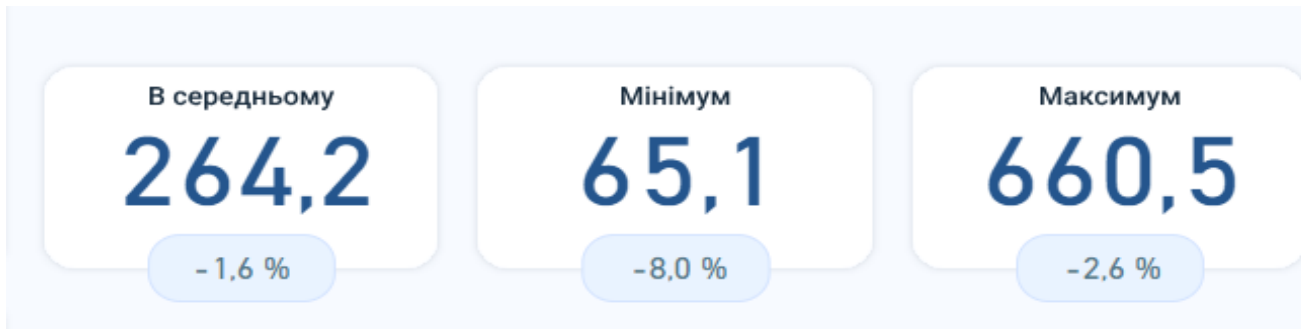

Рис 63. Середня наповнюваність шкіл по Закарпатській області, 2022 – 2023 роки

Середня наповнюваність шкіл по Закарпатській області складає 264,2 що є вищим значенням у порівнянні із загальнонаціональним показником – 229,2 та показниками сусідніх областей Карпатського регіону України, а саме: Львівської області – 196,3; Івано-Франківської області - 226,3 та Чернівецької області - 246,7.

Наповнюваність шкіл по Закарпатській області зростає нерівномірно по громадах, загалом за рахунок ВПО. ТОП – 5 лідерів по наповнюваності вище середнього значення по області за 2022 – 2023 роки є Великоберезнянська селищна рада– 660,5; Ужгородська міська рада– 618,5; Тересвянська селищна рада– 592,0; Богданська сільська рада– 532,9; Синевирська сільська рада - 485.

Незважаючи на притік у Закарпатську область дітей ВПО, спостерігається тенденція зменшення контингенту учнів 1 – 4 класів, що негативно позначається на демографії регіону. Дана тенденція співпадає із загальнонаціональною тенденцією.

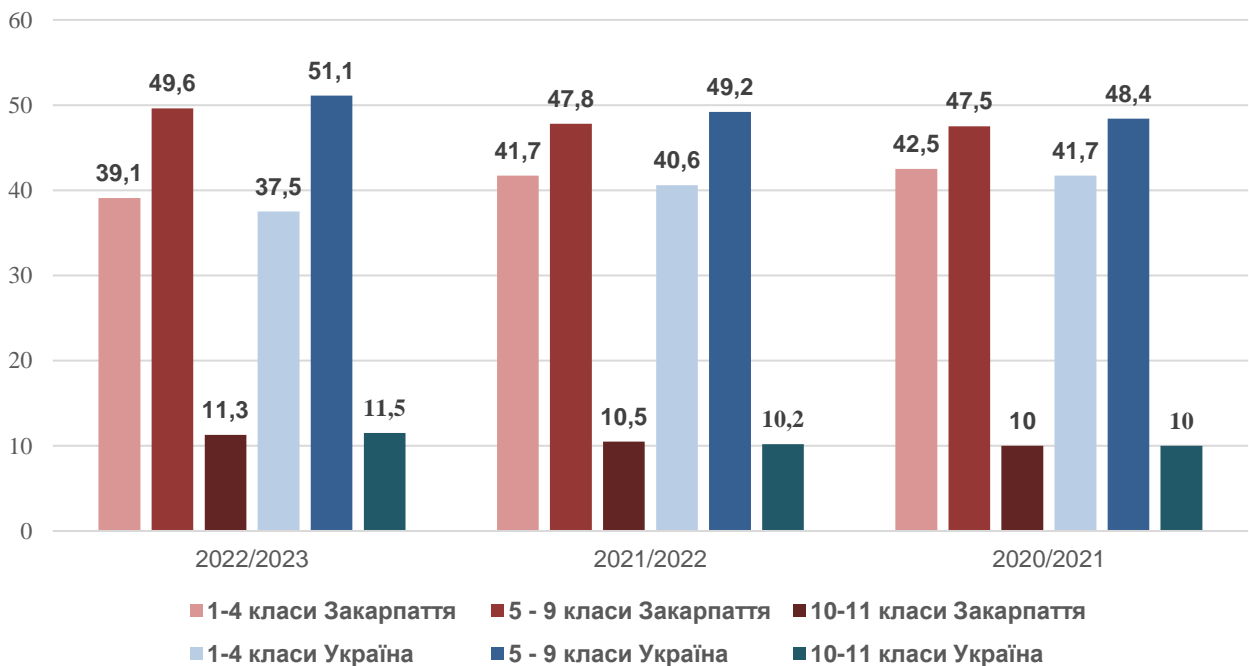

Рис 64. Динаміка контингенту учнів за даними Міністерства освіти та науки України

Середній вік учителів по Закарпатській області становить 43,6 років і є наймолодший серед усіх областей Карпатського регіону, а саме: Львівській області – 46,9 років; по Чернівецькій – 44,7 років; по Івано-Франківській - 45,3.

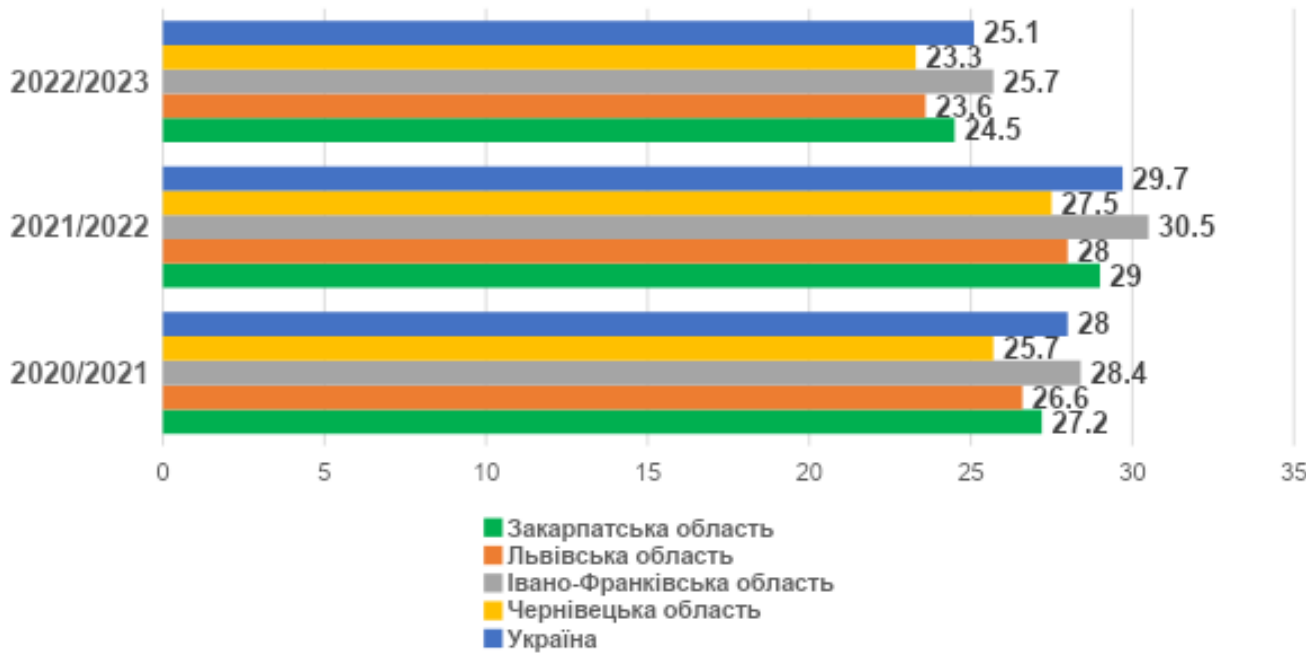

Рис 65. Субвенція на одного учня, тис грн.

Субвенція на одного учня по Закарпатській області у 2022 – 2023 роках складає 24,5 тис грн., що менше загальнонаціонального показника 25,1 тис грн. і Івано-Франківської області – 25,7 тис грн. Субвенція на одного учня зменшується, починаючи з періоду 2020 – 2021 років, коли вона складала 27,2 тис грн., та 2021 – 2022 років (29 тис грн.) відповідно. Зменшення субвенції на одного учня у період 2022 – 2023 років спостерігається стосовно всіх областей Карпатського регіону (Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької областей).

Цікавим є той факт, що у 2022 – 2023 роках забезпеченість шкільними будівлями на одного учня по Закарпатській області становить 9,5 м², що на -3,1% менше ніж за попередній період 2021 – 2022 роки. Це значно менше ніж по інших областях Карпатського регіону, а саме Львівській – 12,1; Івано-Франківській – 11,8; Чернівецькій – 13,1 і в цілому по Україні – 15,6.

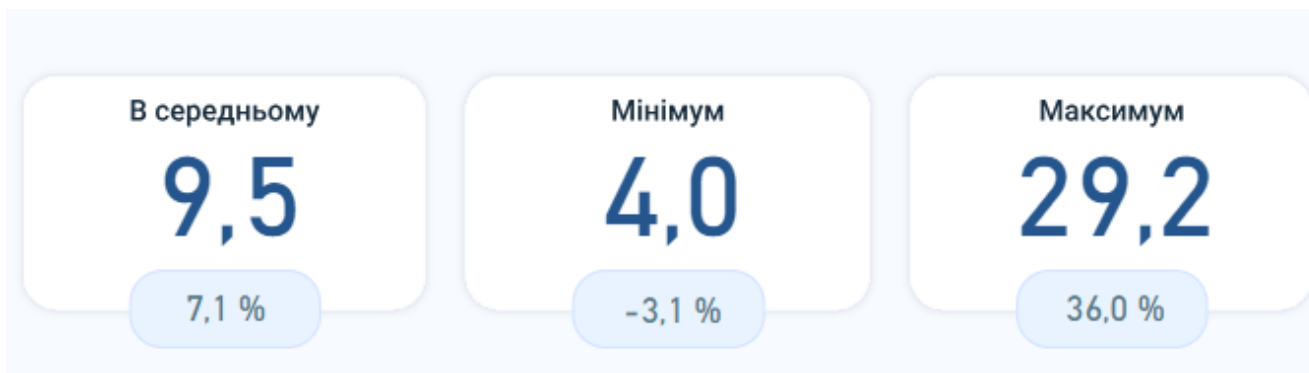

Рис 66. Шкільних будівель на одного учня м²

У 2024 році в області функціонує 19 закладів **позашкільної освіти** системи Міністерства освіти і науки України, на базі яких було організовано роботу гуртків, секцій та інших творчих об'єднань для вихованців. На базі Воловецької філії «Арніка» Комунального закладу позашкільної освіти «Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН» Закарпатської обласної ради організовано відпочинок дітей, батьки яких загинули, захищаючи незалежність України, пропали безвісти чи перебувають на довготривалому лікуванні через поранення, дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування та ін.

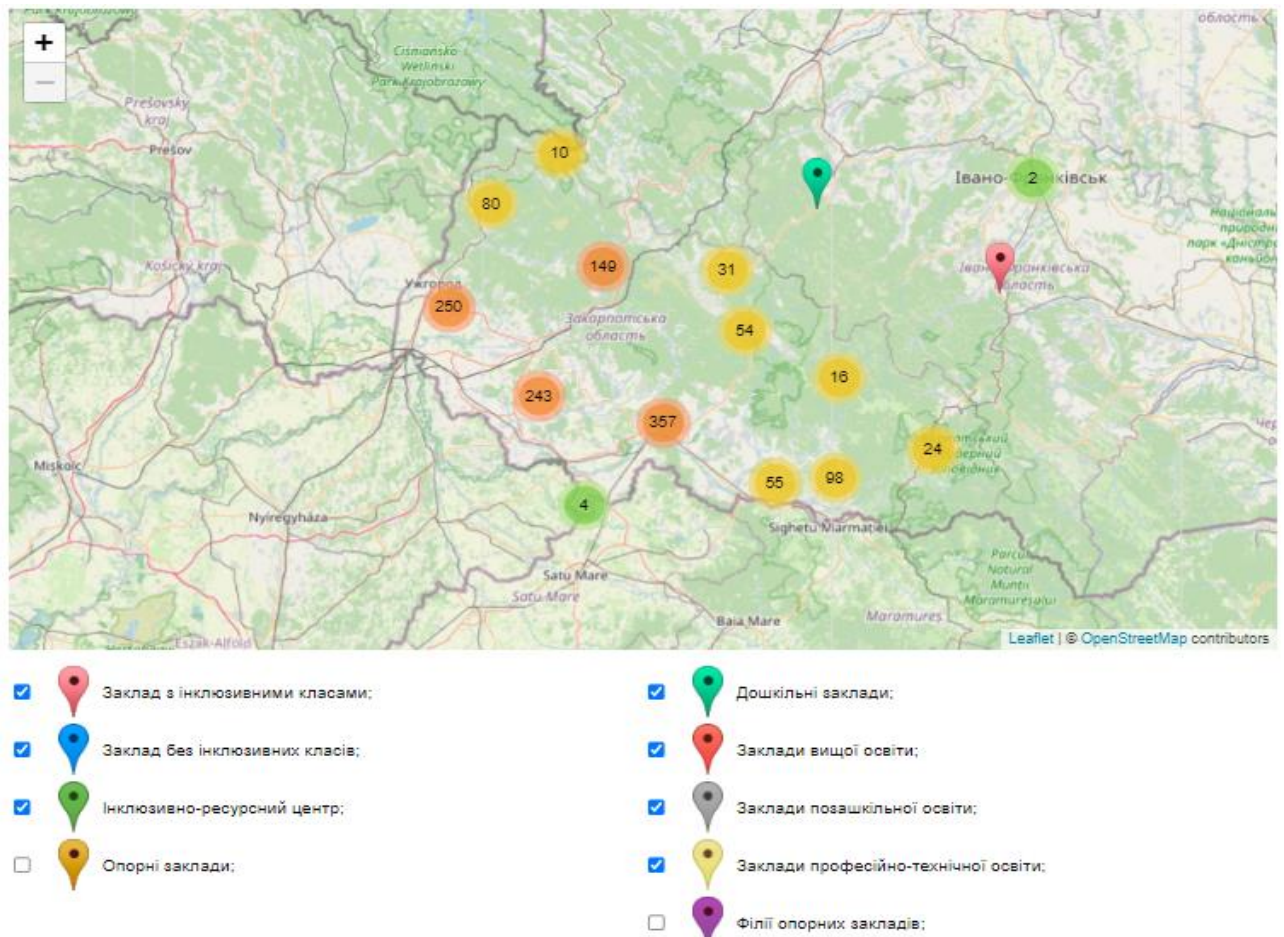

Рис 67. **Заклади освіти з інклюзивними класами і групами (Закарпатська область)**

В області функціонують 34 інклюзивно-ресурсні центри (далі – ІРЦ), які забезпечені: стаціонарними комп'ютерами (31), ноутбуками (50), планшетами (17), інтерактивними сенсорними модулями (5), дошками-екранами (11).

Усі ІРЦ, 195 закладів дошкільної та 376 закладів загальної середньої освіти, у яких навчаються діти з особливими освітніми потребами, підключені до системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (далі – АС «ІРЦ»), яка забезпечує створення єдиного інтегрованого інформаційного середовища у сфері інклюзивної освіти.

Крім того, доступ до системи можуть отримати батьки, інші законні представники дитини, що дає змогу через кабінет користувача у зручному форматі подати заяву до інклюзивно-ресурсного центру, отримати запрошення на проходження комплексної психолого-педагогічної оцінки, зберігати заяву та висновок в електронному вигляді, контролювати проведення занять з дитиною.

Мережу професійної (професійно-технічної) освіти у Закарпатській області формують 13 закладів. У 2024 році відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України та рішення сесії Закарпатської обласної ради чотири заклади П(ПТО) перейменовано у коледжі. Здійснено заходи щодо модернізації мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти шляхом їх укрупнення та створення багатoproфільних. Таким чином, в області підготовку робітничих кадрів здійснюватимуть: чотири коледжі, два вищі професійні училища, два центри професійно-технічної освіти, п'ять професійних ліцеїв. Контингент ЗП(ПТ)О складає близько 6000 учнів, 76 відсотків учнівського контингенту одночасно з професією отримують повну загальну середню освіту.

В області на базі семи ЗП(ПТ)О функціонує 13 навчально-практичних центрів професійної (професійно-технічної) освіти із впровадження сучасних виробничих технологій з актуальних на ринку праці професій. У 2024 році передбачено створення ще чотирьох таких центрів за галузями: промисловість (професії: монтажник систем вентиляції, кондиціонування повітря, пневмотранспорту й аспірації, майстер з монтажу та обслуговування систем

відновлювальної енергетики); будівництво (професії: електрогазозварник; штукатур; облицювальник-плиточник; маляр; монтажник гіпсокартонних конструкцій); транспорт; сільське господарство (професії: слюсар з ремонту колісних транспортних засобів; майстер з діагностики та налагодження електронного устаткування автомобільних засобів; слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування; водій автотранспортних засобів; тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва).

Ліцензовано нові професії та види підготовки (професійно-технічне навчання, перепідготовка, підвищення кваліфікації), зокрема, майстер готельного обслуговування; монтажник інформаційно-комунікаційного устаткування; монтажник систем вентиляції, кондиціонування повітря, пневмотранспорту й аспірації. З 1 вересня 2024 року розпочато навчання з цих професій.

Заклади професійної (професійно-технічної освіти є активними учасниками проекту „Публічно-приватне партнерство для поліпшення професійної освіти в Україні”, швейцарсько-українського проекту DECIDE „Децентралізація для розвитку демократичної освіти”.

З метою реалізації регіональної Стратегії реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року в Закарпатській області створено кулінарні хаби на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти для забезпечення підвищення професійних компетентностей працівників їдальнь закладів освіти, сприяння популяризації знань із формування культури та принципів здорового харчування.

У 2023/2024 навчальному році навчання за дуальною формою здійснювали 325 здобувачів освіти в 11 ЗП(ПТ)О області з семи професій. Закладами укладено угоди із 75 підприємствами.

Функціонують дев'ять Центрів кар'єри у ЗП(ПТ)О, створено STEM-лабораторію. Для оцінювання результатів навчання осіб (зокрема, здобутих шляхом неформального навчання чи інформальної освіти), присвоєння та/або підтвердження професійної кваліфікації, а також здійснення визнання відповідних професійних кваліфікацій, здобутих у інших країнах, в області акредитовано кваліфікаційний центр за професійною кваліфікацією „Електрогазозварник”.

З метою ефективної взаємодії зацікавлених місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств та організацій у сфері формування і використання трудового потенціалу створено Регіональну раду професійної освіти при обласній державній адміністрації. Для планування середньострокового прогнозу потреби регіонального ринку праці у кваліфікованих кадрах передбачено розробку та запровадження системи обміну інформацією щодо регіонального ринку праці, формування єдиного банку даних потреби у кваліфікованих кадрах.

У рамках формування єдиного простору професійної освіти в області планується створення Центру професійної досконалості.

Пріоритетними у галузі професійної (професійно-технічної) освіти є питання дослідження сучасного стану та перспективних потреб ринку праці; поширення методики навчання підприємництва; забезпечення закладів професійної (професійно-технічної) освіти сучасними інструментами і засобами навчання, зміцнення матеріально-технічної бази; підвищення якості первинної професійної підготовки та профорієнтаційної роботи з учнями, сприяння самозайнятості молоді, залучення інвестицій, участь у проектній діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

В області підготовку спеціалістів з вищою **освітою** здійснюють 8 закладів вищої освіти різних типів та форм власності: 4 університети, 1 академія, 3 інститути (4 – державної форми власності; 3 – приватної власності, 1 – комунальної форми власності).

Підготовку фахівців за освітньо-професійним ступенем – молодший бакалавр здійснює 20 закладів фахової передвищої освіти: 4 – комунальної, 9 – державної, 7 – приватної форми власності.

У рамках реалізації Програми розвитку освіти Закарпаття на 2023 – 2027 роки (затверджена розпорядженням голови обласної військової адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 06.12.2022 № 873 (зі змінами)) надаються відшкодування з оплати за навчання здобувачам пільгової категорії, які навчаються на контрактній основі у закладах вищої та фахової передвищої освіти області.

В області вживаються заходи для створення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти, організації безпечного освітнього середовища, що передбачають:

- забезпечення охорони закладів освіти із залученням поліції охорони;

- встановлення у закладах освіти комплексу тривожної сигналізації з підключенням до пунктів централізованого спостереження та реагування;
- облаштування необхідних огорож та здійснення інших інфраструктурних заходів щодо організації безпеки закладів освіти тощо;
- приведення споруд цивільного захисту (укриття) до стану придатності, здійснення ремонтів, забезпечення обладнанням тощо.

З метою ефективного попередження та протидії негативним безпековим явищам в освітньому середовищі та формуванні компетентностей безпеки учасників освітнього процесу обласною військовою адміністрацією затверджено План заходів щодо функціонування класів безпеки Закарпатської області на 2024 рік. Наразі вже створено 48 класів безпеки (два на базі об'єктів ДСНС, 45 у закладах освіти та один на базі Центру безпеки громадян).

З метою забезпечення в сільській місцевості регулярного безоплатного перевезення до місць навчання, роботи і додому учнів та педагогічних працівників, які проживають на відстані понад 2 кілометри від школи, в області здійснюються заходи щодо закупівлі шкільних автобусів.

У 2023 році відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2023 року № 418 „Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання шкільних автобусів” Закарпатській області було передбачено 66 083,0 тис. гривень. З місцевих бюджетів на цю мету спрямовано 23 517,0 тис. гривень. Завдяки цьому для перевезення учасників освітнього процесу придбано 30 шкільних автобусів, у тому числі чотири транспортні засоби спеціально обладнані для перевезення маломобільних груп населення.

У 2024 році відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 червня 2024 року № 569-р „Про розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання шкільних автобусів у 2024 році” області передбачено 66 647,0 тис. гривень. За кошти державного бюджету на умовах співфінансування придбано 23 шкільні автобуси.

Для підвищення рівня обізнаності педагогічних працівників щодо психологічної підтримки учасників освітнього процесу Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) спільно з департаментом освіти і науки, молоді та спорту обласної військової адміністрації у рамках проєкту «Підтримка освітян, дітей і батьків у підготовці до повернення до школи та створення безпечного навчального середовища в класі в умовах надзвичайної ситуації» проведено онлайн-навчання для педагогів за програмою «Побудова інклюзивного середовища в закладі освіти».

В області впроваджено механізм стимулювання вчителів-переможців обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року».

Інфраструктура сфери охорони здоров'я

У Закарпатській області функціонує 70 медичних закладів.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 року № 174 «Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я» всі заклади охорони здоров'я функціонують в єдиному госпітальному окрузі (це функціональне об'єднання закладів охорони здоров'я, розміщених на території області) та розділені за рівнями надання медичної допомоги на: надкластерні, кластерні, загальні заклади охорони здоров'я, заклади первинної медичної допомоги та екстрену медичну допомогу та медицину катастроф із її пунктами постійного базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги.

Кластери Закарпатського госпітального округу відповідно до адміністративно-територіального розподілу

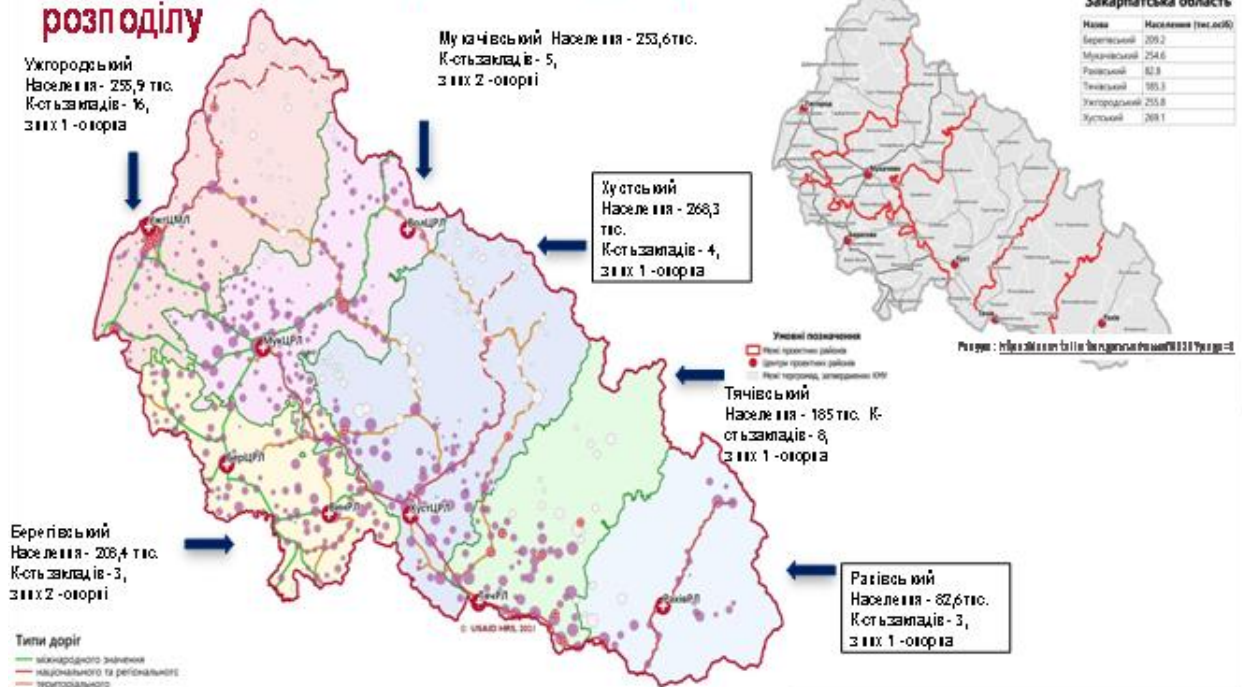

Рис 68. Кластери Закарпатського госпітального округу відповідно до адміністративно-територіального розподілу

У спроможній мережі закладів охорони здоров'я області діють функції:

надкластерних багатoproфільних закладів охорони здоров'я та надкластерних головних медичних центрів виконують:

- багатoproфільний медичний заклад для дорослих — комунальне некомерційне підприємство «Закарпатська обласна клінічна лікарня імені Андрія Новака» Закарпатської обласної ради (з ним об'єднані такі наступні комунальні некомерційні підприємства: «Обласний госпіталь ветеранів війни» Закарпатської обласної ради; «Закарпатська обласна клінічна стоматологічна поліклініка» Закарпатської обласної ради; «Солотвинська обласна алергологічна лікарня «Закарпатської обласної ради»
- багатoproфільний медичний заклад для дітей — комунальне некомерційне підприємство «Обласна дитяча лікарня» Закарпатської обласної ради.
- комунальне некомерційне підприємство «Обласний заклад з надання психіатричної допомоги м. Берегова» Закарпатської обласної ради (приєднав до себе «Закарпатський обласний медичний центр психічного здоров'я та медицини залежностей» Закарпатської обласної ради та КНП «Обласний заклад з надання психіатричної допомоги с. Вільшани» Закарпатської обласної ради).
- комунальне некомерційне підприємство «Обласний клінічний фтизіопульмонологічний лікувально-діагностичний центр» Закарпатської обласної ради (приєднав до себе: «Обласну клінічну інфекційну лікарню» Закарпатської обласної ради; «Обласний медичний клінічний шкірно-венерологічний центр» Закарпатської обласної ради та «Закарпатський обласний центр громадського здоров'я» Закарпатської обласної ради).
- комунальне некомерційне підприємство «Закарпатський обласний клінічний центр кардіології та кардіохірургії» Закарпатської обласної ради.
- комунальне некомерційне підприємство «Закарпатський протипухлинний центр» Закарпатської обласної ради.

- комунальне некомерційне підприємство «Обласний клінічний центр нейрохірургії та неврології» Закарпатської обласної ради.

кластерних багатoproфільних закладів охорони здоров'я виконують:

- комунальне некомерційне підприємство «Берегівська лікарня імені Бертолона Ліннера Берегівської міської ради Закарпатської області»;
- комунальне некомерційне підприємство «Виноградівська районна лікарня» Виноградівської міської ради Закарпатської області;
- комунальне некомерційне підприємство «Лікарня Святого Мартина» Мукачівської міської ради;
- комунальне некомерційне підприємство «Рахівська районна лікарня» Рахівської районної ради;
- комунальне некомерційне підприємство «Тячівська районна лікарня» Тячівської районної ради (приєднавши КНП «Тячівська консультативна поліклініка» Тячівської міської ради);
- комунальне некомерційне підприємство «Хустська центральна районна лікарня імені Віцинського Остапа Петровича» Хустської міської ради (приєднавши КНП «Лікувально-діагностичний центр» Хустської міської ради);
- комунальне некомерційне підприємство «Ужгородська міська багатoproфільна клінічна лікарня Ужгородської міської ради» (об'єднавши комунальні некомерційні підприємства закладів охорони здоров'я засновником та власником яких є Ужгородська міська рада) в складі якої відокремлені структурні підрозділи: ВП «Клінічна лікарня планового лікування», ВП «Клінічна лікарня невідкладних станів та ЕМД», ВП «Клінічна дитяча лікарня», ВП «Перинатальний центр»).

загальних закладів охорони здоров'я виконують:

- комунальне некомерційне підприємство „Великобerezнянська лікарня” Великобerezнянської селищної ради Ужгородського району Закарпатської області;
- комунальне некомерційне підприємство „Воловецька центральна лікарня Воловецької селищної ради”;
- комунальне некомерційне підприємство „Дубівська лікарня” Дубівської селищної ради Тячівського району;
- комунальне некомерційне підприємство „Іршавська міська лікарня” Іршавської міської ради Закарпатської;
- комунальне некомерційне підприємство „ЛПУ Міжгірська районна лікарня Міжгірської селищної ради”;
- комунальне некомерційне підприємство „Свалявська міська лікарня” Свалявської міської ради Закарпатської області;
- комунальне некомерційне підприємство „Перечинська лікарня” Перечинської міської ради Закарпатської області;
- комунальне некомерційне підприємство „Ясінянська міська лікарня” Ясінянської селищної ради.

Первинну медико-санітарну допомогу надають 110 надавачів послуг, із яких: 40 – комунальні некомерційні підприємства закладів охорони здоров'я, 24 - приватні заклади охорони здоров'я та 46 лікарів – ФОП, які надають цю послугу у 420 місцях ПМД, забезпечивши її територіальну доступність.

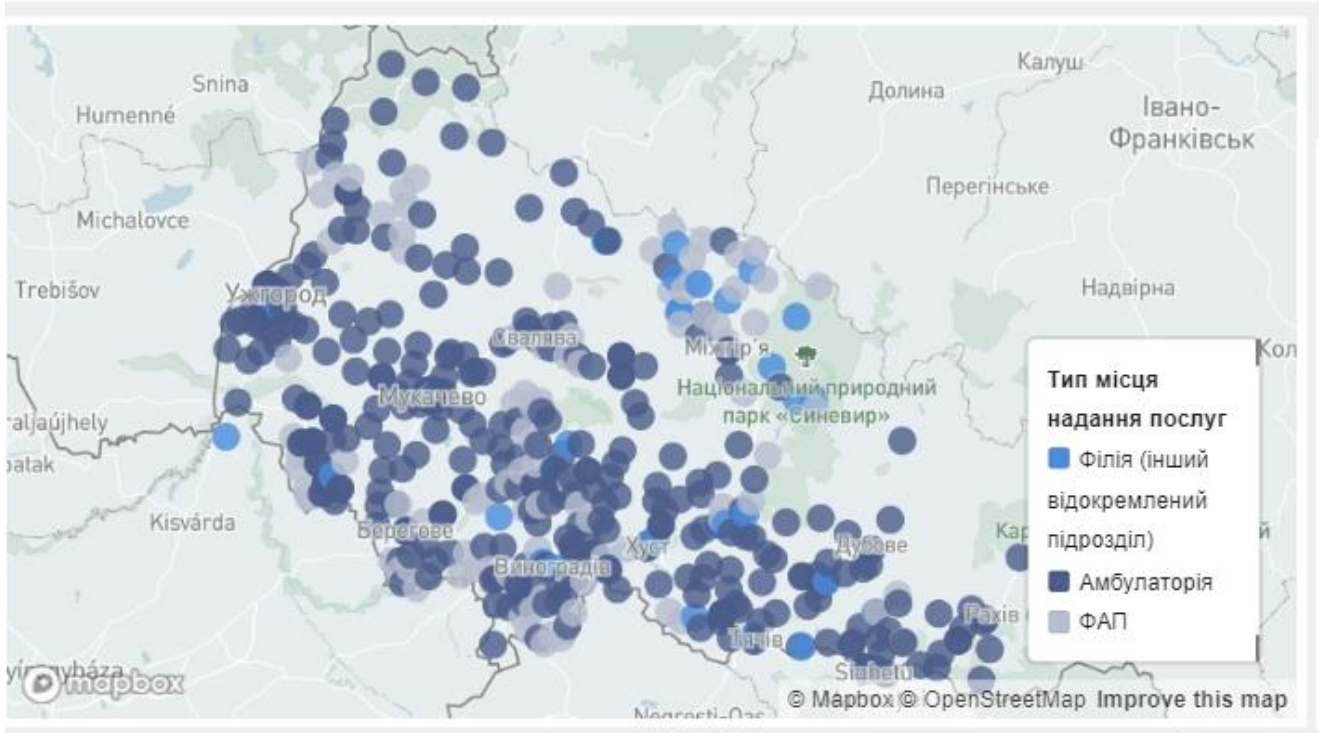

Рис 69. Електронна карта місць надання первинної медичної допомоги²¹

Станом на 01.09 2024 року з 918 лікарями первинної медичної допомоги населення підписало декларації про надання ПМД. Кількість громадян, які підписали декларації з лікарями ПМД – 1 141 316 осіб, що становить 91,71 %.

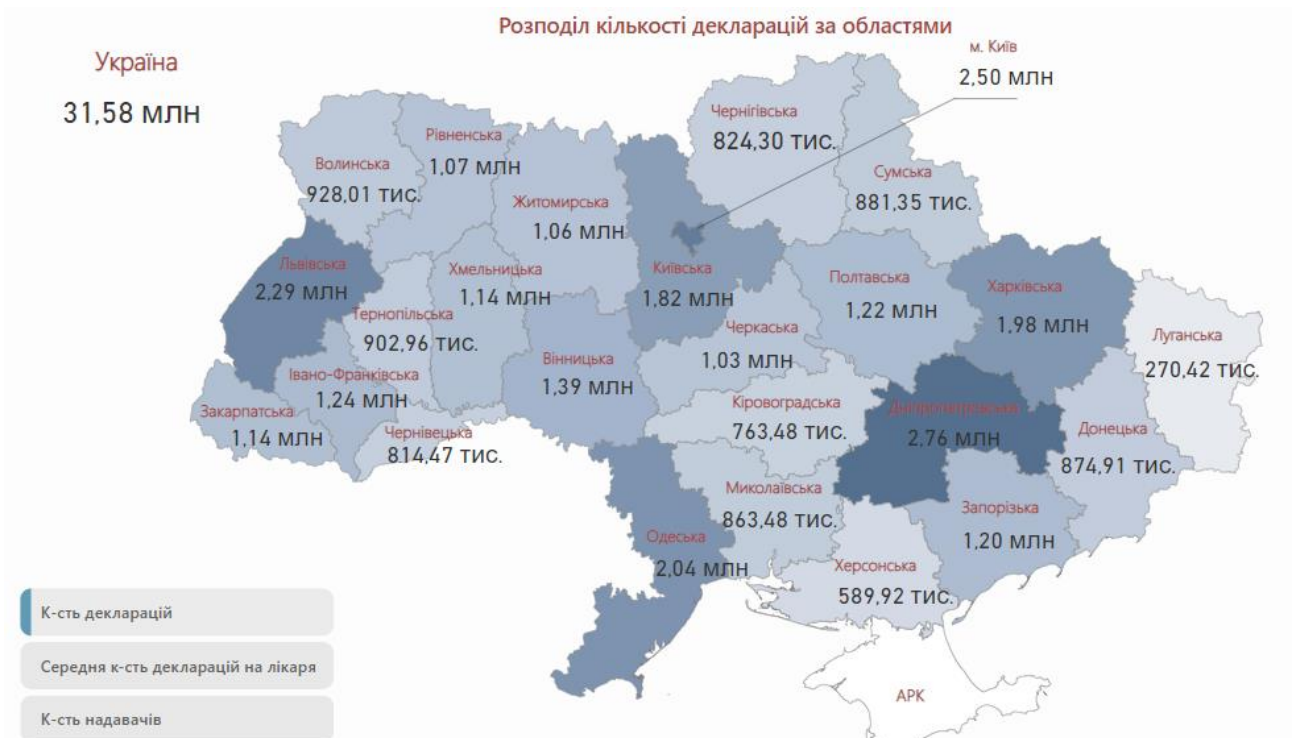

Рис 70. Розподіл кількості декларацій за областями за даними НСЗУ на 01.09.2024

²¹ За даними НСЗУ <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/pmd-map>

Лідером щодо підписаних декларацій у Карпатському регіоні є Львівська область (2,29 млн осіб (92,4% до наявного населення), на другому місці – Закарпатська область (91,71%). Івано-Франківська область посіла третє місце - 1,24 млн. декларацій (88,38%) і четверте місце - Чернівецька область, в якій підписано 814,47 тисяч декларацій, що складає 91,47% до чисельності наявного населення в регіоні. Усього по Україні підписано декларацій 31,58 млн., що становить 76,72% до чисельності наявного населення.

Екстрену медичну допомогу мешканцям області надає комунальне некомерційне підприємство „Закарпатський територіальний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф” Закарпатської обласної ради функціонує: 11 станцій, 3 підстанції та 64 пункти постійного базування бригаад ЕМД, де працюють 106 бригад ЕМД, з яких 33 лікарські та 73 фельдшерські.

Рис 71. Мережа екстреної медичної допомоги

З метою покращення якості діагностики та надання медичної допомоги на догоспітальному етапі пацієнтам із серцево-судинними захворюваннями у невідкладних та екстрених станах та забезпечення вчасної доставки пацієнтів з гострим коронарним синдромом до катетеризаційних лабораторій області, у межах «терапевтичного вікна» на базі ЗТЦЕМД запроваджено телемедичне консультування з використанням телеметричного кардіологічного комплексу «ЮНЕТ», де також надають цілодобову консультативну допомогу керівникам бригад ЕМД для найточнішої інтерпретації електрокардіограми для вибору раціональної тактики лікування та госпіталізації пацієнтів з гострим коронарним синдромом та з порушеннями кардіального ритму, забезпечення сучасних стандартів лікування, навіть у віддалених населених пунктах, найбільш незахищеним соціальним верствам – сільському населенню. Електрокардіографами «Юкард 100» з функцією телеметричної передачі забезпечені всі бригади служби ЕМД області.

Також центральна оперативна диспетчерська підключена до електронної медичної інформаційної системи оперативно-диспетчерських служб екстреної медичної допомоги «Централь 103», яка має можливість контролювати всі виїзди бригаад ЕМД Центру в онлайн-режимі.

Крім того, змінився принцип функціонування ЕМД із територіальної прив'язки станцій

ЕМД до районів, міст, сіл, селищ на екстериторіальний, покращилася взаємодія та співпраця структурних підрозділів ЗТЦЕМД різних адміністративно-територіальних одиниць, особливо в умовах надзвичайних ситуацій.

Фінансування. Розрахунковий показник обсягів видатків на галузь охорони здоров'я області, доведений Міністерством фінансів України щорічно зростає:

на 2014 рік – 1 194 540,6 тис. грн., що більше розрахункового показника 2013 року (106 946,8 тис. грн.) або на 9,8 %;

на 2015 рік 1 266 248,2 тис. грн., що більше розрахункового показника 2014 року (71 707,6 тис. грн.) або на 6,0 %;

на 2016 рік 1 356 866,6 тис. грн., що більше розрахункового показника 2015 року (90 618,4 тис. грн.) або на 7,1 %;

на 2017 рік 1 712 195,9 тис. грн., що більше розрахункового показника 2016 року (355 329,3 тис. грн.) або на 26,2 %.

на 2018 рік 1 751 759,6 тис. грн., що більше розрахункового показника 2017 року (39 563,7 тис. грн.) або на 2,3 %

Протягом 2019 року всі заклади охорони здоров'я області перетворились у самостійні унітарні комунальні некомерційні підприємства, які працюють на договірних відносинах з Національною службою здоров'я та отримують фінансування за надані медичні послуги з державного бюджету. Співфінансування (плата за комунальні послуги, за енергоносії, місцеві програми розвитку) здійснюється з місцевих бюджетів територіальних громад.

Таблиця 29. **Сума договорів протягом 2021 – 2023 років та здійснені оплати протягом 2021 – 2022 років, грн.**

№ з/п	Надавач послуг	Сума договору у ПМГ-2023 (01.01.2023-31.12.2023)	Оплати у 2022 році	Сума договору у ПМГ-2022 (01.01.2022-31.12.2022)	Сума договору у ПМГ-2021 (01.04.2021-31.12.2021)	Оплати у 2021 році
1	КНП «ЛІКАРНЯ СВЯТОГО МАРТИНА»	330 863 055,96	347 344 743,00	355 005 490	158 539 755	223 672 270
2	КНП «ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА КЛІНІЧНА ЛІКАРНЯ ІМЕНІ АНДРІЯ НОВАКА» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	275 094778,68	263 837 140,00	270 869 493	173 954 302	240 295 645
3	КНП «ЗАКАРПАТСЬКИЙ ПРОТИПУХЛИННИЙ ЦЕНТР» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	157 016 523,46	152 521 739,00	159 188 552	77 219 123	104 354 104
4	КНП «ЦЕНТРАЛЬНА МІСЬКА КЛІНІЧНА ЛІКАРНЯ» УЖГОРОДСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	141 522 535,32	157 469 939,00	158 741 597	61 924 066	102 725 851
5	КНП «ХУСТСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА ЛІКАРНЯ ІМЕНІ ВІЦІНСЬКОГО ОСТАПА ПЕТРОВИЧА»ХУСТСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	135 716 030,64	154 497 051,00	158 980 363	91 080 307	133 860 257
6	КНП «ОБЛАСНА ДИТЯЧА ЛІКАРНЯ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	133 599 608,64	122 782 691,00	130 071 620	71 391 943	102 389 157
7	КНП «ІРШАВСЬКА МІСЬКА ЛІКАРНЯ» ІРШАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	130 852 746,84	110 982 183,00	113 574 849	64 448 382	104 717 762
8	КНП «ВИНОГРАДІВСЬКА РАЙОННА ЛІКАРНЯ» ВИНОГРАДІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	116 144 791,2	154 314 995,00	160 059 204	109 240 176	161 288 659
9	КНП «ТЯЧІВСЬКА РАЙОННА ЛІКАРНЯ» ТЯЧІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	105 467 216,64	129 250 678,00	131 447 442	90 078 322	132 740 696

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

	РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ					
10	КНП «РАХІВСЬКА РАЙОННА ЛІКАРНЯ» РАХІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	105 084 948,96	131 120 080,00	132 779 950	62 957 871	102 533 658
11	КНП «УЖГОРОДСЬКА МІСЬКА БАГАТОПРОФІЛЬНА КЛІНІЧНА ЛІКАРНЯ» УЖГОРОДСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	95 943 666,92	97 310 234,00	100 950 245	51 371 318	76 091 387
12	КНП «ОБЛАСНИЙ КЛІНІЧНИЙ ФТИЗИОПУЛЬМОНОЛОГІЧНИЙ ЛІКУВАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНИЙ ЦЕНТР» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	87 958 488,12	90 334 890,00	112 310 936	71 871 794	99 369 823
13	КНП «УЖГОРОДСЬКИЙ МІСЬКИЙ ПОЛОГОВИЙ БУДИНОК» УЖГОРОДСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	79 764 325,2	94 011 741,00	98 224 502	68 327 174	93 149 416
14	КНП «СВАЛЯВСЬКА МІСЬКА ЛІКАРНЯ» СВАЛЯВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	76 286 857,68	71 639 795,00	77 441 376	35 147 023	
15	КНП «ОБЛАСНИЙ КЛІНІЧНИЙ ЦЕНТР НЕЙРОХІРУРГІ ТА НЕВРОЛОГІЇ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	72 026 505,08	72 462 179,00	77 180 386	24 947 962	33 834 333
16	КНП «БЕРЕГІВСЬКА ЛІКАРНЯ ІМЕНІ БЕРТОЛОНА ЛІННЕРА БЕРЕГІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»	70 101 613,12	88 696 271,00	89 484 191	60 018 096	88 306 712
17	КНП «ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНА УСТАНОВА МІЖГІРСЬКА РАЙОННА ЛІКАРНЯ МІЖГІРСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ»	66 150 738,48	86 271 986,00	91 818 713	47 165 445	69 389 282
18	КНП «ОБЛАСНИЙ ЗАКЛАД З НАДАННЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ М.БЕРЕГОВА» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	56 040 159,0	61 837 738,00	61 885 318	31 464 607	43 090 852
19	КНП «ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КЛІНІЧНИЙ ЦЕНТР КАРДІОЛОГІЇ ТА КАРДІОХІРУРГІЇ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	55 550 167,44	60 432 114,00	60 826 827	30 298 018	42 247 676
20	КНП «ПЕРЕЧИНСЬКА ЛІКАРНЯ» ПЕРЕЧИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	48 310 539,48	44 136 683,00	44 476 795	20 600 229	27 561 273
21	КНП «ОБЛАСНА КЛІНІЧНА ІНФЕКЦІЙНА ЛІКАРНЯ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»	47 331 956,64	36 460 366,00	39 369 470	34 754 882	51 957 054
22	КНП «УЖГОРОДСЬКА МІСЬКА ДИТЯЧА КЛІНІЧНА ЛІКАРНЯ» УЖГОРОДСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	39 421 465,8	40 419 135,00	40 818 330	22 925 590	30 089 455
23	КНП «ВОЛОВЕЦЬКА ЦЕНТРАЛЬНА ЛІКАРНЯ ВОЛОВЕЦЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ»	32 839 338,72	41 602 221,00	43 080 598	24 415 001	35 459 812

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

24	КНП «ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ МЕДИЧНИЙ ЦЕНТР ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА МЕДИЦИНИ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	28 502 413,28	17 774 404,00	18 516 682	8 087 731	11 391 217
25	КНП «ВЕЛИКОБЕРЕЗНЯНСЬКА ЛІКАРНЯ ВЕЛИКОБЕРЕЗНЯНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ УЖГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	18 681 972,96	28 058 469,00	28 401 617	16 489 923	22 419 477
26	КНП «ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ДИТЯЧИЙ САНАТОРІЙ «МАЛЯТКО» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	18 051 768,00	9 979 044,00	9 979 044	5 417 378	6 625 774
27	КНП «ВЕЛИКОБИЧКІВСЬКА МІСЬКА ЛІКАРНЯ» ВЕЛИКОБИЧКІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ	16 704 943,80	11 148 319,00	11 275 876	5 196 705	7 765 814
28	КНП «ДУБІВСЬКА ЛІКАРНЯ» ДУБІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ТЯЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	13 999 704,60	14 340 739,00	14 366 315	9 060 451	11 658 092
29	КНП «ОБЛАСНИЙ ГОСПІТАЛЬ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	8 512 336,56	11 817 341,00	11 915 644	6 987 744	11 489 124
30	КНП «ОБЛАСНИЙ ЗАКЛАД З НАДАННЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ С.ВІЛЬШАНИ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	7 962 039,24	8 398 034,00	8 398 034	4 342 736	9 537 769
31	КНП «ЯСІНЯНСЬКА МІСЬКА ЛІКАРНЯ» ЯСІНЯНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ	7 271 858,00	9 089 765,00	9 093 237	4 012 931	5 717 358
32	КНП «СОЛОТВИНСЬКА ОБЛАСНА АЛЕРГОЛОГІЧНА ЛІКАРНЯ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	7 180 971,84	10 899 643,00	11 716 710	6 142 563	8 577 765
33	КНП «ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	5 161 190,68	3 411 149,00	3 432 943	1 621 723	2 061 243
34	КНП «НИЖНЬО-АПШАНСЬКА ЛІКАРНЯ» СОЛОТВИНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ТЯЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	5 074 442,52	6 928 023,00	7 305 105	2 109 477	
	Разом	3 964 327 661,36		4 268 179 660	2 448 870 342	3 485 373 015
35	КНП ЧОПСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ «ЧОПСЬКА МІСЬКА ЛІКАРНЯ»	4 995 863,88	8 522 333,00	8 662 267	3 162 625	4 826 960
36	КНП «ОБЛАСНИЙ МЕДИЧНИЙ КЛІНІЧНИЙ ШКІРНО-ВЕНЕРОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	3 118 411,0	6 365 378,00	6 365 378	3 440 328	4 849 983
37	КНП «ТЕРЕБЛЯНСЬКА ЛІКАРНЯ» БУШТИНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ТЯЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	2 173 538,40	2 840 575,00	2 847 687	1 309 622	1 898 589

38	КНП «ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА КЛІНІЧНА СТОМАТОЛОГІЧНА ПОЛІКЛІНІКА» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	1 607 944,0	1 048 028,00	1 048 028	626 400	1 431 473

Шляхи налагодження такого фінансування різняться, проте кошти на покриття основних потреб медзакладу виділяються за рахунок коштів обласного бюджету (енергоносії та підтримка закладу на матеріально-технічну базу). Фінансування реорганізованих ЗОЗ відбувається за механізмом, що поєднує усі шляхи фінансування — за державною програмою через НСЗУ, через фінансову підтримку з місцевих бюджетів та за рахунок платних послуг через укладання договорів з фізичними та юридичними особами

Сформована в області мережа закладів охорони здоров'я за певним функціоналом, укомплектуванням, для досягнення цілей, що впроваджуються Програмою медичних гарантій в Україні, направлена для досягнення наступних цілей:

1. Покращити стан здоров'я населення України шляхом забезпечення доступу до основних послуг і зосередження ресурсів на пріоритетних потребах охорони здоров'я;
2. Знизити рівень катастрофічних витрат на медичні послуги через зосередження ресурсів на наданні послуг, що найчастіше спричиняють катастрофічні витрати;
3. Забезпечити справедливість розподілу державних ресурсів;
4. Підвищити рівень прозорості системи, забезпечити розуміння пацієнтами, яким є зобов'язання держави щодо надання безкоштовних послуг, а також встановити прозорий процес розробки програми медичних гарантій;
5. Зосередити ресурси на результативних і науково-обґрунтованих послугах для максимально корисного використання державних коштів.

Інші заклади охорони здоров'я в області продовжують працювати на договірних стосунках з Національною службою здоров'я України. Жодним чином на їх функціонування не впливає процес створення госпітального округу, оскільки вони є унітарними автономними комунальними некомерційними підприємствами, мають свого власника (районну, міську, селищну чи сільську ради) та відповідно до Закону України „Основи законодавства України про охорону здоров'я”, який планує розвиток мережі державних і комунальних закладів охорони здоров'я, приймає рішення про її оптимізацію, створення, реорганізацію, перепрофілювання тощо.

Найбільш актуальними напрямками удосконалення діяльності галузі охорони здоров'я області є підвищення якості та доступності медичної допомоги населенню шляхом розвитку пацієнтоорієнтованої медичної допомоги, суттєве покращення профілактичного напрямку, удосконалення роботи екстреної медичної допомоги, зниження рівня смертності внаслідок серцево-судинних і судинно-мозкових захворювань, зменшення кількості ускладнень та інвалідизації, удосконалення госпітального етапу надання медичної допомоги населенню області, зокрема новонародженим і дітям.

Крім того, на території області функціонують два державні заклади охорони здоров'я Міністерства охорони здоров'я України, а саме:

- Державна спеціалізована установа «Закарпатське обласне бюро судово-медичної експертизи»;
- Державна установа «Науково-практичний медичний центр «Реабілітація» Міністерства охорони здоров'я України, які наразі перебувають у стадії реорганізації.

У 2022 році в області було розгорнуто 6272 ліжок, забезпеченість якими складала 50,39 на 10 000 населення.

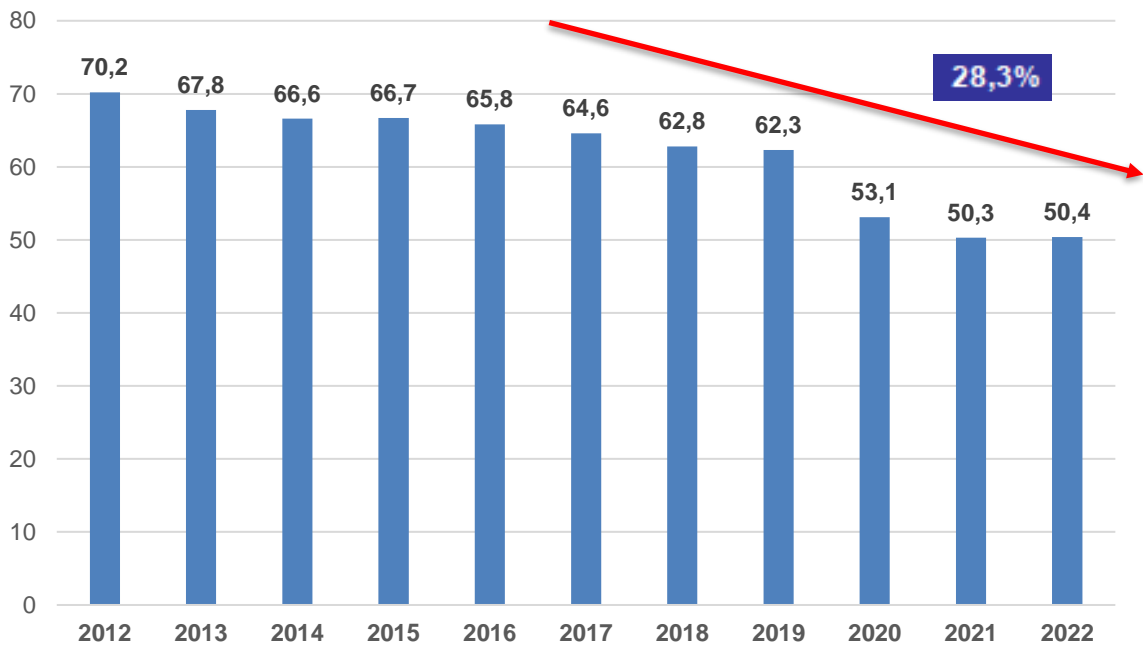

Рис 72. Динаміка скорочення ліжкового фонду у закладах охорони здоров'я Закарпатської області, %

На 01.11.2023 аналіз ведення електронних направлень показав про створення 8,7 млн. направлень по Закарпатській області, з них виконано 6,0 млн (69,73% до створених). Первинною медичною допомогою створено 3,7 млн, а 4,97 млн спеціалізованою медичною допомогою.

Для порівняння, у 2022 році було створено 3,1 млн, з них виконано 2,2 млн (71,99%). Первинною медичною допомогою створено 1,25 млн.

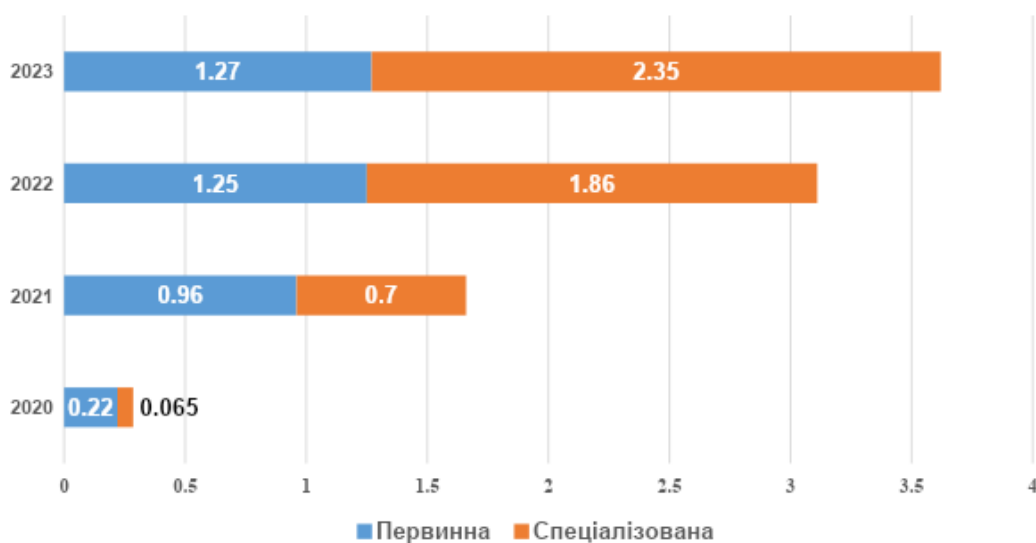

Рис 73. Динаміка створених електронних направлень, % (НСЗУ)

Динаміка створених електронних направлень по закладах охорони здоров'я Закарпатської області показує збільшення кількості їх створення та виконання спеціалізованою медициною. Збільшується різноманіття категорій послуг, які надаються спеціалізованою допомогою закладами по Закарпатській області.

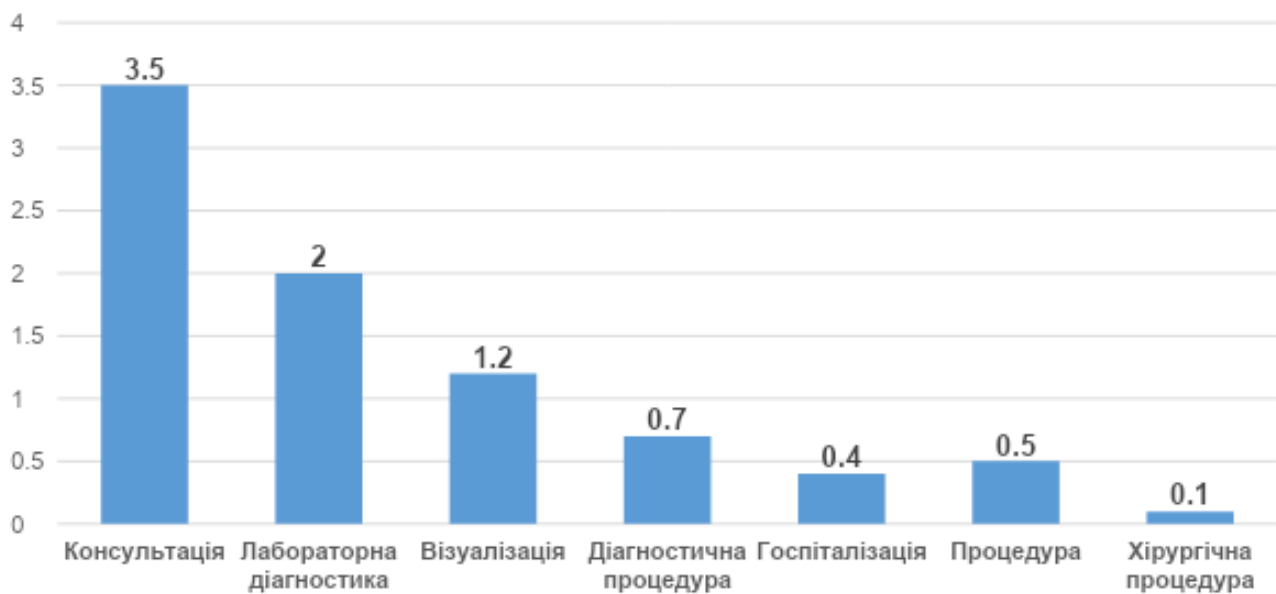

Рис 74. Розподіл створених напрямлень за категоріями, млн одиниць

Територіальна доступність забезпечується шляхом:

- формування спроможної мережі для гарантованого своєчасного доступу населення до якісного медичного обслуговування;
- зміни структури та розширення послуг первинної медичної допомоги у громадах як найбільш оперативного та економічно доцільного механізму та удосконалення механізму доступу до медичних послуг;
- формування та забезпечення виконання плану розвитку госпітального округу;
- ефективного використання ресурсів системи охорони здоров'я та інвестицій для розвитку спроможної мережі, спрямованих на покращення доступу та якісної медичної та реабілітаційної допомоги;
- забезпечення фінансової стійкості закладу охорони здоров'я, що входить до спроможної мережі, яка визначається можливістю власника такого закладу забезпечити наявність необхідних функціональних потужностей, з метою забезпечення населення якісною спеціалізованою медичною допомогою в необхідних обсягах та з урахуванням наявного обсягу фінансових ресурсів;
- фінансування місцевих програм розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, зокрема щодо оновлення їх матеріально-технічної бази, капітального ремонту та реконструкції відповідно до їх визначення у спроможній мережі;
- поступове вдосконалення транспортної доступності до закладів охорони здоров'я, що входять до спроможної мережі;
- розвиток аеромедичної евакуації;
- розвиток кадрової спроможності, підвищення продуктивності праці та забезпечення безперервності професійного розвитку працівників охорони здоров'я різних спеціальностей, мультидисциплінарних команд у різних сферах медичного обслуговування в межах госпітального округу.

Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я подає системне бачення реформ на 2023 – 2030 роки та передбачає перехід від фінансування на основі забезпеченості ресурсами до фінансування за досягнутим результатом.

Пакет реформ включає в себе: а) впровадження державного гарантованого пакета медичної допомоги; б) формування пулу бюджетних коштів для фінансування державних гарантій на національному рівні зі створенням Національної служби здоров'я України (НСЗУ)

як єдиного замовника, що здійснює стратегічну закупівлю медичних послуг на договірній основі; в) автономізацію постачальників медичної допомоги з набуттям більшістю з них статусу комунальних некомерційних підприємств, г) цифровізацію системи охорони здоров'я, зокрема робота в електронній системі охорони здоров'я (e-Health).

Культура. Історико-архітектурна спадщина

Культурне обслуговування населення області здійснюють 4 обласні професійні театри та 1 муніципальний драматичний театр, академічний камерний хор «Кантус»», Заслужений академічний Закарпатський народний хор, 67 мистецьких шкіл, Ужгородський музичний коледж імені Д. Задора, Академія культури і мистецтв, обласна філармонія (в якій працює 5 професійних музичних колективів), обласний організаційно-методичний центр культури, 434 закладів культури клубного типу та 454 бібліотеки системи Міністерства культури та інформаційної політики України, 18 комунальних музеїв, з них три обласні. У музеях області зберігаються понад 372,8 тисяч пам'яток.

На території обласні розташовано 1765 пам'яток культурної спадщини, з них: 506 пам'яток археології; 469 пам'яток історії; 76 пам'яток монументального мистецтва; 489 пам'яток архітектури та містобудування; 41 садово-паркового мистецтва; 175-ландшафтних пам'яток; 9 - науки і техніки. Занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України 56 об'єктів.

Номінація «Дерев'яні церкви Карпатського регіону України та Польщі» внесена до Списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО. Від Закарпаття до цього списку включено церкву Св. Михайла в с. Ужок Великоберезнянського району та церкву Вознесіння Господнього (Струківську) в смт Ясіня Рахівського району. Згідно із узгодженим планом дій українських та польських фахівців продовжувалось проведення науково-проектні, ремонтно-реставраційні, інші необхідні роботи.

Відповідно до Розподілу у 2021 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів ремонтно-реставраційних та консерваційних робіт пам'яток культурної спадщини, що перебувають у комунальній власності, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 № 1248-р у 2021-2022 рр. було профінансовано проект, поданий Закарпатською облдержадміністрацією – «Першочергові протиаварійні роботи пам'ятки архітектури XVII століття (охоронний номер 216) дерев'яної церкви Зіслання Святого Духа с. Колочава Хустського району Закарпатської області» на суму 5 181,9 тис. грн. Роботи виконано на 100 відсотків та освоєно 5 056,028 тис. грн. (97,6 %).

У зв'язку з воєнним станом в Україні заходи щодо зміцнення матеріально-технічної бази фінансувались недостатньо. Згідно зі статистичними даними, наданими територіальними громадами, 73 бібліотеки та 43 клубні заклади потребують капітального ремонту, 4 перебувають в аварійному стані.

Здійснювалось поповнення фондів бібліотек книгами та періодичними виданнями, зокрема комунальних закладів: «Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Федора Потушняка» та «Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва», поповнено музейні фонди обласних музеїв.

Проведено реставрацію великої сцени Закарпатського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені братів Юрія-Августина та Євгена Шерегіїв – роботи профінансовані урядом Угорщини (13,2 млн. грн.). Проблемними питаннями розвитку культури залишаються:

- вкрай обмежене фінансування галузі культури області;
- слабка матеріально-технічна база закладів культури;
- неповноцінне функціонування базової мережі закладів культури, особливо у сільській місцевості;
- втрата кваліфікованого кадрового потенціалу;
- недостатнє фінансування на збереження пам'яток культурної спадщини з державного бюджету.
- виготовлення облікової документації об'єктів культурної спадщини та їх відповідне нанесення на карти Державного земельного кадастру;
- інвентаризація пам'яток культурної спадщини області, виявлення та облік нових об'єктів.

Інфраструктура туризму

Туристично-рекреаційна галузь є пріоритетним напрямком розвитку економіки області.

Мальовничі ландшафти, природні об'єкти (озеро Синевир, солоні озера та інші), багаті культурні, історичні, етнічні традиції, широка мережа туристично-рекреаційних та санаторно-лікувальних закладів дають можливість розвивати різні види туристичної діяльності, що призводить до зростання туристичних потоків, зацікавленості потенційних інвесторів до створення туристичної інфраструктури на території області.

Станом на 2021 рік мережа закладів розміщення для туристів у області нараховувала 511 об'єктів. Станом на 2023 рік мережа нараховує 705 об'єкти. У області одночасно можна розмістити близько 30 000 осіб.

Крім цього, на території області готові надавати послуги з розміщення, харчування та організації дозвілля близько 500 сільських садиб, власники яких об'єднуються у спілки та асоціації, що дає можливість більш активно, зі знанням справи, розвивати сільський туризм, залучаючи нових його представників, а також спільними зусиллями пропагувати свій туристичний продукт, створювати нові послуги та атракції для відпочиваючих.

У структурі валової доданої вартості належну частку має також і сфера обслуговування та туризму.

Рис 75. Показники розвитку сфери туризму

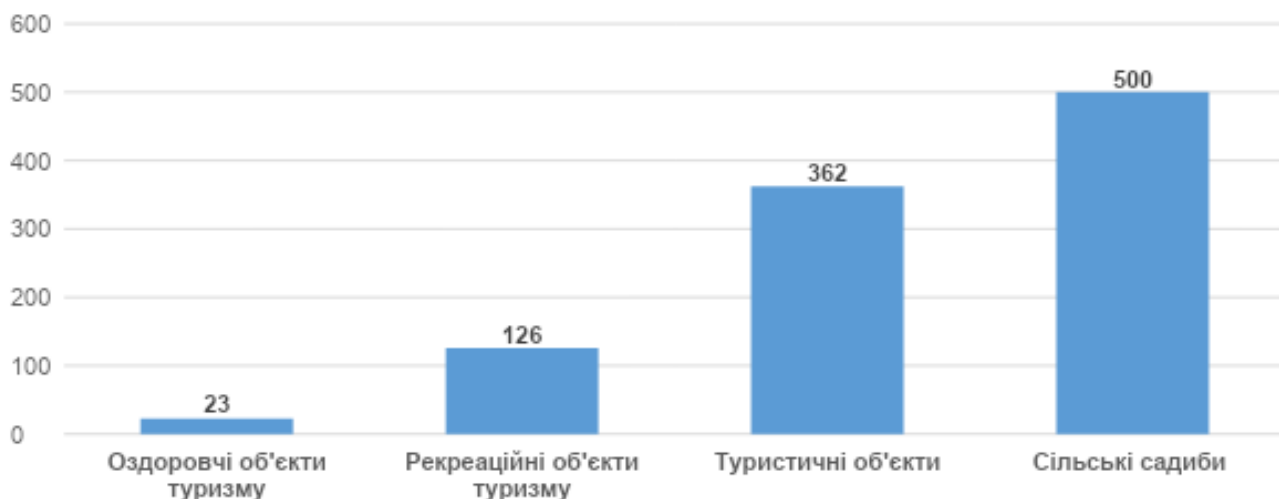

Рис 76. Мережа оздоровчих, рекреаційних та туристичних об'єктів області, 2021 рік

Рис 77. Кількість відвідувачів у національних парках, 2022 рік

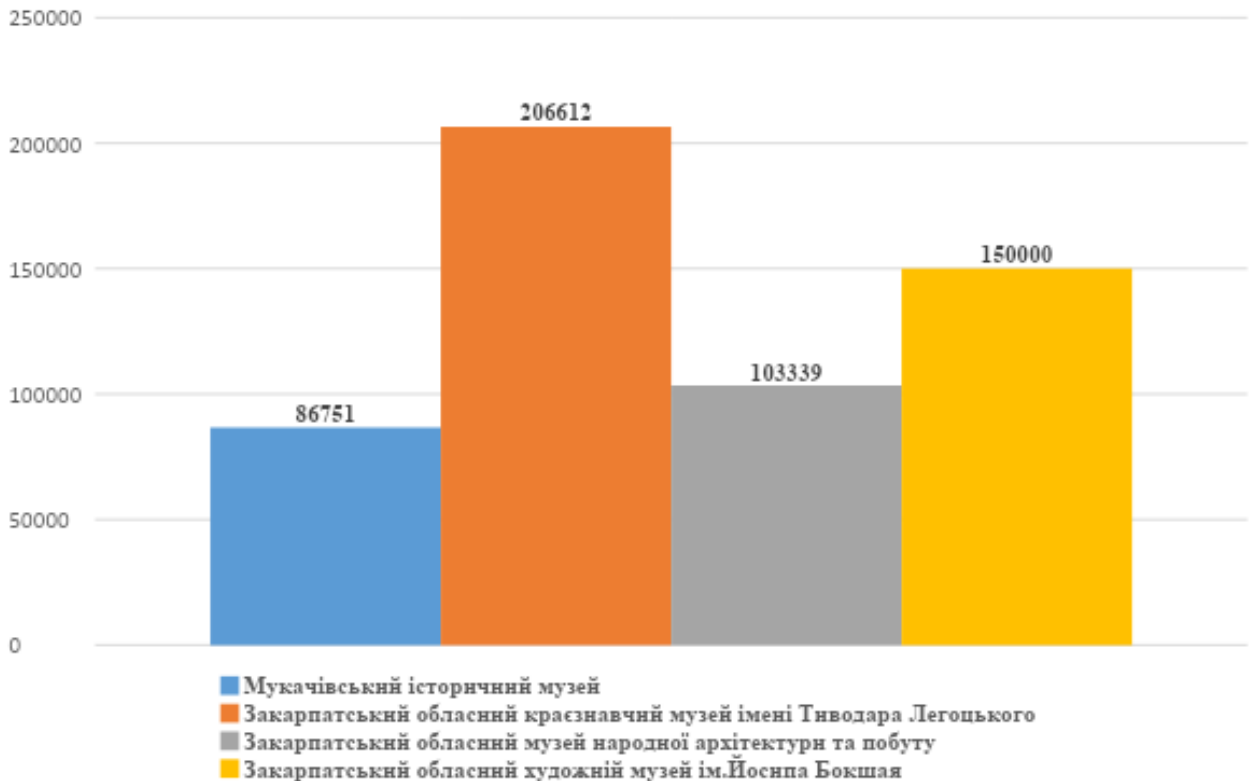

Рис 78. Кількість відвідувачів у музеях, 2022 рік

У 2023 році закарпатські музеї відвідали понад 600 тис. осіб, заклади провели для відвідувачів близько 3 803 тис. екскурсій. Найбільше туристів прийняли музеї: Закарпатський обласний краєзнавчий музей ім. Т Легоцького (209 194 осіб та 1054 екскурсій) Мукачівський історичний музей (181 880 особи, 1566 екскурсій), Закарпатський обласний музей народної архітектури та побуту (107 416 відвідувачів, 774 екскурсій) Закарпатський обласний художній музей ім. Й. Бокшая (100 000 відвідувачів, 74 екскурсій). Виноградівський районний історичний музей (933 відвідувачів, 55 екскурсій) Хустський краєзнавчий музей (4 550 відвідувачів, 228 екскурсій) Свалявський районний історичний музей (1223 відвідувачів, 52 екскурсій).

У свою чергу, національні парки Закарпаття у 2023 році прийняли 218 920 гостей. Зокрема: Національний природний парк «Синевир» відвідали понад 186,1 тис туристів. Карпатський біосферний заповідник – близько 28 тис. Національний природний парк «Зачарований край» – 2 835 тис. Ужанський національний природний парк – 1 967 тис

За 6 місяців 2024 року національні природні парки Закарпаття прийняли 56 943 гостей. Зокрема, національний природний парк «Синевир» відвідали близько 45 тис туристів, Карпатський біосферний заповідник – понад 9,6 тис., національний природний парк «Зачарований край» – 1 255, Ужанський національний природний парк – понад 1 тис. туристів.

За даними управління туризму та курортів Закарпатської ОДА - це на 8,6% більше, ніж за аналогічний період 2023 року. За перше півріччя 2023 року нацпарки регіону відвідали 52 401 туристів.

Національний природний парк «Зачарований край» прийняв 712 відвідувачів, Карпатський біосферний заповідник – 9 950 туристів, Ужанський національний природний парк – 1 700, а Національний природний парк «Синевир» – понад 40 тис відвідувачів.

Таблиця 30. Екскурсійна діяльність (результати опитування), 2022 рік

Літній сезон	Осінній сезон
50 % опитаних вказують на падіння попиту на екскурсійні послуги понад 60 %. До того ж 31 % із них зазначають про падіння більш ніж 90 %. В екскурсійному сезоні переважали: • індивідуальні форми екскурсій (69,2 % відповідей) • за складом учасників – змішані групи (дорослі із дітьми) • Цінова ситуація на послуги екскурсійного супроводу: • 45 % опитаних відзначають, що відбулось підвищення вартості на 10-20 % • 17 % опитаних відзначають, що відбулось підвищення вартості на 30-40 % 100 % екскурсиводів проводили безкоштовні екскурсії. Сподівання щодо літнього сезону виправдались в середньому на 2.3 бали (по 5-ти бальній шкалі).	55 % опитаних вказують на падіння попиту на екскурсійні послуги понад 60 %. До того ж 25 % із них зазначають про падіння більш ніж 90 %. В екскурсійному сезоні переважали: • групові форми екскурсій (50 % відповідей) • за складом учасників – групи із дорослими учасниками • цінова ситуація на послуги екскурсійного супроводу: • 40 % опитаних відзначають, що відбулось підвищення вартості на 10-20 % • 15 % опитаних відзначають, що відбулось підвищення вартості на 30-40 % Серед осінніх місяців найбільш активним практики відзначають жовтень (50 % опитаних). Сподівання щодо осіннього сезону виправдались у середньому на 2.7 балів (по 5-ти бальній шкалі).

Джерело: оперативні дані ОВА

Найбільшим попитом користувались загальноознаючі екскурсії з поєднанням різної тематики, затребувані й пішохідні гірські походи. Серед найпопулярніших місць для відвідин – міста Закарпаття, замки та історико-культурні пам'ятки, нацпарки та інші природні ресурси, термальні басейни й аквапарки, гірські вершини краю

Крім цього, на території Закарпатської області готові надавати послуги з розміщення, харчування та організації дозвілля більше 500 сільських садиб, власники яких об'єднуються у спілки та асоціації, що дає можливість більш активно, зі знанням справи, розвивати сільський туризм, залучаючи нових його представників, а також спільними зусиллями пропагувати свій туристичний продукт, створювати нові послуги та атракції для відпочиваючих.

На довоєнний період в Закарпатській області функціонувало 56 діючих гірськолижних витягів, у зокрема: бугельних - 40, крісельних - 8, якірних - 3, елеваторного типу – 2, мультіліфти - 3, а також ратраків – 26, пунктів прокату - 38.

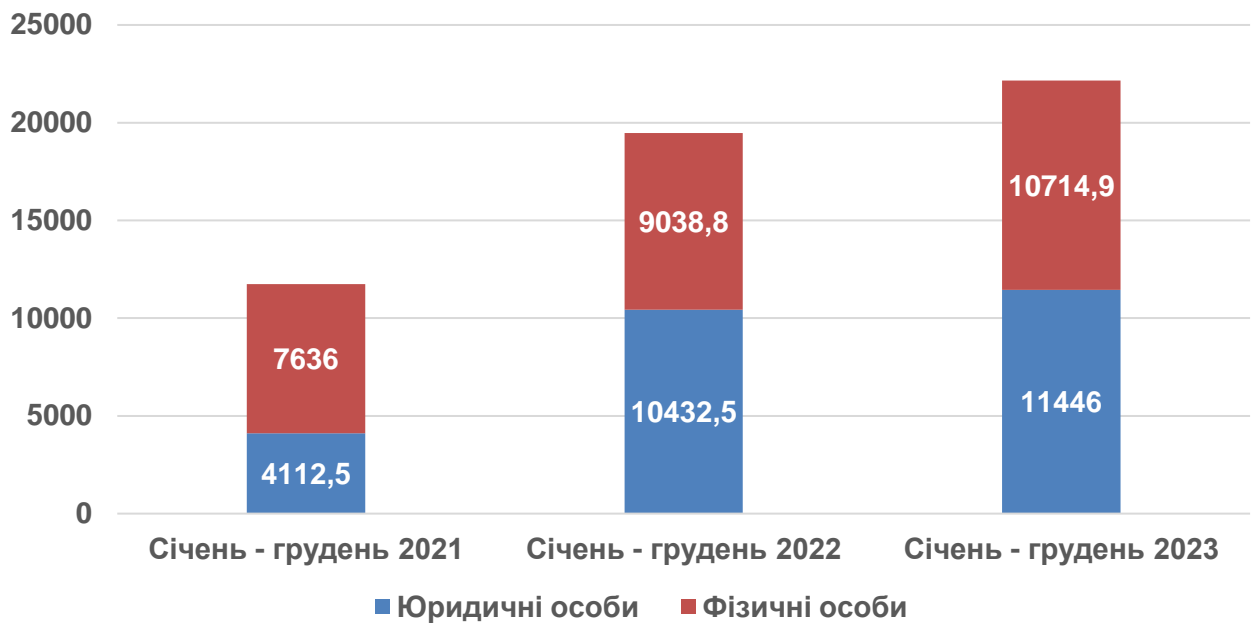

Рис 79. Туристичний збір, тис гривень.

Упродовж січня-грудня 2021 року до місцевих бюджетів Закарпатської області сплачено 11 748, 50 тис грн. туристичного збору, що на 82,5 відсотка більше аналогічного періоду минулого року. Туристичний збір, сплачений фізичними особами, зріс порівняно з відповідним періодом минулого року на 107,1 відсотка, що становить 7 636 тис грн., а збір, сплачений юридичними особами – на 49,6 відсотка, і становить 4 112,5 тис гривень.

Найбільші суми туристичного збору надійшли до бюджетів територіальних громад: с. Поляна – 3 683,0 тис грн.; с. Баранинці – 1 041,3 тис грн.; м. Ужгород – 855,2 тис грн.; с. Косонь – 817,8 тис грн.; с. Пилипець – 634,0 тис грн.; смт. Ясіня – 596,5 тис грн.; м. Мукачево – 581,6 тис. грн.; м. Берегове – 528,5 тис. грн.; м. Виноградів – 525,5 тис грн.; с. Тур'Я-Ремета – 453,9 тис грн.; с. Вишка – 441,0 тис грн.; с. Жденієво – 361,0 тис грн.

Найбільший приріст у порівнянні з надходженнями туристичного податку у 2021 році за період з січня місяця по грудень місяць цього року відбувся у громадах: Усть-Чорнянська – у 15,58; Довжанська – у 3,86; Великобичківська – у 3,8; Середнянська – у 3,58 разів; Чинадіївська – у 3,22; Неліпинська – у 3,17; Воловецька – у 2,82; Берегівська – у 2,51; Косоньська – у 2,48; Виноградівська – у 2,35; Синевирська – у 2,31; Ясінянська – у 2,23; Великобийганська – у 2,16; Дубівська – у 2,15 рази відповідно.

Упродовж січня-грудня 2022 року до місцевих бюджетів Закарпатської області сплачено 19 млн 471 тис. 300 грн туристичного збору, що на 65,7 % більше аналогічного періоду 2021 року. Туристичний збір, сплачений фізичними особами, становить 9 038,8 тис грн., а збір, сплачений юридичними особами, – 10 432,5 тис грн.

Найбільші суми туристичного збору надійшли до бюджетів територіальних громад: с. Поляна – 4 806,0 тис грн.; с. Баранинці – 2 930,8 тис грн.; м. Ужгород – 2 531,9 тис грн.; с. Косонь – 1209,3 тис грн.; м. Мукачево – 1088,0 тис грн.; с. Вишка – 729,4 тис грн.; с. Пилипець – 702,0 тис грн.; м. Берегове – 687,0 тис грн.; м. Виноградів – 630,7 тис грн.; с. Тур'є-Ремета – 629,2 тис грн.; смт. Ясіня – 629,1 тис грн.; с. Оноківці – 567,2 тис грн.; с. Довге – 441,7 тис грн.; смт. Середнє – 401,5 тис грн.; с. Жденієво – 348,7 тис грн.; смт. Міжгір'я – 241,5 тис грн.; с. Кольчино – 192,4 тис грн.; м. Хуст – 174,5 тис гривень.

Протягом січня-грудня 2023 року до місцевих бюджетів Закарпатської області сплачено 22 млн 160 тис. 700 грн туристичного збору, що на 13,8% більше аналогічного періоду 2022 року. Туристичний збір, сплачений фізичними особами становить 10 714,9 тис грн, а збір, сплачений юридичними особами – 11 445,8 тис грн.

Найбільші суми туристичного збору надійшли до бюджетів територіальних громад: с. Поляна – 5 021,5 тис грн; м. Ужгород – 2 740,1 тис грн; с. Баранинці – 2 737,6 тис грн; с. Косонь – 1 765,3 тис грн; м. Берегове – 1 253,0 тис грн; м. Мукачево – 1 234,3 тис грн; с. Оноківці – 861,5 тис грн; м. Виноградів – 812,1 тис грн; с. Вишка – 803,4 тис грн; с. Довге – 629,1 тис грн; с. Тур'є-Ремета – 617,1 тис грн; с. Пилипець – 541,0 тис грн; с. Кольчино – 503,8 тис. грн.

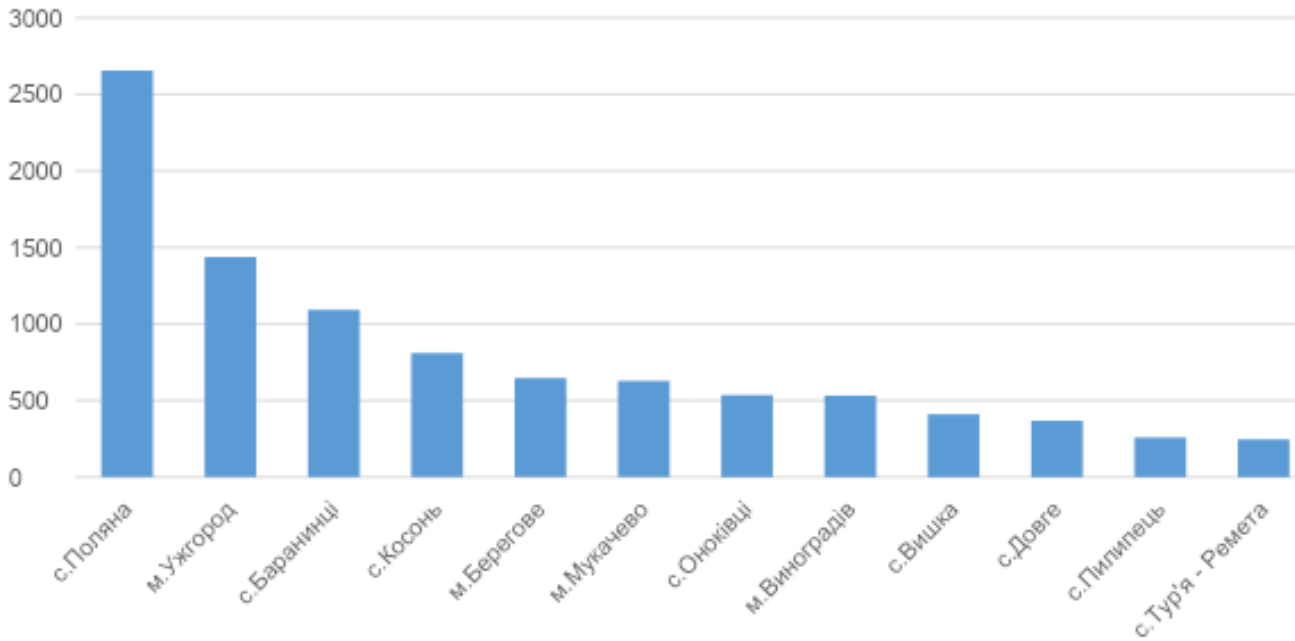

Рис 80. Громади-лідери по туристичному зборі

Протягом січня-червня 2024 року до місцевих бюджетів Закарпатської області сплачено 8 млн 637 тис 900 грн туристичного збору, що на 4,6% менше аналогічного періоду 2023 року.

Туристичний збір, сплачений фізичними особами становить 4 804,5 тис грн, а збір, сплачений юридичними особами – 3 833,4 тис грн, повідомляє Управління туризму та курортів Закарпатської обласної адміністрації.

Найбільші суми туристичного збору надійшли до бюджетів територіальних громад: м. Ужгород – 1 766,1 тис. грн; с. Поляна – 1 722,0 тис грн; с. Баранинці – 677,4 тис грн; м. Мукачєво – 632,0 тис грн; с. Косонь – 568,5 тис грн; м. Берегове – 537,3 тис грн; смт. Ясіня – 342,9 тис грн; м. Виноградів – 325,9 тис грн; с. Довге – 238,0 тис грн; с. Вишка – 229,9 тис гривень.

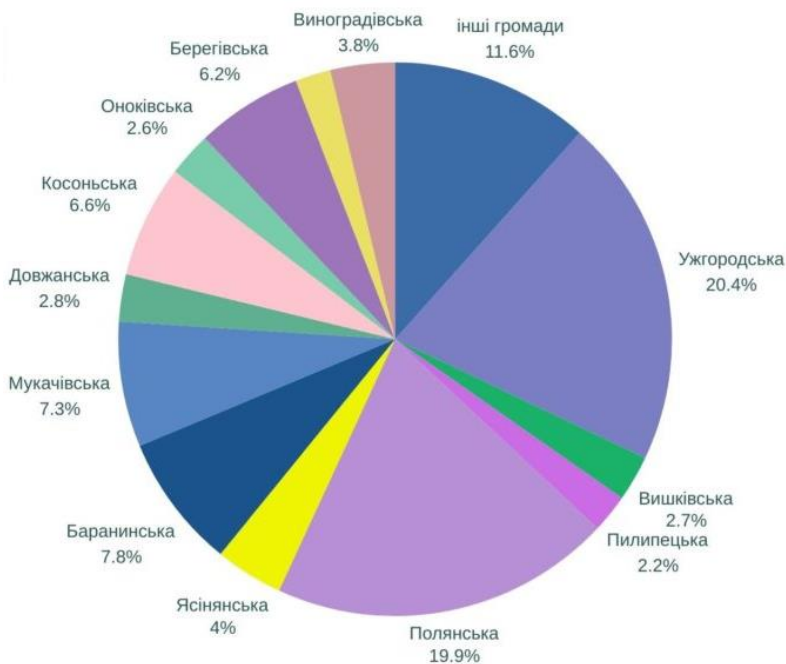

Рис 81. Туристичний збір у розрізі громад Закарпатської області, січень – липень 2024 року

У області проводиться постійна робота щодо покращення туристичної інфраструктури. З метою формування цілісної системи туристичних шляхів із сучасною інфраструктурою здійснювались роботи із утримання існуючих, знакування і маркування нових туристичних шляхів та маршрутів територією області. Зокрема, промарковано відрізок Закарпатського туристичного шляху пункт пропуску «Малий Березний – Убля – Великий Березний (залізничний вокзал) - ур. Термачув» протяжністю 7 км.

У 2021 році завершилося виконання проекту регіонального розвитку в рамках програми секторальної підтримки ЄС «Розвиток туристичної інфраструктури Закарпатської області через покращення навігаційних елементів та встановлення туристичних стоянок», яким було передбачено встановлення 7 туристичних стоянок уздовж автомобільних доріг та їх облаштування; виготовлення 50 дорожніх знаків типу 5.53; виконання робіт щодо виготовлення та встановлення картосхем на в'їзді в область і облаштування чотирьох майданчиків та інформаційних схем на них. Обсяг використаних коштів (касові видатки) за період з початку реалізації проекту регіонального розвитку (2018-2021рр.), грн.: із державного бюджету - 3714455,64 грн., місцевий бюджет - 835235,0 грн., інші джерела – 250 000 грн.

У 2022 році, навіть в умовах наявних обмежень (наприклад, на відвідування лісів чи прикордонних територій) громадяни продовжують відкривати рідну країну, зокрема, Закарпаття. І це цілком зрозуміло, адже постійний стрес втомлює, а організм потребує відновлення.

Управління туризму та курортів облдержадміністрації – обласної військової адміністрації, відкоригувавши вектор своєї діяльності, продовжило працювати.

Активно впроваджується інформаційна підтримка туристичного потенціалу Закарпаття. Саме з цією метою було підготовлено та випущено ряд презентаційної друкованої та сувенірної продукції.

Випуск інформаційних видань, довідників, флаєрів про туристичну індустрію області: «10 цінностей Закарпаття туристичного» англійською мовою, «Зимове Закарпаття» українською, англійською та румунською мовами, «*Чеський туристичний маршрут*» чеською мовою, туристичну карту Закарпаття, флаєри «Зимове» та «Квітуче» Закарпаття, «Топ -30 маршрутів Закарпаття», настінні та кишенькові календарі на 2022 рік, матеріали про безпеку туристів у горах, зокрема оновлено буклети «Безпека туриста в Карпатах» та розроблені плакати форматів А2, А3 (у співпраці із пошуково-рятувальною частиною ДСНС Закарпаття матеріали поширюються по туристичних об'єктах, вокзалах, інформаційних стендах у різних районах області); буклет «10 цінностей Закарпаття туристичного» польською мовою.

Виготовлення придбання сувенірної продукції з туристичним логотипом Закарпаття: чашки, тарілки, презентаційні гастрономічні набори, флешки, толстовки, футболки-поло, кубик-трансформер із туристичними світлинами Закарпаття, магнітики, пакети тощо.

Організація і проведення інформаційно-пізнавальних турів місцями туристично-рекреаційної привабливості Закарпаття

Розроблення/виготовлення віртуальних турів, світлин, відеофільмів, аудіогідів про іміджеві туристичні продукти Закарпаття, включення їх до телерадіопрограм тощо

У рамках реалізації Програми розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2021-2023 роки та на замовлення управління туризму та курортів Закарпатської облдержадміністрації було розроблено тематичний аудіогід історико-культурним магнітом нашого краю – «Замками Закарпаття»

Маршрут включає 12 мальовничих замкових локацій Закарпаття і дає змогу кожному охочому влаштувати захопливу мандрівку в давнину, побачити древні будівлі та руїни старовинних фортець. Завдяки аудіогіду є чудова нагода цікаво та з користю прокласти шлях багатими на історичні події місцями Закарпаття, самостійно і у власному темпі їх дослідити за інформаційної допомоги віртуального екскурсовода.

Аудіогід «Замками Закарпаття» розміщено у вільному доступі на платформі Izi.travel двома мовами – англійською та українською.

Крім того, проведено роботу щодо розробки 3Д туру «Замками Закарпаття». Було оцифровано замкові локації через аеропонарами, розміщення їх на мапі з інформаційним наповненням українською та англійською мовами. Зазначений продукт розміщений у вільному доступі на туристичному офіційному порталі «Вітаємо на Закарпатті».

Інформація про туристично-рекреаційну привабливість Закарпаття розміщується у мережі «Інтернет» (веб-сайти, соціальні мережі, Google тощо). Зокрема, на сторінках управління у мережі фейсбук та Інстаграм забезпечено платне просування промоційних

відеороликів: «Туристичне Закарпаття», «Історико-архітектурне Закарпаття» та «Драйвові Закарпаття», а також підготовлено та розміщено на офіційному туристичному порталі «Вітаємо на Закарпатті» та регіональному інтернет-виданні «Vagosh» статті про туристичний потенціал Закарпаття: «25 + ідей, як відпочити з родиною на Закарпатті восени: путівник», «Слідами румунів на Закарпатті», «25 + пропозицій, як відпочити восени на Закарпатті у стилі СПА: путівник», «Базальтові стовпи – маловідомі природні дива Закарпаття»

У рамках реалізації Програми розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2021-2023 роки управлінням туризму та курортів Закарпатської облдержадміністрації було замовлено та випущено відеофільм «Tour De Ukraine – Закарпаття восени».

Основними локаціями стали: околиці м. Ужгород та м. Ужгород, замок «Сент Міклош», Національний природний парк «Зачарований край, м. Рахів, озеро Бербенескул, Буйволина ферма, село Іза – столиця лозоплетіння Закарпаття, Винні підвали с. Середнє та навідання до місцевого винороба Владислава Чопака, розкриття виноробних традицій та страв місцевої кухні Закарпаття, парк розваг у м. Берегово «ДиноПарк».

З метою популяризації лікувально-оздоровчого потенціалу області також *виготовлено відеоматеріали:*

- інформаційний сюжет «Мінеральні та термальні води: «воєнне» оздоровлення на Закарпатті» (телеканал «Перший Кабельний»); (2022)
- промоційний відеоролик «Закарпаття – місце сили та здоров'я» про лікувально-оздоровчі властивості мінеральних і термальних вод. (2022)
- промоційний відеоролик «Квітуче Закарпаття». (2023)

У рамках реалізації Програми розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2021-2023 роки, управлінням туризму та курортів Закарпатської облдержадміністрації було замовлено та випущено відеофільм «Закарпаття – шлях відновлення». Це фільм-маршрут про оздоровлення на Закарпатті, тривалістю 1 год. 45 хв.

Команда Tour de Ukraine вирушила в експедицію Закарпаттям, щоб показати світу дивовижний край, який оздоровлює та додає сил у боротьбі за Україну. Локаціями зйомок фільму стали затишні вулички Ужгорода і Мукачева, замок Паланок і маєток Шенборнів, бальнеологічний курорт «Косино», чани Лумшор та еко-ферма «Райський куточок». А ще – блакитне «Закарпатське море», гігантський Карстовий міст та Свидовецький хребет. Наостанок автори зібрали найкращі рецепти легендарних закарпатських голубців у Великому Бичкові.

Готельна сфера (результати опитування) за даними управління туризму та курортів

Протягом літнього і осіннього сезону 2022 року:

- спостерігалось зменшення завантаженості, порівняно з 2021 роком (влітку про це відповіли 60% закладів, восени – 69%)
- переважало короткострокове розміщення (1-3 дні)
- підвищення вартості на послуги проживання не спостерігалось або воно було незначним

Серед додаткових послуг найбільше затребуваними є походи в гори, мінеральні джерела, чани/бані, дегустації та екскурсії Закарпаттям.

Вивчення настроїв та очікувань демонструє, що в готельній сфері сподівання по 5-ти бальній шкалі (де 1 – значно гірше, ніж очікувалось; 5 – набагато краще, ніж очікувалось) виправдались в середньому щодо:

- літнього сезону на 3.2 бали
- осіннього сезону на 2.8 балів

Бронювання на Різдвяно-новорічний період – майже 70 % опитаних вказують на те, що воно відбувалося частково.

Відповідно до визначених функцій управління туризму та курортів протягом 2023 року виконувалась робота за такими напрямками, як моніторинг актуального стану розвитку галузі туризму в області, налагодження взаємодії із представниками туристичної сфери та місцевих територіальних громад, висвітлення через засоби масової інформації щодо розвитку туризму тощо.

Представників рекреаційних закладів краю було зібрано, щоб обговорити та представити ідею створення кластеру – **Асоціації курортів Закарпаття**, що дозволить санаторно-оздоровчим закладам залучати інвесторів, брати участь у грантових проектах, що в свою чергу сприятиме покращенню туристичного потенціалу регіону.

Фізкультурно-оздоровчий та спортивний розвиток

Згідно із статистичними даними станом на 2023 рік на території Закарпатської області нараховується 2182 спортивні споруди, з яких 1538 – площинні спортивні споруди, 337 – спортивні зали, у тому числі 28 з тренажерним обладнанням, 27 – стадіонів з трибунами, 15 – плавальних басейнів, 36 – стрілецьких тирів на дистанцію не менше 25 метрів, 5 – лижних баз, 1 – споруда зі штучним льодом, 223 – інші спортивні споруди.

Розвиток галузі фізичної культури і спорту в регіоні характеризується стабільністю основних показників як чисельності осіб, які займаються фізкультурою і спортом, так і кількістю закладів, що надають послуги з проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи.

Таблиця 31. Спортивні школи (за даними Міністерства молоді та спорту України; на кінець року)

	Дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ) та спеціалізовані дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву (СДЮШОР)		Школи вищої спортивної майстерності (ШВСМ)	
	кількість закладів, од	у них дітей, осіб	кількість закладів, од	у них дітей, осіб
2015	34	16053	1	112
2016	33	15384	1	113
2017	33	15450	1	113
2018	34	13509	1	125
2019	34	13712	1	129
2020	34	13071	1	121
2021	34	11874	1	120
2022	32	10546	1	87
2023	34	10865	1	84

Джерело: оперативні дані ОВА

Одним з найголовніших напрямів у сфері фізичної культури і спорту є створення умов для належного охоплення широкого загалу населення засобами фізичної культури і спорту, зокрема відновлення, реконструкція та модернізація існуючої спортивної інфраструктури та збільшення кількості спортивних об'єктів шляхом будівництва нових споруд для організованих занять фізичною культурою і спортом.

Показники фізкультурно-оздоровчої роботи в області наведені у таблиці нижче за даними Міністерства молоді та спорту України.

Таблиця 32. Фізкультурно-оздоровча робота у 2021 році (за даними Міністерства молоді та спорту України; на кінець року)

	Кількість осіб, які займаються фізичною культурою та спортом	З них особи у віці 6–18 років
Усього	163421	125121
у тому числі		
у закладах дошкільної освіти	12865	167

у закладах загальної середньої освіти	101009	101009
у закладах професійної (професійно-технічної) освіти	2868	2743
у закладах фахової передвищої освіти ¹	2455	2135
у закладах вищої освіти	8023	2847
у закладах позашкільної освіти	5844	5020
у організаціях, які здійснюють фізкультурно-оздоровчу діяльність за місцем проживання громадян	15601	9087
на підприємствах, в установах, організаціях	14756	2113
Із загальної кількості осіб, які займаються фізичною культурою та спортом		
Жінки	71293	X
особи з інвалідністю, що займаються реабілітаційно-оздоровчою роботою	1194	X

Джерело: дані Держстату

Разом із наявним потенціалом (кліматичним, інфраструктурним тощо) область претендує і планує стати центром тренування національних збірних з різних видів спорту, а також місцем організації та проведення змагань різного рівня. Важливо зазначити, що область активно працює над збільшенням кількості спортивних споруд та покращенням матеріально-технічної бази існуючих закладів спорту і фізичної культури.

Соціальний захист

До системи соціального захисту населення області входять:

шість районних та чотири міських управлінь і один міський та обласний департаменти соціального захисту населення (за останні два роки скорочено 34 установи);

сім будинків-інтернатів: комунальна установа «Тур'є-Реметівський психоневрологічний інтернат» Закарпатської обласної ради, комунальна установа «Мукачівський психоневрологічний інтернат» Закарпатської обласної ради, комунальна установа «Мукачівський психоневрологічний інтернат № 1» Закарпатської обласної ради, комунальна установа «Вільшанський дитячий будинок – інтернат» Закарпатської обласної ради, комунальна установа «Мукачівський дитячий будинок – інтернат» Закарпатської обласної ради, комунальна установа «Виноградівський дитячий будинок – інтернат» Закарпатської обласної ради та комунальна установа «Виноградівський геріатричний пансіонат» Закарпатської обласної ради;

комунальна установа «Обласний центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю» Закарпатської обласної ради;

комунальна установа «Обласний центр по нарахуванню та здійсненню соціальних виплат» Закарпатської обласної ради;

комунальна установа «Соціально-реабілітаційний (абілітаційний) центр «Парасолька» Закарпатської обласної ради;

Закарпатський обласний центр соціальної психологічної допомоги;

Обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями;

Соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

Обласний соціальний центр матері та дитини;

Закарпатський обласний центр із надання соціальних послуг.

У 64 громадах області утворено структурні підрозділи з питань соціального захисту населення або визначено відповідальну особу, введено посади фахівців соціальної роботи, майже в усіх громадах утворено центри з надання соціальних послуг, однак не в усіх громадах утворено територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Під час проведення децентралізації районні територіальні центри обслуговування, які забезпечували надання соціальних послуг у відповідному районі, були ліквідовані. Наразі функціонують 44 територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та центри надання соціальних послуг, з них 8 терцентрів та 36 центрів надання соціальних послуг, у яких функціонує 11 стаціонарних відділень. Також є 7 центрів соціальних служб та 75 фахівців соціальної роботи.

Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації як структурний підрозділ обласної державної адміністрації здійснює забезпечення на території області повноважень, установлених законодавством України у сфері соціальної підтримки населення; надання соціальних послуг особам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, сім'ям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, малозабезпеченим та іншим соціально вразливим верствам населення; захисту прав та реалізації соціальних гарантій, визначених законодавством України для окремих категорій населення, у тому числі ветеранів війни та праці, жертв політичних репресій та нацистських переслідувань, громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил на Сході України, внутрішньо переміщених осіб; з питань поліпшення становища сімей, у тому числі сімей з дітьми, багатодітних сімей, оздоровлення та відпочинку дітей, попередження насильства в сім'ї, забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, протидії торгівлі людьми.

Адміністративні послуги

Станом на 2 вересня 2024 року в Закарпатській області діють 60 центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), які утворені відповідно до рішень органів місцевого самоврядування, із них:

- 11 міських, 5 Дія-центрів, решта – сільські та селищні, 5 територіальних підрозділів, 114 віддалених робочих місць. Мережа доступу до надання адміністративних послуг області становить 179 точок;
- забезпечено Центри надання адміністративних послуг вільним доступом до Wi-Fi на 98 відсотків;
- 28 адмінцентрів надають послуги з оформлення та видачі паспорта громадянина України у формі ID-картки;
- 2 адмінцентри надають послуги з реєстрації транспортних засобів та видачі посвідчення водія;
- У 15 адмінцентрах впроваджено електронну чергу;
- У 9 адмінцентрах наявні мобільні валізи, які дозволяють адміністраторам ЦНАП надавати державні сервіси на виїзді. Завдяки цьому ветерани, люди літні, із інвалідністю та ті, хто перебуває в лікарні, можуть отримати адміністративні послуги;
- 36 адмінцентрів підключено до послуги «єМалютко». Триває підключення решти центрів;
- у 30 ЦНАПах надаються послуги з реєстрації актів цивільного стану;
- 51 ЦНАП забезпечені альтернативним джерелом енергозбереження, а саме у 41 ЦНАП наявні генератори та у 10 ЦНАП наявні портативні зарядні станції;

13 березня 2024 року було підписано Меморандум між Закарпатською обласною військовою адміністрацією, Закарпатською обласною радою, Міністерством у справах ветеранів України, департаментом соціального захисту населення Закарпатської обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації, територіальними органами центральних органів виконавчої влади в Закарпатській області, Закарпатським обласним територіальним центром комплектування та соціальної підтримки, районними військовими

адміністраціями та 41 територіальними громадами про взаємодію у сфері надання комплексної послуги «Я – Ветеран» через центри надання адміністративних послуг Закарпатської області, разом з тим на сьогоднішній день у 51 одному ЦНАПі області працює ця комплексна послуга.

Комплексна послуга «Я – Ветеран» включає в себе принцип першочергово, без черг ветерану, військовослужбовцю та членам їх родин отримати будь яку послугу, яка надається в центрі та отримати консультацію. Кожен центр самостійно визначає принцип застосування єдиного вікна, в межах своїх ресурсів.

ВИСНОВКИ до розділу

1. Перевагою Закарпаття є наявність розгалуженої транспортної мережі, яка включає залізничний, автомобільний, повітряний та трубопровідний транспорт міжнародного значення. До війни за номенклатурою намітилась тенденція до зростання перевезень пасажирів та вантажів, під час війни ця тенденція зберігається за всіма видами транспорту.

2. Незважаючи на наявність гірської місцевості, галузь зв'язку є однією із найбільш стабільних та динамічних галузей економіки області, яка забезпечує значні темпи росту послуг, поліпшення їх якості та впровадження нових технологій, що дозволило поліпшити забезпечення комунікаційних потреб населення: зросла якість мобільного зв'язку, діє розгалужена мережа інтернет-провайдерів та інтернет-клубів.

3. Зношеність існуючих систем централізованого водопостачання становить понад 60% та централізованого водовідведення – понад 80%, що призводить до аварійних ситуацій з наступним погіршенням режиму водопостачання, якості та безпеки питної води. Усі існуючі каналізаційні очисні споруди комунальних підприємств потребують реконструкції та збільшення пропускної спроможності за рахунок впровадження передових технологій очищення стічних вод. Проблеми поглиблюються у період війни через значне додаткове навантаження на сферу житлово-комунального господарства у зв'язку із створенням на території області промислових індустріальних парків, розміщенням значної кількості релокованих підприємств, прийняття та розміщення внутрішньо переміщених осіб, будівництво як модульних містечок для внутрішньо переміщених осіб та активна нова багатоповерхова та приватна житлова забудова. Однак намітилась позитивна динаміка щодо стабільного зменшення втрат води у 2022 році порівняно із 2020 роком при транспортуванні.

4. Більшість діючих сміттєзвалищ вичерпали свої потужності, заповнені на 80-85%, а термін експлуатації деяких вже закінчився. Через гірський характер, високу щільність населення, сусідство з 4 країнами Євросоюзу, єдиний водний басейн р. Тиса, заповідність території, ряд населених пунктів області позбавлені можливості вибору земельних ділянок під сміттєзвалища. Загалом зібрані відходи переважно передаються на утилізацію за межі області. Однак, діють невеликі цехи з переробки ресурсоцінних матеріалів, виробничі потужності яких складають від 1 до 3 тон вторсировини в місяць. Серед пріоритетних завдань у сфері управління твердими побутовими відходами є: 1) налагодження централізованого збору і вивозу ТПВ у всіх населених пунктах області; 2) забезпечення роздільного збирання твердих побутових відходів сортування та переробка відходів; 3) будівництво місць для майданчиків/площадок із сортування, тимчасового зберігання твердих побутових відходів, та встановлення пресувальних установок на території усіх територіальних громад; 4) будівництво сміттєпереробних комплексів із застосуванням новітніх технологій та сучасних технічних стандартів.

5. Необхідно продовження розвитку в області виробництва енергії об'єктами відновлювальної енергетики. В той же час необхідно розширювати проведення заходів з енергоефективності та енергозбереження, зокрема: 1) впровадження на місцевих рівнях систем енергоменеджменту та енергомоніторингу; 2) залучення приватних інвесторів (здебільшого ЕСКО) за механізмом енергосервісу; 3) проведення санації багатоквартирних житлових будинків та індивідуальних домогосподарств, встановлення сучасних систем опалення на твердому паливі, лічильників та терморегуляторів дозволить заощаджувати до 50 % природного газу та паливних дров для опалення житлових приміщень; 4) залучення потенціалу «зелених відходів» у населених пунктах, зокрема міських, дозволило б розширити сферу використання біомаси для опалення в області.

6. З метою приведення мережі у відповідність до вимог Законів України «Про освіту» , «Про повну загальну середню освіту» в області вживаються заходи з розроблення перспективної мережі закладів загальної середньої освіти із визначенням типу закладу (початкова школа, гімназія, ліцей) та з виокремленням із наведеного переліку опорних закладів та їх філій, зменшення кількості шкіл з малою наповнюваністю учнів. Завдяки проведеній роботі станом на 01.09.2024 створено 60 опорних закладів із дотриманням усіх нормативно-правових актів і 63 філії. Разом з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування продовжено системну роботу щодо модернізації мережі закладів загальної середньої освіти, приведення її у відповідність до реальних потреб населення. Так, відповідно до освітніх потреб жителів області вживаються заходи для формування мережі ліцеїв, що забезпечуватимуть здобуття повної загальної середньої освіти з 1 вересня 2027 року. Водночас реалізація освітньої реформи здійснюється шляхом зменшення кількості шкіл з малою наповнюваністю учнів.

7. Незважаючи на притік у Закарпатську область дітей ВПО, спостерігається тенденція зменшення контингенту учнів 1 – 4 класів, що негативно позначається на демографії регіону. Дана тенденція співпадає із загальнонаціональною тенденцією. Вживаються заходи щодо організації безпечного освітнього процесу та приведення споруд цивільного захисту (укриття) в закладах освіти до стану придатності, здійснення ремонтів, забезпечення обладнанням тощо.

8. Мережу професійної (професійно-технічної) освіти у Закарпатській області формують 13 закладів. У 2024 році відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України та рішення сесії Закарпатської обласної ради чотири заклади П(ПТО) перейменовано у коледжі. Здійснено заходи щодо модернізації мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти шляхом їх укрупнення та створення багатопрофільних. Таким чином, в області підготовку робітничих кадрів здійснюватимуть: чотири коледжі, два вищі професійні училища, два центри професійно-технічної освіти, п'ять професійних ліцеїв. Контингент ЗП(ПТ)О складає близько 6000 учнів, 76 відсотків учнівського контингенту одночасно з професією отримують повну загальну середню освіту.

9. В області підготовку спеціалістів з вищою освітою здійснюють 8 закладів вищої освіти різних типів та форм власності: 4 університети, 1 академія, 3 інститути (4 – державної форми власності; 3 – приватної власності, 1 – комунальної форми власності). Підготовку фахівців за освітньо-професійним ступенем – молодший бакалавр здійснює 20 закладів фахової передвищої освіти: 4 – комунальної, 9 – державної, 7 – приватної форми власності.

10. З метою ефективного попередження та протидії негативним безпековим явищам в освітньому середовищі та формуванні компетентностей безпеки учасників освітнього процесу обласною військовою адміністрацією затверджено План заходів щодо функціонування класів безпеки Закарпатської області на 2024 рік. Наразі вже створено 48 класів безпеки (два на базі об'єктів ДСНС, 45 у закладах освіти та один на базі Центру безпеки громадян).

11. У Закарпатській області функціонує 70 медичних закладів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 року № 174 «Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я» всі заклади охорони здоров'я функціонують в єдиному госпітальному окрузі (це функціональне об'єднання закладів охорони здоров'я, розміщених на території області) та розділені за рівнями надання медичної допомоги на: надкластерні, кластерні, загальні заклади охорони здоров'я, заклади первинної медичної допомоги та екстрену медичну допомогу та медицину катастроф із її пунктами постійного базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги. Первинну медико-санітарну допомогу надають 110 надавачів послуг, із яких: 40 – комунальні некомерційні підприємства закладів охорони здоров'я, 24 - приватні заклади охорони здоров'я та 46 лікарів – ФОП, які надають цю послугу у 420 місцях ПМД, забезпечивши її територіальну доступність.

12. Станом на початок 2024 року відсоток громадян, які підписали декларації з лікарями ПМД в Закарпатській області становить 91,65 % до наявного населення. Динаміка створених електронних направлень по закладах охорони здоров'я Закарпатської області показує збільшення кількості їх створення та виконання спеціалізованою медициною. Збільшується різноманіття категорій послуг, які надаються спеціалізованою допомогою. Фінансування реорганізованих ЗОЗ відбувається за механізмом, що поєднує усі шляхи фінансування — за державною програмою, через фінансову підтримку та через укладання договору.

13. Найбільш актуальними напрямками удосконалення діяльності галузі охорони здоров'я

області є підвищення якості та доступності медичної допомоги населенню шляхом розвитку пацієнтоорієнтованої медичної допомоги, суттєве покращення профілактичного напрямку, удосконалення роботи екстреної медичної допомоги, зниження рівня смертності внаслідок серцево-судинних і судинно-мозкових захворювань, зменшення кількості ускладнень та інвалідизації, удосконалення госпітального етапу надання медичної допомоги населенню області, зокрема новонародженим і дітям.

14. Проблемними питаннями розвитку культури Закарпатської області є: 1) вкрай обмежене фінансування галузі культури області; 2) слабка матеріально-технічна база закладів культури; 3) неповноцінне функціонування базової мережі закладів культури, особливо у сільській місцевості; 4) втрата кваліфікованого кадрового потенціалу тощо

15. Туристично-рекреаційна галузь є пріоритетним напрямком розвитку економіки області, яка навіть в умовах війни показує зростання туристичного збору та кількості туристів. В області проводиться постійна робота щодо покращення туристичної інфраструктури. У результаті активного розвитку оздоровчо-лікувального туризму та реабілітації перед Закарпаттям відкривається перспективний напрямок роботи із такою цільовою аудиторією, як військовослужбовці та члени їх сім'ї, а також ветерани війни та люди з інвалідністю.

16. Туристична галузь Закарпатської області нарощує мережу закладів розміщення туристів. Станом на 2021 рік мережа закладів розміщення для туристів у області нараховувала 511 об'єктів. Станом на 2023 рік мережа нараховує 705 об'єкти. У області одночасно можна розмістити близько 30 000 осіб. Крім цього, на території області готові надавати послуги з розміщення, харчування та організації дозвілля близько 500 сільських садиб, власники яких об'єднуються у спілки та асоціації, що дає можливість більш активно, зі знанням справи, розвивати сільський туризм, залучаючи нових його представників, а також спільними зусиллями пропагувати свій туристичний продукт, створювати нові послуги та атракції для відпочиваючих.

17. Важливим проектом, над яким наразі працюють департамент культури облдержадміністрації, а також працівники обласних музеїв є оцифрування музейних фондів колекцій та створення віртуальних екскурсій для різних груп відвідувачів. Створення єдиного реєстру електронного обліку музейних фондів дозволить швидко орієнтуватися у кількості, переліку та стані всіх об'єктів у всіх музеях.

1.4. Регіональна економіка

За даними Головного управління Державної податкової служби у Закарпатській області станом на 01.10.2024 у межах області здійснювали діяльність 80868 суб'єктів господарювання, що на 2043 більше показника на початок року (на 2,6 відсотків більше).

Із них частка юридичних осіб становила 35,5 відсотків (28 715 суб'єктів господарювання), фізичних осіб-підприємців – 64,5 відсотків (52 153 суб'єкти господарювання).

Для порівняння загальна кількість суб'єктів господарювання у 2023 році складала 78064.

Рис 82. Структура суб'єктів господарювання (Державна податкова служба у Закарпатській області, 01.10.2024)

Таблиця 33. Основні показники діяльності підприємств до війни

	2018	2019	2020	2021	2022 ²²
Кількість суб'єктів господарювання всього, од	51244	50608	49923	47946	...
Підприємства	6424	6388	6655	6572	...
Великі підприємства, од	3	5	3	4	...
Середні підприємства, од	248	287	292	288	...
Малі підприємства, од	6173	6096	6360	6280	...
з них мікропідприємства	5459	5359	5647	5565	...
Фізичні особи-підприємці	44820	44220тпм	43268	41374	...
Кількість зайнятих працівників всього, осіб	157298	165768	161727	159702	...
Підприємства	82684	92845	91380	92184	...
фізичні особи-підприємці	74614	72923	70347	67518	...
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) всього, тис грн	80839211,7	84904134,2	88201947,5	117380270,4	...
Підприємства	59754463,8	62437228,7	64377347,7	86406099,6	...
фізичні особи-підприємці	21084747,9	22466905,5	23824599,8	30974170,8	...
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, тис грн	631901,7	1881067,2	460007,9	6063482,3	...
Підприємства, які одержали прибуток до оподаткування, тис грн					
відсотків до загальної кількості					
Підприємств	77,9	76,9	74,2	73,7	...
фінансовий результат	2551767,5	3803829,3	3584443,7	7869971,3	...
Підприємства, які одержали збиток до оподаткування, тис грн					
відсотків до загальної кількості					
Підприємств	22,1	23,1	25,8	26,3	...
фінансовий результат	1919865,8	1922762,1	4044451,6	1806489,0	...
Рівень рентабельності (збитковості),%	0,7	2,9	-1,7	7,8	...
Дебіторська заборгованість (на кінець року); тис грн	20781418,4	23542122,7	25488999,8	...	...
Кредиторська заборгованість (на кінець року); тис грн	19880278,8	23780990,0	25150160,7	...	...

Джерело: дані Держстату

Структура регіональної економіки

За підсумками січня-червня 2024 року (останніми наявними статистичними даними) індекс промислового виробництва області зріс порівняно з попереднім роком та становив 112,6 відсотка.

За підсумками 2022 року спостерігалось падіння обсягів виробництва. Індекс виробництва промислової продукції становив 94,0 відсотка, відповідний показник попереднього 2021 року (довоєнний період) – 106,5 відсотка.

Взагалі, якщо проаналізувати довоєнний період, то індекси промислової продукції за основними видами діяльності за 2021 рік показують позитивну динаміку відносного показника обсягу промислового виробництва у сфері добувної промисловості і розроблення кар'єрів; переробної промисловості (у тому числі виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування; машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування); постачання

²² Інформація по області буде сформована орієнтовно в IV кварталі 2023р.

електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

Таблиця 34. Індекси промислової продукції за основними видами діяльності (відсотків до попереднього року)

	Код за КВЕД-2010	2015	2019	2020	2021
Промисловість	В+С+D	79,7	86,1	92,7	106,5
Добувна та переробна промисловість	В+С	77,4	84,7	85,2	106,8
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	В	86,4	110,4	100,0	110,5
Переробна промисловість	С	77,1	84,2	84,4	106,6
у тому числі					
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	10-12	83,6	90,8	86,5	99,6
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	13-15	96,3	84,3	94,9	99,9
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	16-18	94,8	86,2	81,8	94,7
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	-	-	-	-
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	103,1	85,4	74,6	124,0
Виробництво гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	90,1	109,7	108,5	99,2
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	24, 25	105,9	87,4	94,4	140,6
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	26-30	65,0	79,3	81,1	114,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	97,9	96,4	123,3	105,8

Джерело: дані Держстату

На довоєнний період (2020 рік) у структурі валової доданої вартості майже рівні частки займають сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 13,2%; переробна промисловість – 9,0 %; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів 13,3%; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 8,8%; операції з нерухомим майном – 10,1%; державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 11,5%; освіта – 10,4%; інші – 23,7%.

Рис 83. Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності у порівнянні 2017/2020 роки (за даними Держстату), %

Дані взяті із офіційних статистичних збірників і відповідно до існуючої методології подання інформації. Довоєнна економіка Закарпатської області була зорієнтована, в основному, на сферу послуг, і варто також зауважити, що у динаміці 2017 – 2020 років валової доданої вартості області за останні роки зафіксовано зниження частки промисловості та сільського господарства. Статистичні дані за 2021 – 2023 роки відсутні.

Обсяг реалізованої промислової продукції за січень – червень 2024 року становив 19,9 млрд грн.

Ріст зафіксовано у переробній промисловості – на 16,8 відсотка, добувній промисловості і розробленні кар'єрів – на 72,6 відсотків. У постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря спостерігався спад – на 2,3 відсотка.

Приріст у переробній промисловості забезпечено за рахунок росту виробництва харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів – на 5,6 відсотка, виробництва хімічних речовин і хімічної продукції – на 62,3 відсотка, виробів іншої неметалевої мінеральної продукції – на 27,8 відсотка, машинобудування – на 35,1 відсотка.

За січень-серпень 2024 року десятком найбільших промислових підприємств області сплачено податків у бюджет області на суму 1007,7 млн грн. Середня зарплата у II кварталі 2024 року на цих підприємствах становила 24,3 тис грн.

У січні – вересні 2023 року до місцевих бюджетів області сплачено 10 найбільшими платниками податків: ПДФО – 556,93 млн. грн. (32,4% від сплаченого ПДФО СГ – юридичними особами, за виключенням бюджетної сфери).

Загальна кількість у них працівників 14 700 осіб (26,2 % від кількості працюючих 56 114 осіб у СГ – юридичних осіб, за винятком бюджетної сфери).

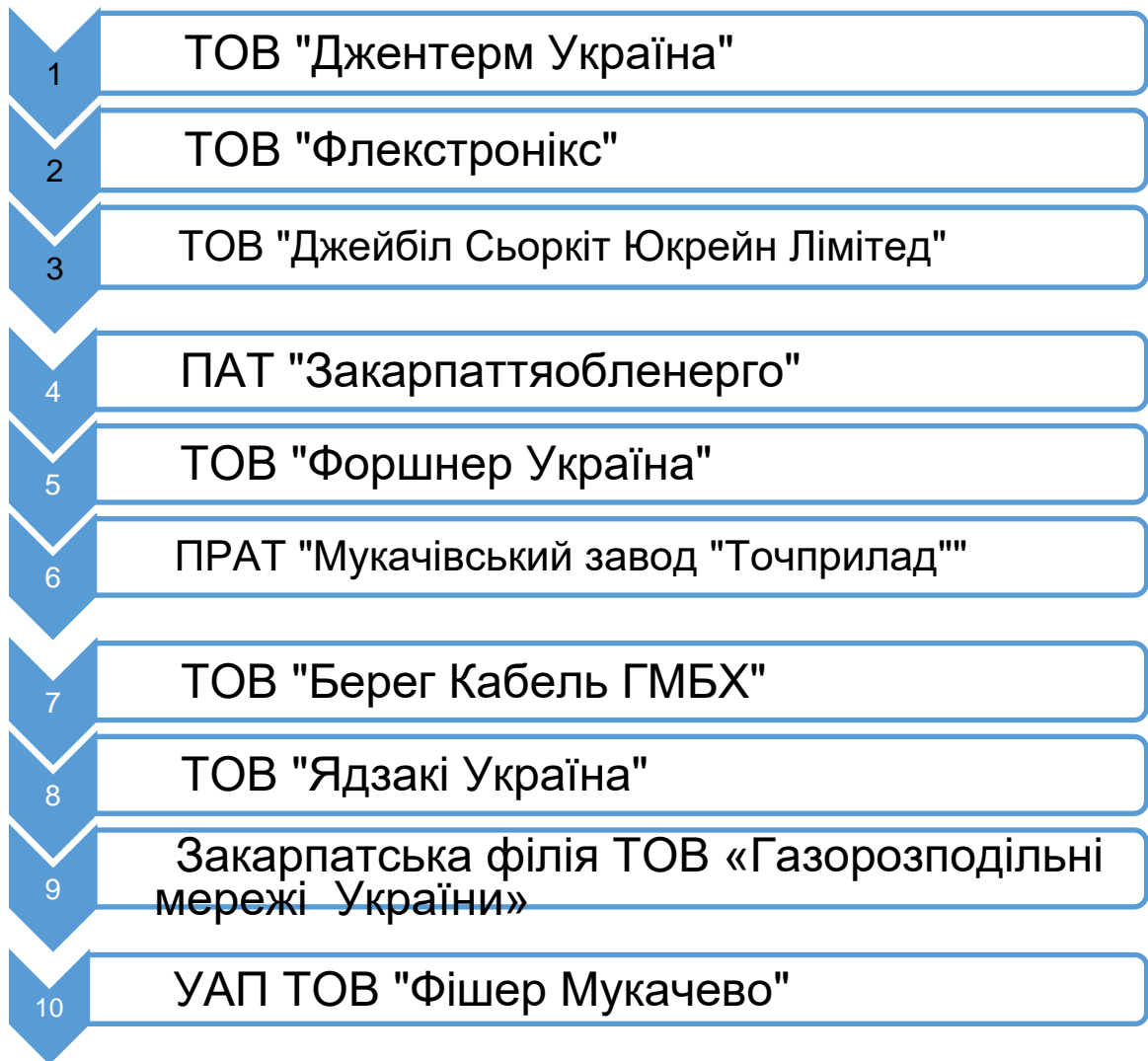

Рис 84. Найбільші платники податків Закарпатської області

Релокація бізнесу

Згідно з оперативною інформацією Міністерства економіки України у 2024 році до Закарпатської області переміщено 17 відсотків від загальної кількості релокованого бізнесу з інших областей України проти 14,5% за результатами 2023 року. Область посіла друге місце після Львівської, яка найбільше прийняла бізнесу із територій України, де велися бойові дії.

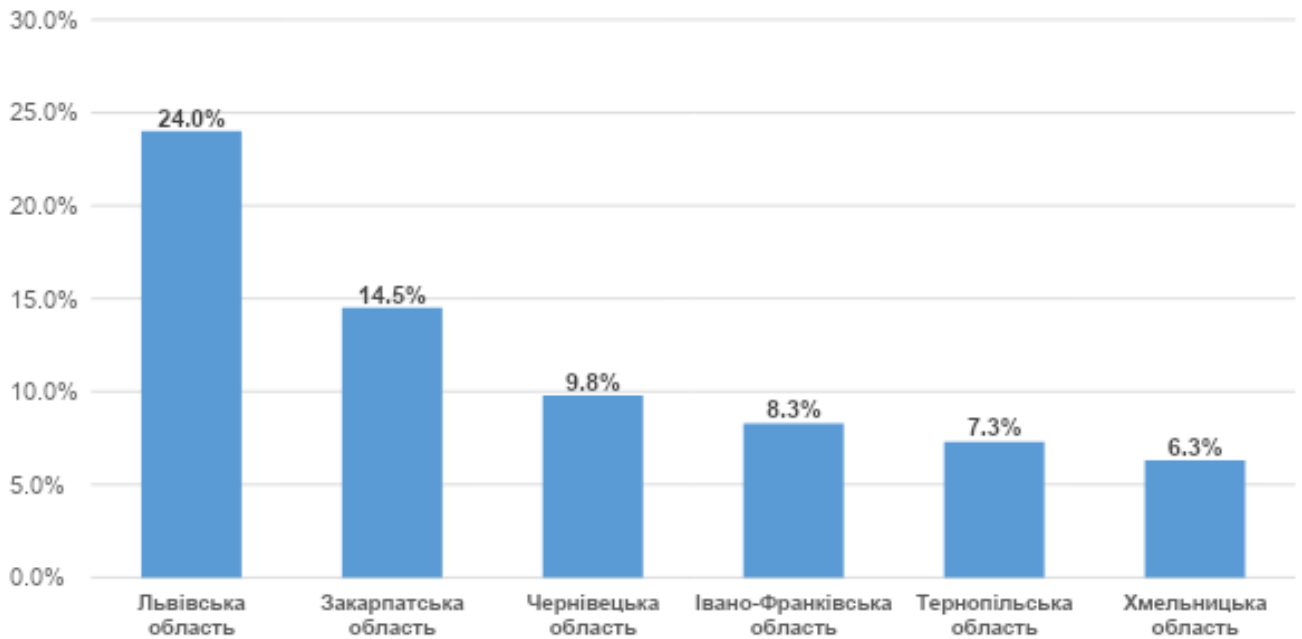

Рис 85. **Області – лідери за кількістю релокованих підприємств (за даними Міністерства економіки України, 2023)**

Крім того, багато суб'єктів господарювання перевезли до області своє обладнання власними силами, без підтримки держави.

Станом на 01.09.2024 в області перебуває 284 підприємств різних форм власності, які перемістили свої бізнеси до Закарпаття, зокрема із:

- Київської області 118 суб'єктів господарювання (41,8%);
- Харківської – 46 (16,3%)
- Донецької – 34 (12,1%)
- Запорізької – 22 (7,8 %)
- Дніпропетровської – 15 (5,3 %)
- Луганської – 11 (3,9 %)
- Херсонської – 5 (1,8 %)
- Одеської – 5 (1,8 %)
- з інших областей – 26 підприємств (9,2%).

У розрізі видів економічної діяльності найбільшу питому вагу у загальній кількості релокованих до області суб'єктів господарювання займають підприємства, які відносяться до сфери послуг у т. ч. медичних, освітніх, торгівельних та інших (33,0 відсотка) та ІТ індустрії (30,1 відсотка). Питома вага підприємств переробної промисловості у загальній кількості релокованих до області підприємств займає 26,6 відсотка; до сфери будівництва відносяться 6,0 відсотків підприємств; до сільського та лісового господарства – 2,1 відсотка, до сфери транспорту (вантажні перевезення) – 1,8 відсотка; виробництво електроенергії – 0,4 відсотка.

За організаційно-правовою формою 65,7 відсотка релокованого бізнесу складають юридичні особи, та 34,3 відсотка – фізичні особи-підприємці.

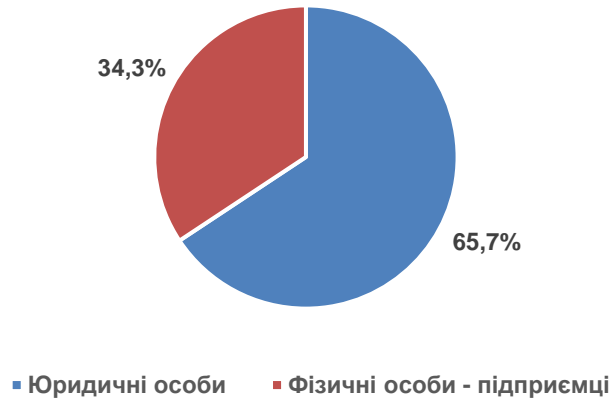

Рис 86. **Питома вага ФОП у загальній кількості релокованих до Закарпатської області підприємств, 01.10.2024**

Питома вага підприємств переробної промисловості у загальній кількості релокованих до області підприємств займає 26,6 відсотка; до сфери будівництва відносяться 6,0 відсотка підприємств; до сільського та лісового господарства – 2,1 відсотка, до сфери транспорту (вантажні перевезення) – 1,8 відсотка; виробництво електроенергії – 0,4 відсотка.

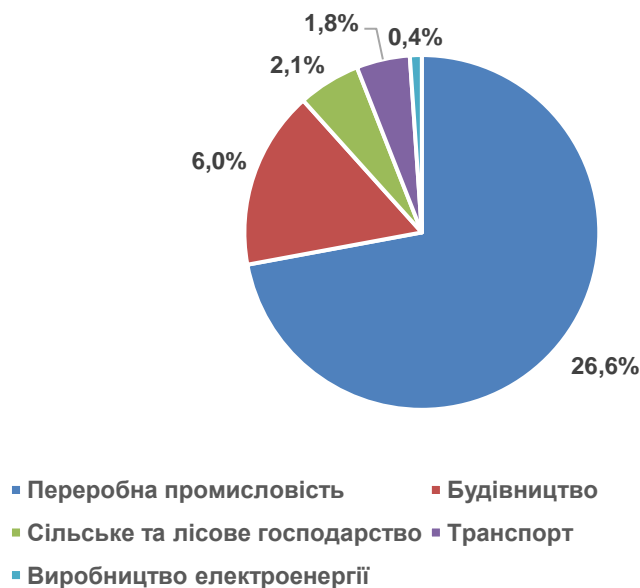

Рис 87. **Питома вага підприємств у загальній кількості релокованих до області за галузями економіки, 01.10.2024**

Із загальної кількості підприємств переробної промисловості, які релокувалися до області (75 одиниць), це підприємства основним видом діяльності яких є: виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування – 18,7 відсотка; виробництво одягу та взуття – 10,7 відсотка; виробництво машин і устаткування, н. в .і. у. – 10,7 відсотка; виробництво машин і устаткування – 9,3 відсотка; оброблення деревини та виробів з деревини, крім меблів – 9,3 відсотка; виробництво харчових продуктів – 9,3 відсотка; виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – 5,3 відсотка; виробництво іншої продукції – 4,0 відсотка; металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 2,7 відсотка; поліграфічна діяльність – 2,7 відсотка; виробництво електричного устаткування – 2,7 відсотка; виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – 2,7

відсотка; виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – 2,7 відсотків; ремонт і монтаж машин і устаткування – 2,7 відсотка; виробництво гумових і пластмасових виробів (виробництво будівельних виробів із пластмас) – 1,3 відсотка; виробництво меблів – 1,3 відсотка; виробництво паперу та паперових виробів – 1,3 відсотка; виробництво інших транспортних засобів – 1,3 відсотка; виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 1,3 відсотка.

Рис 88. Кількісна структура релокованих підприємств переробної промисловості за видами діяльності, 01.10.2024

На релокованих підприємствах працює 4799 осіб.

Протягом січня-вересня 2024 року релокованими суб'єктами сплачено до зведеного бюджету 2 358 390,2 тис грн, зокрема обсяги надходжень до державного бюджету – 2 039 186,1 тис грн, до місцевого бюджету – 319 204,1 тис грн, ПДФО – 233 391,5 тис грн, ЄСВ – 248 669,7 тис грн.

За підсумками січня-вересня 2024 року найбільшими платниками податків серед релокованих підприємств по надходженням до місцевого бюджету були: ПрАТ «КЗВВ», ТОВ «Перечинський механічний завод», ТОВ «Ужгородський машинобудівний завод», ПАТ «Северодонецьке науково-виробниче об'єднання «Імпульс», ТОВ «Чернівецький завод прокатних валів», ТОВ «СТРОЙУКОМ», ТОВ «Аджак Системс Манюфактурінг»; ТОВ «Мелітопольський завод автотракторних запчастин»; ТОВ «Ужгородський балонний завод», ТОВ «Френдлі Вінд Технолоджі».

Питома вага релокованих підприємств, розміщених у розрізі районів (за даними 2023 року) складає:

- 42,0 % у Берегівському районі;
- 29,0 % – Ужгородському;
- 16,9 % – Мукачівському;
- 10,0 % – Хустському;
- 1,7 % – Тячівському;
- 0,4 % розмістилися у Рахівському районі.

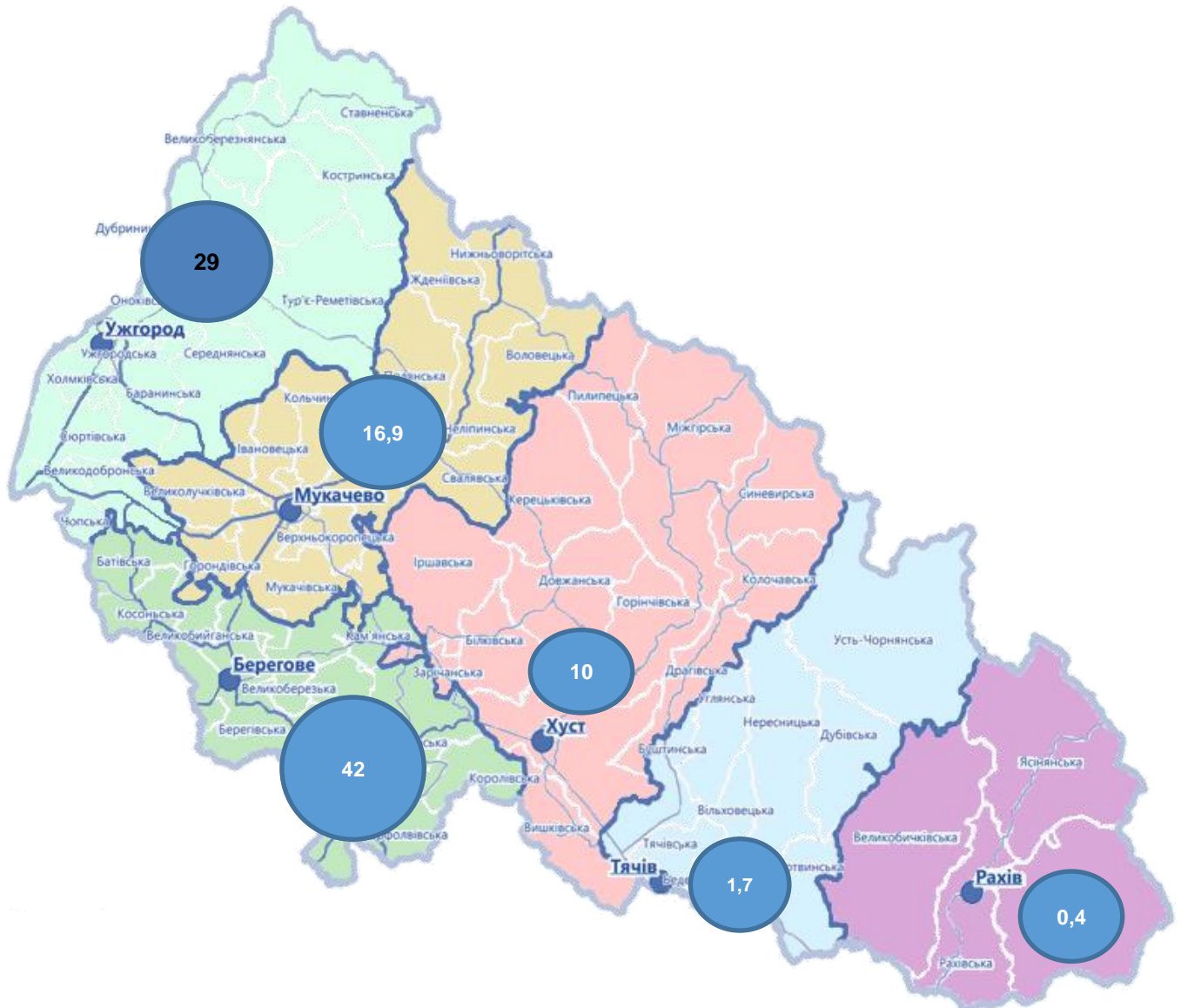

Рис 89. Відсоток загальної кількості релокованих підприємств у розрізі районів, 2023 рік

Загалом релокація не лише зберігає інтелектуальний та промисловий потенціал, але й створює нову конфігурацію економіки регіону та робочі місця.

Проблемні питання, які виникають у релокованих підприємств, є різними і змінюються на кожному етапі релокації. Одними із основних:

- виробництво та/або інші активи бізнесу частково втрачені або повністю через бойові дії заблоковані в оточених ворогом містах;
- нестача кадрів внаслідок того, що частина персоналу покинула локацію базування бізнесу та/або мобілізована, а на обласному ринку відсутні кваліфіковані працівники необхідних професій. Приймати на роботу, а потім навчати не має часу та фінансових ресурсів;
- втрата значної частини доходу через зменшення збуту, втрата каналів продажу, зруйнування ланцюгів поставок;
- повна невизначеність та не прогнозованість з точки зору попиту, і, відповідно, неефективність традиційного планування;
- складнощі з імпортом та експортом товарів, сировини, комплектуючих, виходу на Європейські ринки;
- недостатньо власних обігових коштів на запуск повноцінного виробництва на нових локаціях;
- забезпечення житлом працівників та їх сімей;
- довгий процес бронювання висококваліфікованих спеціалістів;
- у зимовий період - енергетичний блекаут.

Зовнішньоекономічна та інвестиційна діяльність

Згідно з оперативними даними Національного банку України на 30.06.2024 у Закарпатську область залучено 372,6 млн доларів США прямих іноземних інвестицій (дані станом на 30.06.2024 розраховані на основі даних статистичної та фінансової звітності підприємств, які надали звітність, та будуть уточнені після отримання повної інформації).

За обсягами залучення прямих іноземних інвестицій Закарпатська область займає 13 місце серед регіонів України.

Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу становив 299,4 доларів США.

В області працюють інвестори із 49 країн світу, на 10 з них припадає майже 92,0 відсотка загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Із країн Європейського Союзу надійшло 355,0 млн. доларів США інвестицій (95,3 відсотка загального обсягу), 17,6 млн доларів США (4,7 відсотка) – з інших країн.

Найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій надійшли з: Кіпру – 185,5 млн доларів США (49,1 відсотка загального обсягу), Австрії – 48,6 млн доларів США (13,0 відсотка), Нідерландів – 36,0 млн доларів США (9,7 відсотка), Німеччини – 23,9 млн доларів США (6,4 відсотка), Угорщини – 16,5 млн доларів США (4,4 відсотка), Естонії – 9,0 млн доларів США (2,4 відсотка), Люксембургу – 8,5 млн доларів США (2,3 відсотка), Чехії – 6,3 млн доларів США (1,7 відсотка), Словаччини – 4,6 млн доларів США (1,2 відсотка), Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії – 4,4 млн доларів США (1,2 відсотка), Сполучених Штатів Америки – 3,9 млн доларів США (1,0 відсоток).

Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності розміщені наступним чином:

- промисловість – 84,1 відсотка загального обсягу;
- оптова та роздрібна торгівля, ремонт транспортних засобів і мотоциклів – 5,4 відсотка;
- операції з нерухомим майном – 4,5 відсотка;
- професійна, наукова та технічна діяльність – 1,7 відсотка;
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 1,5 відсотка;
- тимчасове розміщування й організація харчування – 1,1 відсотка;
- діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 0,6 відсотка;
- сільське господарство, лісове та рибне господарство – 0,6 відсотка;
- охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 0,5 відсотка.

У січні-серпні 2024 року зовнішньоторговельний оборот у зовнішній торгівлі товарами Закарпатської області становив 1 942,0 млн доларів США, зокрема експорт товарів становив – 941,3 млн доларів США, або 91,4 відсотка порівняно до показника січня-серпня 2023 року, а

імпорт – 1 000,7 млн доларів США, або 108,7 відсотка порівняно до показника січня-серпня 2023 року. Негативне сальдо склало 59,4 млн доларів США.

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав – 0,94 (за підсумками січня-серпня 2023 року – 1,11).

Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами з 115 країн світу. Основними країнами-партнерами Закарпатської області у сфері зовнішньої торгівлі товарами протягом січня-серпня 2024 року були: Німеччина (питома вага якої складає 14,8 відсотка від загального обсягу зовнішньої торгівлі товарами області), Китай (11,1 відсотка), Чехія (9,2 відсотка), Угорщина (25,2 відсотка), Італія (6,0 відсотка), Польща (4,5 відсотка), Австрія (4,1 відсотка), Словаччина (3,6 відсотка), Республіка Корея (1,3 відсотка), Румунія (2,7 відсотка), Швейцарія (1,5 відсотка).

Найбільші обсяги експорту товарів по Закарпатській області у звітному періоді здійснено до Німеччини (21,1 відсотка загального обсягу експортованих товарів), Італії (5,8 відсотка), Австрія (5,3 відсотка), Угорщини (43,4 відсотка), Чехії (5,4 відсотка), Франції (1,7 відсотка), Польщі (3,8 відсотка), Румунії (3,0 відсотка), Словаччини (2,3 відсотка), Нідерландів (1,8 відсотка), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (0,7 відсотка).

Основними країнами-постачальниками товарів у Закарпатську область були: Китай (21,5 відсотка загального обсягу імпортованих товарів), Чехія (12,8 відсотка), Угорщина (8,1 відсотка), Німеччина (8,9 відсотка), Італія (6,1 відсотка), Польща (5,0 відсотка), Словаччина (4,8 відсотка), Австрія (3,0 відсотка), Швейцарія (2,8 відсотка), Республіка Корея (2,6 відсотка), Румунія (2,5 відсотка).

Частка обсягу зовнішньої торгівлі товарами Закарпатської області з сусідніми країнами в цілому, а саме з Угорщиною, Словаччиною, Румунією та Польщею за підсумками січня-серпня 2024 року склала 36,0 відсотка від загального обсягу зовнішньої торгівлі товарами області, а їх загальний зовнішньоторговельний оборот становив 699,0 млн доларів США.

Сальдо зовнішньоторговельного балансу країн-сусідів, кордони яких межують із Закарпаттям, було негативним і становило 289,1 млн доларів США.

Значну частку у структурі експорту становили такі групи товарів:

- машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 48,7 відсотка (458 162,2 тис доларів США);
- продукти рослинного походження – 15,8 відсотка (148 493,6 тис доларів США);
- різні промислові товари – 8,8 відсотка (82 974,7 тис доларів США);
- деревина і вироби з деревини – 8,6 відсотка (81 076,1 тис доларів США);
- текстильні матеріали та текстильні вироби – 6,1 відсотка (57 811,1 тис доларів США);
- недорогоцінні метали та вироби з них – 2,8 відсотка (26 039,4 тис доларів США);
- взуття, головні убори, парасольки – 2,6 відсотка (24 834,1 тис доларів США);
- готові харчові продукти – 2,4 відсотка (22 756,2 тис доларів США).

Статистичні дані за 2018 – 2023 роки вказують на падіння до негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами Закарпатської області у 2023 році у порівнянні із 2018 роком.

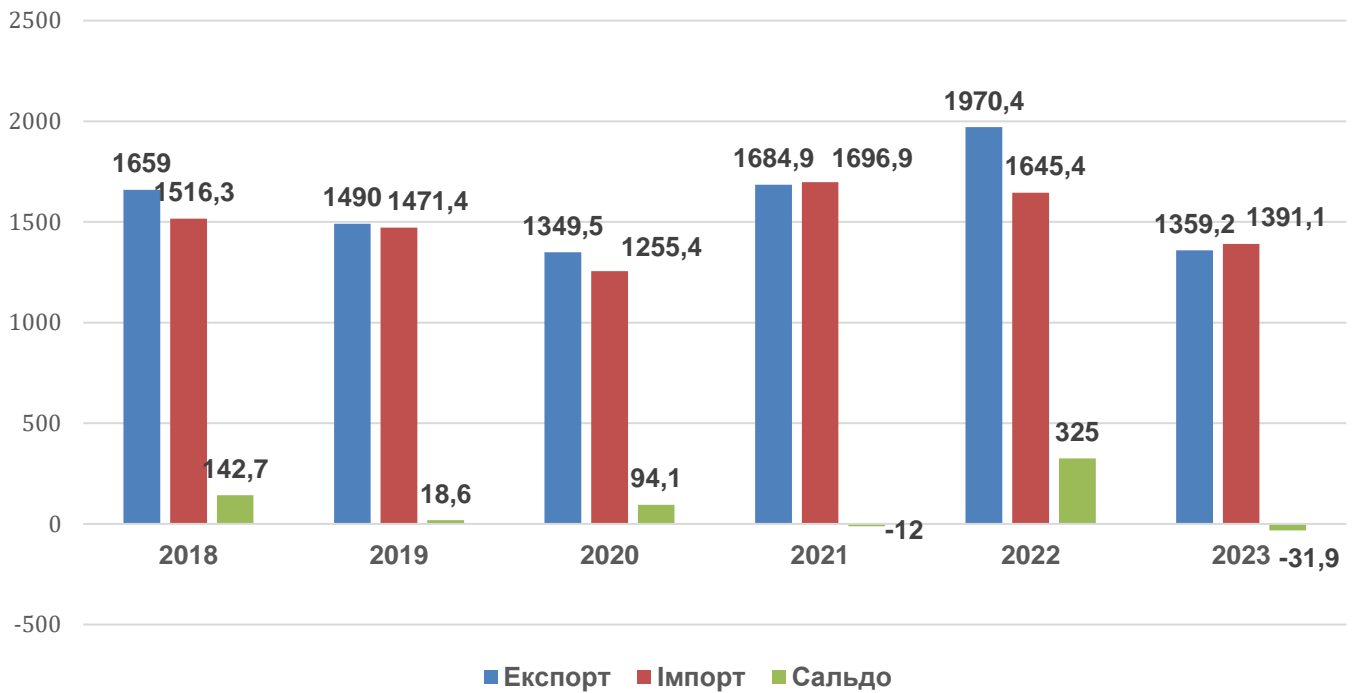

Рис 90. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами, млн. дол. США (Держстат)

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами характеризується тим, що експорт значно переважає імпорт і сальдо з 2018 до 2022 року залишається досить високим, дані за 2023 рік відсутні.

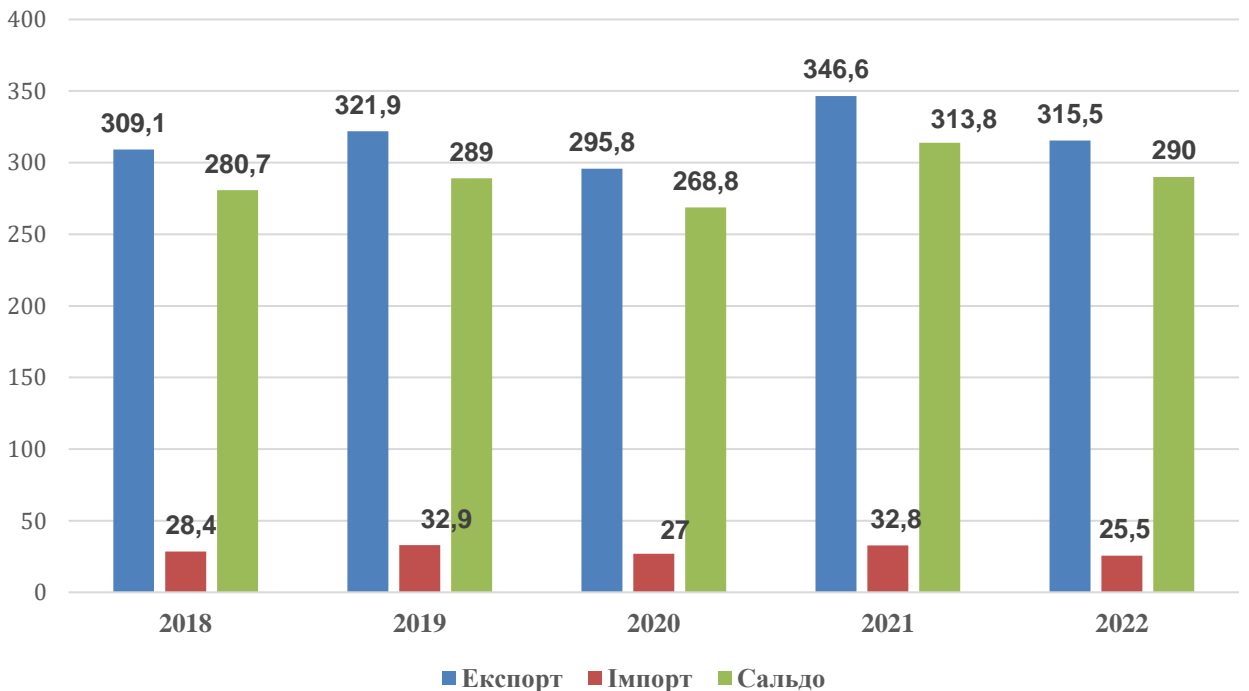

Рис 91. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами, млн доларів США

У 2023 році в зоні діяльності Закарпатської митниці біля 1050 суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювали відправлення товарів за межі України.

Значну частку у структурі експорту становлять такі групи товарів:

- машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 45,0 відсотка. (611 026,6 тис доларів США);
- продукти рослинного походження – 26,7 відсотка (363 031,3 тис доларів США);

- деревина і вироби з деревини – 9,0 відсотка (121 787,2 тис доларів США);
- різні промислові товари – 7,7 відсотка (104 565,1 тис доларів США);
- готові харчові продукти – 3,9 відсотка (53 305,3 тис доларів США);
- недорогоцінні метали та вироби з них – 2,6 відсотка (34 831,4 тис доларів США);
- текстильні матеріали та вироби – 1,6 відсотка (21 739,2 тис доларів США);
- взуття, головні убори, парасольки – 0,9 відсотка (11 599,0 тис. доларів США).

Таблиця 35. **Динаміка експорту промислової продукції підприємств Закарпатської області у розрізі основних товарних груп за підсумками січня–грудня 2023 року**

	січень-грудень 2022 року (млн доларів США)	січень-грудень 2023 року (млн доларів США)	січень-грудень 2023 до 2022 (відсотків)
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	978,2	611,0	62,5 %
Продукти рослинного походження	435,8	363,0	83,3 %
Деревина і вироби з деревини	151,7	121,8	80,3 %
Різні промислові товари	106,8	104,6	98,0 %
Готові харчові продукти	36,7	53,3	145,2 %
Недорогоцінні метали та вироби з них	31,1	34,8	112,0 %
Текстильні матеріали та вироби	100,0	21,7	21,7 %
Взуття, головні убори, парасольки	42,0	11,6	27,6 %

Основні товарні групи у структурі імпорту були:

- машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 36,8 відсотка (512 071,8 тис доларів США);
- засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 14,6 відсотка (203 187,2 тис доларів США);
- мінеральні продукти – 11,0 відсотка (152 806,1 тис доларів США);
- полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 9,3 відсотка (128 752,9 тис доларів США);
- текстильні матеріали та вироби – 6,3 відсотка (87 473,0 тис доларів США);
- недорогоцінні метали та вироби з них – 6,0 відсотка (83 650,1 тис доларів США);
- готові харчові продукти – 4,1 відсотка (56 504,9 тис доларів США);
- продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 2,7 відсотка (36 899,7 тис доларів США);
- продукти рослинного походження – 2,0 відсотка (28 201,2 тис доларів США);
- маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів – 1,4 відсотка (19 651,3 тис доларів США);
- прилади та апарати оптичні, фотографічні – 1,5 відсотка (20 648,7 тис доларів США);
- взуття, головні убори, парасольки – 0,9 відсотка (12 532,8 тис доларів США).

Таблиця 36. **Динаміка імпорту промислової продукції підприємств Закарпатської області у розрізі основних товарних груп за підсумками січня–грудня 2023 року**

	січень-грудень 2022 року (млн доларів США)	січень-грудень 2023 року (млн доларів США)	січень-грудень 2023 до 2022 (відсоток)
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне	652,3	512,1	78,5 %

обладнання			
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	252,3	203,2	80,5 %
Мінеральні продукти	168,4	152,8	90,7 %
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	155,4	128,8	82,9 %
Текстильні матеріали та вироби	92,1	87,5	95,0 %
Недорогоцінні метали та вироби з них	82,9	83,7	101,0 %
Готові харчові продукти	62,7	56,5	90,1 %
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	45,1	36,9	81,8 %
Продукти рослинного походження	20,0	28,2	141,0 %
Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	24,9	19,7	79,1 %
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	24,5	20,7	84,5 %
Взуття, головні убори, парасольки	12,5	12,5	100,0 %

Внутрішня торгівля

Внутрішня торгівля є одним із ключових секторів економіки. За даними товарообороту підприємств роздрібною торгівлі його обсяги стабільно зростають, починаючи із 2018 року.

Таблиця 37. Товарооборот підприємств роздрібною торгівлі та доходи населення, млн гривень.

	2018	2019	2020	2021	2022
Товарооборот підприємств роздрібною торгівлі, млн гривень ²³	13560,6	14951,1	14006,1	19234,6	24458,4 ²⁴
Доходи населення, млн гривень	69194	78182	84270	97918	...

Джерело: дані держстату

Сусідство області з чотирма європейськими країнами, зростання доходів населення, подальше впровадження в торгівлі безготівкових форм розрахунків, розвиток сфери туризму – усе це в комплексі сприяє позитивній динаміці розвитку внутрішньої торгівлі.

Індустріальні парки

Індустріальні парки є одним із інструментів регіонального розвитку, завдання яких – розвинути економічну спроможність території з метою поліпшення її економічних перспектив, створення нових робочих місць та підвищення якості життя населення.

Станом на 01.10.2024 в області функціонують дев'ять індустріальних парків:

Індустріальний парк «Соломоново»

Місцезнаходження – с. Соломоново, Ужгородський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок - 66, 2 га, вільними залишаються 41 гектар. Чисельність працівників до 6000 осіб.

Функціональним призначенням індустріального парку є розміщення виробництва галузей середнього та точного машинобудування (автомобілебудування, приладобудування,

²³ За даними підприємств (юридичних осіб), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля

²⁴ Дані попередні

електронна промисловість).

Індустріальний парк «Марамуреш»

Місцезнаходження – с. Солотвино, Тячівський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок – 33,2063 га. Чисельність працівників до 3000 осіб.

Функціональним призначенням індустріального парку є розміщення виробництва промислових підприємств деревообробної, мебельної, машинобудівної промисловості та іншої промисловості.

Індустріальний парк «Ужгород»

Місцезнаходження – м.Ужгород, Ужгородський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок – 10,1907 га. Чисельність працівників до 500 осіб.

Функціональним призначенням індустріального парку є розміщення виробництва промислових підприємств із виробництва різноманітних будівельних матеріалів та іншої промисловості.

Індустріальний парк «Вестерн Індастріал»

Місцезнаходження – с. Буштино, Тячівський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок – 21,6866 га. Чисельність працівників до 1100 осіб.

Функціональним призначенням індустріального парку є розміщення виробництва промислових підприємств із виробництва переробки деревини, виробництво будівельних матеріалів та виробництво готових будинків модульного типу.

Індустріальний парк «Френдлі Вінтехнолоджі»

Місцезнаходження – м. Перечин, Ужгородський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок – 16,56 га. Чисельність працівників до 745 осіб.

Функціональним призначенням індустріального парку є розміщення підприємств з виробництва будівельних металевих конструкцій і їх частин, виробництво електричного устаткування, їх ремонт і технічне обслуговування, установлення та монтаж.

Індустріальний парк «БФ Термінал»

Місцезнаходження - смт. Батьово, Берегівський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок - 69,6700 га. Чисельність працівників - до 2000 осіб. Функціональним призначенням індустріального парку є перевантажувальний комплекс, що передбачає виробництво (переробку) лісгосподарської продукції, обробку деревини, виробництво плит МДФ, плит CLT, виробництво ламінату та паркету, логістичні операції з експортно орієнтованою продукцією.

Індустріальний парк «Тячів»

Місцезнаходження - м. Тячів, Тячівський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок - 61,4661 га. Чисельність працівників - до 3100 осіб. Функціональним призначенням індустріального парку є виробництво скла та виробів з нього, деревообробна промисловість, виготовлення декоративного та будівельного каменю, переробка промислових та побутових відходів.

Індустріальний парк «Енерджі Груп»

Місцезнаходження - м. Свалява, Мукачівський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок - 10,0278 га. Чисельність працівників - до 500 осіб. Функціональним призначенням індустріального парку є виробництво скла та виробів зі скла, виробництво будівельних металевих конструкцій, виробництво металевих вікон та дверей, виробництво інших будівельних матеріалів.

Індустріальний парк «ЕКО Мукачево»

Місцезнаходження - м. Мукачево, Мукачівський район, Закарпатська область. Загальна площа суміжних земельних ділянок - 23,0915 га. Чисельність працівників - до 900 осіб. Функціональним призначенням індустріального парку є розміщення промислових підприємств з виробництва паперу та паперових виробів, виготовлення поліграфічної продукції, виробництво текстилю та електронного устаткування.

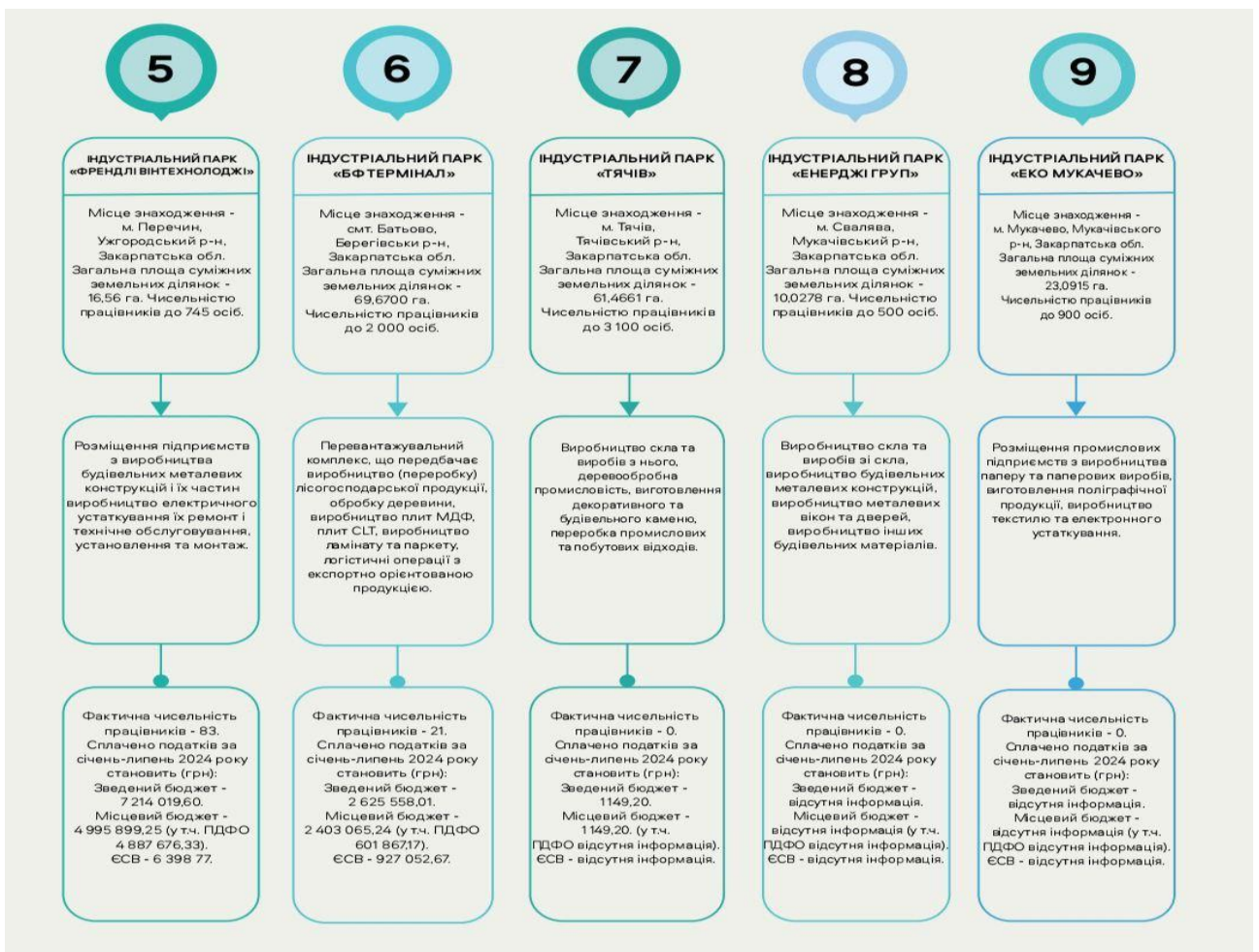
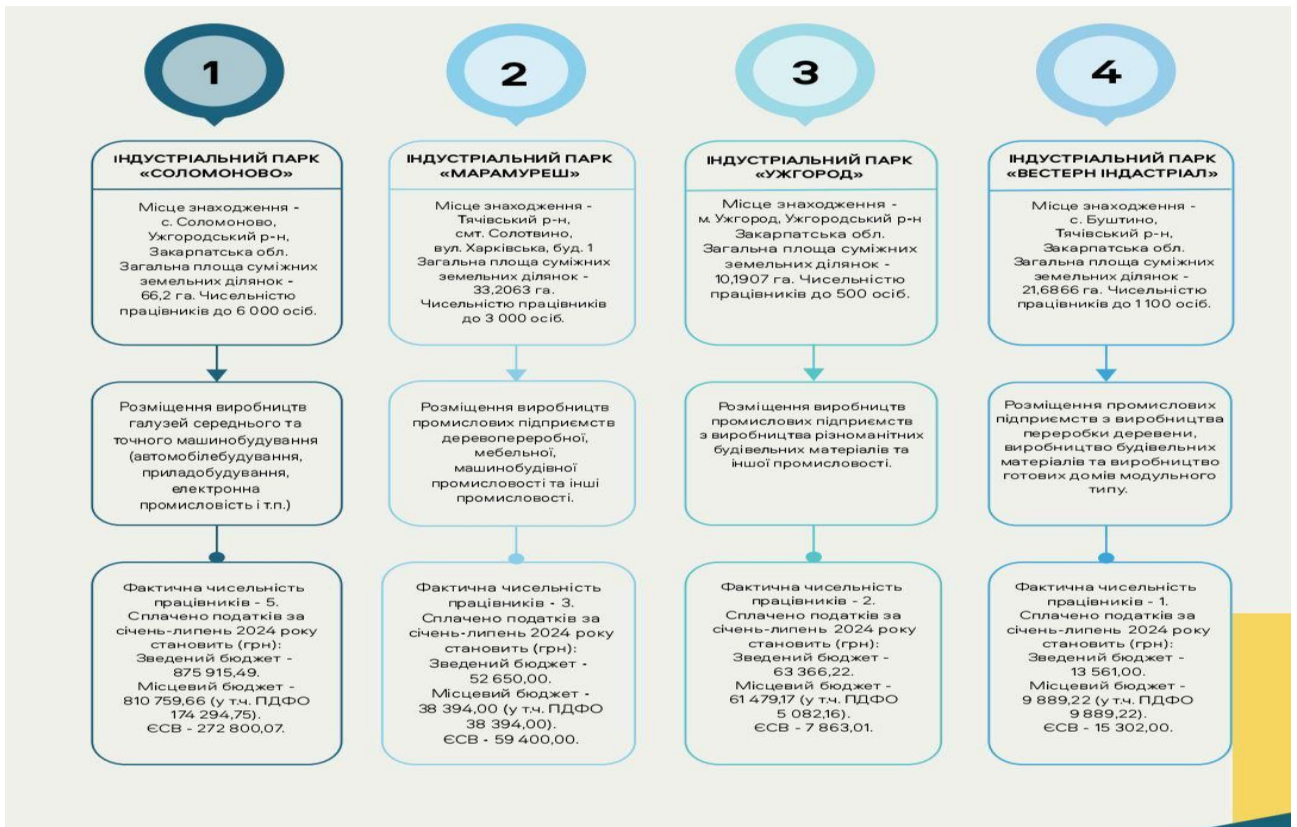

Рис 92. Індустріальні парки Закарпаття

ВИСНОВКИ до розділу

1. За даними Головного управління Державної податкової служби у Закарпатській області станом на 01.10.2024 у межах області здійснювали діяльність 80868 суб'єктів господарювання, що на 2043 більше показника на початок року (на 2,6 відсотка більше). Із них частка юридичних осіб становила 35,5 відсотка (28 715 суб'єктів господарювання), фізичних осіб-підприємців – 64,5 відсотка (52 153 суб'єкти господарювання). Для порівняння загальна кількість суб'єктів господарювання у 2023 році складала 78064.

2. Повоєнна регіональна економіка за підсумками січня-червня 2024 року (останніми наявними статистичними даними) показала ріст індексу промислового виробництва області порівняно з попереднім 2023 роком, який становив 112,6 відсотка. У порівнянні із підсумками 2022 року індекс виробництва промислової продукції становив 94,0 відсотка, відповідний показник попереднього 2021 року (довоєнний період) – 106,5 відсотка.

3. Довоєнну структуру регіональної економіки можна охарактеризувати на підставі структури валової доданої вартості за видами економічної діяльності, у 2020 році майже рівні частки займають сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – 13,2%; переробна промисловість – 9,0 %; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів 13,3%; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 8,8%; операції з нерухомим майном – 10,1%; державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 11,5%; освіта – 10,4%; інші – 23,7%.

4. Обсяг реалізованої промислової продукції за січень – червень 2024 року становив 19,9 млрд гривень. Ріст зафіксовано у переробній промисловості – на 16,8 відсотка, добувній промисловості і розробленні кар'єрів – на 72,6 відсотка. У постачанні електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря спостерігався спад – на 2,3 відсотка.

Приріст у переробній промисловості забезпечено за рахунок росту виробництва харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів – на 5,6 відсотка, виробництва хімічних речовин і хімічної продукції – на 62,3 відсотка, виробів іншої неметалевої мінеральної продукції – на 27,8 відсотка, машинобудування – на 35,1 відсотка.

5. За січень-серпень 2024 року десятком найбільших промислових підприємств області сплачено податків у бюджет області на суму 1007,7 млн гривень. Середня зарплата у ІІ кварталі 2024 року на цих підприємствах становила 24,3 тис грн.

6. Згідно з оперативною інформацією Міністерства економіки України у 2024 році до Закарпатської області переміщено 17 відсотка від загальної кількості релокованого бізнесу з інших областей України проти 14,5% за результатами 2023 року. Область посіла друге місце після Львівської області.

7. За наявними адміністративними даними в області перебуває 282 підприємств різних форм власності, які перемістили свої бізнеси до Закарпаття, зокрема із:

- Київської області 118 суб'єктів господарювання (41,8%);
- Харківської – 46 (16,3%)
- Донецької – 34 (12,1%)
- Запорізької – 22 (7,8 %)
- Дніпропетровської – 15 (5,3 %)
- Луганської – 11 (3,9 %)
- Херсонської – 5 (1,8 %)
- Одеської – 5 (1,8 %)
- з інших областей – 26 підприємств (9,2%).

8. У розрізі видів економічної діяльності найбільша частка у загальній кількості релокованих до області суб'єктів господарювання належить підприємствам, які відносяться до сфери послуг зокрема медичних, освітніх, торговельних та інших (33,0 відсотка) та ІТ індустрії (30,1 відсотка). За організаційно-правовою формою 65,7 відсотка релокованого бізнесу складають юридичні особи, та 34,3 відсотка – фізичні особи-підприємці. Питома вага підприємств переробної промисловості у загальній кількості релокованих до області підприємств займає 26,6 відсотка; до сфери будівництва відносяться 6,0 відсотка підприємств; до сільського та лісового господарства – 2,1 відсотка, до сфери транспорту (вантажні перевезення) – 1,8 відсотка; виробництво електроенергії – 0,4 відсотка. На релокованих підприємствах працевлаштовано 4799 осіб.

9. Проблемні питання, які виникають у релокованих підприємств є: 1) виробництво та/або інші активи бізнесу частково втрачені або повністю через бойові дії, заблоковані в оточених ворогом містах; 2) нестача кадрів унаслідок того, що частина персоналу покинула локацію базування бізнесу та/або мобілізована, а на обласному ринку відсутні кваліфіковані працівники необхідних професій; 3) втрата значної частини доходу через зменшення збуту, втрата каналів продажу, зруйнування ланцюгів поставок; 4) повна невизначеність, та не прогнозованість з точки зору попиту, і відповідно неефективність традиційного планування; 5) складнощі з імпортом та експортом товарів, сировини, комплектуючих, виходу на Європейські ринки; 5) недостатньо власних обігових коштів на запуск повноцінного виробництва на нових локаціях тощо

10. Згідно з оперативними даними Національного банку України на 30.06.2024 у Закарпатську область залучено 372,6 млн доларів США прямих іноземних інвестицій (дані станом на 30.06.2024 розраховані на основі даних статистичної та фінансової звітності підприємств, які надали звітність, та будуть уточнені після отримання повної інформації). За обсягами залучення прямих іноземних інвестицій Закарпатська область займає 13 місце серед регіонів України. Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунок на одну особу становив 299,4 доларів США. В області працюють інвестори із 49 країн світу, на 10 з них припадає майже 92,0 відсотка загального обсягу прямих іноземних інвестицій. Із країн Європейського Союзу надійшло 355,0 млн доларів США інвестицій (95,3 відсотка загального обсягу), 17,6 млн доларів. США (4,7 відсотка) – з інших країн.

11. У січні-серпні 2024 року зовнішньоторговельний оборот у зовнішній торгівлі товарами Закарпатської області становив 1 942,0 млн доларів США, зокрема експорт товарів становив – 941,3 млн доларів США, або 91,4 відсотка порівняно до показника січня-серпня 2023 року, а імпорт – 1 000,7 млн доларів США, або 108,7 відсотка порівняно до показника січня-серпня 2023 року. Негативне сальдо склало 59,4 млн доларів США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав – 0,94 (за підсумками січня-серпня 2023 року – 1,11).

12. Станом на 01.10.2024 в області функціонують дев'ять індустріальних парків:

"Соломоново" (село Соломоново, Ужгородський район), "Марамуреш" (селище Солотвино, Тячівський район), "Ужгород" (місто Ужгород, Ужгородський район), „Вестерн Індастріал” (селище Буштино, Тячівський район), „Френдлі Вінтехнолоджі” (місто Перечин, Ужгородський район), „БФ ТЕРМІНАЛ” (селище Батьово, Берегівський район), „Тячів” (місто Тячів, Тячівський район), „ЕНЕРДЖІ ГРУП” (місто Свалява, Мукачівський район) та „ЕКО Мукачево” (місто Мукачево, Мукачівський район).

1.5. Структура бюджету Закарпатської області

До складу зведеного бюджету області на початок 2020 року входило 330 місцевих бюджетів, у тому числі: 1 обласний, 4 міських (міст обласного значення), 13 районних, 3 бюджети міст районного значення, 19 селищних і 283 сільських та 7 бюджетів об'єднаних територіальних громад (Вільховецької, Полянської, Баранинської сільських і Тячівської, Іршавської, Мукачівської та Перечинської міських).

Процес децентралізації вплинув на структуру місцевих бюджетів області. До складу зведеного бюджету області на початок 2020 року входило 330 місцевих бюджетів, у тому числі: 1 обласний, 4 міських (міст обласного значення), 13 районних, 3 бюджети міст районного значення, 19 селищних і 283 сільських та 7 бюджетів об'єднаних територіальних громад (Вільховецької, Полянської, Баранинської сільських і Тячівської, Іршавської, Мукачівської та Перечинської міських).

Після проведеної у 2020 році адміністративно-територіальної реформи, починаючи з 2021 року, зведений бюджет Закарпатської області включає показники 71 бюджету, у тому числі: 1 обласний, 6 районних, 64 бюджети територіальних громад (35 сільських, 18 селищних і 11 міських).

Доходи місцевих бюджетів області формуються за рахунок надходжень податків, зборів та інших доходів і міжбюджетних трансфертів.

Таблиця 38. Доходи місцевих бюджетів всього, млн гривень.

	2020	2021	2022	2023
Доходи місцевих бюджетів всього, млн. грн	12 984,7	14 968,7	15 983,9	18751,6

В тому числі:				
податки, збори та інші доходи, млн грн.	5 976,6	7 149,5	9 706,7	11602,6
міжбюджетні трансферти з державного бюджету, млн грн	7 008,1	7 819,2	6 277,2	7149,0
Питома вага міжбюджетних трансфертів з державного бюджету у доходах місцевих бюджетів, %	53,9	52,2	39,3	38,1

Джерело: дані ОВА

Упродовж 2021-2023 років надходження податків, зборів та інших доходів до місцевих бюджетів зростали до попереднього року: у 2022 р. – на 35,8 відсотка, у 2023 р. – на 19,5 відсотка.

Обсяг податків, зборів та інших доходів на 1 особу населення протягом 2021-2023 років зростає:

Таблиця 39. Надходження податків, зборів та інших доходів до місцевих бюджетів

	2020	2021	2022	Відхилення 2021р. до 2020 р.	Відхилення 2022 до 2021 р.	Відхилення 2023 до 2021 р.
Обсяг податків, зборів та інших доходів на 1 особу населення, грн.	4 767	5 719	7 800	+952	+2 081	+1523

Джерело: дані ОВА

Найвагомішими платежами місцевих бюджетів області є податок та збір на доходи фізичних осіб, єдиний податок, податок на нерухоме майно та акцизний податок:

Таблиця 40. Надходження до місцевих бюджетів в розрізі основних податків

	2020		2021		2022		2023	
	Надійшло млн. грн	Питома вага у загальній сумі надходжень %	Надійшло млн. грн	Питома вага у загальній сумі надходжень %	Надійшло млн. грн	Питома вага у загальній сумі надходжень %	Надійшло млн. грн	Питома вага у загальній сумі надходжень %
Податок та збір на доходи фізичних осіб	3 469,4	58,0	4 173,5	58,4	6 795,0	70,0	7567,6	65,2
Єдиний податок	673,4	11,3	805,2	11,3	858,3	8,8	992,7	8,6
Податок на нерухоме майно	521,9	8,7	594,7	8,3	585,3	6,0	755,1	6,5
Акцизний податок	412,1	6,9	464,2	6,5	414,0	4,3	685,6	5,9
Плата за надання адміністративних послуг	86,5	1,4	103,6	1,4	172,9	1,8	352,0	3,0
Інші	813,3	13,7	1008,3	14,1	881,2	9,1	1249,6	10,8

Джерело: дані ОВА

У 2022 році відмічається значне зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб (на 62,8 %) до попереднього року. Такий ріст зумовлений збільшенням фонду оплати праці

військовослужбовців у зв'язку з веденням бойових дій на території країни, а також перереєстрацією на територію області суб'єктів господарювання, релокованих з інших областей.

Загалом впродовж 2021-2023 років спостерігається позитивна динаміка видатків місцевих бюджетів в основному за рахунок видатків загального фонду, частка яких у загальному обсязі впродовж зазначеного періоду була 80,5% у 2021 році, 86,7 % у 2022 та 80,4% у 2023 році .

Таблиця 41. Видатки зведеного бюджету області, млн грн.

Найменування показника	2020 р.	2021 р.	Зростання/ зменшення порівняно з попереднім роком (%)	2022 р.	Зростання/ зменшення порівняно з попереднім роком (%)	2023 р.	Зростання (зменшен ня) порівняно з попередні м роком (%)
Загальний фонд	10 474,9	11 628,0	11,0	13 051,8	12,2	15 432,2	18,2
Спеціальний фонд	2 483,4	2 813,6	13,3	1 997,8	-29,0	3 752,0	у 1,9 р. б.
Разом	12 958,3	14 441,6	11,4	15 049,6	4,2	19 184,2	27,5
Питома вага видатків загального фонду		80,5	X	86,7	X	80,4	X
Питома вага видатків спеціального фонду		19,5	X	13,3	X	19,6	X

Джерело: дані ОВА

Спостерігається динаміка зростання в цілому видатків місцевих бюджетів у 2020-2022 роках за рахунок видатків загального фонду. У 2022 році через дію воєнного стану в країні видатки з місцевих бюджетів проводилися в особливому режимі, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 року № 590 (зі змінами) «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану», тому видатки спеціального фонду скоротилися на 29,0 відсотків порівняно з попереднім роком, зокрема капітальні видатки зменшилися на 30,3 відсотка.

З початком війни одним із пріоритетів видатків місцевих бюджетів, окрім на оплату праці та енергоносіїв бюджетних установ, стало фінансування заходів регіональних програм підтримки Збройних Сил України та підтримка внутрішньо переміщених осіб.

Питома вага видатків зведеного бюджету Закарпатської області на соціально-культурну сферу у 2021-2023 роках становила 70,6 %, у 2021 році, 70,8% у 2022 році та 62,6% у 2023 році. Дані щодо видатків у розрізі основних галузей бюджетної сфери та їх питомої ваги у загальному обсязі видатків загального та спеціального фонду наведені на малюнку нижче.

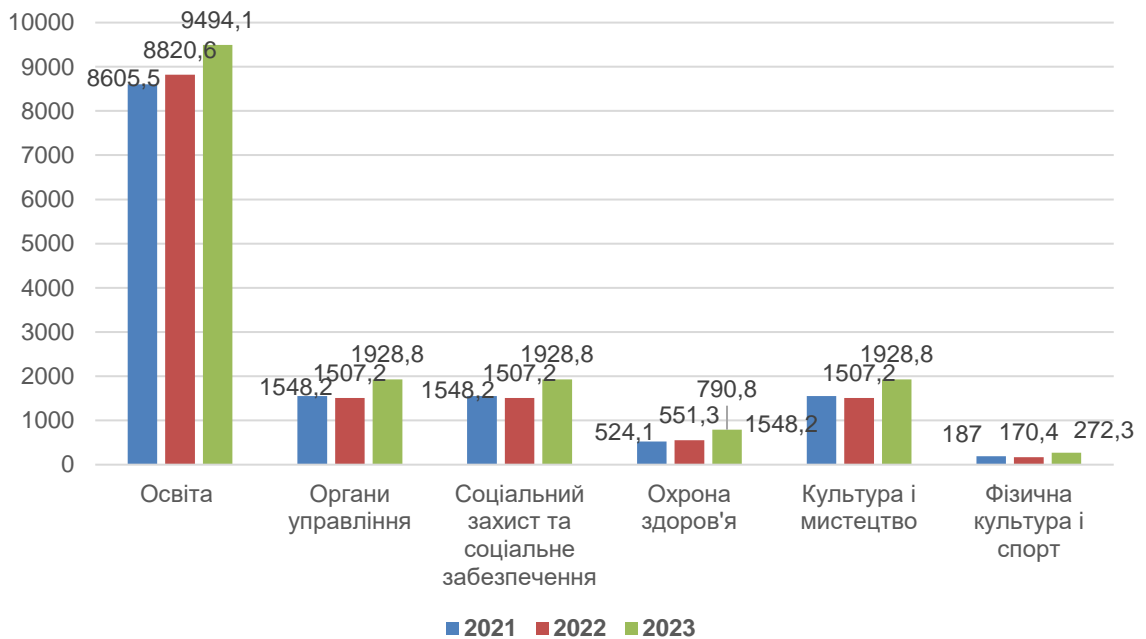

Рис 93. Видатки у розрізі основних галузей бюджетної сфери у загальному обсязі видатків загального та спеціального фонду

Таблиця 42. Видатки у розрізі основних галузей бюджетної сфери та їх питомі ваги у загальному обсязі видатків загального та спеціального фонду

Галузі бюджетної сфери	2021		2022		2023	
	Сума, млн.грн.	%	Сума, млн.грн.	%	Сума, млн.грн.	%
Освіта	8605,5	59,6	8820,6	58,6	9494,1	49,5
Органи управління	1548,2	10,7	1507,2	10	1928,8	10,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	1548,2	3,3	1507,2	5,2	1928,8	5,5
Охорона здоров'я	524,1	3,6	551,3	3,7	790,8	4,1
Культура та мистецтво	1548,2	2,8	1507,2	2,2	1928,8	2,1
Фізична культура і спорт						
Інші галузі	2693,8	18,7	2884,3	19,2	5230,1	27,3

Джерело: дані ОВА

Серед інших галузей бюджетної сфери на житлово-комунальне витрачалося 3,7 % у 2021 році, 4,1 % у 2022 та 4,6% загального обсягу видатків у 2023 році. «Економічна діяльність» (враховуючи будівництво, інвестиційні проекти та дорожню інфраструктуру) займала у 2021 році 13% загального обсягу видатків, у 2022 – 6,7% та у 2023 році – 12,3%.

Із загального обсягу видатків найбільше коштів спрямовувалося на оплату праці з нарахуваннями – 50,1% - 62,9%.

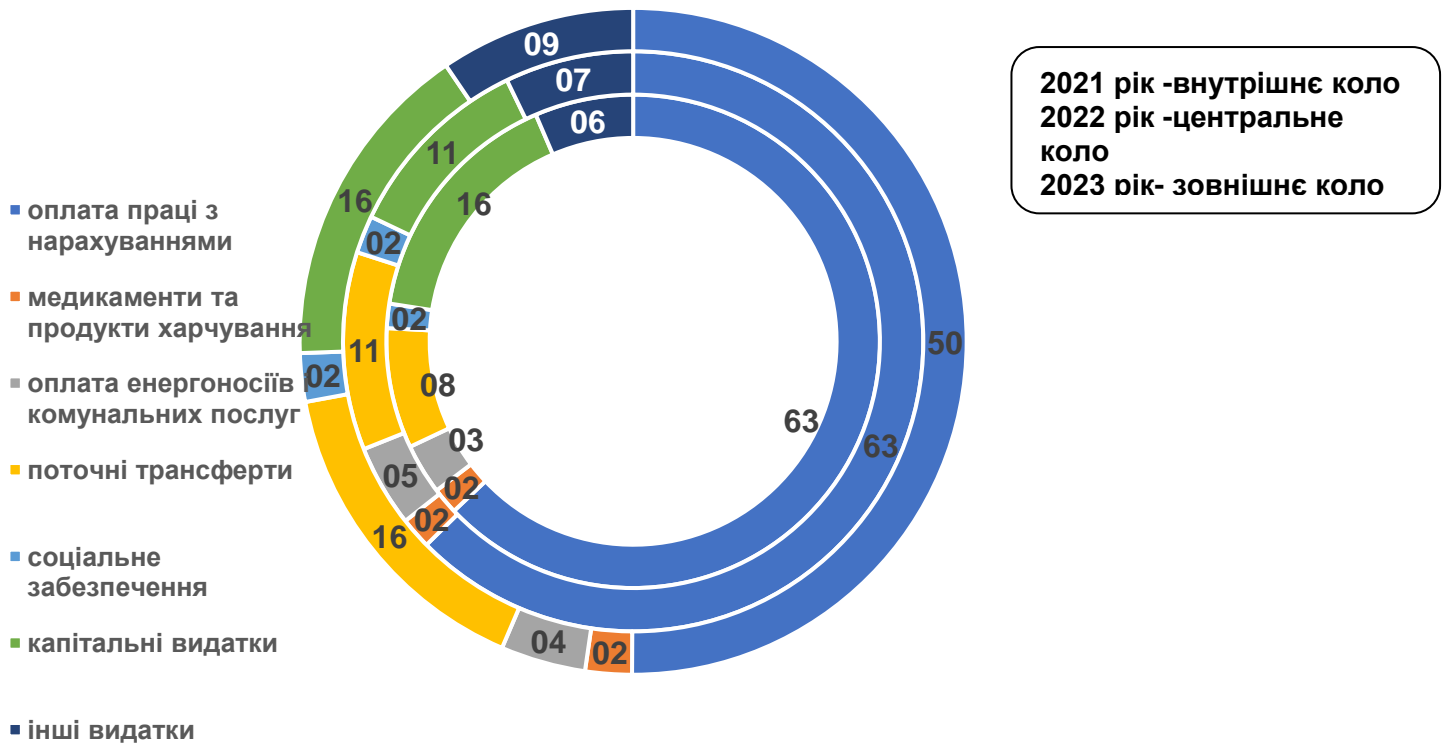

Рис 94. Питома вага видатків у розрізі економічної класифікації у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів області у 2021-2023 роках.

Спостерігається поступове зростання поточних трансфертів установам, організаціям та органам управління інших рівнів, а також збільшується питома вага видатків на медикаменти та продукти харчування, переважно за рахунок збільшення обсягу витрат на харчування. Детальніша інформація щодо видатків місцевих бюджетів області у розрізі економічної класифікації наведена у таблиці нижче.

Таблиця 43. Видатки місцевих бюджетів області у розрізі економічної класифікації

Назва коду економічної класифікації видатків	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	млн грн	питома вага (%)	млн грн	питома вага (%)	млн грн	питома вага (%)
Оплата праці з нарахуваннями	9 088,2	62,9	9 424,0	62,6	9 602,3	50,1
Медикаменти та продукти харчування	251,0	1,7	264,0	1,8	433,0	2,3
Оплата енергоносіїв і комунальних послуг	477,0	3,3	687,3	4,6	790,6	4,1
Поточні трансферти	1 138,7	7,9	1 660,2	11,0	3 003,4	15,7
Соціальне забезпечення	230,3	1,6	315,0	2,1	451,0	2,4
Капітальні видатки	2 324,5	16,1	1 621,2	10,8	3 084,0	16,1
Інші видатки	931,9	6,5	1 077,9	7,2	1 819,9	9,5
Разом	14 441,6	100,0	15 049,6	100,0	19 184,2	100,0

Джерело: дані ОВА

З 2022 року через запровадження воєнного стану в країні видатки з місцевих бюджетів проводилися в особливому режимі, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9

червня 2021 року № 590 (зі змінами) «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану», тому видатки спеціального фонду скоротилися на 29,0% порівняно з попереднім роком, зокрема капітальні видатки зменшилися на 30,3 %.

Таблиця 44. **Капітальні видатки місцевих бюджетів та їх питома вага у видатках зведеного бюджету області (загальний та спеціальний фонди) за 2021-2023 роки**

Найменування показника	2021 р.	Зростання (зменшення) порівняно з попереднім роком (%)		2022 р.	Зростання (зменшення) порівняно з попереднім роком (%)	
		2021 р.	2023 р.		2023 р.	Зростання (зменшення) порівняно з попереднім роком (%)
Видатки всього (загальний та спеціальний фонди)	14 441,6	11,4	15 049,6	4,2	19 184,2	27,5
Капітальні видатки	2 324,5	8,3	1 621,4	-30,3	3 084,0	у 1,9 р. б.
Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків (%)	16,1	-0,5	10,8	-5,3	16,1	5,3

Джерело: дані ОВА

У 2023 році в порівнянні з попередніми звітними періодами відслідковується зростання видатків бюджету розвитку місцевих бюджетів та їх питома вага у загальній сумі видатків зведеного бюджету області. Основною причиною зростання обсягів касових видатків з бюджету розвитку є реалізація на території області проектів спрямованих на будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт будівель (приміщень) для забезпечення тимчасового проживання ВПО, освітніх і медичних закладів, та посилення національної безпеки і оборони.

Рис 95. **Касові видатки**

Найменування	2021	2022	2023
Касові видатки з бюджету розвитку, млн. грн.	1 657,2	1 409,9	2 588,0
Питома вага видатків з бюджету розвитку в загальній сумі видатків зведеного бюджету області, %	11,5	9,4	13,5

Джерело: дані ОВА

ВИСНОВКИ до розділу

1. Процес децентралізації вплинув на структуру місцевих бюджетів області. До складу зведеного бюджету області на початок 2020 року входило 330 місцевих бюджетів, у тому числі: 1 обласний, 4 міських (міст обласного значення), 13 районних, 3 бюджети міст районного значення, 19 селищних і 283 сільських та 7 бюджетів об'єднаних територіальних громад (Вільховецької, Полянської, Баранинської сільських і Тячівської,

Іршавської, Мукачівської та Перечинської міських).

Після проведеної у 2020 році адміністративно-територіальної реформи, починаючи з 2021 року зведений бюджет Закарпатської області включає показники 71 бюджету, у тому числі: 1 обласний, 6 районних, 64 бюджети територіальних громад (35 сільських, 18 селищних і 11 міських).

2. Впродовж 2021-2023 років надходження податків, збірв та інших доходів до місцевих бюджетів зростали до попереднього року: у 2022 р. – на 35,8 відсотка, у 2023 р. – на 19,5 відсотка. Обсяг податків, зборів та інших доходів на 1 особу населення протягом 2021-2023 років зростав: відхилення 2022 року до 2021 року + 2081, відхилення 2023 року до 2021 року + 1523.
3. Найвагомішими платежами місцевих бюджетів області є податок та збір на доходи фізичних осіб, єдиний податок, податок на нерухоме майно та акцизний податок. У 2022 році відмічається значне зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб (на 62,8 відсотка) до попереднього року. Такий ріст зумовлений збільшенням фонду оплати праці військовослужбовців у зв'язку з веденням бойових дій на території країни, а також перереєстрацією на територію області суб'єктів господарювання, релокованих з інших областей.
4. Загалом впродовж 2021-2023 років спостерігається позитивна динаміка видатків місцевих бюджетів в основному за рахунок видатків загального фонду, частка яких у загальному обсязі впродовж зазначеного періоду була 80,5% у 2021 році, 86,7 % у 2022 та 80,4% у 2023 році . Питома вага видатків зведеного бюджету Закарпатської області на соціально-культурну сферу у 2021-2023 роках становила 70,6 %, у 2021 році, 70,8% у 2022 році та 62,6% у 2023 році.
5. Серед видатків у розрізі основних галузей бюджетної сфери та їх питомої ваги у загальному обсязі видатків загального та спеціального фондів у 2023 році: 49,5% - освіта; інші галузі – 27,3%. Серед інших галузей бюджетної сфери на житлово-комунальне витрачалося 3,7 % у 2021 році, 4,1 % у 2022 та 4,6% загального обсягу видатків у 2023 році. «Економічна діяльність» (враховуючи будівництво, інвестиційні проекти та дорожню інфраструктуру) займала у 2021 році 13% загального обсягу видатків, у 2022 – 6,7% та у 2023 році – 12,3%. Із загального обсягу видатків найбільше коштів спрямовувалося на оплату праці з нарахуваннями – 50,1% - 62,9%.
6. У 2023 році в порівнянні з попередніми звітними періодами відслідковується зростання видатків бюджету розвитку місцевих бюджетів та їх питома вага у загальній сумі видатків зведеного бюджету області. Основною причиною зростання обсягів касових видатків з бюджету розвитку є реалізація на території області проектів спрямованих на будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт будівель (приміщень) для забезпечення тимчасового проживання ВПО, освітніх і медичних закладів, та посилення національної безпеки і оборони.

1.6. Розвиток сільських територій та сільське господарство

У Закарпатській області сільськогосподарське виробництво має свою специфіку і особливості, оскільки регіон є малоземельним. За даними Держгеокадастру, у 2019 році Закарпатська область, порівняно із іншими регіонами України, має найменшу кількість сільськогосподарських угідь – 451 тис га

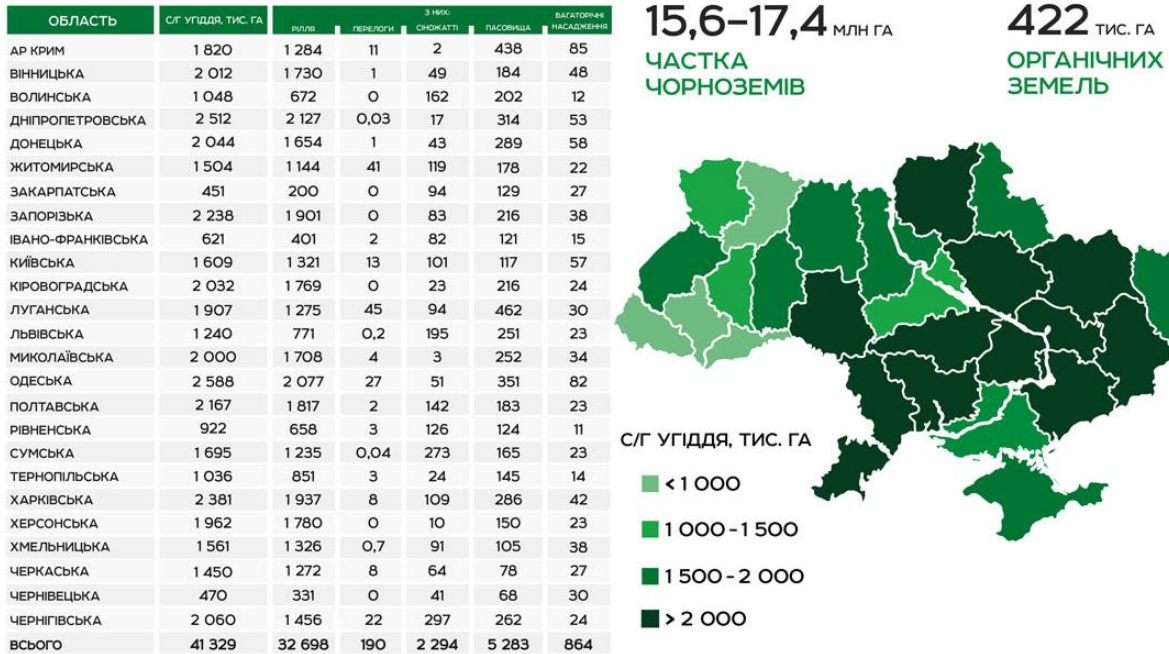

Рис 96. Держгеокадастр, 2019

Крім того, область характеризується вертикальною зональністю: тут наявні низинна, передгірська і гірська підзони, дві третини території – гориста місцевість. Усе це обмежує потенційні можливості нарощування виробництва сільськогосподарської продукції.

Рослинництво. Область є не лише малоземельною, а й характеризується зональністю розміщення земель сільськогосподарського призначення (низинна, гірська та передгірська). Зональність розміщення сільгоспугідь обумовлює значну диференціацію посівних площ у розрізі природно-економічних зон.

У низинній зоні розвивається галузь зерновиробництва, картоплярства, виноградарства, кормовиробництва, молочного скотарства та свинарства. У передгірській та гірській зонах, враховуючи низький природний потенціал вирощування сільськогосподарських культур, культивують картоплярство, садівництво та вівчарство.

Таблиця 45. Виробництво сільськогосподарських культур, тис тонн

	2000	2005	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Культури зернові та зернобобові	166,8	295,8	255,8	332,4	375,9	391,6	327,0	362,8	306,3
Соняшник	1,2	2,4	2,3	4,7	5,4	8,0	6,4	6,8	8,3
Ріпак озимий та кольза (ріпак ярий)	0,7	0,0	0,5	1,2	0,7	0,2	–	0,0	0,0
Соя	0,0	0,0	0,1	13,8	18,8	24,1	49,2	27,0	28,3
Картопля	478,0	543,5	500,8	545,8	529,8	494,7	477,6	482,5	515,2
Культури овочеві	123,3	212,0	237,6	255,4	283,6	271,0	280,9	260,0	271,7
Коренеплоди кормові (включаючи буряк цукровий кормовий)	70,3	137,8	100,0	100,9	–	–	–	–	–

Кукурудза кормова	40,1	18,1	7,5	2,6	0,2	0,0	0,2	0,2	-
Трави однорічні на сіно	11,2	15,8	6,9	0,3	0,1	0,1	0,0	-	-
Трави багаторічні на сіно	95,6	145,4	152,6	148,1	71,5	54,9	51,2	47,1	50,0
Культури плодів та ягідні	103,6	66,4	97,2	138,0	179,3	133,0	100,7	109,1	106,1
Виноград	41,9	27,2	20,3	27,2	26,6	26,7	26,8	29,9	30,8

Джерело: дані Держстату

Таблиця 46. Кількість сільськогосподарських тварин у підприємствах на 1 січня 2023 року

	Велика рогата худоба				Свині		Птиця свійська	
	Усього		у тому числі корови		тис. голів	2023 відсотків до 2022	тис. голів	2023 відсотків до 2022
	тис. голів	2023 відсотків до 2022	тис. голів	2023 відсотків до 2022				
Закарпатська область	2,2	122,0	1,1	110,0	25,7	99,6	263,9	136,1

Джерело: дані Держстату

Кількість зареєстрованих юридичних осіб у сільському, лісовому та рибному господарстві станом на 2022 рік у області складає 1707 із 25016 осіб, що більше ніж у 2021 та 2020 роках. Виробництво продукції сільського господарства збільшується у 2022 році у порівнянні із 2021 роком.

Таблиця 47. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за видами економічної діяльності

(на 1 січня)

	2020	2021	2022
Усього юридичних осіб	23251	24137	25016
Сільське, лісове та рибне господарство	1631	1669	1707
Продукція сільського господарства, млн грн	855,2,3	7856,5	7898,3

Джерело: дані Держстату

Таблиця 48. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання

	2011	2016	2017	2020	2021	2022
Усього юридичних осіб	18358	19987	20976	23251	24137	25016
у тому числі фермерське господарство	1518	1353	1351	1347	1355	1381
Кооперативи, з них	189	183	182	207	215	228

сільськогосподарський виробничий	9	9	10	10	10	11
сільськогосподарський обслуговуючий	14	15	11	12	12	12

Джерело: дані держстату

У сфері сільського господарства області у 2022 році працювало 1381 фермерських господарств, 11 сільськогосподарських виробничих кооперативів, 12 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Узагальнюючим показником, що характеризує стан розвитку галузі є темп зростання (зменшення) валової продукції сільського господарства. Висока інтенсивність використання земель дає можливість виробляти щороку у межах 2 % валової продукції сільського господарства України.

За 2023 рік індекс обсягу виробництва валової продукції сільського господарства всіма категоріями господарств у регіоні становив 103,2 % до рівня попереднього року.

Розвиток сільських територій

Сільські території Закарпатської області володіють значним природним, демографічним, економічним та історико-культурним потенціалом в разі його раціонального використання здатні внести вагомий вклад у вирішення ключових проблем соціально-економічного розвитку регіону.

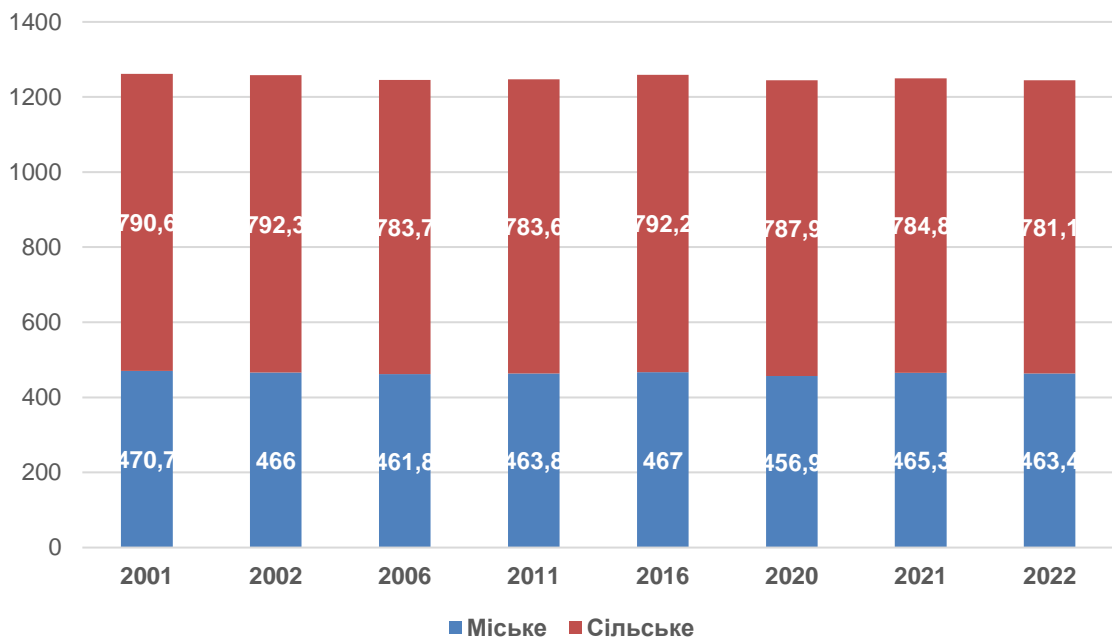

Рис 97. Співвідношення сільського та міського населення Закарпатської області, тис осіб

У структурі населення Закарпатської області переважає сільське населення. Ця тенденція зберігається з 2001 року, в 2022 році сільське населення склало 62,8% проти 62,9% у 2018 році. Однак значна частина сільських поселень сьогодні перебуває в економічно нестабільному стані, наслідком чого стало посилення процесів депопуляції населення, трудова міграція, згорання діяльності об'єктів соціальної сфери, високим залишається рівень бідності сільського населення. Значною проблемою для сільських територій є сировинна зорієнтованість економіки, внаслідок чого абсолютна значна частина сільського населення не бере участі в розподілі доходів від їх використання.

Область потребує розробки концепції стійкого розвитку сільських територій, завдання якої передбачається у з'ясуванні та аналізі ключових проблем їх розвитку, задіяння важелів

соціально-економічного та управлінського характеру, спрямованих на досягнення якісно нового рівня розвитку села, здатний забезпечити комплексне вирішення економічних, соціальних та екологічних завдань, ефективну реалізацію соціального, природно-ресурсного та транскордонного потенціалу сільських територіальних громад з метою підвищення стандартів якості життя сільського населення. Передбачається, що дана Концепція сприятиме досягненню поставленої мети через відхід від галузевого (секторального) підходу, який культивується сьогодні, до територіального управління розвитком сільських поселень. Це означає, що розвиток лісового та сільського господарства як структуроутворюючих сфер господарювання повинен стимулюватися з іншими елементами сільського укладу життя – виробничою та соціальною інфраструктурою, медициною, освітою, побутовим обслуговуванням населення, системою комунікації, розвитком несільськогосподарських видів діяльності.

Зміщення вектору від секторального до просторового розвитку – це магістральний шлях переходу від моногалузевої структури сільської економіки до багатофункціонального розвитку сільських територій, забезпечення продуктивної зайнятості та розширення джерел доходів сільського населення в умовах ринкової трансформації.

Інструментами багатофункціонального розвитку є диверсифікація і модернізація сільської економіки, які пришвидшать структурні зміни у сільському середовищі і відкриють простір для реалізації дедалі більших функцій несільськогосподарського призначення, розширять сферу використання інтелектуальної висококваліфікованої праці як головної умови закріплення молоді на селі.

ВИСНОВКИ до розділу

1. Закарпатська область є малоземельною, за даними Держгеокадастру у 2019 році Закарпатська область у порівнянні із іншими регіонами України має найменшу кількість сільськогосподарських угідь – 451 тис га.
2. Крім того, область характеризується вертикальною зональністю: тут наявні низинна, передгірська і гірська підзони, дві третини території – гориста місцевість. Усе це обмежує потенційні можливості нарощування для виробництва сільськогосподарської продукції.
3. Закарпатська область спеціалізується на сільському господарстві, яке розвивається і нарощує темпи виробництва у повоєнний період. Збільшується кількість сільськогосподарських підприємств, у тому числі фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів. Кількість зареєстрованих юридичних осіб у сільському, лісовому та рибному господарстві станом на 2022 рік у області складає 1707 із 25016 осіб, що більше ніж у 2021 та 2020 роках. Виробництво продукції сільського господарства збільшується у 2022 році у порівнянні із 2021 роком. У сфері сільського господарства області у 2022 році працювало 1381 фермерських господарств, 11 сільськогосподарських виробничих кооперативів, 12 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.
4. Закарпатська область спеціалізується у розвитку крафтового виробництва у сфері переробки сільськогосподарської продукції, а саме: виробництво сирів, м'ясна продукція, винна індустрія тощо.
5. Закарпатська область унікальна з погляду того, що в структурі населення Закарпатської області переважає сільське населення. Ця тенденція зберігається з 2001 року, в 2022 році сільське населення склало 62,8% проти 62,9% у 2018 році. Однак значна частина сільських поселень перебуває в економічно нестабільному стані, посилення процесів депопуляції населення, трудова міграція, згортання діяльності об'єктів соціальної сфери, високим залишається рівень бідності сільського населення.
6. Значною проблемою для сільських територій є сировинна зорієнтованість економіки, внаслідок чого абсолютна значна частина сільського населення не бере участі в розподілі доходів від їх використання.
7. Сільські території Закарпатської області володіють значним природним, демографічним, економічним та історико-культурним потенціалом в разі його раціонального використання здатні внести вагомий вклад у вирішення ключових проблем соціально-економічного розвитку регіону.

1.7. Розвиток гірських територій

Карпатський регіон України займає територію площею 56,6 тис м кв і окреслюється межами чотирьох адміністративних областей – Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької.

На території Карпатського регіону статус гірських мають 714 населених пунктів:

Закарпатська область – 214;

Івано-Франківська область – 240;

Львівська область – 196 населених пунктів, що складає 17 % площі області, на якій проживає 158,6 тис осіб або 6 % населення регіону;

Чернівецька область – 64 населених пункти, що становить 16,1 % території області, на якій проживає 44,5 тис. осіб, що становить 5 % населення області. Загальна площа населених пунктів, що мають статус гірських складає 1304,8 км².

Села становлять абсолютну більшість – 94,37 % у загальній кількості гірських населених пунктів, селища міського типу – 3,09 %, селища і міста – по 1,27 %.

Загалом гірські території охоплюють 45 % площі регіону, на них розташовані 214 населених пунктів (близько 35 % від загальної їх кількості по області), у тому числі 49 високогірні (знаходяться на висоті 600 метрів і вище над рівнем моря), та на яких проживає 24 % населення регіону.

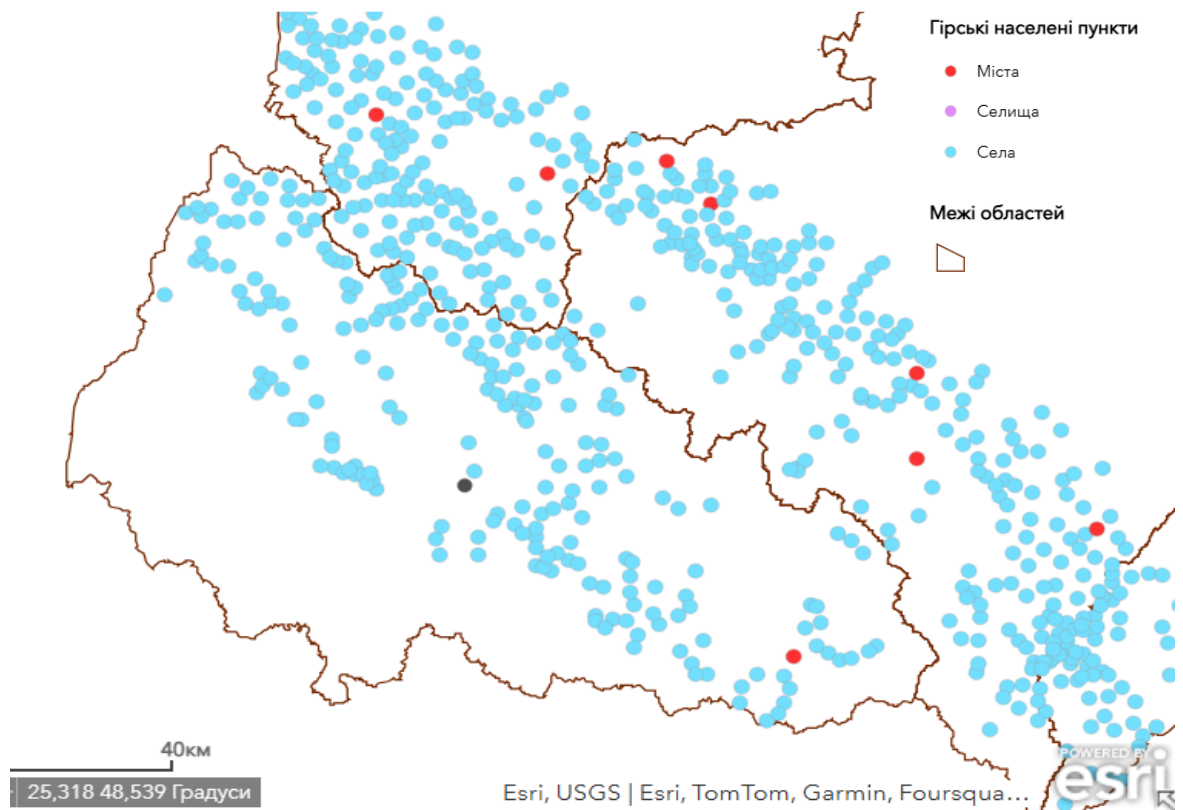

Рис 98. **Мапа гірських населених пунктів Закарпатської області за даними <https://region.development.tdukr.com/>**

Проблематикою Закарпатської області є суттєва диспропорція у соціально-економічному розвитку низинних та гірських територій краю. Більшу частину території займають гори, а третина населених пунктів отримали статус гірських. Значна диференціація показників у районах Закарпаття спричинена неоднорідністю енергетичного, трудового, інфраструктурного потенціалу тощо, а основна концентрація ресурсів області зосереджена

якраз у низинних районах.

У гірських селах зосереджені основні рекреаційні ресурси, більшість з яких – це сільські садиби зеленого туризму. Без економічно розвинутого села, його виробничої та соціальної інфраструктури їх функціонування набуває спотвореної форми. Звідси – необхідність конкретно поєднання економічних і екологічних інтересів територіальної громади, бізнесу і держави в розвитку гірських сіл, з пріоритетністю екологізації господарського життя.

Для комплексного розв'язання першочергових наявних проблем в економічній сфері та зростання якості життя населення гірських територій Урядом затверджено Державну програму розвитку регіону українських Карпат на 2020 – 2022 роки. Програма визначає основні напрями стимулювання економічної активності, зокрема шляхом розвитку інфраструктури та наближення рівня надання публічних послуг до європейських стандартів, підвищення рівня безпеки та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

ВИСНОВКИ до розділу

1. Сільські населені пункти становлять абсолютну більшість – 94,37 % у загальній кількості гірських населених пунктів, селища міського типу – 3,09 %, селища і міста – по 1,27 %.
2. Проблематикою Закарпатської області є суттєва диспропорція у соціально-економічному розвитку низинних та гірських територій краю. Значна диференціація показників у районах Закарпаття спричинена неоднорідністю енергетичного, трудового, інфраструктурного потенціалу тощо, а основна концентрація ресурсів області зосереджена якраз у низинних районах.
3. У гірських селах зосереджені основні рекреаційні ресурси, більшість із яких – це сільські садиби зеленого туризму. Виникає необхідність розвитку інфраструктури та наближення рівня надання публічних послуг до європейських стандартів, підвищення рівня безпеки та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

1.8. Екологічна ситуація в Закарпатській області

Атмосферне повітря

Головним забруднювачем атмосферного повітря Закарпатської області продовжує і надалі залишатися автотранспорт.

Протягом 2021 року відбулося незначне зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення. Обсяги забруднюючих речовин, які надійшли у повітряний басейн у 2021 році від стаціонарних джерел забруднення, за даними Головного управління статистики, зменшились на 15 % і складають 2,8 тис тонн проти 3,3 тис тонн у 2020 році. Крім того, 0,2 млн т становлять обсяги викидів діоксиду вуглецю.

У середньому по області одним підприємством у 2021 році було викинуто в атмосферу 16,8 т забруднюючих речовин.

Таблиця 49. Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2022 рік та два попередніх

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:			
другої групи	104	78	117
третьої групи	13	12	4
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	91	66	113
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних	203,3	239,8	-
	0,3	0,2	-

джерел у розрахунку на км ² , т			
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	2,6	2,3	-

Джерело: дані Держстату

Таблиця 50. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

№ п/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		тис тонн	відсотків до загального підсумку
Усього		2,8	100,0
1	За видами економічної діяльності, у тому числі:		
1.1.	добувна промисловість	0,1	3,3
1.2.	переробна промисловість	0,5	19,9
1.3.	діяльність транспорту та зв'язку	1,8	64,2
1.4.	охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,1	2,8
1.5.	освіта	0,1	2,5
1.6.	виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	0,0	0,6
1.7.	інші види діяльності	0,2	6,7

Джерело: дані Держстат

Збереження водних ресурсів Закарпатської області

Водні ресурси області формуються за рахунок поверхневого стоку річок басейну ріки Тиса, місцевого річкового стоку, що утворюється в межах області, транзитного річкового стоку, що утворюється на території Румунії, Угорщини та Словаччини, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Річки Закарпатської області в географічному плані розміщені і належать до басейну одного із найбільших притоки ріки Дунай – річки Тиса, яка є основною водною артерією області. Загальна протяжність річки Тиса — 967 км, з них в межах України – 262 км. Усі річки беруть свій початок у високогірній частині Карпат.

Територія області перерізна густою річковою мережею, і її середня густина складає 1,7 км/кв км. Усього в області протікає 9426 рік, сумарною довжиною 19723 км. Загальна довжина 155 річок, кожна з яких довша 10 км, становить 3,43 тис. км. З них ріки Тиса, Боржава, Латориця та Уж мають довжину більш як 100 км кожна. Загальна протяжність річки Тиса — 967 км, з них в межах України – 262 км.

Поверхневий стік на території області формують правобережні притоки р. Тиса – ріки Тересва, Теремля, Ріка, Боржава, що впадають в р. Тиса, та ріки Уж і Латориця, які впадають у ріки Лаборець і Бодрог на території Словаччини. Озера в басейні Тиси, як правило, льодяникового походження. Деякі з них утворились в результаті гірських обвалів або мають вулканічне походження. Найбільшим озеро є Синевир, розміщене у верхів'ях ріки Теремля на висоті 989 м над рівнем моря. Площа його водного дзеркала біля 7 га, середня глибина 16-17 м.

Закарпаття – найбільш зволожена область України. Всі розвідані або діючі водозабори підземних вод в області є інфільтраційними, тому якість добутої в них підземної води повністю залежить від характеристик поверхневого стоку і потребує особливого захисту.

Загалом питних підземних вод достатньо для задоволення потреб населення в питній воді, але вони розповсюджені дуже нерівномірно.

Загальна сума розрахованих експлуатаційних запасів і прогнозних ресурсів підземних вод у Закарпатській області складає 1125,11 тис м³/добу.

Розвідані експлуатаційні запаси питних підземних вод становлять:

- для м. Ужгород — 65,0 тис м³/добу;
- для м. Берегово — 40,0 тис м³/добу;
- для м. Мукачево — 50,0 тис м³/добу;
- для м. Хуст — 27,36 тис м³/добу;
- для м. Чоп — 6,48 тис м³/добу.

У рівнинній частині області ресурси підземних вод значно перевищують обсяги їх можливого використання. У гірській частині Закарпаття, особливо на територіях з водонепроникними флішовими породами, ресурси питних підземних вод незначні. У зв'язку з цим перспективним для централізованого забезпечення населення якісною водою є гірські потічки на залісених ділянках за межами населених пунктів.

У 2021 році основними водокористувачами області забрано із природних водних об'єктів 39,027 млн м³ води (на 16 % менше, ніж за попередній рік) та скинуто всього 39,521 млн м³ зворотних вод (на 3,6 % більше, ніж у 2020 р.) у поверхневі водні об'єкти. У 2021 році показник використання свіжої води у всіх галузях становив 22,236 млн м³. Споживання свіжої води у 2021 році порівняно з 2020 роком зменшилось на 19,6 відсотка. Найбільше використано води на питні і санітарно-гігієнічні потреби – 11,892 млн м³. На зрошення використано 0,851 млн м³, на виробничі потреби – 3,711 млн м³.

Таблиця 51. Динаміка водокористування за 2021 рік та два попередні

Показники	Одиниця виміру	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022
Забрано води з природних джерел, усього	млн м³	39,74	46,632	39,027	41,942
у тому числі:					
поверхневої	млн м ³	17,92	27,217	21,119	21,437
Підземної	млн м ³	21,82	19,415	17,908	20,505
Морської	млн м ³	-	-	-	-
Використано свіжої води, усього	млн м³	29,457	27,648	22,236	24,312
у тому числі на потреби:					
питні і санітарно-гігієнічні	млн м ³	13,49	11,838	11,892	13,602
виробничі	млн м ³	14,68	3,660	3,711	4,144
Зрошення	млн м ³	0,683	0,738	0,851	0,868
Втрачено води при транспортуванні	млн м³	10,28	9,816	9,589	7,273
	% до забраної води	25,87	21,0	24,6	17,3
Скинуто зворотних вод, усього	млн м ³	39,978	38,42	39,719	42,592
Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти,					
Усього	млн м ³	39,112	38,134	39,521	42,380
з них:					
нормативно очищених, усього	млн м ³	28,498	27,529	26,071	27,072
у тому числі:					
на спорудах біологічного очищення	млн м ³	25,90	25,421	23,979	24,970
на спорудах фізико-хімічного	млн м ³	-	-	0,031	-

очищення					
на спорудах механічного очищення	млн м ³	2,598	2,108	2,061	2,102
нормативно чистих без очистки забруднених, усього	млн м ³	7,984	7,073	9,557	11,576
у тому числі: недостатньо очищених без очищення	млн м ³	2,269	3,259	3,772	3,565
	млн м ³	0,361	0,273	0,121	0,168

Джерело: Екологічний паспорт Закарпатської області за 2021 рік

Таблиця 52. Використання води за видами економічної діяльності у 2021 році та двох попередніх

Види економічної діяльності	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної
Усього за регіоном	29,46	40,93	27,648	19,742	22,236	29,727	24,312	20,626
За видами економічної діяльності у тому числі:								
Промисловість	1,502	90,7	1,350	78,79	1,594	83,5	1,457	70,8
сільське господарство	11,62	0,039	11,144	0,008	4,966	0,000	4,966	0,000
житлово-комунальне господарство	15,56	0,7	11,449	0,000	11,874	0,000	13,885	0,000

Джерело: Екологічний паспорт Закарпатської області за 2021 рік

У 2021 році зменшилось використання свіжої води – усього 22,236 млн м³, що на 19,6 відсотка менше, ніж у 2020 році. Основну частку використання води займають об'єкти житлово-комунального господарства – 11,874 млн м³, що становить 53,4 відсотка від загального об'єму. У сільському господарстві використалось у 2021 році 4,966 млн м³ води, що становить 22,3 відсотка від загального об'єму. На промисловість використано 1,594 млн м³ води, що становить 7,2 відсотка від загального об'єму.

Найбільшими забруднювачами поверхневих водоем і надалі залишаються об'єкти житлово-комунальних підприємств області.

Із існуючих каналізаційних очисних споруд комунальних підприємств майже всі потребують реконструкції, збільшення пропускної спроможності та впровадження нових технологій очищення стічних вод.

Природно-заповідний фонд Закарпатської області

В області проводяться заходи щодо створення нових та розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду, на території яких підлягають охороні, збереженню і відновленню природні комплекси та об'єкти, що мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну та рекреаційну цінність.

Таблиця 53. Динаміка структури природно-заповідного фонду Закарпатської області

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2022 (попередній рік)		На 01.01.2023 (поточний рік)	
	к-ть, од	площа га	к-ть, од	площа га
Природні заповідники	–	–	–	–
Біосферні заповідники	1	58035,8	1	66417,4
Національні природні парки	3	99680,5	3	99680,5
Регіональні ландшафтні парки	2	14961,9558	2	14961,9558
Заказники загальнодержавного значення	19	9218,0	19	9218,0
Заказники місцевого значення	56	7098,9159	57	7196,4821
Пам'ятки природи загальнодержавного знач.	9	192,0*	9	192,0*
Пам'ятки природи місцевого значення	363	5847,8521*	363	5847,8521*
Заповідні урочища	12	2546,1*	12	2546,1*
Ботанічні сади загальнодержавного значення	1	86,414	1	86,414
Дендрологічні парки місцевого значення	2	34,9	2	34,9
Парки- пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	1	38,0	1	38,0
Парки- пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	34	162,0389	34	162,0389
РАЗОМ	503	197902,4767*	504	206381,64
Фактична площа ПЗФ *				
% фактичної площі ПЗФ від площі АТО	-	15,52	-	16,18

сумарна площа територій та об'єктів ПЗФ без урахування площі тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу територій інших об'єктів ПЗФ

* Джерело: Екологічний паспорт Закарпатської області за 2021 рік

У частині розвитку природно-заповідної справи в Україні Закарпатська область посідає одне з провідних місць. Упродовж 2022 року вжито ряд заходів для збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу. Проведено заходи щодо розширення існуючих та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, на території яких підлягають охороні, збереженню і відновленню природні комплекси та об'єкти, що мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну та рекреаційну цінність. Упродовж 2022 року площа природно-заповідного фонду області збільшилася за рахунок розширення території Карпатського біосферного заповідника та створення об'єкту природно-заповідного фонду місцевого значення. Указом Президента України від 02.01.2022 №5 «Про зміну меж території Карпатського біосферного заповідника» розширено територію Карпатського біосферного заповідника на 8381,6 га. Рішенням восьмої сесії VIII скликання Закарпатської обласної ради від 15.12.2022 №725 «Про оголошення об'єкта природно-заповідного фонду місцевого значення» оголошено ландшафтний заказник

місцевого значення «Берег Закарпатського моря» на площі 90,6662 га, без вилучення площі від землекористувача – державного підприємства «Хустське лісове дослідне господарство». Унаслідок вжитих заходів із заповідання цінних територій питома вага природно-заповідного фонду області зросла на 0,66 відсотка.

Станом на 01.01.2023 року в області взято на облік 504 об'єкти природно-заповідного фонду, загальною площею понад 206 тис. га, з них загальнодержавного значення – 34 об'єкти, загальною площею 176 тис. га, місцевого значення – 470 об'єктів, загальною площею 30 тис. га.

Відсоток площі природно-заповідного фонду Закарпатської області станом на 01.01.2023 року становить 16,18 відсотка.

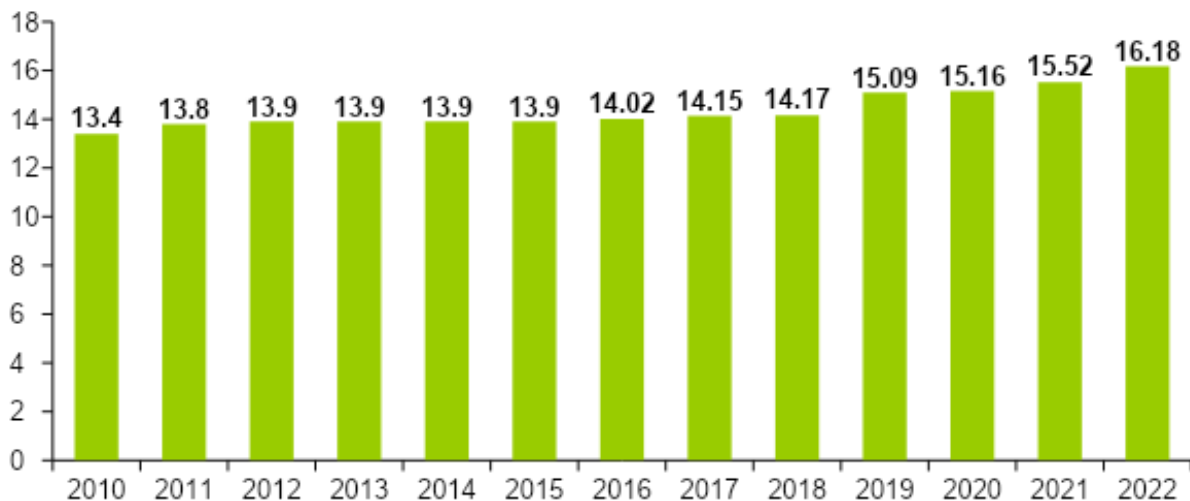

Рис 99. Динаміка розвитку об'єктів природно-заповідного фонду, %

Упродовж 2022 року оформлено 68 охоронних зобов'язань на об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення для дотримання встановленого режиму охорони та збереження цінних природних комплексів.

Підготовлено 12 розпоряджень голови обласної державної адміністрації - начальника військової адміністрації, якими затверджено 68 положень про об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення.

На виконання вимог статті 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» видано 16 дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

У частині охорони та раціонального використання рослинного та тваринного світу з метою раціонального використання та відтворення рослинного світу з можливістю наповнення місцевих бюджетів на підставі Порядку встановлення лімітів спеціального використання природних рослинних ресурсів місцевого значення у Закарпатській області, затвердженого рішенням Закарпатської обласної ради від 28 травня 2015 року № 1262 (зі змінами), підготовлено проект розпорядження голови Закарпатської обласної державної адміністрації для встановлення ліміту спеціального використання природних рослинних ресурсів місцевого значення у 2022 році. Ліміти встановлені розпорядженням обласної військової адміністрації від 17.06.2022 №272 «Про внесення змін до розпорядження голови облдержадміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 08.04.2022 №108 «Про ліміти спеціального використання рослинних ресурсів місцевого значення у 2022 році».

Зазначене розпорядження забезпечить раціональне науково обґрунтоване використання природних ресурсів місцевого значення, що надасть можливість органам місцевого самоврядування як власникам цього ресурсу здійснювати спеціальне використання природних рослинних ресурсів на їх власній території, що є економічною основою їх діяльності.

ДП «Солотвинський солерудник»

Видобуток кам'яної солі у смт Солотвино проводився з 1975 р. до 17.02.2007 р. підземним методом на шахтах № 8 і № 9. У гірничих виробках шахти № 9 крім того, розміщено алергологічну лікарню Міністерства охорони здоров'я України, у шахті № 8 – обласну

алергологічну лікарню.

Поклади кам'яної солі утворюють купол, витягнутий в меридіальному напрямку. Потужність солей, які розкриті свердловинами, досягає 1200 м.

Видобування солі підприємством ДП «Солотвинський солерудник» було припинено з початку 2007 року.

У 2009 році підприємство призупинило відкачування шахтних вод у поверхневій водоймі. Відбулось затоплення робочих горизонтів солерудника та підземних відділень обласної та Української алергологічних лікарень.

Експертним висновком Державної Служби України з надзвичайних ситуацій №3-2013 підтверджено рішення Закарпатської обласної комісії з ТЕБ та НС від 29.04.2013 р. щодо класифікації надзвичайної ситуації, що склалася на території смт. Солотвино Тячівського району Закарпатської області, як надзвичайної державного рівня.

На урядовому рівні прийнято рішення щодо ліквідації ДП «Солотвинський солерудник» (розпорядження КМУ від 04.03.2013 року № 107-р, наказ Мінагрополітики України від 04.07.2013 року № 412).

Солотвинське родовище солі розділено (умовно) на три ділянки:

- ділянка Центральна – із запасами по категоріях у (тис. тон); рудник № 8 А+В+С1-7911,65 С2-2473,0 , рудник № 9 А+В+С1-189587,75 С2-56890.
- ділянка Північна - із запасами по категоріях у (тис. тон) С1-149184,0 С2-49200,0 (в охоронних ціликах С1-1588,0 С2-669,0);
- ділянка Північно-Західна - із запасами по категоріях у (тис. тон); С1-24589,0 (в охоронних ціликах С1-19786,0).

У північній частині родовища пропонувалось видобування безшахтним способом – вилуженням солі через свердловини з глибин 900-1200 м. Методом вакуум-випарки можливо одержувати сіль сорту «ЕКСТРА» з річним видобутком біля 300 тис тонн.

Видобування кухонної солі на ділянках Центральна, Північна та Північно- Західна Солотвинського родовища вимагає необхідність здійснювати оцінку впливу на довкілля на пізній стадії проектування.

За інформацією ГЕОІНФОРМ України, на даний час спеціальні дозволи на розробку Солотвинського родовища солі відсутні.

ВИСНОВКИ до розділу

1. Головним забруднювачем атмосферного повітря Закарпатської області продовжує і надалі залишатися автотранспорт. Обсяги забруднюючих речовин, які надійшли у повітряний басейн у 2021 році від стаціонарних джерел забруднення, за даними Головного управління статистики, зменшились на 15 % і складають 2,8, тис тонн проти 3,3 тис тонн у 2020 році. Крім того, 0,2 млн тонн становлять обсяги викидів діоксиду вуглецю.

2. Річки Закарпатської області в географічному плані розміщені і належать до басейну одного із найбільших притоки ріки Дунай – річки Тиса, яка є основною водною артерією області. Всі розвідані або діючі водозабори підземних вод в області є інфільтраційними, тому якість добутої в них підземної води повністю залежить від характеристик поверхневого стоку і потребує особливого захисту. Загалом питних підземних вод достатньо для задоволення потреб населення в питній воді, але вони розповсюджені дуже нерівномірно. В рівнинній частині області ресурси підземних вод значно перевищують обсяги їх можливого використання. У гірській частині Закарпаття, особливо на територіях з водонепроникними флішовими породами, ресурси питних підземних вод незначні.

3. У частині розвитку природно-заповідної справи в Україні Закарпатська область посідає одне з провідних місць. Упродовж 2022 року проведено заходи щодо розширення існуючих та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, на території яких підлягають охороні, збереженню і відновленню природні комплекси та об'єкти, що мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну та рекреаційну цінність. Упродовж 2022 року площа природно-заповідного фонду області збільшилася за рахунок розширення території Карпатського біосферного заповідника та створення об'єкту природно-заповідного фонду місцевого значення.

1.9. Цивільний захист населення

Загрози воєнного характеру

Уранці 24 лютого 2022 року росія завдала ракетних ударів по території України і розпочала пряме повномасштабне вторгнення.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами) на території всієї країни введено воєнний стан.

З метою належної організації заходів і завдання щодо захисту населення, територій, навколишнього середовища та майна від надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану вжито необхідних організаційних та практичних заходів щодо переведення територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Закарпатської області у ступінь готовності «ПОВНА ГОТОВНІСТЬ».

Відповідні завдання і заходи визначено розпорядженням Закарпатської обласної державної адміністрації від 24 лютого 2022 року № 80 «Про організацію функціонування територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Закарпатської області в умовах воєнного стану» та розпорядженням Закарпатської обласної військової адміністрації від 19 березня 2022 року № 57 «Про продовження функціонування територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Закарпатської області в умовах воєнного стану».

На сьогодні в області продовжується виконання вищенаведених заходів у відповідності до вимог чинного законодавства.

Система оповіщення

У зв'язку із військовою агресією російської федерації проти України з 24 лютого 2022 року до територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення області було внесено суттєві зміни, закуплено цілий ряд нового обладнання, введено нові системи та засоби оповіщення.

Загалом наявними засобами оповіщення, у тому числі із застосуванням ФМ радіомережі за допомогою впровадженого у попередні періоди обладнання для перехоплення радіоефіру, покрито понад 90 % площі населених пунктів області, що дає можливість оповістити майже все населення області.

Разом з тим на сьогодні в області існує потреба у побудові 70 місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення із організацією автоматизованих робочих місць та встановлення орієнтовно 2000 - 2500 кінцевих пристроїв оповіщення з інтеграцією місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення в єдину цілу автоматизовану систему централізованого оповіщення. Згідно з попередніми орієнтовними розрахунками, з урахуванням вартості обладнання сучасних зразків, загальна вартість відповідних місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення орієнтовно складатиме понад 2,5 млрд. гривень.

Захисні споруди цивільного захисту

З початку ведення воєнного стану в Україні обласною державною адміністрацією – обласною військовою адміністрацією – організовувались заходи щодо приведення захисних споруд цивільного захисту в готовність до використання за призначенням для укриття населення.

За результатами аналізу різних способів покращення стану укриття населення на регіональному рівні (поточні ремонти, улаштування найпростіших укриттів, будівництво нових захисних споруд цивільного захисту тощо), прийнято рішення щодо нарощування фонду захисних споруд цивільного захисту шляхом приведення існуючих приміщень у належний стан, проведення їх капітального та поточного ремонтів, обстеження та взяття на облік. Для реалізації цього завдання в області було видано ряд організаційно-розпорядчих документів, залучено громадські організації та небайдуже населення області, із бюджетів різних рівнів виділено відповідні кошти.

Завдяки вжитим організаційним і практичним заходам із початку введення воєнного стану в області додатково приведено у належний стан, обстежено і взято на облік понад 1622 укриття, що становить понад 50,0 відсотків від загальної кількості населення області.

На приведення у готовність та належний стан укриттів, проведення їх поточних, капітальних ремонтів із початку введення воєнного стану, в області з місцевих бюджетів та інших джерел незаборонених законодавством використано понад 106,0 млн. гривень.

Станом на сьогодні загальна потреба створення додаткового фонду захисних споруд цивільного захисту в області становить 26 249 укриттів загальною місткістю 787 450 осіб,

з урахуванням внутрішньо переміщених осіб орієнтовно **30448** – загальною місткістю 913420 осіб, зокрема:

протирадіаційні укриття та споруди подвійного призначення із захисними властивостями ПРУ – 49 од., загальною місткістю 1 450 осіб;

первинних (мобільних) укриттів та найпростіших укриттів – 26 200 од. загальною місткістю 786 000,00 осіб, з урахуванням внутрішньо переміщених осіб орієнтовно **30399** – загальною місткістю 911970 осіб.

Матеріальний резерв

Накопичення засобів індивідуального захисту, у тому числі для непрацюючого населення включено до номенклатури та обсягів регіонального матеріального резерву Закарпатської області для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків, затверджених розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 29.08.2024 № 830 „Про внесення змін до розпорядження голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 11.03.2022 № 42 „Про регіональний матеріальний резерв” та передбачено заходами Комплексної програми розвитку цивільного захисту на 2020-2024 роки. Накопичення засобів індивідуального захисту також здійснюється місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до номенклатури та обсягів накопичення місцевих резервів та програм спрямованих на їх накопичення.

Відповідно до розпоряджень голови обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації від 08.11.2022 №740 „Про деякі питання регіонального матеріального резерву” та від 12.12.2022 №885 „Про внесення змін до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 16.12.2011 № 812 „Про створення пунктів видачі непрацюючому населенню засобів індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин” в області проведено роботу щодо створення районних, кущових та об’єктових пунктів видачі засобів індивідуального захисту. На сьогодні в області створено 570 пунктів видачі засобів радіаційного і хімічного захисту, у тому числі:

- 4 районних;
- 81 кущових;
- 485 об’єктових.

На **зазначених вище пунктах**, у стані готовності до видачі населенню, зосереджено 682 154 одиниць засобів індивідуального захисту, які виділено із регіонального матеріального резерву.

Здійснено максимальне розосередження вищенаведених засобів з метою якнайшвидшої видачі населенню у разі потреби.

Додатково до вищенаведеного, у регіональному матеріальному резерві зосереджено 15 962 штук засобів індивідуального захисту.

Накопичення регіонального матеріального резерву також здійснюється відповідно до заходів Комплексної програми розвитку цивільного захисту Закарпатської області на 2020–2024 роки. З моменту введення воєнного стану упродовж 2022-2023 років з обласного бюджету було виділено понад 47,2 млн гривень. Станом на сьогодні, за рахунок коштів до регіонального матеріального резерву закладено 223 видів матеріально-технічних цінностей у загальній кількості 393 631 одиниць на загальну суму понад 41,7 млн гривень.

Для подальшого поповнення запасів регіонального резерву із обласного бюджету на 2024 рік виділено кошти у сумі понад 20,0 млн гривень.

Упродовж 2022 – 01.09.2024 року для виконання першочергових заходів із ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а також належного формування на території області підрозділів для виконання завдань правового режиму воєнного стану та виконання заходів первинного реагування на надзвичайні ситуації воєнного характеру, вжиття заходів із захисту об’єктів критичної інфраструктури на території області, забезпечення функціонування особливо важливих об’єктів в умовах «блекаута», із регіонального матеріального резерву (відповідно до розпоряджень голови обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації) 29-ти установам, організаціям, військовим формуванням, підрозділам правоохоронних органів було здійснено видачу матеріальних цінностей у загальній кількості 836 041 одиниць, на суму понад 42,1 млн гривень.

Необхідно визначити реальні механізми наповнення дохідної частини місцевих бюджетів та пріоритетного спрямування фінансування на реалізацію заходів із запобігання та

ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, зокрема для створення місцевих матеріальних резервів на рівні територіальних громад для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Навчання у сфері цивільного захисту

На виконання відповідних розпоряджень обласної військової адміністрації зазначені заходи здійснюються на постійній основі.

Підготовка робітників і службовців, які входять до складу формувань цивільного захисту, проводилась за загальною та спеціальною програмами на підприємствах під керівництвом осіб, які очолюють формування цивільного захисту та фахівців підприємств.

Упродовж 2024 року заплановано проведення 349 спеціальних об'єктових навчань (тренувань) з особами керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту на підприємствах, установах, організаціях. З початку року проведено 155 (за станом на 01.06.2024) спеціальних об'єктових навчань (тренувань).

Відповідно до Плану комплектування навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Закарпатської області з навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів цивільного захисту, на 2024 рік, затвердженого розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації 15.11.2023 № 995 «Про організацію у 2024 році функціонального навчання у навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Закарпатської області», заплановано навчання 1076 осіб (особи керівного складу органів управління цивільного захисту та фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту), із яких з початку року пройшли навчання 1017 осіб.

Підготовка дітей дошкільного віку, учнів, студентів закладів освіти області організовувалась та проводилась у відповідності з наказом Міністерства освіти і науки України від 21.11.2016 р. № 1400 „Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту”.

Навчання студентів закладів вищої освіти до дій у надзвичайних ситуаціях здійснювалась за програмами нормативних навчальних дисциплін „Безпека життєдіяльності” та „Цивільний захист” і спрямовувалась на підготовку їх як майбутніх керівників виробничих колективів та організаторів цивільного захисту, безпеки життєдіяльності людини.

Підготовка учнів закладів загальної середньої освіти до дій у надзвичайних ситуаціях здійснювалась за тематикою цивільного захисту і особистої безпеки програми „Основи здоров'я” та за тематикою розділу „Основи цивільного захисту” предмету „Захист України”.

Підготовка дітей у закладах дошкільної освіти проводилась в дитячих групах за тематикою охорони здоров'я та життя дітей і спрямовувалась на виховання у дітей почуття свідомого та обов'язкового виконання установлених правил і норм поведінки при спілкуванні на вулиці з однолітками та старшими за віком людьми, у місцях переходу вулиці, у місцях купання на відкритих водоймищах, як користуватися вдома газом та електричними приладами, ліфтом, тощо.

ВИСНОВКИ до розділу

1. Основні завдання у сфері цивільного захисту: 1) забезпечення належного функціонування територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Закарпатської області в умовах воєнного стану; 2) створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення; 3) накопичення місцевих та регіонального матеріального резерву в обсягах, необхідних для забезпечення проведення першочергових відновних робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків прогнозованих надзвичайних ситуацій та здійснення заходів в умовах воєнного стану

2. Необхідно збільшення об'єктів фонду захисних споруд (сховищ, протирадіаційних укриттів, споруд подвійного призначення, найпростіших укриттях, первинних (мобільних) укриттів), приведення їх у відповідність до вимог законодавства. Для цього передбачити у бюджетах усіх

рівнів кошти для створення, утримання, облаштування, будівництва, реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту.

3. Необхідно продовжувати проведення навчання керівного складу органів управління ЄДС ЦЗ, підготовці її сил і засобів, а також населення до дій в умовах загрози та виникнення можливих надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, терористичних проявів у мирний час та в особливий період.

1.10. Громадянське суспільство та міжнародна співпраця

На теперішній час в області діє 3501 об'єднань громадян, з них із захисту прав жінок – 31 об'єднання.

З метою здійснення координації заходів, посилення взаємодії з громадськими інституціями для забезпечення реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами при місцевих органах виконавчої влади Закарпатської області створено ряд консультативно-дорадчих та експертних органів, консультаційних груп та незалежних комісій. В області діють рада церков та релігійних організацій, координаційна рада у справах жінок, рада з питань молодіжної політики, рада з питань регіонального розвитку Закарпатської області, гуманітарна рада, рада інвесторів, регіональна рада з питань взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування тощо.

Активно працює Громадська рада при облдержадміністрації. Всі засідання Громадської ради при облдержадміністрації, у тому числі і виїзні, організуються та проводяться у тісній співпраці з органами державної влади. Інформація про діяльність Громадської ради постійно висвітлюється на сайті Закарпатської обласної державної адміністрації в рубриці «Громадянське суспільство і влада» та на сайті Громадської ради при Закарпатській облдержадміністрації.

З метою виконання Закону України «Про волонтерську діяльність» у районах і містах області створені та діють організації волонтерів. Найчисленніший загін волонтерів працює при організаціях Товариства Червоного Хреста України, до складу якого входить понад 2,5 тис. добровільних помічників. У регіоні територіальні центри спільно з Товариством Червоного Хреста України проводять акції щодо надання посильної допомоги малозабезпеченим самотнім громадянам похилого віку.

В області налагоджено тісний зв'язок між органами влади та організаціями громадянського суспільства, що виливається у плідну співпрацю у сфері підтримки та реалізації і громадських ініціатив, спрямованих на національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання дітей і молоді (проекти тематичних вишколів, таборів відпочинку тощо), поширення інформації стосовно інтеграційного курсу України в європейський правовий простір, євроатлантичний безпековий простір, розвиток взаємодії та спілкування дітей та молоді з різних регіонів, проведення ними спільних медійних, культурних, освітніх та інших заходів (відпочинок дітей-переселенців, учасників АТО на території області, екскурсії, зустрічі з однолітками тощо).

Область отримала нові релоковані інституції громадянського суспільства, які розпочали активну діяльність в регіоні в різних сферах діяльності, у тому числі щодо захисту прав та інтересів ВПО, релокованого бізнесу, військовослужбовців тощо.

Міжнародна співпраця та транскордонне співробітництво

Закарпатська область уже сьогодні активно реалізує транскордонне співробітництво. Закарпатська область має можливість брати участь у трьох Програмах транскордонного співробітництва. У період із 2014 до 2020 року було реалізовано низку проєктів:

- у рамках програми ТКС Європейського інструменту сусідства та партнерства «Угорщина – Словаччина-Румунія-Україна 2014 – 2020 роки» здійснювалося впровадження 65 проєктів, з них: 4 великомасштабні інфраструктурні проєкти, 61 звичайних проєктів;
- у рамках програми ТКС Європейського інструменту сусідства та партнерства «Польща – Білорусь - Україна 2014 – 2020 роки» здійснювалося впровадження 16 проєктів, з них: 1 великий інфраструктурний проєкт, 5 звичайних проєктів, 10 мікропроєктів;
- у рамках програми ТКС Європейського інструменту сусідства та партнерства «Румунія – Україна 2014 – 2020» здійснювалося впровадження 15 проєктів, з них: 4 проєкти типу HARD, 11 проєктів типу SOFT.

У 2023 здійснювалася підготовка проєктних пропозицій у рамках вищезазначених програм на 2021 – 2027 роки.

Закарпатська область також бере участь в реалізації проєктів у рамках стратегії ЄС для Дунайського регіону. На території області реалізуються 8 проєктів.

У сфері міжнародного співробітництва обласна державна адміністрація розвиває співпрацю з такими міжнародними партнерськими організаціями як USAID «HOVERLA», USAID «Конкурентоспроможна економіка в Україні», ПРООН, МОМ, МОП, УВКБ ООН тощо.

ВИСНОВКИ до розділу

1. В області налагоджено тісний зв'язок між органами влади та організаціями громадянського суспільства, що виливається у плідну співпрацю у сфері підтримки та реалізації і громадських ініціатив, спрямованих на національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання дітей і молоді (проєкти тематичних вишколів, таборів відпочинку тощо), поширення інформації стосовно інтеграційного курсу України в європейський правовий простір, євроатлантичний безпековий простір, розвиток взаємодії та спілкування дітей і молоді з різних регіонів, проведення ними спільних медійних, культурних, освітніх та інших заходів (відпочинок дітей-переселенців, учасників АТО на території області, екскурсії, зустрічі з однолітками тощо).

2. Область отримала нові релоковані інституції громадянського суспільства, які розпочали активну діяльність у регіоні в різних сферах діяльності, у тому числі щодо захисту прав та інтересів ВПО, релокованого бізнесу, військовослужбовців тощо.

3. Закарпатська область має можливість брати участь у трьох Програмах транскордонного співробітництва. У період із 2014 до 2020 року було реалізовано низку проєктів, більшість з яких повністю імplementовані або знаходяться на завершальній стадії

4. Пропонується створення проєктного офісу, діяльність якого спрямована на підготовку та розвиток проєктів систем управління розвитком територіальних громад на засадах концепції Смарт Сіті; підвищення інституційної спроможності регіону щодо подальшої розбудови ІТ інфраструктури та систем в області; підтримку громад у впровадженні проєктів цифрової трансформації; підтримку та розвиток проєктів цифрової трансформації; підтримку ІТ бізнес-середовища, розвиток державно-приватного партнерства в ІТ; адміністративний супровід та промоцію інноваційних проєктів у регіоні; постійний облік виконання завдань, перерозподіл та концентрацію ресурсів на користь найбільш результативних напрямів інформатизації.

1.11. Смарт-спеціалізація Закарпатської області

Інноваційний потенціал

Первинний відбір включав 136 галузей. У 2014 році 10 галузей мають інноваційний потенціал у області, 8 галузей мають інноваційний потенціал у сукупній промисловості в країні, а 8 галузей мають інноваційний потенціал за двома критеріями. У 2016 році 13 галузей мають інноваційний потенціал у області, 9 галузей мають інноваційний потенціал у сукупній промисловості в країні та 9 галузей мають інноваційний потенціал за двома критеріями. Поєднуючи 2014 рік і 2016 рік 6 галузей мають інноваційний потенціал за ці роки, що становить 6,2 % загальної зайнятості у області.

Використовуючи альтернативу, вибравши галузі, які пройшли не менше 3 з 4 критеріїв у 2014 році та 2016 році, отримуємо 7 галузей, що становлять 6,8 % загальної зайнятості у області.

Таблиця 54. Відображення інноваційного потенціалу: результати Закарпатської області

Критерій			Поріг	Кількість відібраних галузей	Частка регіональної зайнятості
Початкова	кількість	галузей,		136	
включених	у аналіз				

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

2014 рік			
Інноваційний потенціал щодо області	LQ вище 1,25 у 2 типах інновацій	10	
Інноваційний потенціал щодо сукупності промисловості	LQ вище 1,25 у 2 типах інновацій	8	
Обидва		8	
2016 рік			
Інноваційний потенціал щодо області	LQ вище 1,25 у 2 типах інновацій	13	
Інноваційний потенціал щодо сукупності промисловості	LQ вище 1,25 у 2 типах інновацій	9	
Обидва		9	
2014 і 2016	Усі критерії за 2014 і 2016 роки	6	6,2%
2014 і 2016 – альтернатива	Не менше 3 з 4 критеріїв за 2014 і 2016 роки	7	6,8%

Таблиця 57 показує визначені галузі для кожної з категорій. Галузі, які пройшли критерії і для 2014 року, і для 2016 року, виділені жирним шрифтом. Галузі, які також пройшли альтернативу, обираючи галузі з не менш ніж 3 з 4 критеріїв у 2014 році та 2016 році, виділені жирним шрифтом та курсивом.

Таблиця 55. Визначені галузі з інноваційним потенціалом Закарпатської області

№ з/п	КВЕД	Назва	2014			2016			Не менше 3 роках	Не менше 3 критеріїв
			У області	У галузі	Обидва	У області	У галузі	Обидва		
		ВИБРАНИХ ГАЛУЗЕЙ	10	8	8	12	9	9	6	7
1	10,3	Перероблення та консервування фруктів і овочів				X				
2	10,8	Виробництво інших харчових продуктів	X	X	X					
3	11	Виробництво напоїв	X			X				
4	16,1	Лісопильне та стругальне Виробництво	X	X	X	X	X	X	X	X
5	17,2	Виготовлення виробів з паперу та картону				X	X	X		
6	18,1	Поліграфічна діяльність і надання пов'язаних із нею послуг				X	X	X		
7	20,1	Виробництво основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах	X	X	X	X	X	X	X	X
8	20,4	Виробництво мила та мийних засобів, засобів для чищення та полірування, парфумних і косметичних засобів	X	X	X	X	X	X	X	X

9	22	Виробництво гумових і пластмасових виробів	X			X	X	X		X
10	23,9	Виробництво абразивних виробів і неметалевих мінеральних виробів, н.в.і.у.	X	X	X	X	X	X	X	X
11	27,5	Виробництво побутових Приладів	X	X	X	X	X	X	X	X
12	31	Виробництво меблів				X				
13	32	Виробництво іншої продукції	X	X	X	X	X	X	X	X
14	38,1	Збирання відходів	X	X	X					

Таблиця 56. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом Закарпатської області лише КВЕД В-Е

№ з/п	КВЕД	Назва	Зайнятість – Статистика	Зміна зайнятості	Інновації - 2014 та 2016	Інновації - не менше 3 критеріїв	Економіка та Інновації	Частка регіональної зайнятості
	1	2	3	4	5	6	7	8
		ОБРАНІ ГАЛУЗІ					6	6,6%
1	10,3	Перероблення та консервування фруктів і овочів	X					
2	11	Виробництво напоїв	X					
3	13,9	Виробництво інших текстильних виробів	X					
4	14,1	Виробництво одягу, крім хутряного	X					
5	14,2	Виготовлення виробів із хутра	X					
6	14,3	Виробництво трикотажного та в'язаного одягу	X					
7	15,1	Дублення шкур і оздоблення шкіри; виробництво дорожніх виробів, сумок, лимарно-сідельних виробів; вичинка та фарбування хутра	X					
8	15,2	Виробництво взуття	X					
9	16,1	Лісопильне та стругальне виробництво	X		x	x	X	2,4%
10	16,2	Виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння	X					

11	20,1	Виробництво основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах	X		x	x	X	1,2%
12	22	Виробництво гумових і пластмасових виробів		x		x	X	0,6%
13	23,3	Виробництво будівельних матеріалів із глини		x				
14	23,9	Виробництво абразивних виробів і неметалевих мінеральних виробів, н.в.і.у.			x	x	X	0,2%
15	25,6	Оброблення металів та нанесення покриття на метали; механічне оброблення металевих виробів		x				
16	27,1	Виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільної та контрольної апаратури	X					
17	27,5	Виробництво побутових приладів	X		x	x	X	0,4%
18	29,3	Виробництво вузлів, деталей і приладдя для автотранспортних засобів	X					
19	31	Виробництво меблів	X	x				
20	32	Виробництво іншої продукції	X		x	x	X	1,8%
21	38,1	Збирання відходів	X	x				

ВИСНОВКИ до розділу

Таблиця 58 підсумовує результати економічного та інноваційного потенціалу для галузей КВЕД В-Е у колонках 3 та 6. Колонка 7 демонструє, чи має галузь економічний і інноваційний потенціал, а колонка 8 показує частку зайнятості в цій галузі.

Загалом 6 галузей у КВЕД В-Е показують як економічний, так і інноваційний потенціал, що становить 6,6 % загальної зайнятості в регіоні:

1. Лісопильне та стругальне виробництво (КВЕД 16,1) – це галузь, яка була визначена на основі поточної сильної спеціалізації. Інноваційний потенціал в основному обумовлений відносно високою часткою інновацій маркетингових та організаційних у порівнянні з середніми частками в області в 2014 році та відносно високою часткою інновацій продукту, процесів та маркетингових інновацій у 2016 році.

2. Виробництво основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах (КВЕД 20,1) – галузь, визначена на основі відносно сильної спеціалізації та середньої заробітної плати на одного працівника. Інноваційний потенціал в основному обумовлений відносно високою часткою всіх інновацій.

3. Виробництво гумових і пластмасових виробів (КВЕД 22) – галузь, визначена на основі відносно високої середньої заробітної плати на одного працівника. Інноваційний потенціал в основному обумовлений відносно високою часткою всіх інновацій.

4. Виробництво абразивних виробів і неметалевих мінеральних виробів (КВЕД 23,9) –

визначена на основі поточної відносно сильної спеціалізації. Інноваційний потенціал обумовлений відносно високою часткою всіх інновацій, за винятком організаційних інновацій в області в 2014 році та високою часткою всіх інновацій у 2016 році.

5. Виробництво побутових приладів (КВЕД 27,5) – галузь, визначена на основі поточної відносно сильної спеціалізації та середньої заробітної плати на одного працівника. Інноваційний потенціал обумовлений високою часткою всіх інновацій у порівнянні з середніми частками в області в 2014 році та відносно високою часткою інновацій продукту та маркетингових інновацій у 2016 році.

6. Виробництво іншої продукції (КВЕД 32) – визначена на основі поточної сильної спеціалізації та середньої заробітної плати на одного працівника. Інноваційний потенціал обумовлений високою часткою всіх інновацій у порівнянні з середніми частками в області в 2014 році та відносно високою часткою всіх інновацій, за винятком організаційних інновацій у 2016 році.

Довідково: КВЕД-32 включає виробництво ювелірних виробів, біжутерії та подібних виробів; музичних інструментів, спортивних товарів, ігор та іграшок, медичних і стоматологічних інструментів і матеріалів тощо.

Розділ II. Аналіз сильних сторін, можливостей розвитку, слабких сторін та загроз розвитку Закарпатської області (SWOT-аналіз)

2.1.Результати SWOT-аналізу

Узагальнення тенденцій розвитку, проведення детального аналізу всіх господарських галузей регіону дозволили виокремити ключові внутрішні сильні та слабкі сторони, а також зовнішні фактори середовища (загрози та можливості), які здійснюють вплив на розвиток Закарпатської області.

SWOT-аналіз Закарпатської області був актуалізований на засіданні робочої групи 19 грудня 2023 року, виходячи з матеріалів дослідження соціально-економічного стану території та залучення до процесу місцевих експертів, науковців, працівників органів влади різних рівнів.

Таблиця 1. SWOT – аналіз Закарпатської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1.Унікальне геополітичне, прикордонне та логістичне розташування, близькість до Європейських ринків: область межує із чотирма країнами ЄС (Угорщиною, Румунією, Словаччиною, Польщею), діє 19 пунктів переходу кордону сусідніх держав, наявність розгалуженої транспортної мережі, яка включає залізничний, автомобільний, повітряний та трубопровідний транспорт міжнародного значення. Область є лідером серед прикордонних областей за обсягом міжнародних та транзитних перевезень на ділянці кордону Україна-ЄС у 2022 році. 2.Кліматичне, ландшафтне та біологічне різноманіття: область розташована в межах Карпатської гірської місцевості (близько 75%), яка поєднує шість країн Європи та зумовлює наявність специфічних корисних копалин (26 видів та 284 родовища), біологічне різноманіття, відмінність у кліматі та спеціалізація сільського господарства в Закарпатській низовині, найвища точка України – Говерла (2061 м)	1.Обмеження у просторовому розвитку та ефективному господарюванні: область є малоземельною. За даними Держгеокадастру у 2019 році Закарпатська область у порівнянні із іншими регіонами України має найменшу кількість сільськогосподарських угідь – 451 тис га 2. Суттєва диспропорція у соціально-економічному розвитку низинних та гірських територій області. Значна диференціація показників у районах Закарпаття спричинена неоднорідністю енергетичного, трудового, інфраструктурного потенціалу, основна концентрація ресурсів області зосереджена у низинних районах. 3.Негативні екологічні наслідки неконтрольованої вирубки лісів та добування корисних копалин: масштабні трансформації лісових ландшафтів і лісозаготівель і як наслідок – пришвидшення стоку води на гірських схилах, забруднення доквілля об'єктами

3.Багаті рекреаційно-оздоровчі та бальнеологічні ресурси: найбільш лісиста область в Україні, знаходиться в межах басейну однієї із найбільших приток Дунаю – річки Тиса, за якістю мінеральних вод Закарпаття займає перше місце в Україні (360 джерел), наявні термальні води, найвищий в Україні показник площі територій природно-заповідного фонду

4.Демографічні переваги: область має один із найменших показників зменшення загальної чисельності наявного населення у порівнянні з іншими областями заходу України, залучення ВПО, покращення якості людського капіталу, його статево-вікової структури, залучення додаткового інтелектуального та професійного ресурсу в економічно-суспільне життя громад та виробництво регіонального ВВП. Спостерігається стійка динаміка переваги сільського населення над міським, культурне та традиційне різноманіття населення.

5.Ефективна регіональна політика енергонезалежності та енергоефективності, позитивна динаміка зменшення використання природного газу та електроенергії 2020/2022 в області, зростання потужності виробництва електроенергії об'єктами відновлювальної енергетики: сонячна, гідро-, вітрова та біогазова енергетика, високий рівень участі приватних домогосподарств.

6. В області наявний науково-технічний і кадровий потенціал для фундаментальних і прикладних досліджень, наукових розробок та інноваційної діяльності. Створення та програмна діяльність Наукового парку «УжНУ». Запроваджено STEM та дуальну освіту.

7.Ефективна міжнародна співпраця та транскордонне співробітництво. Висока ділова міжнародна активність громад та регіону, активність та трудова мобільність населення. Відсутність мовних бар'єрів з найближчими сусідами. Область має успішний досвід в реалізації інвестиційних та грантових проектів.

8. Розгалуженість та розвиток екологічної, комунальної, промислової, соціальної та комунікаційної **інфраструктури,** яка забезпечує не тільки постійних мешканців області, але й ВПО якісними послугами

9.Туристично-рекреаційна галузь є пріоритетною для розвитку економіки області, яка навіть в умовах війни показує зростання туристичного збору та кількості туристів. В області наявна значна кількість місць відпочинку, закладів розміщення,

підвищеної екологічної небезпеки гірничодобувної галузі.

4.Погіршення екологічної ситуації через забруднення території області відходами: засмічення русел та берегів української частини басейну р. Тиси побутовим сміттям, засмічення узбіч доріг, лісів та інших територій області. Забруднення поживними та органічними речовинами річкових водних тіл.

5.Цивільний захист потребує забезпечення належного функціонування в умовах воєнного стану та створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення; захисних споруд (укриттів), накопичення місцевих та регіонального матеріального резерву в обсягах, необхідних для забезпечення проведення першочергових відновних робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків прогнозованих надзвичайних ситуацій та здійснення заходів в умовах воєнного стану.

6. Зростання навантаження на інженерну та соціальну інфраструктуру області з огляду на зростання кількості мешканців за рахунок ВПО та релокованого бізнесу, яка потребує державної підтримки.

7.Поглиблення процесів порушення екологічної рівноваги, цілісності природного середовища та фрагментації ландшафтів, зникнення окремих видів дикої флори і фауни, вселення чужорідних видів риб, тварин та рослин в екосистеми області.

8.Застаріла містобудівна документація: відсутня оновлена Схема планування території області, 466 генпланів населених пунктів застарілі

9.Гендерний та віковий дисбаланс в бік жіночого населення, зменшення контингенту дітей 1-4 класів, міграція молоді та кваліфікованих кадрів за кордон

10.Дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці: з одного боку гостра нестача робочої сили за робітничими професіями, з іншого - зростання рівня безробіття та перевага безробіття серед жіночого населення. Недостатній рівень адаптації освіти до реального ринку праці

11.Ускладненість логістики через незадовільний технічний стан багатьох автомобільних доріг та об'єктів дорожньої інфраструктури

відбуваються процеси диверсифікації туристичних послуг та туристично-рекреаційних продуктів. Позитивний екологічний імідж регіону.

10.Індустріальні парки є одним з інструментів регіонального розвитку та створення нових робочих місць, підвищення якості життя населення. Станом на 2023 рік у Закарпатській області зареєстровано 5 індустріальних парків і 4 планується до створення.

11.Сформована сучасна регіональна політика сприяння розвитку малого і середнього підприємництва (МСП). Висока адаптивність малого і середнього підприємництва до змін ринкового середовища. Створена інфраструктура підтримки бізнесу: агенції регіонального розвитку, бізнес-центри, індустріальні парки тощо

12.Закарпатська область друга в Україні за кількістю релокованих підприємств: у 2024 році до Закарпатської області переміщено 17 відсотків від загальної кількості релокованого бізнесу з інших областей

13.Закарпатська область приваблива для інвесторів: згідно з оперативними даними Національного банку України на 30.06.2024 у Закарпатську область залучено 372,6 млн доларів США прямих іноземних інвестицій

14. Закарпатська область спеціалізується на сільському господарстві, яке розвивається і нарощує темпи виробництва у повоєнний період. Збільшується кількість сільськогосподарських підприємств, у тому числі фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів. Розвивається крафтове виробництво у сфері переробки сільськогосподарської продукції, а саме: виробництво сирів, м'ясна продукція, винна індустрія тощо.

15.Значний історико-культурний потенціал регіону, особливо на гірських та сільських територіях. В області розташовано 1836 пам'яток культурної спадщини: з них 506 пам'яток археології; 524 пам'яток історії; 93 пам'ятки монументального мистецтва; 489 пам'яток архітектури та містобудування; 41 садово-паркового мистецтва; 175-ландшафтних пам'яток; 9 - науки і техніки. Номінація «Дерев'яні церкви Карпатського регіону України та Польщі» внесена до Списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО.

16.На галузеву спеціалізацію Закарпатської області вказує позитивна динаміка в бік збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів від

12. Проблеми організованого збору, транспортування та переробки сміття: більшість діючих сміттєзвалищ заповнені на 80-85% та вичерпали свої потужності, термін експлуатації деяких вже закінчився. Через гірський характер території, високу щільність населення, сусідство з 4 країнами Євросоюзу, єдиний водний басейн р. Тиса, заповідність території ряд населених пунктів області позбавлені можливості вибору земельних ділянок під сміттєзвалища. Відсутність в області централізованих субрегіональних систем і підприємств селективного збору і утилізації твердих побутових відходів (ТПВ). Як наслідок - засмічення русел та берегів української частини басейну р. Тиси побутовим сміттям, засмічення узбіччя доріг, лісів та інших територій області. Забруднення поживними та органічними речовинами річкових водних тіл

13.Зношеність комунальної інфраструктури системи водопостачання та водовідведення: зношеність існуючих систем централізованого водопостачання становить понад 60 відсотка, та централізованого водовідведення – понад 80 відсотка, водопровідних насосних станцій, насосного обладнання; усі існуючі каналізаційні очисні споруди комунальних підприємств потребують реконструкції та збільшення пропускної спроможності, підтоплення території внаслідок паводків та дощів, застосування застарілих технологій у комунальному господарстві; низький рівень охоплення сільських населених пунктів централізованим водопостачанням та водовідведенням.

14.Необхідність посилення підтримки релокованих підприємств, локальної кооперації та кластерного розвитку. Виробництво та інші активи бізнесу частково втрачені або повністю через бойові дії, заблоковані в оточених ворогом містах; нестача кадрів внаслідок того, що частина персоналу покинула локацію базування бізнесу та/або мобілізована, а на обласному ринку відсутні кваліфіковані працівники необхідних професій; втрата значної частини доходу через зменшення збуту, втрата каналів продажу, зруйнування ланцюгів поставок; повна невизначеність, та не прогнозованість з точки зору попиту і відповідно неефективність традиційного планування; складнощі з імпортом та експортом товарів, сировини, комплектуючих, виходу

суб'єктів господарювання з січня до травня 2023 року за видами економічної діяльності в сфері переробної промисловості, освіти, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. 17.Посилення ролі інституцій громадянського суспільства в розвитку Закарпатської області. Область отримала нові релоковані інституції громадянського суспільства, які розпочали активну діяльність в регіоні в різних сферах діяльності, у тому числі із захисту прав та інтересів ВПО, релокованого бізнесу, військовослужбовців тощо.	на європейські ринки; недостатньо власних обігових коштів на запуск повноцінного виробництва на нових локаціях тощо; 15. Відносно низький інтерес промислових підприємств та МСП до фінансування прикладних досліджень та інноваційних розробок університетською і академічною наукою, розподіл витрат на інноваційну діяльність до її екзогенної складової, неналежна науково-виробнича інтеграція, відсутність регіональних інструментів підтримки кластерів та кооперації 16.Необхідність покращення якості життя та посилення підтримки ВПО, жінок, молоді, ветеранів війни та членів їх сімей: соціальне житло, посилення економічної, соціальної та психологічної підтримки та інших видів підтримки 17.Обмежене фінансування галузі культури, спорту та соціального захисту, дефіцит кваліфікованого кадрового потенціалу, слабка матеріально-технічна база, низький рівень доступності інфраструктури та послуг, особливо в сільській та гірській місцевостях.
Можливості	Загрози
1. Вступ України до Європейського Союзу повноцінне входження в європейські природно-географічні, екологічні, економічні, соціальні та інноваційні спільноти та мережі 2. Співпраця із міжнародними програмами для розвитку малого та середнього бізнесу та інтеграція в інноваційні європейські мережі (в т. ч. європейські програми «Горизонт 2020», COSME) 3. Залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку області з національних джерел (зокрема коштів Державного фонду регіонального розвитку, Державного фонду енергоефективності тощо) 4. Продовження розпочатих реформ в Україні та трансформацій, особливо в сфері децентралізації, освіти, медицини, підтримки малого і середнього бізнесу, енергетики, боротьби із корупцією, цифровізації тощо 5. Наявність сприятливих міжнародно-договірних передумов для активізації процесів взаємокоординованого просторового планування розвитку територій області з територіями сусідніх держав, запровадження макрорегіональної програми Європейського Союзу підтримки територій Карпатської регіону. 6. Політика низки країн ЄС щодо легалізації праці трудових мігрантів та навчання	1. Ескалація та розширення військових дій, що посилить наявні негативні тенденції - падіння інвестиційної привабливості території України, наростання соціальної напруженості, відтік найбільш активного населення за кордон, втрата чоловічої частини населення, послаблення конкурентних переваг вигідного геополітичного розташування Закарпаття, перенаправлення та/або закриття транспортно-логістичних потоків 2. Посилення впливу глобальних тенденцій кліматичних змін на природні і урбоекосоціосистеми та непрогнозоване прискорення процесів глобальних змін клімату. 3. Вимивання трудового потенціалу Закарпаття за рахунок лібералізації політики європейських країн щодо трудових мігрантів і еміграції з України, ВПО, логістичні переваги для трудової та освітньої міграції, тіншового імпорту та експорту підакцизних та побутових товарів, природних ресурсів та робочої сили. 4.Скорочення міжнародної технічної допомоги та посилення конкуренції за інвестиційні ресурси та передові технології модернізації інфраструктури

студентів з України, що підвищує рівень кваліфікації та набуття досвіду. Поступлення значних обсягів доходів від закордонних трудових мігрантів, які можуть активізувати інвестиційну і споживчу складові економіки регіону. 7. Посилений доступ до фінансово-ресурсних можливостей програм і фондів міжнародної технічної допомоги Україні на регіональному рівні, транскордонне співробітництво. 8. Державне стимулювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств та створення інституцій науково-технічної і технологічної підтримки інноваційної економіки. Вдосконалення державної регуляторної і фіскальної політики. 9. Стимуляційна державна політика підтримки виробництва локальних продуктів харчування, крафтового виробництва, екопродукції. 10. Державне стимулювання запровадження високоефективних технологій (4.0 Індустрія), стимулювання інвестицій в пріоритетні для регіону галузі економіки, впровадження політико-правових передумов реалізації заходів SMART-спеціалізації регіону на національному рівні. 11. «Справедливий перехід» та впровадження державної політики підтримки «зеленої енергетики» та енергоефективності, державне стимулювання та запровадження цільових державних програм підтримки. 12. Вдосконалення законодавства про статус природних територій-курортів державного значення в частині стимулювання бізнесу. 13. Створення державної системи залучення незайнятого населення у важкодоступних гірських субрегіонах за допомогою новітніх інформаційних технологій. 14. Державне регулювання та підтримка розвитку агротуризму, етногастрономічного туризму та соціального туризму. Розвиток української кіноіндустрії. 15. Орієнтування на підвищення соціальних стандартів життя в Україні в умовах післявоєнного відновлення та реформування застарілої системи соціального забезпечення, розвиток ринку соціальних послуг. 16. Цифровізація та впровадження інноваційних технологій у виробництво, управління та сервіси. Підвищення попиту на публічні послуги, зокрема електронні;	та вирішення екологічних, економічних і соціальних питань підтримки населення області з боку суміжних регіонів і громад країни. 5.Втрата ринку транспортно-логістичних послуг внаслідок протекціоністської політики сусідніх держав. Зростаюче відставання дорожньо-транспортної та логістично-складської інфраструктури в рамках міжнародних транспортних коридорів на території області. 6. Відтік капіталу та інвестицій з України внаслідок військових дій та небезпечних умов життєдіяльності. Наростання втраченої економічної вигоди внаслідок інвестування зарубіжного капіталу в аналогічні галузі виробництва і сфери послуг та інфраструктуру більш безпечних країн-сусідів. 7.Збільшення кількості аварій на об'єктах інфраструктури, у тому числі енергетичної системи України, обумовлених наростаючим зносом основних фондів та навантаженням внаслідок ракетних обстрілів з боку рф. 8.Динамічне зростання ринків туристичних послуг країн-сусідів на фоні низької конкурентоспроможності сектора зарубіжного туризму на в'їзд в регіон, що загрожує втратою цього сегменту ринку. 9.Процеси культурної, соціальної та інформаційно-комунікаційної глобалізації, які знижують чисельність носіїв етнокультурної спадщини та регіональної ідентичності. 10.Техногенна і господарська діяльність в прикордонних територіях Румунії і Угорщини, що негативно впливає на екологічний стан водотоку р.Тиса в межах території області. 11.Низький рівень координованості практичних заходів і дій країн-сусідів та України у вирішенні проблеми протипаводкових споруд і берегоукріплень на р.Тиса.. 12.Відтермінування та/або гальмування реформних рішень гілок центральної влади щодо активізації регіонального розвитку та єдності і згуртованості регіонів і регіональних еліт. 13.Інфляційні процеси, що характеризуються зниженням купівельної спроможності населення, зростанням вартості енергоносіїв, транспортування, сировини, низький рівень платоспроможності населення,

інтеграція України в Єдиний цифровий ринок ЄС. Запровадження ГІС України	девальвація гривні, коливання національної валюти. 14. Енергетична неефективність України, висока вартість та тривалість підключення до електромереж; зростання вартості енергоносіїв із одночасним зниженням рівня достатку населення, низький рівень впровадження альтернативних джерел енергії, сучасних енергоефективних технологій та проєктів, необхідність «справедливого переходу» та розвиток зеленої енергетики. 15. Високий рівень «тіньової» економіки, посилення корупційних процесів у державі, різке зменшення ліквідності місцевих грошових ринків. 16. Демографічна криза, негативний природний приріст та старіння населення України, високий рівень захворюваності та смертності населення, зокрема через військові дії; відтік та від'ємна міграція працездатного населення, у тому числі молоді за кордон; соціальна депресія, погіршення психологічного стану суспільства через війну та кризові явища.

SWOT-матриця дозволяє виявити взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами, які мають стратегічне значення для Закарпатської області. Взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, які є основою для стратегічного вибору, формулювання стратегічних та оперативних цілей розвитку області на довгострокову перспективу.

У ході проведеного дослідження соціально-економічного розвитку Закарпатської області в експертному середовищі вдалося виокремити рівень впливу та пріоритетність у вирішенні проблемних питань та в тих сильних позиціях, які регіону слід підсилювати.

Зазначені результати відображені у SWOT-матриці, наведеній нижче.

2.2. SWOT – матриця. Порівняльні переваги, виклики і ризики

ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ

Підтримують

Сильні сторони

1. Унікальне геополітичне, прикордонне та логістичне розташування, близькість до європейських ринків
2. Кліматичне, ландшафтне та біологічне різноманіття: область розташована в межах Карпатської гірської місцевості, яка поєднує шість країн Європи та зумовлює наявність специфічних корисних копалин (26 видів та 284 родовища)
3. Багаті рекреаційно-оздоровчі та бальнеологічні ресурси: найбільш лісиста область в Україні, знаходиться в межах басейну однієї із найбільших приток Дунаю – річки Тиса
4. Демографічні переваги: область має один із найменших показників зменшення загальної чисельності наявного населення у порівнянні із іншими областями західної України, залучення ВПО, покращення якості людського капіталу, його статево-вікової структури
5. Ефективна регіональна політика енергонезалежності та енергоефективності, позитивна динаміка зменшення використання природного газу та електроенергії в області, зростання потужності виробництва електроенергії ВДЕ
6. В області наявний науково-технічний і кадровий потенціал для фундаментальних і прикладних досліджень, наукових розробок та інноваційної діяльності. Створення та програмна діяльність Наукового парку «УжНУ». Запроваджено STEM та дуальну освіту.
7. Ефективна міжнародна співпраця та транскордонне співробітництво. Висока ділова міжнародна активність громад та регіону, активність та трудова мобільність населення
8. Розгалуженість та розвиток екологічної, комунальної, промислової, соціальної та комунікаційної інфраструктури, яка забезпечує не тільки постійних мешканців області, але й ВПО якісними послугами
9. Туристично-рекреаційна галузь є пріоритетною для розвитку економіки області, яка навіть в умовах війни показує зростання туристичного збору та кількості туристів.
10. Індустріальні парки є одним з інструментів регіонального розвитку та створення нових робочих місць, підвищення якості життя населення
11. Сформована сучасна регіональна політика сприяння розвитку малого і середнього підприємництва (МСП).
12. Закарпатська область друга в Україні за кількістю релокованих підприємств
13. Закарпатська область – інвестиційно приваблива територія
14. Закарпатська область спеціалізується на сільському господарстві, яке розвивається і нарощує темпи виробництва у повоєнний період
15. Значний історико-культурний потенціал регіону, особливо на гірських та сільських територіях
16. Позитивна динаміка збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів в сфері переробної промисловості, освіти, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, сільського, лісового та рибного господарства, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря
17. Посилення ролі інституцій громадянського суспільства в розвитку Закарпатської області

Можливості

1. Вступ України до ЄС, повноцінне входження в європейські інноваційні спільноти та мережі
2. Співпраця із міжнародними програмами для розвитку малого та середнього бізнесу та інтеграція в інноваційні європейські мережі (в т. ч. європейські програми «Горизонт 2020», COSME)
3. Залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку області з національних джерел
4. Продовження розпочатих реформ в Україні та трансформацій, особливо в сфері децентралізації, освіти, медицини, підтримки малого і середнього бізнесу, енергетики, боротьби із корупцією, цифровізації тощо
5. Наявність сприятливих міжнародно-договірних передумов для активізації процесів взаємокоординованого просторового планування розвитку територій області з територіями сусідніх держав
6. Політика низки країн ЄС щодо легалізації праці трудових мігрантів та навчання студентів з України, що підвищує рівень кваліфікації та набуття досвіду
7. Посилюваний доступ до фінансово-ресурсних можливостей програм і фондів міжнародної технічної допомоги Україні на регіональному рівні, транскордонне співробітництво
8. Державне стимулювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств та створення інституцій науково-технічної і технологічної підтримки інноваційної економіки
9. Стимуляційна державна політика підтримки виробництва локальних продуктів харчування, крафтового виробництва, екопродукції
10. Державне стимулювання запровадження вискоелективних технологій (4.0 Індустрія)
11. «Справедливий перехід» та впровадження державної політики з підтримки «зеленої енергетики» та енергоефективності
12. Вдосконалення законодавства про статус природних територій-курортів державного значення в частині стимулювання бізнесу
13. Створення державної системи залучення незайнятого населення у важкодоступних гірських субрегіонах за допомогою новітніх інформаційних технологій
14. Державне регулювання та підтримка розвитку агротуризму, етногастрономічного туризму та соціального туризму
15. Орієнтування на підвищення соціальних стандартів життя в Україні в умовах післявоєнного відновлення.
16. Цифровізація та впровадження інноваційних технологій у виробництво, управління та сервіси. Підвищення попиту на публічні послуги, зокрема електронні; інтеграція України в Єдиний цифровий ринок ЄС. Запровадження ГІС України

ВИКЛИКИ

Зменшують

Слабкі сторони

1. Обмеження у просторовому розвитку та ефективному господарюванні: область є малоземельною

2. Суттєва диспропорція у соціально-економічному розвитку низинних та гірських територій області

3. Негативні екологічні наслідки неконтрольованої вирубки лісів та добування корисних копалин

4. Погіршення екологічної ситуації через забруднення території області відходами: засмічення русел та берегів української частини басейну р. Тиси

5. Цивільний захист потребує забезпечення належного функціонування в умовах воєнного стану та створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення

6. Зростання навантаження на інженерну та соціальну інфраструктуру області з огляду на зростання кількості мешканців за рахунок ВПО та релокованого бізнесу, яка потребує державної підтримки

7. Поглиблення процесів порушення екологічної рівноваги, цілісності природного середовища та фрагментації ландшафтів, зникнення окремих видів дикої флори і фауни

8. Застаріла містобудівна документація: відсутня оновлена Схема планування території області, 466 генпланів населених пунктів застарілі

9. Гендерний та віковий дисбаланс у бік жіночого населення, зменшення контингенту дітей 1-4 класів, міграція молоді та кваліфікованих кадрів за кордон

10. Дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці: з одного боку гостра нестача робочої сили за робітничими професіями, з іншого - зростання рівня безробіття

11. Ускладненість логістики через незадовільний технічний стан багатьох автомобільних доріг та об'єктів дорожньої інфраструктури

12. Проблеми організованого збору, транспортування та переробки сміття: більшість діючих сміттєзвалищ заповнені на 80-85% та вичерпали свої потужності

13. Зношеність комунальної інфраструктури системи водопостачання та водовідведення: зношеність існуючих систем централізованого водопостачання становить понад 60%

14. Необхідність посилення підтримки релокованих підприємств, локальної кооперації та кластерного розвитку

15. Відносно низький інтерес промислових підприємств та МСП до фінансування прикладних досліджень та інноваційних розробок університетською і академічною наукою

16. Необхідність покращення якості життя та посилення підтримки ВПО, жінок, молоді, ветеранів війни та членів їх сім'ї: соціальне

17. Обмежене фінансування галузі культури, спорту та соціального захисту

Можливості

1. Вступ України до ЄС, повноцінне входження в європейські інноваційні спільноти та мережі

2. Співпраця із міжнародними програмами для розвитку малого та середнього бізнесу та інтеграція в інноваційні європейські мережі (в т. ч. європейські програми «Горизонт 2020», COSME)

3. Залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку області з національних джерел

4. Продовження розпочатих реформ в Україні та трансформацій, особливо в сфері децентралізації, освіти, медицини, підтримки малого і середнього бізнесу, енергетики, боротьби із корупцією, цифровізації тощо

5. Наявність сприятливих міжнародно-договірних передумов для активізації процесів взаємокоординованого просторового планування розвитку територій області з територіями сусідніх держав

6. Політика низки країн ЄС щодо легалізації праці трудових мігрантів та навчання студентів з України, що підвищує рівень кваліфікації та набуття досвіду

7. Посилюваний доступ до фінансово-ресурсних можливостей програм і фондів міжнародної технічної допомоги Україні на регіональному рівні, транскордонне співробітництво

8. Державне стимулювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств та створення інституцій науково-технічної і технологічної підтримки інноваційної економіки

9. Стимуляційна державна політика підтримки виробництва локальних продуктів харчування, крафтового виробництва, екопродукції

10. Державне стимулювання запровадження високоефективних технологій (4.0 Індустрія)

11. «Справедливий перехід» та впровадження державної політики підтримки «зеленої енергетики» та енергоефективності

12. Вдосконалення законодавства про статус природних територій-курортів державного значення в частині стимулювання бізнесу

13. Створення державної системи залучення незайнятого населення у важкодоступних гірських субрегіонах за допомогою новітніх інформаційних технологій

14. Державне регулювання та підтримка розвитку агротуризму, етногастрономічного туризму та соціального туризму

15. Орієнтування на підвищення соціальних стандартів життя в Україні в умовах післявоєнного відновлення.

16. Цифровізація та впровадження інноваційних технологій в виробництво, управління та сервіси. Підвищення попиту на публічні послуги, зокрема електронні; інтеграція України в Єдиний цифровий ринок ЄС. Запровадження ГІС України

РИЗИКИ

Посилюють

Слабкі сторони

1. Обмеження у просторовому розвитку та ефективному господарюванні: область є малоземельною

2. Суттєва диспропорція у соціально-економічному розвитку низинних та гірських територій області

3. Негативні екологічні наслідки неконтрольованої вирубки лісів та добування корисних копалин

4. Погіршення екологічної ситуації через забруднення території області відходами: засмічення русел та берегів української частини басейну р. Тиси

5. Цивільний захист потребує забезпечення належного функціонування в умовах воєнного стану та створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення

6. Зростання навантаження на інженерну та соціальну інфраструктуру області з огляду на зростання кількості мешканців за рахунок ВПО та релокованого бізнесу, яка потребує державної підтримки

7. Поглиблення процесів порушення екологічної рівноваги, цілісності природного середовища та фрагментації ландшафтів, зникнення окремих видів дикої флори і фауни

8. Застаріла містобудівна документація: відсутня оновлена Схема планування території області, 466 генпланів населених пунктів застарілі

9. Гендерний та віковий дисбаланс у бік жіночого населення, зменшення контингенту дітей 1-4 класів, міграція молоді та кваліфікованих кадрів за кордон

10. Дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці: з одного боку гостра нестача робочої сили за робітничими професіями, з іншого - зростання рівня безробіття

11. Ускладненість логістики через незадовільний технічний стан багатьох автомобільних доріг та об'єктів дорожньої інфраструктури

12. Проблеми організованого збору, транспортування та переробки сміття: більшість діючих сміттєзвалищ заповнені на 80-85% та вичерпали свої потужності

13. Зношеність комунальної інфраструктури системи водопостачання та водовідведення: зношеність існуючих систем централізованого водопостачання становить понад 60%

14. Необхідність посилення підтримки релокованих підприємств, локальної кооперації та кластерного розвитку

15. Відносно низький інтерес промислових підприємств та МСП до фінансування прикладних досліджень та інноваційних розробок університетською і академічною наукою

16. Необхідність покращення якості життя та посилення підтримки ВПО, жінок, молоді, ветеранів війни та членів їх сімей: соціальне житло

17. Обмежене фінансування галузі культури, спорту та соціального захисту

Загрози

1. Ескалація та розширення військових дій, що посилять наявні негативні тенденції

2. Посилення впливу глобальних тенденцій кліматичних змін на природні і урбоекосистеми та непрогнозоване прискорення процесів глобальних змін клімату

3. Вимивання трудового потенціалу Закарпаття за рахунок лібералізації політики європейських країн щодо трудових мігрантів і еміграції з України, ВПО

4. Скорочення МТД та посилення конкуренції за інвестиційні ресурси та передові технології з боку суміжних регіонів і громад країни

5. Втрата ринку транспортно-логістичних послуг внаслідок протекціоністської політики сусідніх держав

6. Відтік капіталу та інвестицій з України внаслідок військових дій та небезпечних умов життєдіяльності. Наростання втраченої економічної вигоди внаслідок інвестування зарубіжного капіталу в аналогічні галузі виробництва і сфери послуг

7. Збільшення кількості аварій на об'єктах інфраструктури, у тому числі енергетичної системи України

8. Динамічне зростання ринків туристичних послуг країн-сусідів на фоні низької конкурентоспроможності сектора зарубіжного туризму на в'їзд в регіон, що загрожує втратою цього сегменту ринку

9. Процеси культурної, соціальної та інформаційно-комунікаційної глобалізації, які знижують чисельність носіїв етнокультурної спадщини та регіональної ідентичності

10. Техногенна і господарська діяльність в прикордонних територіях Румунії і Угорщини, що негативно впливає на екологічний стан водотоку р. Тиса в межах території області

11. Низький рівень координованості практичних заходів і дій країн-сусідів та України у вирішенні проблеми протипаводкових споруд і берегоукріплень на р. Тиса

12. Відтермінування та/або гальмування реформаторських рішень гілок центральної влади щодо активізації регіонального розвитку та єдності і згуртованості регіонів і регіональних еліт

13. Інфляційні процеси, що характеризуються зниженням купівельної спроможності населення, зростанням вартості енергоносіїв, транспортування, сировини

14. Енергетична неефективність України, висока вартість та тривалість підключення до електромереж; зростання вартості енергоносіїв із одночасним зниженням рівня достатку населення

15. Високий рівень «тіньової» економіки, посилення корупційних процесів у державі, різке зменшення ліквідності місцевих грошових ринків

16. Демографічна криза, негативний природний приріст та старіння населення України, високий рівень захворюваності та смертності населення, в тому числі через військові дії

Порівняльні переваги

Закарпатська область має унікальне геополітичне, прикордонне та логістичне розташування, що вже активно впливає на підвищення конкурентоспроможності регіону. Так за підсумками 2022 року Закарпатська область є експортно орієнтованою, про що свідчить різке зростання позитивного значення сальдо зовнішньої торгівлі товарами. В умовах близькості ринків країн Європейського Союзу та за наявності підтримки міжнародних європейських програм розвитку малого та середнього бізнесу регіон отримує унікальні переваги не тільки доступу до бізнесів, розташованих на території області, до фінансових ресурсів, європейських технологій та ринків, але й можливості до їх інтеграції в інноваційні європейські мережі. Це стосується також релокованих підприємств, які стали додатковим ресурсом для нарощування регіонального внутрішнього валового продукту.

Сформована сучасна регіональна політика сприяння розвитку малого та середнього підприємництва та запровадження таких інструментів як підтримка розвитку індустріальних парків в умовах державного стимулювання запровадження високоефективних технологій – індустрії 4.0 також підвищує конкурентоспроможність регіону та стимулює його інноваційну діяльність.

Закарпатська область вже сьогодні впроваджує ефективну міжнародну співпрацю та транскордонне співробітництво, що в цілому сприяє нарощуванню соціального капіталу та переходу області до європейських стандартів якості життя. Висока ділова міжнародна активність громад та регіону тільки підсилюється доступом до фінансово-ресурсних можливостей програм та фондів міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу та інших країн світу. Посилюється роль інституцій громадянського суспільства в розвитку Закарпатської області, у тому числі релокованих із східних та південних регіонів України.

Область має один із найменших показників зменшення загальної чисельності населення у порівнянні із іншими областями України, окрім того наростила людський капітал за рахунок залучення ВПО. В умовах продовження розпочатих реформ в Україні та трансформацій, особливо в сфері децентралізації, освіти, медицини, підтримки малого і середнього бізнесу, енергетики, боротьби із корупцією, цифровізації в області з'являються серйозні переваги стосовно збереження та розвитку людського капіталу через підвищення соціальних стандартів життя.

Регіон наділений природними, лісовими, водними ресурсами, має унікальні кліматичні умови низинних, передгірських та гірських територій, використання яких із дотриманням екологічних норм під час вступу України до Європейського Союзу може сприяти підвищенню економічного потенціалу та покращенню соціально-економічного розвитку Закарпатської області та Карпатського регіону в цілому. У цих умовах особливого значення набуває підтримка виробництва локальних продуктів харчування, крафтового виробництва та екопродукції, а також підтримка розвитку сільського господарства в гірських та сільських населених пунктах області.

Туристично-рекреаційна та оздоровча діяльність є пріоритетними для підвищення конкурентоспроможності області та навіть в умовах військового стану демонструє позитивну динаміку нарощування клієнтської мережі та розвитку. В умовах збільшення людського капіталу області та підвищення попиту на послуги у сфері оздоровлення та реабілітації з боку військовослужбовців та осіб із інвалідністю область має суттєві переваги у подальшому розвитку бальнеологічних курортів та туристичних дестинацій.

Виклики

Закарпатська область має обмеження у просторовому розвитку через те, що сімдесят п'ять відсотків усієї площі регіону розташовано в межах Карпатської гірської місцевості. Однак наявність сприятливих міжнародно-договірних передумов в рамках програм прикордонного співробітництва за рахунок коштів ЄС допомагає активізувати процеси взаємокоординованого просторового планування розвитку території області з територіями сусідніх держав. Це дозволяє значно підвищити якість життя населення в гірській місцевості та подолати диспропорції у соціально-економічному розвитку низинних та гірських територій за рахунок залученого фінансування таких програм як: макрорегіональна Стратегія ЄС для розвитку Карпатського регіону, програма прикордонного співробітництва на 2021 – 2027 роки за рахунок коштів ЄС: «Польща – Білорусь – Україна», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна», «Румунія – Україна», а також програми ЄС щодо сталого розвитку української частини Дунайського регіону та інших.

Підвищити якість життя населення в гірській місцевості можливо також за рахунок підтримки виробництва локальних продуктів харчування, крафтового виробництва, екопродукції, виробництва продуктів із географічним зазначенням, розвитку кооперації, традиційних промислів та народних ремесел.

Область є тилловим регіоном та посідає друге місце в Україні за кількістю релокованих підприємств та має значне навантаження на інженерну та соціальну інфраструктуру з огляду на необхідність збільшення потужностей енерго та водоспоживання. Навантаження на інфраструктуру регіону збільшується також за рахунок розміщення в регіоні ВПО, які потребують якісних комунальних та соціальних послуг для нормального людського розвитку. Інфраструктура цивільного захисту також потребує приведення до належного функціонування в умовах воєнного стану, а саме: організація роботи укриттів та створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення.

Виклики із модернізації інфраструктури регіону можливо подолати за рахунок активізації проєктної діяльності як обласних державних так і недержавних інституцій регіонального розвитку, які у партнерстві із міжнародними донорськими організаціями, національними фондами відновлення України та іншими зацікавленими сторонами зможуть комплексно залучати кошти на інфраструктурні проєкти області. У цих умовах особливого значення набуває створення проєктних команд підготовлених фахівців та проєктних офісів як на регіональному, так і локальному рівнях.

Успішний досвід залучення в регіон та забезпечення реалізації інвестиційних проєктів транснаціональних, вітчизняних компаній, у тому числі релокованого бізнесу (у сфері автомобільної, лісопереробної, харчової, легкої та електронної промисловості, відновлювальної енергетики тощо) забезпечує сприятливі умови для кластерного розвитку, кооперації, створення нових та розвиток функціонуючих індустріальних парків.

Ризики

Вплив глобальних тенденцій кліматичних змін на природні та урбоєкосоціосистеми та непрогнозоване прискорення процесів глобальних змін клімату порушує екологічну рівновагу, цілісність природного середовища та призводить до зникнення окремих видів дикої флори та фауни.

Ця загроза посилюється негативними наслідками забруднення території області відходами, у тому числі засміченістю русел та берегів української частини басейну р. Тиси, Це обумовлено також техногенною і господарською діяльністю в прикордонних територіях Румунії і Угорщини, що негативно впливає на екологічний стан водотоку р. Тиса в межах території області. Ситуація погіршується з кожним роком також через відсутність ефективної системи управління відходами та сучасних локальних систем очистки стічних вод та водовідведення, а також неконтрольованою вирубкою лісів та добуванням корисних копалин. Низький рівень координованості практичних заходів і дій країн-сусідів та України гальмує процес вирішення проблеми облаштування протипаводкових споруд і берегоукріплень на р. Тиса.

Загроза ескалації та розширення військових дій посилює відтік населення за кордон, особливо це стосується молоді, дітей та кваліфікованих кадрів. У результаті ця загроза створює відповідний ризик поглиблення гендерного та вікового дисбалансу, зменшення контингенту дітей та молоді.

Вимивання трудового потенціалу Закарпаття поглиблюється за рахунок лібералізації політики європейських країн щодо трудових мігрантів і еміграції з України, у тому числі внутрішньо переміщених осіб. Це посилює дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці, а саме: з одного боку гострої нестачі робочої сили за робітничими професіями, а з іншого – безробіття.

Збільшення кількості аварій на об'єктах інфраструктури, у тому числі енергетичної системи України, обумовлених наростаючим зносом основних фондів та навантаженням внаслідок ракетних обстрілів з боку РФ, знижує якість надання житлово-комунальних послуг для населення. Дана ситуація погіршується через необхідність посилення підтримки ВПО, жінок, молоді, ветеранів війни та членів їх сімей, у тому числі в питаннях тимчасового розміщення, забезпечення доступним житлом та якісними житлово-комунальними послугами.

Навантаження на комунальну інфраструктуру зростає також через забезпечення релокованих підприємств енерго-, водопостачанням та водовідведенням. Дані підприємства вимушені через військові дії перемістити свої виробництва до Закарпатської області, однак для швидкої адаптації та запуску їм необхідна допомога у подоланні бюрократичних перепон, тривалого підключення до електромереж, забезпечення кваліфікованими кадрами та виходом

на нові ринки.

Економічна криза, яка характеризується відтоком капіталу та інвестицій із України внаслідок військових дій та небезпечних умов життєдіяльності, збільшує втрачену економічну вигоду Закарпатської області у сфері інвестування зарубіжного капіталу. Збільшення конкуренції за інвестиційні ресурси та передові технології з боку суміжних регіонів України та сусідніх держав також зменшує доступ суб'єктів господарювання Закарпаття до фінансових ресурсів та інновацій ЄС та країн світу. Ця загроза поглиблюється відносно низьким інтересом промислових підприємств та МСП до фінансування прикладних досліджень та інноваційних розробок університетською і академічною наукою, слабкими зв'язками та партнерськими відносинами між бізнесом та наукою.

Розділ III. Сценарії розвитку регіональної економіки

Актуалізація Стратегії зумовлена необхідністю врахування викликів, відображених у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, серед яких:

- наслідки повномасштабної війни РФ проти України та їх вплив на територіальні громади та Закарпатську область, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;
 - набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та її державами-членами та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;
 - рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності оновлення Стратегії для забезпечення зв'язку з планом та процесом відновлення
 - внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики»
 - внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву»
 - кліматичних зобов'язань України, зокрема щодо:
- загальноекономічного зниження викидів парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з 1990 роком (Другий Національно визначений внесок України до Паризької угоди);
 - відмови від використання вугілля на державних електростанціях до 2035 року (COP26, вступ до платформи Powering Past Coal Alliance (PPCA));
 - скорочення викидів метану на 30% до 2030 року від рівня 2020 року (COP26, долучення до ініціативи Global Methane Pledge);
 - врахування Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року;
 - Водної стратегії України на період до 2050 року;
 - Державної стратегії управління лісами України на період до 2035 року;
 - Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року.

Моделювання сценаріїв розвитку Закарпатської області на період до 2027 року здійснювалося на основі комплексного територіального підходу, який передбачає, що об'єктом у рамках регіональної політики є територія, яка характеризується специфічним набором соціальних, просторових, безпекових, екологічних та економічних особливостей. Заходи щодо реалізації державної регіональної політики спрямовуватимуться на технологічну трансформацію інфраструктури, економічну активність та баланс екосистем, створення безпекових умов життєдіяльності на території регіону, підтримку та ефективне використання потенціалу території регіону, масштабування позитивного впливу регіональних полюсів зростання (міських агломерацій, міст, що повинно сприяти зниженню рівня міжрегіональної та внутрішньорегіональної асиметрії в розвитку територіальних громад та якості життя людини.

Під час моделювання враховувалися такі фактори:

Україна втратила значний економічний потенціал, податкові та митні надходження, робочі місця. Відтак, підтримка бюджету значною мірою здійснюється за рахунок зовнішньої допомоги.

Складні соціально-економічні, безпекові умови, у яких знаходиться Україна, а також початок діалогу про можливість вступу в Європейський Союз вимагають від української влади інтенсивного проведення реформ. Однією зі сфер, яка зазнає змін та набуде більшої ваги, буде державна регіональна політика. Ймовірно, вдосконалюватимуть цифрові інструменти

для більш тісного зв'язку між елементами планування-фінансування-реалізації-моніторингу проектів регіонального розвитку.

Залучення значної частини ресурсів у рамках Програми ЄС «Підтримка України» буде залежати від ефективності впровадження Україною внутрішніх реформ. Закарпатська область межує із чотирма країнами ЄС, що полегшує застосування інструментів трансграничного співробітництва та міжнародної співпраці. Однак для забезпечення якісного програмування та ефективного використання коштів ЄС важливою є також побудова спроможних структур та впровадження процедур на регіональному та місцевому рівнях.

Передбачається нарощення міжнародної грантової підтримки, що може мати позитивний вплив на поширення навичок проектного управління серед представників органів влади, місцевого самоврядування, організацій громадянського суспільства, бізнесу.

Зростання світового попиту на продукцію сільського господарства та харчової промисловості стимулюватиме виробників підвищувати якість продукції, зокрема впроваджувати стандарти Європейського Союзу.

Суттєве погіршення платіжного балансу через втрату економічного потенціалу стимулюють українську владу оптимізувати бюджетні видатки і застосовувати більш широкий спектр інструментів розвитку бізнесу.

Дефіцит кадрів, який вже зараз відчуває значна частина підприємств, буде ставати дедалі гострішим в умовах продовження військових дій і збережеться також після їх припинення.

Одночасно із зменшенням пропозиції робочої сили на ринку праці в умовах війни зростає безробіття. Через внутрішню міграцію та передислокацію бізнесу найбільша активність пошукачів/ок спостерігається в областях Заходу України;

Релокація бізнесу до західних областей України стала важливим драйвером збереження підприємницького потенціалу України. Однак релокований бізнес стикнувся із проблемами щодо невідповідності інженерної, транспортної інфраструктури та промислових майданчиків потребам промислових підприємств, ускладненого одночасним переміщенням та розселенням значної кількості працівників/иць та членів їх родин, як і просто ВПО, із забезпеченням їх базовими соціальними та житлово-комунальними послугами;

Хоча Закарпатська область і продемонструвала нарощення експортної активності та позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами у 2022 році, однак у формуванні та розвитку експортного потенціалу є зменшення частки високотехнологічної продукції у структурі товарного експорту при поглибленні сировинної орієнтації останнього; надмірна енерго- і ресурсоемність внутрішнього виробництва та його залежність від високотехнологічного імпорту.

Знизилась спроможність гірських територіальних громад Карпатського регіону на фоні скорочення державної підтримки їх розвитку.

Збільшився попит на послуги та житло у зв'язку із переміщенням значної кількості осіб із небезпечних регіонів, що стало основою запуску державних програм, таких як програма пільгового житлового кредитування «єОселя», програма «єВідновлення» та запровадження інструменту придбання житла з використанням житлового сертифіката як компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна тощо.

Військові дії оголили прогалини щодо безпеки існуючої інфраструктури (особливо це стосується систем захисту енергетичних та інфраструктурних об'єктів), відсутність укриттів (або їх неналежний стан), технологічна застарілість та невідповідність інфраструктурних об'єктів сучасним потребам безпеки.

Внаслідок впливу повномасштабної війни в Україні зазнала суттєвої трансформації транспортна логістика, зокрема на період військових дій закрилися авіап перевезення, суттєво ускладнилися морські перевезення, посилилися залізничні та автомобільні перевезення у напрямках країн ЄС. У розрізі регіонів найбільшою проектною спроможністю пунктів пропуску володіє Закарпатська область. Лідером серед прикордонних областей за обсягом міжнародних та транзитних перевезень на ділянці кордону Україна-ЄС у 2022 році була Закарпатська область - 37,7% всіх вантажопотоків у міжнародному сполученні.

Посилення безпекових умов для забезпечення життєдіяльності, підтримка енергонезалежності стали більш актуальними та будуть залишатися в переліку пріоритетів у середньостроковій перспективі. Частина територій України на відстані 30 км до кордонів з рф та Білоруссю стали високо ризикованими для економічного використання і матимуть такий статус надовго після завершення військових дій.

У найближче десятиліття буде спостерігатися зростання попиту на послуги у сфері

охорони здоров'я, а також реабілітації та реінтеграції осіб, постраждалих унаслідок війни.

Інерційний сценарій

(область рухається за інерцією, зовнішні та внутрішні фактори впливу залишаються незмінними: активні військові дії продовжуються в умовах поступового зниження зовнішньої бюджетної та військової підтримки України, прискорюється скорочення чисельності населення за рахунок військових втрат та еміграції, гальмується проведення реформ, деградує система управління, інтеграція в ЄС гальмується).

Регіональний рівень:

Економічний потенціал та структура економіки області суттєво не зміняться. Обсяги реалізації промислової продукції дуже повільно зростатимуть. Підприємства поступово продовжуватимуть нарощувати випуск нових видів продукції, які відповідатимуть стандартам Європейського Союзу, а також працюватимуть над розширенням ринків збуту в Європі та інших частинах світу.

За інерційним сценарієм провідними видами економічної діяльності залишатимуться такі: переробна промисловість, сфера освіти, охорони здоров'я, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, сільського господарства, лісового та рибного господарства, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря тощо. Питома вага галузей із високою доданою вартістю у загальній структурі промислового виробництва залишатиметься відносно невеликою. Спостерігатиметься подальший повільний розвиток туризму та збільшення кількості туристів.

Інерційний сценарій характеризується скороченням кількості працездатних і зростанням кількості непрацездатних у структурі населення області. На ринку праці зростатиме дефіцит кваліфікованих працівників, зокрема через мобілізацію, а також через міграційний відтік жінок і молоді за кордон. Збільшаться масштаби неформальної зайнятості.

Дефіцит кадрів з кожним наступним роком буде зростати і суттєво обмежуватиме можливості підприємств усіх галузей. Особливо гостро цей фактор вплине на малі підприємства, що працюють на місцеві ринки збуту та релоковані підприємства. Підприємства-експортери відчуватимуть дефіцит кадрів не так гостро, оскільки вища рентабельність дозволить платити порівняно вищі заробітні плати і за рахунок цього швидше знаходити нових працівників.

В умовах зростання попиту на глобальному ринку обсяги аграрного виробництва у межах області не зростатимуть, однак відбуватиметься поступове заміщення традиційних видів рослинництва на культури, які розширюватимуть можливості їх переробки та експорту. В умовах високої вартості кредитних коштів модернізація галузі та запровадження сучасних технологій відбуватимуться повільно.

Спостерігатиметься подальший дисбаланс у розвитку гірських та низинних територій області через брак ресурсів на реконструкцію та модернізацію комунальної та соціальної інфраструктури. Економічний розвиток гірських громад забезпечуватиметься в основному за рахунок розвитку сільського господарства та туризму.

Мале і середнє підприємництво забезпечуватимуть найбільший відсоток виробництва продукції (товарів, робіт і послуг) та робочих місць, однак форми і обсяги стимулювання розвитку таких підприємств залишатимуться недостатніми.

Зростання капітальних інвестицій відбуватиметься вкрай повільними темпами, кардинально не впливатиме на зміну ситуації в економіці області. У тому числі з боку релокованого бізнесу.

Через вказані причини зростання продуктивності праці відбуватиметься нижчими темпами, ніж зростання заробітної плати, що негативно впливатиме на конкурентоспроможність продукції місцевих виробників.

Як результат, за інерційним сценарієм питома вага експорту в загальному обсязі виробництва продукції (товарів, робіт і послуг) на Закарпатті зростатиме несуттєво.

Оптимістичний сценарій

(область активно використовує можливості в таких умовах: припинення військових дій на вигідних для України умовах, проведення необхідних для інтеграції в ЄС внутрішніх реформ, інтенсифікації залучення інвестицій, масштабної ресурсної підтримки в рамках програми ЄС «Підтримка України»).

Регіональний рівень:

Впровадження комплексу реформ (у сфері дерегуляції, податкового та митного законодавства, захисту прав інвесторів, стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності) у поєднанні із системною роботою органів влади області щодо забезпечення інвестиційної

привабливості регіону та експортного орієнтування, створення на Закарпатті сприятливих умов для започаткування та ведення бізнесу, у тому числі для релокованого бізнесу, дасть можливість залучити в область значні обсяги інвестицій та суттєво підвищити ділову активність.

У результаті покращиться доступ підприємств до позичкового капіталу та грантів, розшириться спектр можливостей, для яких бізнес (у тому числі малий та мікро-) зможе отримувати кошти та інші види підтримки.

Розширення можливостей регіону відбуватиметься за рахунок міжнародних контактів завдяки спрощенню доступу до європейських ринків, активізації підтримки України у різних сферах, а в перспективі – залучення до європейських програм та передвступних фондів ЄС. Це сприятиме забезпеченню інноваційного сценарію розвитку господарського комплексу – зростанню питомої ваги високотехнологічних інноваційних галузей та проводитиметься технологічна модернізація ряду підприємств, продукція яких реалізується на європейських ринках.

Нові високотехнологічні виробництва створюватимуться в сільському господарстві, транспорті, зв'язку, ІТ-секторі, будівництві. Розвиватиметься зайнятість в третинному секторі (індивідуальні креативні, публічні й цифрові проєкти).

Аграрний сектор буде спрямовано на збереження ефективності ланцюга «виробництво – перероблення – зберігання – постачання населенню харчових продуктів». Здійснюватиметься подальше нарощування виробництва сільськогосподарської продукції, пошук та створення нових (у т. ч. тимчасових) об'єктів для зберігання та первинного перероблення продукції, залучення всіх можливостей державного та приватного сектора для постачання харчових продуктів у місця їх збуту.

В умовах повоєнного відновлення буде здійснено диверсифікацію розвитку аграрного виробництва на основі підвищення капіталізації та інвестиційної привабливості агропідприємств, формування ринкових інститутів, що передбачатиме підвищення ефективності використовуваних у сільському господарстві ресурсів, зміцнення продовольчої безпеки держави, розвиток багатокладності, нарощування експорту товарів з більшою доданою вартістю, забезпечення комфортних умов проживання на селі.

Розпочнеться формування нової повоєнної моделі розвитку аграрного сектора області зі збалансуванням його економічних, соціальних та екологічних компонентів на низинних та гірських територіях, що відповідатиме цілям сталого розвитку.

Закарпаття, на відміну від більшості регіонів України, матиме суттєво кращі демографічні показники відтворення населення. Потреба у висококваліфікованих кадрах, яка виникає внаслідок технологічної модернізації, задовольнятиметься переважно місцевими фахівцями (підготовка та перепідготовка відповідних кадрів, удосконалення системи освіти). Очікується повернення і реінтеграція мігрантів, початок дії програм підтримки та професійної реабілітації ветеранів.

Мобільність ринку праці зростатиме також за рахунок диверсифікації професійно-кваліфікаційної пропозиції внаслідок значного припливу в регіон ВПО.

Запровадження вискоєфективних технологій сприятиме зниженню енерго та матеріаломісткості виробництва, зростанню продуктивності праці та чисельності зайнятих.

Можливості ширше використовувати потенціал громадянського суспільства для регіонального розвитку реалізовуватимуться через зростання громадської активності та партисипації.

Екологічна ситуація на території області залишатиметься задовільною.

Поступово покращуватиметься інфраструктура територіальних громад, що підвищить якість життя населення області як на низинних, так і гірських територіях області.

За цим сценарієм, починаючи з 2025 року, передбачається динамічне зростання:

- валового регіонального продукту - на 5-9 відсотка щороку;
- обсягу промислового виробництва - понад 6 відсотка щороку;
- валової продукції сільського господарства - на 5 відсотка щороку;
- обсягу капітальних інвестицій - на 15 відсотка щороку;
- обсягу експорту товарів - на 5 - 6 відсотка щороку;
- середньомісячної заробітної плати - понад 10 відсотка щороку.

Розділ IV. Стратегічне бачення розвитку Закарпатської області

Виходячи з матеріалів дослідження соціально-економічного стану області, думок місцевих експертів, науковців, працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, сформульовано стратегічне бачення розвитку Закарпатської області.

Бачення

Закарпатська область – регіон з унікальними можливостями для створення нових проєктів та ідей, південно-західні ворота України до Європейського Союзу, привабливий край, де жителі спільно з органами влади та місцевого самоврядування працюють над досягненням комфортних умов життя, край збереження культурно-історичних пам'яток, традицій та природи; область, де дотриманий баланс розвитку промисловості та збереження унікальних природних ресурсів; регіон, де хочеться жити і працювати.

Економічний, управлінський та інтелектуальний потенціал Закарпаття інтегрує навколо себе зацікавлені сторони щодо новітніх технологій та інновацій, сучасних форм організаційної культури, логістики та креативних індустрій, синьої та зеленої економіки, залучає до орбіти взаємовигідних інтересів власні території і територіальні громади та вітчизняних і закордонних партнерів, послідовно дотримується принципів сталого збалансованого розвитку.

Розділ V. Стратегічні та оперативні цілі, завдання розвитку Закарпатської області на період до 2027 року

Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Завдання
1. Розвиток орієнтований на людину.	1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози.	1.1.1. Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої освіти. 1.1.2. Забезпечення доступності, розумного пристосування та універсального дизайну для задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами. 1.1.3. Сприяння розвитку позашкільної освіти відповідно до вільного, різнобічного розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів та принципу гендерної рівності.
	1.2. Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії.	1.2.1. Збереження пам'яток архітектури, археології, історії монументального мистецтва, науки і техніки. 1.2.2. Сприяння модернізації та інформатизації бібліотек, запровадження нових інформаційно-бібліотечних послуг на основі інформаційно-комунікаційних технологій. 1.2.3. Збереження базової мережі та модернізація закладів культури, промоція нематеріальної культурної спадщини.
	1.3. Формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини.	1.3.1. Забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя. 1.3.2. Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів у єдиному госпітальному окрузі, зокрема розвиток пацієнтоорієнтованих реабілітаційних та паліативних медичних послуг та послуг з питань психічного здоров'я. 1.3.3. Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я. 1.3.4. Розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури.
	1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини, підтримка ВПО.	1.4.1. Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей. 1.4.2. Забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі 1.4.3. Розбудова системи соціального житла, поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб, які проживають в

		місцях тимчасового проживання, з урахуванням особливостей потреб окремих категорій осіб (осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин. 1.4.4.Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне середовище громад, забезпечення зайнятості та самозайнятості.
	1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності.	1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності. 1.5.2.Створення належних умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, підвищення рівня громадянської освіти та політико-правової культури населення жителів області. 1.5.3.Підтримка та розвиток національних меншин, національно-культурних товариств, етнокультурних надбань і задоволення їх потреб. 1.5.4. Інтеграція в соціально-економічне життя громад та посилення соціальної захищеності ветеранів війни та членів їх сімей. 1.5.5.Створення умов для розвитку, успішної самореалізації та соціальної інтеграції молоді.
	1.6.Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту.	1.6.1.Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності. 1.6.2.Сприяння утворенню в територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).
2. Підвищення конкурентоспроможності регіону.	2.1.Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності.	2.1.1.Підтримка розвитку сталих бізнес-екосистем та інноваційної інфраструктури (кластерів, екоіндустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо). 2.1.2..Підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області, у тому числі релокованого бізнесу. 2.1.3.Інституційна підтримка експорту регіону, сертифікації продукції та виходу на нові ринки збуту продукції. 2.1.4.Трансфер знань, підтримка інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво», підтримка стартапів.
	2.2.Підтримка унікальної економічної діяльності області.	2.2.1.Підтримка традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин. 2.2.2.Збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції, крафтового виробництва та виробництва екопродукції. 2.2.3.Розвиток малого та середнього бізнесу, підтримка місцевого товаровиробника. 2.2.4.ІТ - кластер Закарпаття. 2.2.5. Креативні індустрії Закарпаття, у тому числі розвиток кіноіндустрії.
	2.3.Розвиток туристичної та оздоровчої сфери.	2.3.1.Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг. 2.3.2.Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація, створення комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників). 2.3.3.Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація

		туристичного потенціалу області та територіальних громад, у тому числі з використанням цифрових технологій. 2.3.4. Підтримка створення унікальних інноваційних туристично-рекреаційних продуктів.
	2.4. Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки.	2.4.1. Сприяння розвитку мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти у відповідності до потреб регіонального ринку праці, дуальна освіта. 2.4.2. Покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб, поширення ефективних профорієнтаційних заходів у закладах загальної середньої освіти та соціальної реклами для популяризації робітничих професій. 2.4.3. Освіта впродовж життя на принципах рівних можливостей для професійного розвитку особистості. 2.4.4. Підвищення професійних компетенцій наукових та студентських кадрів, співробітництво між навчальними закладами, науково-дослідними установами і підприємствами в регіоні.
	2.5. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області.	2.5.1. Підвищення ролі сталих видів громадського транспорту та велосипедної інфраструктури. 2.5.2. Відновлення та розбудова мережі якісних автомобільних доріг загального користування. 2.5.3. Сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури.
	2.6. Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерства.	2.6.1. Підтримка інституцій регіонального розвитку, у тому числі проектних офісів. 2.6.2. Цифрова трансформація та розвиток цифрової інфраструктури, розвиток телекомунікаційної інфраструктури. 2.6.3. Системне впровадження ефективного врядування, у тому числі на засадах Е-демократії. 2.6.4. Ефективне транскордонне, прикордонне та інше співробітництво Закарпатської області із зацікавленими сторонами та партнерами.
	2.7. Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу.	2.7.1. Створення умов для впровадження систем муніципального енергетичного менеджменту, енергомоніторингу та енергетичного планування. 2.7.2. Підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності. 2.7.3. Стимулювання ВДЕ у сфері генерації енергії.
3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області.	3.1. Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі.	3.1.1. Наукова, науково-дослідна та методична підтримка по збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття регіону та розширенню територій природно-заповідного фонду, розвиток регіональної екологічної мережі. 3.1.2. Збереження і раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону. 3.1.3. Ефективна система моніторингу невиснажливого і раціонального використання мінеральних і термальних вод області. 3.1.4. Формування еколого орієнтованого багатофункціонального, наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін. 3.1.5. Внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до змін екологічного і природоохоронного законодавства та потреб регіону і громад.

	3.2. Дружній до довкілля простір області.	3.2.1. Підвищення якості водопостачання та водовідведення, очистка стічних вод на всій території області. 3.2.2. Створення ефективної системи управління відходами. 3.2.3. Екоосвіта. 3.2.4. Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації ґрунтів, зневоднення та зниження рівнів ґрунтових вод і запобігання цьому.
	3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій.	3.3.1. Розвиток інфраструктури життєзабезпечення гірських та сільських населених пунктів (водопостачання та водовідведення, благоустрій населених пунктів тощо). 3.3.2. Підвищення рівня доступності території гірських та сільських населених пунктів шляхом розвитку транспортної, інформаційно-комунікаційної інфраструктури та технологій. 3.3.3. Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг, впровадження Е-послуг. 3.3.4. Створення умов для розвитку гірських полонинських господарств. 3.3.5. Сприяння розвитку різних форм кооперації, фермерства, інфраструктури сільськогосподарської продукції 3.3.6. Сприяння розвитку традиційних промислів, народних ремесел, крафтового виробництва та виробництва продуктів із географічним зазначенням.

Стратегічна ціль 1. Розвиток, орієнтований на людину

Серед пріоритетів розвитку Закарпатської області одним з найважливіших є людський розвиток. Російська агресія та військові події завдали глибокого удару по людському потенціалу України, війна призвела до великої кількості людських жертв, що спричинило втрату кваліфікованої робочої сили та потенційних талантів. І хоча Закарпатська область вигідно відрізняється від інших регіонів України найменшими хоч і негативними показниками природного приросту, але за оцінками Інституту демографії імені М. В. Птухи в Україні відбуватиметься подальше падіння народжуваності і наднизький її рівень (0,71 народжень на 1 жінку) зберігатиметься увесь воєнний період й ще рік після його закінчення.

Дані Національної служби охорони здоров'я України щодо статеві-вікового розподілу декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги в умовах війни є чи не єдиним доступним джерелом інформації, яке з певною похибкою може характеризувати структуру наявного населення. Статеві-віковий розподіл населення Закарпатської області за даними НСЗУ на 01.11.2023 року показав поглиблення даного дисбалансу, а саме кількість поданих декларацій про вибір лікаря ПМД жінками склав 54,5%, чоловіками – 45,5%, також найменшу кількість декларацій подано від категорії населення віком 18 - 29 років обох статей. Ймовірно це пов'язано із втратами чоловічого населення на війні, великою кількістю загиблих та зниклих безвісти, а також еміграцією молоді за кордон.

Проблеми поглиблюються через дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Аналіз співвідношення вакансій та незайнятих громадян в професійно-кваліфікаційному розрізі показує, що вільних робочих місць менше від кількості претендентів практично за всіма групами професій. Особливо це стосується гірських населених пунктів, які потребують особливої уваги стосовно активізації економічного розвитку та забезпечення населення робочими місцями та якістю життя.

Створення нових робочих місць потребують також ВПО, яких прийняла Закарпатська область, у воєнний час з 24 лютого до 25 листопада 2022 року – це 162400 осіб. З одного боку, це призводить до навантаження на соціальну та комунальну інфраструктуру громад області. А з іншого – покращує якість людського капіталу, статево-вікову структуру, додає області інтелектуального та професійного ресурсу, який активно залучений в економічно-суспільне життя та виробляє регіональний ВВП.

Такий стан справ є об'єктивним чинником трудової міграції. Тому наскрізним пріоритетом різних цілей та завдань цієї Стратегії є спрямування зусиль на вирівнювання

внутрішньо-регіональних дисбалансів шляхом першочергової підтримки проектів у громадах, які мають позитивний природний приріст населення.

Стратегічна ціль «Розвиток орієнтований на людину», як і вся Стратегія, орієнтована на людину, і реалізація завдань цієї цілі дасть змогу зберегти існуючу тенденцію до продовження тривалості активного періоду життя людини.

Враховуючи вищенаведене, першочергова увага буде зосереджена на таких заходах: приведенні мережі закладів загальної середньої освіти у відповідність із потребами громад та регіону;

забезпеченні впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»;

підвищенні освітнього рівня молоді та покращенні підготовки кадрів з урахуванням швидких змін на регіональному ринку праці;

збільшенні поінформованості мешканців щодо питань, пов'язаних із викликами сучасності;

формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності;

забезпеченні рівних можливостей для самореалізації населення та належних умов для проживання;

реабілітації та адаптації внутрішньо переміщених осіб та ветеранів до суспільного життя та ринку праці;

створення ефективної системи цивільного захисту та регіональної платформи безпеки;

розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини на принципах інклюзії;

формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію шістьох оперативних цілей:

Оперативна ціль 1.1.	Оперативна ціль 1.2.
Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози.	Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії.
Оперативна ціль 1.3.	Оперативна ціль 1.4.
Формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини.	Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини, підтримка ВПО.
Оперативна ціль 1.5.	Оперативна ціль 1.6.
Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності.	Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі «Розвиток орієнтований на людину» у середньостроковій перспективі матиме такі результати:

поліпшення індексу регіонального людського розвитку;

функціонуюча спроможна та ефективна мережа закладів загальної середньої освіти у відповідності до потреб громад та регіону;

сформована спроможна система громадського здоров'я та формування здорового способу життя

згуртоване патріотичне громадянське суспільство на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності

створені умови для розвитку молодіжних ініціатив, волонтерства;

впроваджені інструменти партисипації та соціальної включеності;

залучення ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, вразливих верств населення до активного суспільного життя та ринку праці;

залучення додаткових людських, матеріальних, інформаційних ресурсів для реалізації потреб людини;
сформована ефективна система цивільного захисту та безпеки населення

Оперативна ціль 1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози

У Закарпатській області особливого значення набуває проблема розроблення перспективної мережі закладів дошкільної та загальної середньої освіти із визначенням типу закладу (початкова школа, гімназія, ліцей) та з виокремленням із наведеного переліку опорних закладів та їх філій. Дана мережа має бути спроможною та орієнтуватися виключно на демографічні прогнози.

Разом з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування необхідно провести модернізацію мережі закладів дошкільної та загальної середньої освіти, приведення її у відповідність до реальних потреб населення та регіональної економіки, у тому числі зменшення кількості шкіл з малою наповнюваністю учнів.

В умовах інноваційного розвитку регіону величезного значення набуває впровадження проєктів STEM – освіти та робототехніки вже на етапі загальної середньої освіти.

На перший план повоєнного розвитку регіону виходить виховання патріотичної, талановитої та успішної особистості на базі закладів позашкільної освіти. Таким стратегічним центром є Комунальний заклад позашкільної освіти «Закарпатський обласний центр дитячої та юнацької творчості «ПАДІЮН», який став об'єктом різноманітних просторів розвитку людини у відповідності до її потреб та інтересів.

Врахування потреб дитини та орієнтування на її особливості надає функціонування 31 інклюзивно – ресурсного центру, що потребують подальшого розвитку та модернізації.

Очікувані результати:

система освіти, орієнтована на потреби регіонального ринку праці;
забезпечення впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»;
створення інклюзивного освітнього середовища;
створення безпечного середовища та найкращих умов для навчання та виховання, всебічного розвитку індивідуальних здібностей дітей;
забезпечення соціальної та психологічної підтримки для дітей усіх вікових категорій;
STEM – освіта та робототехніка
впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій для учасників освітнього процесу;
приведення споруд цивільного захисту (укриття) до стану придатності, здійснення ремонтів, забезпечення обладнанням тощо.
упровадження механізму стимулювання обдарованої молоді

Індикатори:

співвідношення наявної кількості місць у закладах дошкільної освіти до фактичної чисельності вихованців, охоплених закладами дошкільної освіти, у відсотках;
частка дітей, для яких організовано підвезення шкільними автобусами до місця навчання і додому, відсотків до загальної кількості учнів, які того потребують, у відсотках;
частка учнів, які мають доступ до освітнього процесу в очній формі;
частка денних закладів загальної середньої освіти, у яких організовано інклюзивне навчання;
кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням (крім дітей, яким протипоказано відвідувати заклади освіти за станом здоров'я).

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.1.1. Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої освіти.	Створення спроможної та доступної мережі закладів дошкільної, загальної середньої освіти. Застосування інноваційних методик та технологій в освітньому процесі. STEM – освіта, робототехніка. Створена система безпеки в закладах освіти. Матеріально-технічне оснащення закладів освіти.

	Альтернативні джерела енергії в закладах освіти.
1.1.2. Забезпечення доступності, розумного пристосування та універсального дизайну для задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами.	Створення мережі доступних та інноваційних просторів інклюзивних центрів. Застосування інноваційних методик та технологій задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами. Створення інноваційного простору здоров'я та освіти на базі КРУ. «Обласний центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю» Створення цифрових лабораторій в ЗЗСО. Розроблення інклюзивної навчальної програми, що базуватиметься на сучасних технологіях.
1.1.3. Сприяння розвитку позашкільної освіти відповідно до вільного, різнобічного розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів і принципу гендерної рівності.	Створення спроможної та доступної мережі закладів позашкільної освіти. Застосування інноваційних методик та технологій розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів і принципу гендерної рівності. Створена система безпеки в закладах позашкільної освіти. Матеріально-технічне оснащення закладів позашкільної освіти.

Оперативна ціль 1.2. Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії

Розвиток культури Закарпатської області забезпечуватиметься шляхом модернізації закладів культури, формування її спроможної мережі та створення належних умов для задоволення культурних та інформаційних потреб населення, підвищення ролі культури в консолідації суспільства, підтримка творчих ініціатив з урахуванням правового режиму воєнного стану.

Для забезпечення якості роботи закладів культури необхідно співпрацювати із міжнародними донорськими організаціями та залучати позабюджетні кошти.

Закарпатська область має надзвичайно унікальну культурну спадщину, представлену 1836 пам'ятками культурної спадщини, які внесено до електронного реєстру нерухомих об'єктів культурної спадщини України, у тому числі 102 об'єкти національного значення, які занесено до Державного реєстру. Це унікальна спадщина, яка задовольняє культурні потреби туристів не тільки України, але й інших країн Європейського Союзу та світу.

Тому збереження культурної спадщини, у тому числі реставрація, реабілітація, музеєфікація, ремонт об'єктів культури можливий також в рамках програм транскордонного співробітництва та інших.

Під час модернізації об'єктів необхідно забезпечити рівний доступ для всіх категорій громадян до закладів культури та об'єктів культурної спадщини, а також створити цифрові культурні простори Закарпаття на базі закладів та об'єктів культури, у тому числі бібліотек. Важливо впровадити інструменти цифровізації у сфері культурної спадщини.

Очікувані результати:

спроможна та доступна мережа закладів та об'єктів культури;
цифровізовані культурні простори та впроваджені інструменти цифровізації у сфері культурної спадщини;
занесення об'єктів культурної спадщини до державного реєстру нерухомих пам'яток України;
різноманіття культурних заходів у відповідності до потреб населення та туристів області.

Індикатори:

спроможна та доступна мережа закладів та об'єктів культури;
відсоток цифровізації музейних фондів (3 обласні музеї);
кількість об'єктів культурної спадщини, занесених до державного реєстру нерухомих пам'яток України;
кількість культурно-мистецьких заходів у відповідності до потреб населення та туристів області

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.2.1. Збереження пам'яток архітектури, археології, історії монументального мистецтва, науки і техніки.	Реставрація об'єктів культурної спадщини. Цифровізація просторів культурної спадщини. Модернізація фондосховищ, виставкових залів, збереження експозицій. Промоція культурної спадщини.
1.2.2.Збереження базової мережі, модернізація та інформатизація закладів культури, промоція нематеріальної культурної спадщини.	Створена доступна, спроможна та безпечна мережа закладів культури. Реконструкція/модернізація бібліотек, клубних закладів, музеїв, театрів. Промоція нематеріальної спадщини. Створення коворкінг-просторів, арт-майданчиків на базі закладів культури.

Оперативна ціль 1.3. Формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини

В умовах воєнного стану Закарпатська область як тилова область має виконувати важливі функції з метою формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини, у тому числі ВПО.

У закладах охорони здоров'я області забезпечено надання медичної допомоги як мешканцям області, так і ВПО та військовослужбовцям, які евакуйовуються із зон, де ідуть активні бойові дії. Розпорядженням голови Закарпатської обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 16.03.2022 №49, від 02.03.2023 №200 уточнено перелік закладів обласного підпорядкування, у яких можуть тимчасово розміщуватися внутрішньо переміщені та/або евакуйовані особи.

Під час подальшого реформування та створення спроможної і доступної мережі закладів охорони здоров'я необхідно забезпечити дотримання вимог ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» та новим рекомендаціям ДБН В2.2-10:2022 «Заклади охорони здоров'я».

У межах реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, буде створено систему реабілітаційної і після реабілітаційної інтегрованої допомоги та скоординованого маршруту отримання послуг від обласного рівня до рівня громади для людей, які потребують цієї допомоги.

Закарпатська область має всі можливості для реалізації прийнятих та затверджених МОЗ України нормативно-правових актів (НПА) з реабілітації, з метою розбудови сучасної системи реабілітації на засадах пацієнтоцентричності, мультидисциплінарності та доказовості. У зв'язку із цим буде сформовано мережу безбар'єрних закладів якісної медичної реабілітації у сфері охорони здоров'я та впроваджуватимуться сучасні медичні послуги.

Психічне здоров'я стає також вагомим завданням в умовах охорони здоров'я населення та військових під час воєнного стану та агресії з боку РФ. У зв'язку із цим реалізація обласного «Плану заходів на 2024—2026 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» є надважливим напрямком роботи багатьох структур та відомств, що опікуються вразливими категоріями населення області. Зокрема: всі медичні заклади ПМСД Закарпатської області укладуть договори з НСЗУ за пакетом «Супровід і лікування дорослих та дітей з психічними розладами на первинному рівні медичної допомоги, а медичні працівники пройдуть навчання за Програмою дій із подолання прогалін у сфері психічного здоров'я (mhGAP) для збільшення доступності послуг з охорони психічного здоров'я за програмою mhGAP на первинному рівні, виїзні бригади із надання психологічної/психіатричної допомоги в області укладуть контракти фахівцями соціальної сфери, Не менше 80 % диспетчерів та операторів екстрених служб пройдуть навчання та підвищать рівень компетентностей з питань психічного здоров'я. Члени груп підтримки та інших осіб, які забезпечуватимуть впровадження механізму підтримки у прийнятті рішень особами з інтелектуальними порушеннями та психічними розладами, пройдуть навчання,

Громади ухвалюють місцеві стратегії, програми та плани розвитку охорони психічного здоров'я на рівні громад. Фахівці у громадах (психіатри, психологи, соціальні працівники, психологи закладів освіти) пройдуть навчання доказовим методам роботи (психофармакологія, mhGAP), у тому числі – методам роботи із дітьми (за програмою «Навички психологічного відновлення» від ВООЗ.

Медична допомога ВПО буде надаватися як первинна, так і спеціалізована усіма без винятку закладами охорони здоров'я області, що працюють на договірних засадах з Національною Службою Здоров'я України.

Громадське здоров'я забезпечуватиметься шляхом вчасного інформування про випадок підозри на інфекційне захворювання відповідного територіального підрозділу ДУ «Закарпатський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», що дозволить оперативно та вчасно організувати першочергові протиепідемічні заходи, локалізувати та ліквідувати осередки інфекційних захворювань

Очікувані результати:

формування спроможної та доступної мережі закладів охорони здоров'я із необхідним функціоналом та кадровим укомплектуванням у відповідності до Програми медичних гарантій в Україні;

підвищення доступності медичної допомоги жителям області шляхом наближення менш складних послуг до пацієнта та концентрації високотехнологічних послуг для складних випадків у кластерних та надкластерних закладах охорони здоров'я;

розбудова системи доказової медичної реабілітації в кластерних та надкластерних багатопрофільних закладах охорони здоров'я;

імплементация рішень Ради безбар'єрності щодо виконання заходів з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрності;

створення Центру медичної реабілітації та системи психологічної реабілітації в області.

підвищення доступності медичної допомоги жителям області з питань охорони психічного здоров'я, в тому числі надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України;

розвиток спортивної інфраструктури, здатної задовольнити потреби населення в щоденній руховій активності, відповідно до фізіологічних потреб, у тому числі і для маломобільних груп населення.

Індикатори:

загальний коефіцієнт народжуваності, на 1000 живонароджених;

загальний коефіцієнт смертності, на 1 тис осіб наявного населення;

природній приріст;

рівень охоплення профілактичними щепленнями за віком відповідно до Календаря профілактичних щеплень в Україні;

середній час доїзду бригади ШМД до пацієнта/ у критичному стані, хвилин;

середній час доїзду бригади ШМД до пацієнта/ у екстремному стані, хвилин;

укомплектованість штатних посад медичних працівників фізичними особами;

укомплектованість штатних посад лікарів фізичними особами.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.3.1.Забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя.	Формування спроможної системи громадського здоров'я. Формування системи здорового способу життя (формування нових партнерських платформ взаємодії закладів охорони здоров'я, спорту, освіти, поліції тощо; створення нових навчальних програм та тренінгових центрів із питань здорового способу життя, здорового харчування, організація роботи інноваційних центрів оздоровлення для різних вікових груп населення тощо). Створення та покращення інфраструктури для занять фізичною культурою.
1.3.2..Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів у єдиному госпітальному окрузі, зокрема розвиток пацієнтоорієнтованих реабілітаційних та паліативних медичних послуг та послуг з питань психічного здоров'я.	Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я Закарпатського госпітального округу за принципом пріоритетності первинної медичної допомоги та кластеризації спеціалізованої медичної допомоги. Забезпечення сучасним медичним обладнанням, у тому числі високотехнологічним, закладів охорони здоров'я. Покращення умов перебування пацієнтів, забезпечення доступності та безбар'єрності закладів охорони здоров'я. Створення системи ефективного та прозорого управління закладами охорони здоров'я.

	Розбудова мережі доказової реабілітації у кластерних та надкластерних багатопрофільних лікарнях. Підвищення доступності медичної допомоги жителям області з питань охорони психічного здоров'я, в тому числі надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. Модернізація закладів охорони здоров'я кластерного та надкластерного рівнів. Оновлення парку санітарних автомобілів служби екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Розбудова мережі відділень паліативної допомоги у кластерних та надкластерних багатопрофільних лікарнях.
1.3.3.Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я.	Поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я. Упровадження доказових скринінгових програм, зокрема з питань онкоскринінгу жіночого населення (оснащення лікарень мамографами та іншим доказовими методами обстеження).
1.3.4.Розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури	Розвиток спортивної інфраструктури. Проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, забезпечення участі спортсменів і команд області у всеукраїнських заходах. Ігри партнерських регіонів.

Оперативна ціль 1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини, підтримка ВПО

Станом на 01.10.2023 в області на обліку перебували 137 150 внутрішньо переміщених осіб, які внесені до Єдиної інформаційної бази даних.

Закарпатська область створила всі належні умови проживання для ВПО та забезпечила їх право взяття на облік за місцем фактичного проживання, отримання довідки встановленого взірця для здійснення призначення та виплату усіх видів державних допомог, отримання всіх видів послуг, а саме: соціальних, освітніх, медичних тощо.

Відповідно до Комплексної програми підтримки внутрішньо переміщених осіб у Закарпатській області на 2023 – 2025 роки, затвердженої розпорядженням голови облдержадміністрації – начальника обласної військової адміністрації 04.09.2023 року №785, передбачено комплекс заходів із реалізації житлових та майнових прав ВПО, працевлаштування ВПО, заходи щодо соціального захисту ВПО, інформаційні заходи та забезпечення освітніх, медичних, психологічних та культурних послуг.

Надалі планується активізація роботи дорадчо-консультативних органів, а саме: Координаційного центру підтримки цивільного населення та Ради з питань внутрішньо переміщених осіб, основними завданнями на період військових дій яких є підтримка та координація надання допомоги населенню, постраждалому внаслідок збройного конфлікту, зокрема внутрішньо переміщеним особам, ветеранам війни, особам з інвалідністю внаслідок війни тощо.

До реалізації проблемних нагальних питань у сфері захисту прав дітей, спричинених збройною агресією російської федерації на території України, до органів державної влади у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, юстиції, прикордонної служби долучатимуться громадські організації та міжнародні партнери – ГО «Неємія», МБФ СОС дитячі містечка України, ЗЖГО «Веста», «Комітет медичної допомоги на Закарпатті», МФОЗНС, «Регіон Карпат», представництва УВКБ ООН, БФ Доркас Ейд Інтернешинал, БФ «Світ без сиріт», ГО «Співчуття», БФ «Щасливі серця».

Планується і надалі вдосконалювати взаємодію органів державної влади, установ і організацій із надання допомоги сім'ям та дітям, які постраждали від військових дій збройних сил російської федерації, надання їм соціальної та психосоціальної підтримки, правової допомоги у тому числі через міждисциплінарні мобільні команди, в кожному з яких входить фахівець із соціальної роботи, юрист, психолог та медик.

У сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків планується

проведення моніторингу та узагальнення результатів забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у різних сферах життя суспільства; облік випадків дискримінації за ознакою статі, узагальнення інформації про такі випадки, внесення пропозицій щодо їх усунення; вжиття заходів для скасування дискримінаційних норм, виявлених за результатами гендерно-правової експертизи регіональних програм та проєктів, протидія домашньому насиллю. У регіоні створюються «Центри життєстійкості», у яких надаватиметься первинна правнича підтримка, консультації щодо питань зайнятості, супровід людей із інвалідністю, ветеранів, функціонування сімейних просторів для підтримки родин: організація активностей та занять для дітей, навчання батьків, проведення заходів для родин тощо.

Очікувані результати:

Сформована система надання доступних соціальних послуг, відповідно до потреб населення, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей;

будівництво (придбання) житлових будинків для надання тимчасового і соціального житла внутрішньо переміщеним особам;

ремонт та облаштування місць тимчасового проживання для ВПО;

створені стаціонарні відділення в складі територіальних центрів соціального обслуговування, центрів надання соціальних послуг для надання послуг стаціонарного догляду особам, які потребують постійного стороннього догляду;

забезпечене повне охоплення базовими соціальними послугами ВПО;

забезпечення принципу гендерної рівності;

протидія домашньому насиллю;

забезпечення цифровізації системи надання послуг у сфері соціального захисту;

упровадження системи електронного отримання документів та забезпечення;

можливості звернення за послугами у сфері соціального захисту через онлайн-сервіси;

Індикатори:

частка територіальних громад, які передбачили заходи і видатки на надання соціальних послуг в місцевих програмах соціально-економічного розвитку;

кількість осіб, взятих на облік ВПО;

з них:

кількість жінок, взятих на облік ВПО;

кількість дітей, взятих на облік ВПО;

кількість осіб із числа ВПО, забезпечених житлом;

кількість обраних депутатів місцевих рад з числа жінок;

кількість чинних / створених спеціалізованих служб підтримки осіб постраждалих від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;

кількість чинних волонтерських центрів, сімейних просторів, Центрів життєстійкості тощо;

кількість вразливих груп/осіб, охоплених соціальною роботою.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення, шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей.	Модернізація існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей. Підтримка центрів раннього втручання для дітей до трьох років. Професійне навчання населення з числа соціально вразливих груп професіям, які затребувані на регіональному ринку праці. Надання психосоціальної підтримки для людей, які постраждали від війни. Впровадження системи електронного отримання документів та забезпечення можливості звернення за послугами у сфері соціального захисту через онлайн-сервіси.
1.4.2.Забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі.	Забезпечення гендерної рівності та гендерний мейстрімінг. Протидія домашньому насиллю. Створення мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

1.4.3. Розбудова системи соціального житла в області, поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб, які проживають в місцях тимчасового проживання з урахуванням особливостей потреб окремих категорій осіб (осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин.	Економічна та соціальна підтримка осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин. Соціальне житло, приватні прихистки. Модернізація установ соціального обслуговування населення та розширення переліку соціальних послуг відповідно до потреб отримувачів.
1.4.4. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне середовище громад, забезпечення зайнятості та самозайнятості.	Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне середовище громад. Забезпечення зайнятості та самозайнятості ВПО. Доступне житло для ВПО. Реалізація заходів з реабілітації та реадaptaції внутрішньо переміщених осіб та ветеранів (фізична, медична, психологічна реабілітація та соціальна, професійна реадaptaція). Створення мережі Центрів підтримки ВПО в громадах області.

Оперативна ціль 1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності

В умовах військової агресії російської федерації проти України формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності є пріоритетом державної, у тому числі регіональної політики.

У зв'язку із цим на регіональному рівні будуть впроваджуватися проекти підвищення ролі української мови як національної цінності та невід'ємного елемента національно-патріотичного виховання та популяризації україномовного культурного продукту.

Впроваджуватимуться сучасні виховні системи, технології і методики у сфері національно-патріотичного виховання, узагальнення та поширення найкращого досвіду у цій сфері у діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування. Великого значення набуває створення єдиної Платформи фахівців у сфері національно-патріотичного виховання, налагодження конструктивної взаємодії, соціального партнерства між суб'єктами національно-патріотичного виховання та її функціонування на системній основі (ОДА, освіта, ЗСУ, ПСУ, ДСНС, поліція, органи місцевого самоврядування тощо).

Великого значення набуватимуть партнерства з інституціями громадянського суспільства та міжнародними організаціями у питаннях створення центрів національно-патріотичного виховання та розвитку напряму національно-патріотичного виховання в молодіжних центрах.

Підвищуватиметься участь молоді в суспільному житті регіону через підтримку молодіжних ініціатив та залучення молоді в діяльність інститутів громадянського суспільства, у тому числі молодіжних та дитячих громадських організацій, волонтерських ініціатив та в процесах ухвалення рішень, що стосуються вирішення питань молоді та суспільно важливих завдань.

Удосконалюватимуться механізми та інструменти партисипації, залучення громадськості до прийняття управлінських рішень.

Укладатимуться нові партнерства та коаліції із ADRA Ukraine, People in Need, IOCC, Medecins Sans Frontieres, UNHCR, KOLPING, Восток SOS, Товариством Червоного Хреста України, Ужгородським національним університетом, Благодійною організацією «Дім Милосердя», Українською Фундацією громадського здоров'я, Комітетом медичної допомоги в Закарпатті, благодійним фондом "Серце до серця", благодійним фондом "КАРІТАС", МОМ, ООН та іншими організаціями.

Очікувані результати:

Розроблені та впроваджені сучасні виховні системи, технології і методики у сфері національно-патріотичного виховання;
сформований найкращий досвід у цій сфері;
впроваджені навчальні дисципліни духовно-морального спрямування як основи формування особистості та підґрунтя для національно-патріотичного виховання, які виходять із традицій українського державотворення;
активне залучення сім'ї до процесу національно-патріотичного виховання;
розроблення єдиних підходів у сфері національно-патріотичного виховання в діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування;
підвищена професійна компетентність фахівців у сфері національно-патріотичного виховання, налагоджена конструктивна взаємодія, соціального партнерства між суб'єктами національно-патріотичного виховання;
створені молодіжні центри розвитку;
активізований молодіжний рух та розвиток молодіжних інституцій громадянського суспільства;
високий рівень партисипації, залучена громадськість до прийняття управлінських рішень, у тому числі молодь;
підтримка інституцій громадянського суспільства, у тому числі ВПО.

Індикатори:

кількість активних інституцій громадянського суспільства (члени Громадської ради при ОДА);
кількість створених/чинних платформ/партнерств (експертні ради);
кількість підтриманих молодіжних проєктів;
кількість створених/чинних молодіжних центрів;
кількість охоплених осіб Пластунським рухом України\молодіжними проєктами та ініціативами;
кількість проведених регіональних заходів, спрямованих на розвиток Пластового та Скаутського рухів;
кількість підписаних меморандумів про співпрацю задля актуалізації стратегічних пріоритетів і цілей;
кількість проведених культурно - просвітницьких заходів для національних меншин;
кількість проведених науково- практичних конференцій та семінарів для національних меншин;
форми громадської участі (консультативно-експертні комітети, фокус-групи, семінари, круглі столи, конференції тощо);
кількість учасників бойових дій;
кількість осіб з інвалідністю внаслідок війни;
кількість осіб, які мають статус члена сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, Захисника і Захисниці України;
кількість створених/чинних ветеранських хабів, просторів.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності.	Підтримка розвитку інституцій громадянського суспільства Співпраця влади, об'єднань громадян та реалізація спільних проєктів. Стимулювання волонтерства в регіоні. Підготовка спеціалістів (волонтерів), які володіють відповідними вміннями та технологіями активізації громади і соціальної мобілізації. Партисипація, залучення інституцій громадянського суспільства до прийняття управлінських рішень.
1.5.2.Створення належних умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання,	Проведення міжнародних, всеукраїнських та обласних фестивалів, свят, оглядів, конкурсів традиційної культурної спадщини.

підвищення рівня громадянської освіти та політико-правової культури населення жителів області.	Підтримка розвитку книговидання та популяризація читання українських книг. Розвиток Пластунського руху.
1.5.3. Підтримка та розвиток національних меншин, національно-культурних товариств, етнокультурних надбань і задоволення їх потреб.	Підтримка та розвиток національних меншин, національно-культурних товариств, етнокультурних надбань і задоволення їх потреб. Підтримка традицій національних меншин. Створення культурно-етнографічних центрів, облаштування приміщень для проведення навчань, майстер-класів; придбання обладнання, матеріалів; організація фестивалів, ярмарків; проведення денних заходів (ковальство, виготовлення сумок, плетіння мережива тощо).
1.5.4. Інтеграція в соціально-економічне життя громад та посилення соціальної захищеності ветеранів війни та членів їх сімей.	Підтримка ветеранів війни та членів їх сімей. Сприяння розвитку мережі Центрів підтримки ветеранів та членів сімей військовослужбовців у громадах області. Допомога в розробці та реалізації бізнес-проектів.
1.5.5. Створення умов для розвитку, успішної самореалізації та соціальної інтеграції молоді.	Стимулювання розвитку учнівського й студентського самоврядування. Покращення можливостей самоорганізації молоді. Проведення просвітницьких кампаній і культурологічних заходів для молоді з питань реагування на виклики сучасності. Створення умов та підтримка молодіжних ініціатив та створення мережі сталих молодіжних центрів (креативних Х\хабів, арт просторів). Проведення навчань із розвитку лідерських та комунікативних навичок молоді.

Оперативна ціль 1.6. Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту

Закарпатська область є тиловою областю. В умовах воєнного стану регіон виконує дуже важливе завдання – захист місцевого населення та внутрішньо переміщених осіб та створення безпечних умов перебування на території області.

У зв'язку із цим, область має бути забезпечена ефективними системами централізованого оповіщення та достатнім, обладнаним та доступним фондом захисних споруд цивільного захисту, у тому числі в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності.

Надзвичайні ситуації на території області можуть відбуватися також внаслідок впливу багатьох видів небезпечних природних явищ, взаємодії цілого ряду природних та антропогенних факторів і процесів геологічного, гідрологічного та метеорологічного походження. Тут можливі землетруси силою 7-8 балів, сильні вітри із швидкістю до 35-40 м/с, паводки від сильних до катастрофічних, багаточисленні зсуви та снігові лавини на схилах гір. Для захисту населення та населених пунктів, народногосподарських об'єктів і земель від шкідливої дії вод, мінімізації збитків від руйнівної дії паводків і повеней в області необхідно створити ефективний інженерний протипаводковий захист території, упорядкування інфраструктури та розміщення населених пунктів і промислових об'єктів.

Згідно з проведеною класифікацією в області функціонує 4 хімічно небезпечні об'єкти І ступеня хімічної небезпеки: 1 у своїй діяльності використовує аміак (проектна потужність 8,5 тонн) та 3 - хлор (проектна потужність 10,4 тонн). Сумарний запас цих речовин на підприємствах досягає 18,9 тонн. Персонал хімічно небезпечних об'єктів, забезпечений засобами індивідуального захисту, становить 131 відсоток.

Територією області проходить розвинута транспортна мережа (автомобільна, залізнична), яка з'єднує Україну з Південною та Західною Європою. В області відносно розгалужена сітка залізниці. Щороку територією області перевозяться радіоактивні матеріали та хімічно небезпечні речовини.

З метою підвищення безпеки населення щодо надзвичайних ситуацій в громадах буде створено Центри безпеки як об'єкти інфраструктури громад, в яких можуть розміщуватися декілька служб, що забезпечуватимуть безпеку життєдіяльності населення (пожежно-рятувальний підрозділ з диспетчерським пунктом громади, підрозділ медичної допомоги, поліцейська станція (поліцейський громади)).

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.6.1. Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності.	Створення ефективних систем централізованого оповіщення. Формування фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності. Зміцнення матеріального резерву.
1.6.2. Сприяння утворенню в територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).	Створення Центрів безпеки в громадах області. Створення безпекових платформ в громадах області. Поліцейський громади.

Очікувані результати:

належне функціонування територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Закарпатської області в умовах воєнного стану;

матеріальний регіональний резерв в обсягах, необхідних для забезпечення проведення першочергових відновних робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків прогнозованих надзвичайних ситуацій та здійснення заходів в умовах воєнного стану;

проведена реконструкція чинної територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення з використанням сучасної апаратури з метою забезпечення оповіщення населення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій.

підвищена ефективність превентивних заходів у районах та містах області, об'єктах господарювання щодо техногенної безпеки;

підвищений рівень знань шляхом навчання керівного складу органів управління СДС ЦЗ, а також населення готовності до дій в умовах загрози та виникнення можливих надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, терористичних проявів у мирний час та в особливий період.

Індикатори:

- кількість проведених навчальних заходів/кількість охоплених осіб;
- створено (обладнано) об'єктів фонду захисних споруд;
- ефективна система оповіщення населення;
- кількість створених Центрів безпеки в громадах області.

Стратегічна ціль 2. Підвищення конкурентоспроможності регіону

Серед стратегічних цілей розвитку Закарпатської області на період до 2027 року ціль «Підвищення конкурентоспроможності регіону» є базовою.

Закарпатська область належить до промислово-аграрних регіонів України. Структура промислового виробництва області, сформована в довоєнний період, розподілялась таким чином: переробна промисловість області займала левову частку всієї галузі - 64,8 відсотка, добувна - 1,2 відсотка, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря - 32,3 відсотка, водопостачання, каналізація - 1,7 відсотка. У переробній промисловості найвищі частки підгалузей у загальному обсязі склали: у машинобудуванні – 32,4 відсотка, виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 5,9 відсотка, виробництві гумових і пластмасових виробів – 5,7 відсотка, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – 5,3 відсотка, виготовленні виробів з деревини – 5,1 відсотка, виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – 4,3 відсотка.

Агропромисловий комплекс є важливим сектором економіки області, який щороку формує до 15 відсотка валової доданої вартості, виробленої всіма галузями економіки, забезпечує виробництво основних видів сільськогосподарської продукції та створює умови для розвитку області.

Закарпаття є одним із регіонів України, в якому переважає сільське населення: 63,0 відсотка, при 31,9 відсотка по Україні.

Однією з ознак Закарпаття є чітко виражена просторова вертикальна зональність, що включає низинну, передгірну та гірську природно - економічну зону. Область є найменш забезпеченою в державі землями сільськогосподарського призначення, в розрахунку на одного жителя області припадає 0,36 га сільськогосподарських угідь та 0,16 га рілля, що менше, ніж у середньому по Україні.

У 2023 році в області розпочато реалізацію проекту ФАО «Комплексне, конкурентоспроможне та економічно раціональне створення ланцюжків доданої вартості у сільському, рибному та лісовому господарствах». Основною метою проекту є допомога сільським домогосподарствам, малим та середнім агровиробникам. Секторами підтримки у Закарпатській області за умови відповідності їх критеріям є такі продукти: гуцульська овеча бринза, гуцульська коров'яча бринза, закарпатський мед, закарпатське вино.

Реалізація програми Мінекономіки України з релокації українських підприємств дала можливість перемістити до Закарпаття 229 суб'єктів господарювання, з них станом на 01 жовтня 2023 року – 217 працюючих та 12 – переміщених, але які ще не працюють. Крім вищезазначених підприємств, на території Закарпатської області створено велику кількість нових підприємств (близько двох сотень) внутрішньо переміщеними особами та суб'єктами господарювання із інших територій України.

Із загальної кількості релокованих до області підприємств – 27,1 відсотка або 62 одиниці займають підприємства переробної промисловості. Основні види діяльності цих підприємств наступні: виробництво одягу та взуття – 24,2 відсотка; виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування, – 16,1 відсотка всіх підприємств переробної промисловості; виробництво машин і устаткування – 11,3 відсотка; оброблення деревини та виробів з деревини, крім меблів, – 8,1 відсотка; виробництво іншої продукції – 6,5 відсотка; виробництво меблів – 4,8 відсотка; виробництво машин і устаткування – 4,8 відсотка; виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – 3,2 відсотка; виробництво харчових продуктів – 3,2 відсотка тощо.

У структурі валової доданої вартості належну частку має також і сфера обслуговування та туризму. Незважаючи на воєнний стан з січня по липень 2023 року до місцевих бюджетів Закарпатської області сплачено 10 млн 981 тис 100 грн туристичного збору, що всього на 0,6 відсотка менше аналогічного періоду 2022 року.

Проблемні питання, які виникають у релокованих підприємств: 1) виробництво та/або інші активи бізнесу частково втрачені або повністю через бойові дії, заблоковані в оточених ворогом містах; 2) нестача кадрів внаслідок того, що частина персоналу покинула локацію базування бізнесу та/або мобілізована, а на обласному ринку відсутні кваліфіковані працівники необхідних професій; 3) втрата значної частини доходу через зменшення збуту, втрата каналів продажу, зруйнування ланцюгів поставок; 4) повна невизначеність та не прогнозованість з точки зору попиту і відповідно неефективність традиційного планування; 5) складнощі з імпортом та експортом товарів, сировини, комплектуючих, виходу на Європейські ринки тощо.

Область має значний виробничий, інвестиційний та ресурсний потенціал і розвинену транспортну інфраструктуру; структура експорту переважною мірою орієнтована на ринки ЄС,

впроваджуються енергоефективні заходи і технології у виробничій та соціальній сферах, наявні наукові інституції .

Закарпатська область експортно орієнтована, про що свідчить суттєве збільшення у 2022 році сальдо зовнішньої торгівлі до найбільшого позитивного показника за 2018 – 2022 роки. Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 120 країн світу. Значну частку у структурі експорту становлять такі групи товарів: машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання; продукти рослинного походження; деревина і вироби з деревини; різні промислові товари; готові харчові продукти; недорогочінні метали та вироби з них; текстильні матеріали та вироби; взуття, головні убори, парасольки тощо.

Індустріальні парки є одним з інструментів регіонального розвитку, завдання яких – розвинути економічну спроможність території з метою поліпшення її економічних перспектив, створення нових робочих місць та підвищення якості життя населення. Станом на 2023 рік у Закарпатській області зареєстровано 5 індустріальних парків і 4 планується до створення. У зареєстрованих індустріальних парках заплановано створити понад 11 тисяч нових робочих місць.

Водночас в економіці області є значною зношеність основних фондів комунальної інфраструктури, сільського господарства, будівельної галузі, низька продуктивність праці у сільському господарстві, відносно мала частка продукції з великою доданою вартістю, низка виробництв не є неконкурентними на глобальному ринку. Продукція сільського господарства характеризується низьким ступенем переробки, бракує потужностей для її довгострокового зберігання.

З метою підвищення економічної спроможності області органами влади Закарпатської області ведеться системна робота щодо:

- активізації процесу залучення інвестиційних ресурсів (державних та приватних), коштів міжнародних фінансових організацій та міжнародної технічної допомоги з метою модернізації чинних та формування нових виробничих високотехнологічних, експортоорієнтованих та наукомістких підприємств;

- допомоги в релокації бізнесу;

- забезпечення підтримки малого і середнього підприємництва, спроможного швидко пристосовуватися до змін у середовищі;

- підвищення ролі наукового середовища у формуванні та впровадженні інноваційних виробництв та продуктів.

Вагомими факторами позитивного впливу на економічний розвиток Закарпаття можуть стати саме такі:

- покращення національного бізнес-клімату внаслідок проведення Україною реформ, необхідних для переговорів про вступ в ЄС;

- розвиток транспортної інфраструктури в рамках програм відновлення України;

- прогнозоване зростання інвестиційної привабливості України після припинення військових дій;

- розширення можливостей грантового фінансування;

- державна підтримка для резидентів індустріальних парків та підтримка експорту;

- енергетична сталість України та «зелений» перехід;

- ефективність публічного управління та цифрова трансформація

Використання зазначених можливостей може відбутися лише завдяки координації дій органів влади у тісній співпраці з приватним, громадським секторами та наукою.

Основними загрозами в економічній сфері для області є такі чинники:

- негативні економічні, соціальні та екологічні наслідки військової агресії російської федерації.

- скорочення у найближчі роки частки працездатного населення, дефіцит кваліфікованих трудових ресурсів, спричинений війною;

- призупинення реформи дерегуляції та посилення необґрунтованого втручання у господарську діяльність контролюючих та правоохоронних органів;

- відсутність ефективної державної підтримки впровадження інновацій та розвитку креативної економіки;

Досягненню стратегічної цілі «Підвищення конкурентоспроможності регіону» сприятимуть створення нових високотехнологічних виробництв та інноваційних підприємств, реалізація політики стимулювання залучення інвестиційних ресурсів та розвитку малого та середнього бізнесу.

Упровадження зазначеної стратегічної цілі передбачається через реалізацію семи

оперативних цілей:

Оперативна ціль 2.1	Оперативна ціль 2.2	Оперативна ціль 2.3
Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності.	Підтримка унікальної економічної діяльності області.	Розвиток туристичної та оздоровчої сфери.
Оперативна ціль 2.4	Оперативна ціль 2.5	Оперативна ціль 2.6
Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки.	Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області	Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств.
Оперативна ціль 2.7.		
Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу.		

Очікується, що реалізація стратегічної цілі «Підвищення конкурентоспроможності регіону» у середньостроковій перспективі сприятиме такому:

- створенню нових високотехнологічних виробництв та інноваційних підприємств;
- розбудові мережі індустріальних парків;
- розвитку малого та середнього підприємництва, передусім у виробничій сфері;
- підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності продукції виробників області;
- збільшенню використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії;
- активному залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій у економіку області;
- впровадженню сучасних форм виробничої кооперації виробників сировини та кінцевої продукції, зокрема кластерів;
- зміцненню ІТ-сектору;
- зменшенню рівня енергоемності виробництва;
- впровадженню екологічно ефективних виробництв;
- збільшенню обсягів експорту продукції місцевих товаровиробників, у тому числі крафтового виробництва.

Оперативна ціль 2.1. Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності

Основними завданнями у галузях економіки є формування сприятливих умов для модернізації та підвищення технологічного рівня виробництв, застосування безвідходних та енергозберігаючих технологій, випуск конкурентоспроможної на внутрішньому та зовнішньому ринках продукції.

Вагомою інфраструктурною передумовою для поштовху економічного розвитку регіону є розвиток індустріальних та еко-індустріальних парків. Наразі в області створено 9 таких технопарків.

Одним із основних факторів, що радикально впливає на виробництво, стимулює його розвиток та забезпечує конкурентоспроможність підприємств, є впровадження інновацій.

Суттєве підвищення ефективності інноваційної діяльності можливе лише за умови налагодження дієвої взаємодії між підприємствами області, які впроваджують інновації, та науково-дослідними установами (передусім місцевими), а також закладами вищої освіти. Активізація інноваційної діяльності на Закарпатті є одним із визначальних завдань.

Пріоритетними напрямками економічної діяльності, яким надаватиметься всебічна підтримка, будуть високотехнологічні, експортоорієнтовані виробництва, а також підприємства з поглибленою переробкою продукції в харчовій промисловості та переробці сільськогосподарської продукції, органічному землеробстві, рослинництві, тваринництві, деревообробній галузі, ІТ-секторі та «зеленій» енергетиці.

Область має всі можливості для залучення підприємств місцевої промисловості до виконання завдань оборонного характеру, зокрема виробництва товарів оборонного призначення, утворення логістичних і сервісних центрів підтримання військової та спеціальної техніки.

Створення сприятливих умов для роботи релокованих підприємств, підтримка та супровід релокованого бізнесу на території області, допомога в підборі площ для розміщення

виробництв, перевезенні й розселенні персоналу; добір працівників у місцях дислокації після переїзду значно підвищить конкурентоспроможність регіону. Релокація не лише збереже інтелектуальний та промисловий потенціал регіону, але й створить нову конфігурацію економіки області та нові робочі місця.

Закарпатська область має кордон із чотирма країнами ЄС та наближена до міжнародних інвесторів. Найбільш успішними підприємствами Закарпатської області є підприємства із іноземними інвестиціями, а саме: ТОВ «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед», ТОВ «Джентерм Україна», завод «Флекстронікс ТЗОВ», ТОВ «Форшнер Україна», ТОВ «Берег – Кабель ГМБХ», ТОВ «Ядзакі Україна», УАП ТОВ «Фішер – Мукачево». Подальша активізація роботи із залучення іноземних інвестицій також значно підвищить конкурентоспроможність регіону.

Основними завданнями в рамках реалізації оперативної цілі є:
підвищення конкурентоздатності продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;

сприяння налагодженню зв'язків між науковцями, підприємцями та владними структурами; формування відповідних кластерів;

зростання високотехнологічного експорту та його диверсифікація;

розвиток галузей промисловості з високою доданою вартістю;

підтримка та інформаційне забезпечення суб'єктів сфери інноваційної діяльності;

сприяння розвитку дослідницької бази та інфраструктури передачі технологій при наукових установах та вищих навчальних закладах;

підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області

Очікувані результати:

створена мережа індустриальних та екоіндустріальних парків;

створена ефективна система підтримки кластерів, кооперації, соціально відповідального бізнесу, жіночого підприємництва, релокованого бізнесу;

збільшені обсяги інвестицій, залучених підприємствами області для реалізації інноваційних проєктів;

збільшені обсяги інноваційної продукції промислових підприємств;

створена інноваційна інфраструктура області;

збільшена кількість підприємств високотехнологічних галузей промисловості;

збільшена частка експортної високотехнологічної продукції;

збільшені обсяги надходжень до місцевих бюджетів від діяльності підприємств, які функціонують у високотехнологічних галузях промисловості;

створені ефективні форми взаємодії науково-дослідного та виробничого секторів;

сформована ефективна система популяризації інвестиційних можливостей та розвитку експортного потенціалу підприємств області;

ефективна співпраця із зацікавленими державними установами у напрямі розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення інвестицій, офіційними представництвами України за кордоном, у тому числі торговельно-економічними місіями у їх складі, для промоції інвестиційного та експортного потенціалу підприємств області під час виставково-ярмаркових заходів, презентацій, візитів

Індикатори:

частка територіальних громад, які мають затверджену містобудівну документацію на всю територію територіальної громади, у відсотках;

кількість працівників, задіяних у виконанні науково і науково-технічних розробок;

обсяг залучених прямих іноземних інвестицій;

обсяг капітальних інвестицій;

кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації;

кількість нових суб'єктів господарювання у високотехнологічних секторах економіки;

динаміка та структура зовнішньоторговельного балансу області;

збільшення кількості країн-інвесторів;

проведення регіональної навчальної платформи для експортерів "Школи експортера Закарпаття";

кількість проведених економічних бізнесів-форумів

кількість фізичних осіб – підприємців;

кількість юридичних осіб;
кількість новостворених робочих місць;
кількість індустріальних парків;

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.1.1. Підтримка розвитку сталих бізнес-екосистем та інноваційної інфраструктури (кластерів, еко-індустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо).	Розвиток інноваційної інфраструктури (кластерів, еко-індустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо). Підтримка розвитку науково-дослідницьких та технологічних інституцій. Сприяння впровадженню сучасних форм виробничої кооперації виробників сировини та кінцевої продукції, зокрема кластерів. Стимулювання впровадження й функціонування систем управління якістю, екологічного управління та інших систем управління для виробництва конкурентоспроможної продукції. Створення хабу для розвитку мережі індустріальних парків Закарпаття.
2.1.2. Підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області, зокрема релокованого бізнесу.	Оновлена просторова та містобудівна планувальна документація (розробка комплексних планів просторового розвитку територій громад, у тому числі генеральних планів населених пунктів, детальних планів окремих територій, зонінг (історико-архітектурних опорних планів). Підготовка нових інвестиційних пропозицій. Створення бази вільних територій області з промисловою інфраструктурою для подальшої інвестиційної промоції. Оновлення бази даних земельних ділянок типу «Greenfield» та об'єктів типу «Brownfield». Підтримка інституцій для сприяння інвестуванню. Промоція інвестиційних можливостей області. Допомога релокованому бізнесу. Сприяння розробленню інвестиційних паспортів територіальних громад з метою вивчення їх перспектив, наявних робочих місць, демографічної ситуації. Міжнародна виставкова діяльність, участь у форумах, поширення позитивних прикладів реалізації проєктів в області. Створення центру обслуговування інвесторів як платформи для підвищення інвестиційної привабливості регіону.
2.1.3. Інституційна підтримка експорту регіону, сертифікації продукції та виходу на нові ринки збуту продукції.	Освітня платформа для експортерів «Школа експортера Закарпаття». Надання інформаційної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності щодо впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС у регіоні. Сприяння суб'єктам підприємницької діяльності у проведенні маркетингових досліджень та збуті товару. Сприяння просуванню продукції товаровиробників області на нові міжнародні ринки.
2.1.4. Трансфер знань, підтримка інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво», підтримка стартапів.	Активізація співпраці освітньо-наукових установ, бізнесу та органів влади у сфері розроблення і реалізації інноваційних проєктів. Створення інноваційних наукових лабораторій. Створення бази даних регіональних дослідницьких та інноваційних проєктів та заходів. Сприяння освоєнню виробництва інноваційних продуктів, організація конкурсів на найкращу інноваційну розробку серед науковців. Розвиток інноваційних форм підприємництва, підтримка стартапів.

Оперативна ціль 2.2. Підтримка унікальної економічної діяльності області

Закарпатська область спеціалізується на сільському господарстві, яке розвивається і нарощує темпи виробництва у повоєнний період. Збільшується кількість сільськогосподарських підприємств, у тому числі фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів. Розвивається крафтове виробництво у сфері переробки сільськогосподарської продукції, а саме: виробництво сирів, м'ясної продукції, винної індустрії тощо.

Для виробництва сільськогосподарської продукції основним ресурсом є землі сільськогосподарського призначення. Станом на останню звітну дату Держгеокадастру (01.01.2016 року) у всіх категоріях господарств обліковувалось – 387, 781 тис га сільгоспугідь, у тому числі 192,4 тис га ріллі. У власності і користуванні особистих селянських господарств перебуває 88% сільгоспугідь та 84,4% ріллі. У користуванні сільгосппідприємств знаходиться 43,6 тис га або 11,2% сільгоспугідь, у тому числі 30,0 тис га ріллі або 15,6% від загальної площі.

Область є найменш забезпеченою в державі землями сільськогосподарського призначення, в розрахунку на одного жителя області припадає 0,36 га сільськогосподарських угідь та 0,16 га ріллі, що менше, ніж у середньому по Україні.

Сільськогосподарське виробництво області має свою специфіку і особливості, оскільки регіон є малоземельним.

Однією з ознак Закарпаття є чітко виражена просторова вертикальна зональність, що включає низинну, передгірну та гірську природно - економічну зону.

Станом на 01.01.2022 року в області було зареєстровано 1446 сільськогосподарських підприємств, зокрема 1381 фермерське господарство та понад 257 тис особистих селянських господарств. Проте характерною особливістю є те, що на господарства населення припадає 88,7% сільськогосподарських угідь, ними виробляється 88,5 % валової продукції сільського господарства.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.07.2022 р № 738 «Деякі питання надання грантів бізнесу» (зі змінами) в рамках програми «eРобота» здійснюється грантове фінансування проєктів за напрямками «Свій сад», «Своя теплиця». Упродовж терміну дії цих програм, область стала лідером як за обсягами погоджених грантів, так і за площами багаторічних насаджень, що закладаються за грантові кошти. Станом на 13 жовтня 2023 року за цими напрямками по Закарпатській області було погоджено 24 гранти із 158 по Україні (15,2%), сума погоджених грантів 140602,0 тис грн із 730629,0 тис грн по Україні (19,2%), із плановими площами насаджень 376,63 га по Україні 1922,64 га (19,6%).

Для вирішення проблемних питань розвитку тваринництва та з метою забезпечення виконання заходів щодо розвитку і підтримки тваринництва, рішенням Закарпатської обласної ради від 01.06.2023 № 840 створено Комунальну установу «Центр підтримки та розвитку тваринництва Закарпатської обласної ради».

Закарпатська область стала пілотною для реалізації програм розвитку малого і середнього бізнесу в галузі свинарства та вівчарства, зокрема програм «Сімейні свиноферми» та «Сімейні вівцеферми». Підписано Меморандум про співпрацю між Асоціацією «М'ясна галузь» та Закарпатською обласною військовою адміністрацією.

У 2023 році в області розпочато реалізацію проєкту ФАО «Комплексне, конкурентоспроможне та економічно раціональне створення ланцюжків доданої вартості у сільському, рибному та лісовому господарствах». Основною метою проєкту є допомога сільським домогосподарствам, малим та середнім агровиробникам. Секторами підтримки у Закарпатській області за умови відповідності їх критеріям є крафтове виробництво, а саме: гуцульська овеча бринза, гуцульська коров'яча бринза, закарпатський мед, закарпатське вино тощо.

Закарпатська область – найбільш лісиста область в Україні, запаси деревини якої оцінюються майже у 211,3 млн. м3. У регіоні динамічно розвивається лісове господарство та деревообробна промисловість, які у стратегічному майбутньому є також перспективними галузями економіки області.

Будівництво та виробництво будівельних матеріалів набуває особливої уваги з огляду на збільшення темпів будівництва житла у повоєнний період та повоєнне відновлення України.

У регіоні сформувався ІТ-кластер, який поповнився новими суб'єктами підприємницької діяльності із числа релокованого бізнесу та потребує відповідних досліджень щодо можливостей розвитку та створення ІТ – екосистеми.

Креативні індустрії Закарпаття мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти та послуги стають наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту. В умовах особливого геополітичного та географічного місцезнаходження Закарпаття креативні індустрії стирають межі між наукою і мистецтвом, креативністю та інноваціями між регіоном та країнами ЄС. Індикаторами руху креативних індустрій стають нові інноваційні продукти візуального мистецтва (живопис, графіка, мозаїка, муралізм, скульптура, фотографія, паблік-арт). Громади перетворюються в креативні простори сучасних та традиційних дизайнів, інтер'єрів, архітектурних, ландшафтних та саунд-дизайнів. Культурна спадщина набуває новітніх просторів бібліотек, музеїв, ремесл та промислів, матеріальної та нематеріальної культурної спадщини. Фестивалі, культурні та креативні майстерні, кіноіндустрія, креативне підприємництво стають рушійною силою набуття Закарпатською областю іміджу регіону унікальних творчих ініціатив та інноваційних просторів.

Очікувані результати:

сформований сприятливий бізнес – клімат розвитку бізнесу
розвиток садівництва, виноградарства та ягідництва
розвиток галузей тваринництва;
розвиток кооперації;
розвиток ІТ-кластеру Закарпаття;
розвиток лісового господарства та деревообробки;
розвиток будівельної галузі та виробництва будівельних матеріалів;
підтримка місцевих товаровиробників;
підтримка крафтового виробництва;
розвиток креативних індустрій Закарпаття.

Індикатори:

індекс виробництва промислової продукції у відсотках до попереднього року;
обсяг реалізованої промислової продукції;
індекс сільськогосподарської продукції, відсотків до попереднього року;
обсяг продукції сільського господарства у постійних цінах, у млн гривень;
кількість сільськогосподарських обслуговувачих кооперативів;
кількість учасників крафтового виробництва;
індекс продукції рослинництва у відсотках до попереднього року;
обсяг підтримки сільського господарства з обласного бюджету;
кількість виробників екологічної сільськогосподарської продукції;
кількість малих і середніх підприємств;
кількість робочих місць в ІТ сфері.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.2.1. Підтримка традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин.	Формування культури виробництва та споживання продукції органічного сільського господарства. Сприяння науковим дослідженням, навчанню й консультуванню з питань органічного сільського господарства (еколого-економічна оцінка доцільності й ефективності переходу на органічне виробництво). Розроблення ґрунтозахисних та безпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур та інформаційна кампанія для дрібних агровиробників про потенціал виробництва і збуту органічної продукції. Консультативна підтримка агровиробників із питань розроблення бізнес-планів.
2.2.2. Збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції, крафтового виробництва та виробництва екопродукції.	Сприяння реалізації проєктів із крафтового виробництва. Створення кластеру крафтових виробників «Смакуй закарпатське». Сприяння виробництву екопродукції. Створення сільськогосподарських кооперативів. Сприяння переробці молока овець, корів та кіз з метою виготовлення високоякісних молочних продуктів, включаючи сири;

	Залучення мешканців до участі в екологічно чистому виробництві та споживанні молочної продукції, без хімічних речовин. Відродження вівчарства. Будівництво будівлі для забою великої рогатої худоби, дрібної рогатої худоби, свиней, інших сільськогосподарських тварин, птиці на території Рахівського району. Створення у Закарпатській області виноградного розсадника площею 5 гектарів.
2.2.3. Розвиток малого та середнього бізнесу, підтримка місцевого товаровиробника.	Розвиток інфраструктури підтримки підприємництва (створення центрів підтримки бізнесу, бізнес-інкубаторів та інших об'єктів інфраструктури). Підтримка діяльності установи «Агенція регіонального розвитку Закарпатської області». Започаткування онлайн-платформи вирішення проблем малого та середнього бізнесу. Забезпечення сприятливих умов для започаткування ведення власної справи, сприяння спрощенню та прискоренню реєстраційно-дозвільних процедур. Підтримка місцевого товаровиробника (лісове господарство, деревообробка, харчова промисловість, будівництво та виробництво будівельних матеріалів, оборонні замовлення, підприємство тощо). Надання інформаційно-консультаційних послуг з питань започаткування та ведення підприємницької діяльності незайнятому населенню. Фінансова підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва та інфраструктури. Організація та участь у форумах, семінарах, конференціях, виставках, ярмарках із залученням суб'єктів малого та середнього підприємництва. Сприяння налагодженню співпраці місцевих виробників та торгових мереж.
2.2.4. ІТ - кластер Закарпаття.	Дослідження ІТ-сфери на Закарпатті, поточного стану та перспектив розвитку ІТ-індустрії. Стимулювання розвитку ІТ-галузі та залучення інвестицій. Створення сучасного, інноваційного та комфортного простору для роботи й розвитку для ІТ-спеціалістів Ужгорода та Закарпатського регіону. Проведення хакатонів та інших заходів.
2.2.5. Креативні індустрії Закарпаття, у тому числі розвиток кіноіндустрії.	Сприяння розвитку кіноіндустрії. Створення креативних просторів, хабів, центрів розвитку креативних індустрій. Створення активної діалогової платформи між представниками різних галузей, налагодження кроссекторальних партнерств, кластеризація комерційних ініціатив. Формування стійкого партнерства між ОМС, підприємцями та представниками творчих спільнот, розробка місцевих програм підтримки стартапів у сфері креативних індустрій. Створення інструментів підтримки креативних індустрій. Активізація участі освітніх установ сфери культури та мистецтва як партнерів у проектах в галузі креативних індустрій Промоція досягнень креативних індустрій краю в Україні та за кордоном

Оперативна ціль 2.3. Розвиток туристичної та оздоровчої сфери

Відповідно до моніторингу мережа оздоровчих, рекреаційних та туристичних об'єктів області нараховує 704 об'єкти. В області одночасно можна розмістити 30 тис. осіб.

Крім цього, на території області готові надавати послуги з розміщення, харчування та організації дозвілля більше 500 сільських садиб, власники яких об'єднуються у спілки та

асоціації, що дає можливість більш активно, зі знанням справи, розвивати сільський туризм, залучаючи нових його представників, а також спільними зусиллями пропагувати свій туристичний продукт, створювати нові послуги та атракції для відпочивальників.

За якістю мінеральних вод Закарпаття посідає перше місце в Україні (360 джерел), наявні термальні води, найвищий в Україні показник площі територій природно-заповідного фонду.

У області нараховується 56 чинних гірськолижних витягів, зокрема: бугельних - 40, крісельних - 8, якірних - 3, елеваторного типу – 2, мультиліфти - 3, а також ратраків – 26, пунктів прокату - 38.

Сфера туризму та оздоровлення в Закарпатській області показує стабільний розвиток навіть у повоєнний період. Щомісячно проводиться моніторинг сплати туристичного збору до місцевих бюджетів області. Протягом січня-листопада 2023 року до місцевих бюджетів області сплачено 21,6 млн грн. туристичного збору, що на 14 відсотків більше аналогічного періоду 2022 року, у тому числі туристичний збір сплачений фізичними особами становить 10,5 млн гривень.

Для розвитку цієї сфери необхідно більш активно проводити просвітницьку діяльність та здійснювати науково-освітнє забезпечення населення регіону та з інших регіонів України щодо діяльності функціонуючих курортів. Розвиток туристичних дестинацій, створення інноваційного туристичного продукту та популяризація туристичного потенціалу Закарпаття – це пріоритетні завдання Закарпаття на період до 2027 року. В області недостатньо розбудована туристична інфраструктура (пішохідні та велосипедні маршрути, туристичні стоянки тощо) до найпопулярніших туристично-рекреаційних об'єктів області, незадовільний стан окремих ділянок місцевих доріг, що перешкоджає доступності до туристичних локацій, існує диспропорція розвитку туристичної інфраструктури у територіальних громадах області.

Очікувані результати:

розвиток оздоровчо-лікувального туризму на базі мінеральних та біотермальних вод Закарпаття;

розвиток сільського (зеленого) туризму;

розвиток доступних умов для відвідування туристичних об'єктів особами з інвалідністю та інших маломобільних осіб;

розвиток екологічного туризму на основі природо-заповідних територій краю.

створення та просування туристичного продукту Закарпаття на внутрішньому і міжнародному туристичних ринках;

популяризація регіонального туристичного продукту Закарпаття через участь у регіональних, загальноукраїнських та міжнародних спеціалізованих заходах (виставках, конференціях, круглих столах, семінарах, тренінгах тощо);

забезпечення роботи офіційного туристично-інформаційного порталу «Вітаємо на Закарпатті», його підтримка та обслуговування;

організація і проведення Днів туризму на Закарпатті;

випуску інформаційних видань про туристично-рекреаційну індустрію області, підготовка матеріалів до друку в спеціалізованих туристичних виданнях України; підготовка відеофільмів, промоційних відео, панорамних світлин про іміджеві туристичні продукти Закарпаття;

підготовка і поширення інформації про туристично-рекреаційну привабливість Закарпаття (у тому числі соціального спрямування) шляхом розміщення інформації у мережі Інтернет, а також виготовлення/придбання, включення до телерадіопрограм промоційних відео- та аудіороликів, сюжетів, світлин тощо;

організація інформаційно-пізнавальних турів місцями туристично-рекреаційної привабливості області для представників туристичних компаній України та з-за кордону, преси тощо;

сприяння розвитку активних видів туризму (пішохідного, гірського, гірськолижного, водного, кінного тощо) з урахуванням необхідності забезпечення ефективного природокористування та охорони навколишнього середовища;

активізація міжнародної співпраці у сфері туризму і курортів;

налагодження співпраці між владою, представниками туристичного бізнесу та громадськістю, зокрема підтримка проектів та програм інститутів громадського суспільства у сфері туризму та курортів, спрямованих на популяризацію туристичного потенціалу Закарпатської області.

Індикатори:

кількість туристів;
 обсяги туристичного збору, у тис гривень;
 кількість відвідувачів туристичних об'єктів/просторів/заходів;
 обсяг інвестицій, залучених в сферу туризму та курортів;
 кількість укладених партнерств, договорів, проєктів.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.3.1. Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг.	Сприяння покращенню екологічного стану рекреаційних зон та водних об'єктів. Облаштування паркових, рекреаційних, оздоровчих зон та об'єктів природного середовища. Сприяння розвитку, модернізації/реконструкції будівель санаторіїв, оснащення новітнім медичним обладнанням, розширення спектру послуг оздоровлення та відпочинку.
2.3.2. Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація, створення комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників).	Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій. Створення нових туристичних маршрутів. Створення нових туристичних об'єктів. Створення туристичного вебресурсу із сервісом планування подорожей «Майстер відпочинку» для індивідуальних туристів та організованих груп відповідно до їх потреб та в Карпатському регіоні. Цифровізація туристичних просторів.
2.3.3. Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, у тому числі з використанням цифрових технологій.	Маркетинг туристичних послуг і курортних територій. Формування локальних туристичних брендів. Популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад. Цифровізація туристичного потенціалу області. Формування сучасного кваліфікованого кадрового потенціалу, запровадження системи підготовки кваліфікованих кадрів для туристично-рекреаційної сфери (гіди-перекладачі, екскурсводи, провідники, спортивні інструктори тощо).
2.3.4. Підтримка створення унікальних інноваційних туристично-рекреаційних продуктів.	Створення інноваційних туристичних продуктів. Створення інклюзивного туризму шляхом створення цифрових туристичних продуктів - 3D тури по туристичних локаціях області.

Оперативна ціль 2.4. Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки

У повоєнний період у Закарпатській області відчувається гострий дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці. З одного боку, гостра нестача робочої сили за робітничими професіями, а з іншого - зростання рівня безробіття та перевага безробіття серед жіночого населення. Станом на 1 жовтня 2023 року в середньому по області на одне вільне робоче місце претендувало 2 безробітних. Найбільша невідповідність попиту на робочу силу та її пропозиції у професійно-кваліфікаційному розрізі спостерігалася серед кваліфікованих робітників сільського господарства (на 1 вакансію претендували 35 осіб) та серед службовців, керівників (3 особи на вакансію).

Це пояснюється не тільки розбалансуванням ринку праці внаслідок міграції працездатного населення за кордон, переміщенням в регіон ВПО із інших небезпечних регіонів України, але й недостатнім рівнем адаптації освіти до реального ринку праці.

Використання системи освіти як одного з основних інструментів підвищення конкурентоспроможності регіону, її подальший розвиток, інтеграція в європейський освітній простір, системна робота з промоції освітнього простору Закарпаття забезпечуватиме зростання трудових ресурсів за рахунок молоді, що проживає на території області.

Сучасні виробничі процеси часто змінюються, що потребує від працівників, окрім спеціалізації, ще й здатності пристосовуватися до сучасного управління, а також

безперервного навчання і підвищення кваліфікації.

Особливого значення набуває підготовка робітничих кадрів у закладах професійної освіти, які забезпечують найбільшу частку робочих місць у сучасній економіці регіону.

Необхідним є, з одного боку, забезпечення системного моніторингу кадрових потреб роботодавців області, з іншого – корегування структури професійної підготовки відповідно до виявлених потреб, а також допомога молоді у питаннях вироблення ефективної поведінки не тільки на регіональному, але й на національному та глобальному ринках праці.

У центрі уваги оперативної цілі також перебувають заходи, спрямовані на залучення інвестицій підприємств у людський капітал та заохочення до навчання працівників, а також інструменти, які сприяють зайнятості внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, працівників молодшого та старшого віку за рахунок надання їм навичок з адаптації до змін економічних процесів на основі знань.

Так з початку 2023 року за допомогою Закарпатського обласного центру зайнятості шукали роботу 838 ВПО, з яких 639 мали статус зареєстрованого безробітного. Прогнозується і надалі зростання дефіциту кваліфікованих працівників, зокрема через мобілізацію, а також через міграційний відтік жінок і молоді за кордон. Збільшаться масштаби неформальної зайнятості. Ускладнює підбір укомплектування вакансій досить низький рівень оплати праці навіть висококваліфікованим працівникам та спеціалістам. Так середній розмір оплати праці на вакансіях, які пропонувались у січні-вересні 2023 року для укомплектування службою зайнятості, склав лише 8859,1 грн. (при мінімальному розмірі заробітної плати 6700,0 грн.).

Очікувані результати:

збалансований ринок праці, ефективна співпраця з роботодавцями, якісне заповнення вакансій;

підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації безробітних відповідно до сучасних вимог роботодавців та потреб ринку праці;

сприяння забезпечення зайнятості населення, проведення заходів, що прискорюють працевлаштування незайнятих громадян та активної профорієнтаційної роботи в закладах освіти;

система освіти, орієнтована на потреби регіонального ринку праці;

наявність системного моніторингу ринку праці та узгодження навчальних програм із потребами ринку праці;

покращення матеріально-технічної бази та оптимізація структури закладів професійно-технічної та вищої освіти;

здійснення профорієнтаційних заходів для населення, зокрема безробітних з урахуванням тенденцій розвитку ринку праці і моніторингу кадрової потреби економіки області, з використанням новітніх технологій; надання сучасних профорієнтаційних послуг із питань розвитку навичок самовизначення, самомотивації, самостійного планування кар'єри для різних категорій клієнтів служби зайнятості;

надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу, зокрема учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей;

видача ваучерів на навчання для підтримання конкурентоспроможності на ринку праці; дуальна освіта.

Індикатори:

кількість виданих ваучерів на навчання особам у віці старше 45 років;

кількість виданих ваучерів на навчання мешканцям сільських місцевостей;

чисельність безробітних з поміж осіб, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, які пройшли професійне навчання;

чисельність безробітних, які потребують додаткових соціальних гарантії та працевлаштовані до роботодавців за умови компенсації єдиного внеску та витрат на оплату праці;

чисельність осіб, які отримали мікрогранти на створення або розвиток власного бізнесу;

чисельність осіб, які отримали гранти на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей;

відсоток випускників закладів загальної середньої освіти, які після завершення навчання вступають до закладів професійної (професійно-технічної) освіти;

відсоток закріплених за отриманим фахом випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, у рамках регіонального замовлення на підготовку кадрів;

створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти проведення конференцій, круглих столів тощо.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.4.1.Сприяння розвитку мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти у відповідності до потреб регіонального ринку праці.	Створення мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Створення STEM лабораторій. Підвищення якості професійної перекваліфікації для незайнятих осіб (включно з ВПО та ветеранами війни) через адаптацію освітніх програм до сучасних вимог ринку праці. Посилення співпраці релокованих підприємств переробної промисловості із закладами професійної (професійно-технічної) освіти в адаптації навчальних програм до вимог ринку праці.
2.4.2.Покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб, поширення ефективних профорієнтаційних заходів у закладах загальної середньої освіти та соціальної реклами для популяризації робітничих професій.	Профорієнтаційні заходи у закладах загальної середньої освіти . Перепідготовка дорослого населення та перекваліфікація незайнятих осіб. Проведення заходу «Ярмарок вакансій». Проведення аналізу поточної ситуації на ринку праці та визначення ключових проблем. Професійна підготовка, підтримка підприємництва та надання доступу до робочої сили з відповідними навичками. Сприяння гнучким формам праці та сприяння інноваційному та технологічному розвитку. Збільшення рівня забезпеченості місцевих та релокованих підприємств переробної промисловості необхідними кадровими ресурсами.
2.4.3.Освіта впродовж життя на принципах рівних можливостей для професійного розвитку особистості.	Освіта впродовж життя. Інститут третього віку. Підвищення ІТ та фінансової грамотності населення.
2.4.4. Підвищення професійних компетенцій наукових та студентських кадрів, співробітництво між навчальними закладами, науково-дослідними установами й підприємствами в регіоні.	Підвищення професійних компетенцій наукових та студентських кадрів. Співробітництво між навчальними закладами, науково-дослідними. установами й підприємствами в регіоні.

Оперативна ціль 2.5. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області

Протяжність державного кордону на території Закарпатської області з суміжними державами становить 467,2 км. В умовах повномасштабної війни спостерігається підвищення інтенсивності використання транспортної інфраструктури Закарпатської області, яка віддалена від зони бойових дій, що призводить до зростання рівня зношеності залізничних колій та автомобільних доріг. Так, у 2022 році область стала лідером серед прикордонних областей за обсягом міжнародних та транзитних перевезень на ділянці кордону Україна-ЄС, на це вказує 37,7% всіх вантажопотоків у міжнародному сполученні та 59,4% - транзитних вантажопотоків.

В умовах переорієнтації транспортно-логістичних потоків гостро відчувається невідповідність прикордонної інфраструктури на кордоні Україна-ЄС сучасним потребам. На це вказує, по-перше, низька пропускна спроможність транспортних мереж, що є стримувальним фактором, зокрема щодо збільшення обсягів вантажоперевезень. По-друге, недостатня пропускна спроможність пунктів пропуску. На українському кордоні в межах Закарпатської області діє 19 пунктів пропуску, 18 з яких розташовані на державному кордоні із суміжними країнами (Угорщиною, Словацькою Республікою, Румунією) та 1 пункт пропуску для повітряного сполучення, розташованого в міжнародному аеропорту «Ужгород». І хоча у розрізі

регіонів найбільшою проектною спроможністю пунктів пропуску володіє Закарпатська область тим не менше висока інтенсивність та нерівномірність транспортних потоків, недостатня пропускна спроможність призвели до утворення навесні 2022 року величезних черг, зокрема на українсько- угорському кордоні (КПП «Чоп-Захонь») та українсько-словацькому кордоні (КПП «Ужгород – Вишне Немецьке»).

Утворення черг перед ПП відбувалося насамперед через відсутність достатніх потужностей для складування та перевантаження на території України, техніко-технологічні відмінності між країнами залізничних перевезень вантажів і можливості сусідньої країни перевезти певний обсяг вантажу в заданому напрямку. В умовах подальшого збільшення обсягів вантажоперевезень на ділянці кордону Україна-ЄС наявна потужність функціонуючих на сьогодні перевантажувальних терміналів та складувальних майданчиків є недостатньою, особливо це стосується контейнерних терміналів.

Враховуючи туристичний та економічний потенціал Закарпатської області, її географічне розташування, виникає гостра необхідність розвитку об'єктів авіаційного транспорту, у тому числі будівництва нового аеропорту та розбудови аеродромної інфраструктури Міжнародного аеропорту „Ужгород” у відповідності із стандартами та рекомендованою практикою Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO), зокрема щодо гарантування безпеки авіації та захисту прав вантажовласників і пасажирів, що може стати рушійною силою поглиблення міжнародного співробітництва і розвитку бізнесу, сприятиме внутрішньому повітряному сполученню та розширенню географії польотів.

Одним із перспективних напрямів розвитку авіаційного транспорту є розвиток інфраструктури для малої авіації на території області, що передбачатиме будівництво злітно-посадкових смуг, вертолітних майданчиків, стоянок для повітряних суден та використовуватиметься для потреб сільського господарства, геодезичних робіт, туристичної галузі, санавіації, авіаспорту, здійснення приватних польотів тощо.

Трансформація транспортної галузі в бік кліматичного нейтралітету відкриває нові перспективи з погляду покращення рівня якості життя та соціально-економічного розвитку, а саме через модернізацію та формування «зеленого» транспорту.

Очікувані результати:

- якісна дорожньо-транспортна інфраструктура;
- якісна прикордонна інфраструктура;
- розвиток авіатранспорту та аеродромної інфраструктури, у тому числі малої авіації
- розвиток сталих видів транспорту («зелений» транспорт);
- розвиток велосипедної інфраструктури
- оновлені основні виробничі фонди окремих видів транспорту, насамперед рухомого складу;
- створені логістичні центри та термінали

Індикатори:

- протяжність відремонтованих автодоріг місцевого значення капітальним ремонтом;
- протяжність відремонтованих автодоріг місцевого значення поточним ремонтом та в межах експлуатаційного утримання;
- обсяг перевезених вантажів автомобільним транспортом, відсотків до попереднього року;
- кількість модернізованих пунктів пропуску;
- кількість нових пунктів пропуску;
- кількість створених логістичних центрів та терміналів;

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.5.1.Підвищення ролі сталих видів громадського транспорту та велосипедної інфраструктури.	Оновлення основних виробничих фондів окремих видів транспорту, насамперед рухомого складу. Розвиток велосипедної інфраструктури. Сприяння розвитку еко транспорту. Безбар'єрність та доступність транспорту.
2.5.2.Відновлення та розбудова мережі якісних автомобільних доріг загального користування .	Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт автомобільних доріг загального користування. Проведення поточного ремонту автодоріг. Розбудова мережі заправних станцій для електромобілів.

	Сприяння вивченню товаро-транспортних потоків.
2.5.3.Сприяння розвитку транспортної прикордонної інфраструктури.	Концепція та техніко-економічне обґрунтування створення логістичних центрів. Сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури. Розвиток авіатранспорту та аеродромної інфраструктури, у тому числі малої авіації. Сприяння модернізації існуючих та відкриттю/будівництву нових пунктів пропуску, сервісних зон, під'їзних автомобільних доріг. Створення умов для розвитку Дунайського регіону.

Оперативна ціль 2.6. Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств

Вагомим елементом підвищення конкурентоспроможності регіону є його адміністративна та інституційна спроможність, яка визначається як загальна здатність органів державного управління регіону або в ширшому сенсі – всіх інституцій, залучених до процесу програмування, моніторингу управління й фінансування проектів, реалізовувати програми і проекти, що співфінансуються зі структурних фондів, відповідно до вимог законодавства ЄС. Це також включає набір та навчання кваліфікованого та досвідченого персоналу, а також впровадження заходів для утримання такого персоналу.

Важливим елементом, що характеризує адміністративну спроможність та впливає на ефективне використання коштів ЄС, є програмування - це планування витрат на кілька років для досягнення стратегічних цілей, забезпечення більшої визначеності, стабільності та узгодженості політики, що реалізується, та проектів, що фінансуються. Процес програмування передбачає високий рівень інтеграції та співпраці на різних рівнях, а прийняті рішення стають обов'язковими для виконання всіма залученими сторонами. Період програмування становить 7 років.

Під час планування та програмування на регіональному рівні необхідно забезпечувати ієрархічний зв'язок змісту стратегічних документів на національному, регіональному та місцевому рівнях та відповідність до тенденцій, що спостерігаються в політиці згуртування ЄС.

Для забезпечення якісного програмування та ефективного використання коштів ЄС важливо є також побудова спроможних структур та процедур на регіональному та місцевому рівнях. Це стосується:

- визначення територіальної моделі управління коштами ЄС. Модель має визначати інституції, відповідальні за окремі функції в системі програмування та реалізації регіональної політики на національному рівні, а також роль субнаціонального рівня, зокрема, роль регіонів (областей). Враховуючи відповідність регіонів України рівню NUTS II Європейського Союзу, саме рівень має відігравати фундаментальну роль у майбутньому програмуванні та впровадженні програм ЄС. Це означає, що інституції цього рівня братимуть участь у координації, програмуванні та значній частині функцій реалізації (організація конкурсів – принаймні тієї їх частини, яка підтримуватиме регіональний та місцевий розвиток, оцінка та відбір проектів, підписання контрактів з бенефіціарами, моніторинг та контроль);

- адміністративне зміцнення інституцій на регіональному рівні, яке включає зокрема розбудову спроможності до програмування (тобто не лише готувати регіональні стратегії, але й періодично переглядати їх та створювати на цій основі більш детальні плани, переліки ключових для регіону проектів та заходів), розвиток навичок у сфері організації конкурсів, системи оцінки проектів, їх моніторингу та впровадження;

- посилення регіональної та місцевої спроможності у визначенні та підготовці проектів. Ключовим питанням на початковому етапі використання європейських коштів є підготовка необхідної кількості проектів, які відповідають цілям і вимогам ЄС, а також підтримують цілі регіонального розвитку та місцеві стратегії. Необхідно підготувати систему навчання для органів місцевого самоврядування та окремих груп місцевих бенефіціарів. Процес підвищення спроможності генерувати якісні проекти для фінансування з передвступних та структурних фондів ЄС на регіональному та місцевому рівнях повинен тісно координуватися з процесом відбудови – в ідеалі з використанням тих самих інституційних та процедурних систем.

Закарпатська область вже сьогодні активно реалізує проекти в рамках Програм транскордонного співробітництва. У період із 2014 до 2020 року було реалізовано низку проектів:

- в рамках програми ТКС Європейського інструменту сусідства та партнерства «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2014-2020 роки» здійснювалося впровадження 65

проектів, з них: 4 великомасштабні інфраструктурні проекти, 61 звичайний проект;

- в рамках програми ТКС Європейського інструменту сусідства та партнерства «Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 роки» здійснювалося впровадження 16 проектів, з них: 1 великий інфраструктурний проект, 5 звичайних проектів, 10 мікропроектів;

- в рамках програми ТКС Європейського інструменту сусідства та партнерства «Румунія-Україна 2014-2020» здійснювалося впровадження 15 проектів, з них: 4 проекти типу HARD, 11 проектів типу SOFT.

У 2023 здійснювалася підготовка проектних пропозицій в рамках вищезазначених програм на 2021 – 2027 роки.

Закарпатська область також бере участь в реалізації проектів в рамках стратегії ЄС для Дунайського регіону. На території області реалізуються 8 проектів.

Очікувані результати:

ефективне регіональне управління, адміністративна та інституційна спроможність регіону;

партисипація;

розвинута мережа проектних офісів та проектних команд;

цифровізація громад та регіону, надання публічних послуг в електронному форматі; відкритість та підзвітність влади;

забезпечення оприлюднення органами місцевого самоврядування та Закарпатською обласною (військовою) адміністрацією публічної інформації у формі відкритих даних на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних (data.gov.ua);

сприяння модернізації інфраструктури електронних комунікацій з метою мінімізації безпекових ризиків та забезпечення роботи електронних комунікаційних мереж незалежно від централізованого постачання електроенергії;

підвищення рівня цифрової грамотності населення, зокрема шляхом створення можливостей для навчання на Єдиному державному веб-порталі цифрової освіти "Дія. Освіта".

сприяння впровадженню цифрових документів у всіх сферах діяльності, у яких необхідна перевірка дійсності документів або отримання копій документів, що посвідчують особу, а також інтеграція віддаленого кваліфікованого електронного підпису (Дія. Підпис) на офіційних веб-ресурсах для авторизації та електронного підпису документів;

забезпечення доступності для осіб з інвалідністю з порушенням зору, слуху та мовлення офіційних веб-сайтів, реєстрів і електронних послуг, доступ до яких забезпечується через Інтернет, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, заснованих ними підприємств, установ та організацій;

розбудована мережа центрів надання адміністративних послуг;

інтеграція регіональних електронних сервісів до веб-платформи «Єдина платформа місцевої електронної демократії» (e-DEM) надасть громадянам легкий і зручний доступ до використання кількох інструментів електронної демократії, які покликані налагодити кращий взаємозв'язок громадян та влади у вирішенні різноманітних соціально важливих проблем

ефективні партнерства та комунікації;

укладені партнерства: ДПП, МС, ММС, ТКС тощо

Індикатори:

індекс цифрової трансформації регіонів, одиниць;

рівень автоматизації центрів надання адміністративних послуг;

рівень покриття інтернет-зв'язком;

рівень покриття мобільним зв'язком;

частка населення, що має доступ до мобільного широкопasmового доступу до Інтернету із швидкістю не менше 2 Мбіт/с;

кількість проектів регіонального розвитку, реалізованих за рахунок міжнародно-технічної допомоги;

кількість коштів, залучених в рамках проектів транскордонного співробітництва;

зокрема:

- транскордонні проекти;
- кількість чинних інституцій регіонального розвитку/ проєктних офісів/підготовлених проєктних команд;
- кількість договорів територіальних громад, які беруть участь в міжнародних партнерствах з муніципалітетами держав-членів ЄС;
- кількість укладених договорів ДПП;
- кількість укладених договорів територіальними громадами в галузі міжмуніципального співробітництва в межах України;
- кількість публічних послуг, що надаються в електронному вигляді;
- кількість започаткованих громадських бюджетів.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.6.1. Підтримка інституцій регіонального розвитку, у тому числі проєктних офісів.	Створення мережі проєктних офісів. Навчання проєктних команд.
2.6.2. Цифрова трансформація та розвиток цифрової інфраструктури, розвиток телекомунікаційної інфраструктури.	Розвиток телекомунікаційної інфраструктури. Покриття Інтернетом віддалених районів. Застосування новітніх ІК-технологій. Проведення інформаційних аудитів в органах місцевого самоврядування, визначення пріоритетних наборів даних для оприлюднення у формі відкритих даних. Запровадження Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури (DREAM) для забезпечення наскрізного управління інвестиційними проєктами на регіональному та місцевому рівні. Впровадження інтелектуальної системи аналізу даних та підтримки прийняття управлінських рішень на основі геоінформаційної системи (Аналітичний портал Закарпаття).
2.6.3. Системне впровадження ефективного врядування, у тому числі на засадах Е-демократії.	Застосування цифрових рішень для підвищення якості надання публічних послуг, у тому числі для осіб з інвалідністю, переведення надання публічних послуг в онлайн-режим. Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у державне управління та місцеве самоврядування, охорону здоров'я, культуру, освіту, науку, охорону навколишнього природного середовища, бізнес тощо. Створення, впровадження та розвиток електронного документообігу. Впровадження е-петицій, е-звернень, е-консультацій та бюджету участі на регіональному рівні, інтеграція регіональних електронних сервісів до веб-платформи «Єдина платформа місцевої електронної демократії» (e-DEM).
2.6.4. Ефективне транскордонне, міжтериторіальне, прикордонне та інше співробітництво Закарпатської області із зацікавленими сторонами та партнерами.	Транскордонне, міжтериторіальне співробітництво. Зміцнення співпраці між фольклорними колективами прикордонних регіонів Словаччини, Румунії, Угорщини та України для збереження спільної нематеріальної культурної спадщини. Збереження і поширення спільної нематеріальної культурної спадщини за допомогою цифрових технологій (оцифрування та відтворення унікальних архівних матеріалів). Налагодження стійких ділових партнерств та сприяння інвестиційній привабливості прикордонних регіонів Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії та України. Створення платформ для ділової співпраці та реалізації транскордонних інвестиційних проєктів. Співробітництво територіальних громад. Міжнародне співробітництво. Державно-приватне співробітництво.

Оперативна ціль 2.7. Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу

Планується, що Україна стане провідним хабом «зеленої» енергетики у Європейському співтоваристві, де виробництво енергії поєднується з розвитком «зелених» технологій.

Війна показала, що розвиток відновлюваних джерел енергії є більш важливим, ніж просто питання генерації. Це елемент енергетичної безпеки країни. І цей досвід, який засвоїла Україна, актуальний для Європи і для всього світу.

Синхронізація української енергосистеми з європейською ENTSO-E у перші тижні повномасштабної війни дозволила не тільки підтримати стійкість української енергомережі, але і підсилила європейських партнерів.

Відновлювані джерела енергії – важлива складова «зеленого» переходу, який здійснює Україна з 2022 року.

Серед регіонів України Закарпатська область має унікальний потенціал відновлюваних енергетичних ресурсів, придатних для розвитку відновлюваної енергетики. Це єдина область країни, де за умови суворого дотримання природоохоронних вимог сумарний потенціал технічно доступних ВДЕ (3,27 млн т у. п.) у 2,5 разів перевищує потреби регіону в тепловій та електричній енергії. За даними Інституту відновлюваної енергетики НАН України, Закарпаття має третину загальноукраїнського технічно досяжного потенціалу енергетичних ресурсів гірських річок (що становить 34 % від загального потенціалу ВДЕ області), більше половини геотермальних енергетичних ресурсів країни (26 %), біомасу як лісового, так і сільськогосподарського походження (22 %), енергію довілля (9 %), енергію сонця (4 %).

Станом на 1 жовтня 2023 року на території регіону зосереджено 74 об'єктів відновлюваної енергетики, які виробляють електричну енергію, із загальною встановленою потужністю 289,8 МВт. У порівнянні з аналогічним періодом минулого року встановлена потужність об'єктів відновлюваної енергетики збільшилась на 0,6 МВт.

Найбільшу частку потужностей по виробництву електроенергії займають 58 сонячних електростанцій – 83,7 відсотків (242,6 МВт). На території області діють дві міні ГЕС (до 1 МВт), десять малих ГЕС (до 10 МВт) та одна ГЕС (від 10 МВт). Частка їх потужностей складає 14,6 відсотків (42,1 МВт). Електроенергія з біогазу представлена трьома об'єктами, частка яких – 1,7 відсотків (5,1 МВт) від загальної потужності.

За 9 місяців 2023 року вказаними об'єктами вироблено 409,1 млн кВт/год. електроенергії, що у порівнянні з аналогічним періодом минулого року більше на 45,5 млн кВт/год електроенергії. Найбільше електроенергії вироблено на сонячних електростанціях 254,7 млн кВт/год. (62,3 відсотка). Гідроелектростанціями вироблено 149,9 млн кВт/год., що складає 36,6 відсотка від загального обсягу виробництва. З біогазу було вироблено 4,5 млн кВт/год., що становить 1,1 відсотка.

Також варто відмітити приріст встановлення генеруючих установок приватними домогосподарствами. Так, станом на 01.10.2023 таких установок налічується 4723 із загальною потужністю 136,2 МВт, тоді як в аналогічному періоду минулого року їх було 4489 із загальною потужністю 130,8 МВт.

Розвиток відновлюваної енергетики Закарпаття є неминучим і безальтернативним в контексті збалансованого розвитку території та відповідає пріоритетам і перспективі розвитку української державності. Освоєння тільки 10 % наявного потенціалу відновлюваних енергетичних ресурсів забезпечить усі потреби господарства області в тепловій і електричній енергії на віддалену перспективу, а цього можливо досягти за умови жорсткого виконання природоохоронних нормативів та забезпечення стійкого природокористування.

Впровадження енергоефективної регіональної та муніципальних політик буде забезпечено шляхом розробки енергетичних планів, впровадження енергоменеджменту та енергомоніторингу в громадах.

Одним із пріоритетних та важливих напрямків розвитку області залишається розвиток виробництва енергії об'єктами відновлюваної енергетики. В умовах війни та намагання ворога знищити критичну інфраструктуру створення децентралізованої енергосистеми стає питанням нашого виживання та безпеки.

Наразі, область стала регіоном-лідером серед інших за кількістю встановлених СЕС. У приватних домогосподарствах встановлено 4836 генеруючих сонячних станцій. Сумарна потужність генеруючих установок приватних домогосподарств становить 138 МВт. У пікові години літніх місяців при навантаженні Закарпаття близько 330 МВт потужністю генерації приватних домогосподарств покривається до 31% від навантаження регіону.

Водночас на території Закарпатської області функціонують підприємства, на яких експлуатуються 65 генеруючих установок з виробництва електричної енергії з сонячного випромінювання сумарною потужністю 244 МВт.

Виробництво електроенергії здійснюється на 13 гідроелектростанціях загальною потужністю 42,148 МВт, із яких 7 малих гідроенергостанцій потужністю від 1 до 27 МВт, 5 міні-ГЕС потужністю від 0,6 до 1 МВт та одна мікро-ГЕС загальною потужністю 100 кВт.

Крім того, діють 3 біогазові електростанції, 1 ВЕС (введена в експлуатацію 22.07.2024 потужністю 4,8 МВт) та 3 газопоршневі установки потужністю 6,26 МВт (ФГ „Світ м'яса”, ТОВ „Русинія”, ТОВ „Тисагаз”).

До кінця поточного року на території Нижньоворітської територіальної громади Мукачівського району Закарпатської області планується запуск другої вітрової електростанції потужністю 4,8 МВт.

На території Буштинської територіальної громади Тячівського району Закарпатської області планується встановити 2 газопоршневі електрогенераторні установки загальною потужністю 2,1 МВт, які вироблятимуть електроенергію з природного газу, видобутого на Теремлянському родовищі.

До кінця першого кварталу 2025 року запланованого встановлення потужностей генерації електричної енергії (газопоршневих та когенераційних установок) понад 77 МВт.

Станом на теперішній час ПрАТ «Закарпаттяобленерго» отримано 22 звернення суб'єктів господарювання щодо приєднання газопоршневих та когенераційних установок до електричних мереж, а Закарпатською філією ТОВ «Газорозподільні мережі України» отримано 25 звернень суб'єктів господарювання, які планують приєднати енергогенеруючі (газопоршневі та когенераційні) установки до газорозподільних систем як з метою упровадження господарської діяльності з виробництва електроенергії, так і для покриття власних потреб в енергоспоживанні.

В цілому, до кінця 2025 року в області заплановано встановити 42 нових об'єктів розподільної генерації загальною потужністю понад 241 МВт, в тому числі 9 ВЕС потужністю 80,8 МВт, 25 газопоршневих, в тому числі когенераційних станцій загальною потужністю понад 137 МВт, 7 сонячних електростанцій загальною потужністю 21,0 МВт та комплекс установок для зберігання електроенергії на 2,2 МВт.

Закарпатська область має унікальний потенціал відновлюваних енергетичних ресурсів, придатних для розвитку відновлюваної енергетики. Це єдина область країни, де за умови суворого дотримання природоохоронних вимог сумарний потенціал технічно доступних відновлювальних джерел енергії та природного газу в області складає понад 3,27 млн т у. п.

Створення інноваційних проєктів у сфері відновлювальної енергетики є одним із пріоритетних стратегічних напрямків розвитку області.

Очікувані результати:

впроваджені ефективні системи енергоменеджменту та енергомоніторингу в громадах збільшення кількості об'єктів відновлювальної енергетики скорочення обсягів енергоспоживання в усіх сферах господарювання; підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів зменшення енергетичної залежності держави від його імпорту створені системи розподіленої електрогенерації в громадах

Індикатори:

частка оснащення житлових будинків вузлами комерційного обліку теплової енергії, відсотків до загальної кількості житлових будинків, які підлягають оснащенню, у відсотках;

частка кількості котелень на альтернативних видах палива до загальної кількості котелень, у відсотках;
 кількість реалізованих проєктів із комплексної термомодернізації громадських будівель;
 кількість реалізованих проєктів термомодернізації житлових будинків;
 обсяг реалізованої електроенергії, газу пари та конденційованого повітря;
 кількість громад області, які впровадили системи енергоменеджменту.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.7.1. Створення умов для впровадження систем муніципального енергетичного менеджменту, енергомоніторингу та енергетичного планування.	Впровадження систем муніципального енергоменеджменту в громадах області. Розробка енергетичних паспортів громад. Впровадження системи енергомоніторингу.. Підвищення професійного рівня енергоменеджерів у громадах, сприяння виконанню програм обміну досвідом.
2.7.2. Підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності.	Впровадження енергозберігаючих технологій на комунальних підприємствах територіальних громад. Оснащення житлового фонду приладами обліку енерго- та природних ресурсів. Термомодернізація будівель. Пасивні будинки. Створення систем розподіленої маневрової генерації в громадах.
2.7.3. Стимулювання ВДЕ в сфері генерації енергії.	Підтримка енергоефективних екологічно безпечних проєктів заміщення енергетичних ресурсів альтернативними й відновлюваними джерелами енергії. Розвиток гідро-, вітро- та сонячної енергетики. Розвиток «зеленого» водню в регіоні.

Стратегічна ціль 3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області

Закарпатська область характеризується вертикальною зональністю, а саме: низинна, передгірська й гірська підзони, дві третини території – гориста місцевість. Все це призводить до дисбалансу соціально-економічного розвитку регіону, а гірська та сільська місцевість має вагомі проблеми щодо якості та доступу населення до інфраструктури та публічних послуг, ефективності місцевого економічного та людського розвитку.

Гірська та сільська місцевість області втрачає через неоднорідність наявності природних ресурсів, рівня розвитку виробничої інфраструктури та стану основних фондів, обсягів вкладених інвестицій, щільності населення та наявності трудових ресурсів. Значна частина населених пунктів, які перебувають в гірській та сільській місцевості, знаходяться в економічно нестабільному стані, населення постійно зменшується через трудову міграцію, поступово згортається діяльність об'єктів соціальної сфери, високим залишається рівень бідності сільського населення. І якщо узяти до уваги те, що більша частина населення Закарпаття – це сільське населення (62,8%), то це негативно впливає взагалі на соціальний розвиток регіону в цілому.

І хоча Закарпатська область спеціалізується на сільському господарстві, яке розвивається і нарощує темпи виробництва у повоєнний період, повністю виправити ситуацію завдяки розвитку цього сектору економіки не вдасться через необхідність задіяння великих площ земель сільськогосподарського призначення. А Закарпатська область сьогодні є малоземельною і, у порівнянні із іншими регіонами України, має найменшу кількість сільськогосподарських угідь – 451 тис га.

Одним із ключових завдань регіональної політики є зменшення міжрегіональних та внутрішніх регіональних дисбалансів. Тому особливий акцент надається розвитку економічного потенціалу територій, які є менш економічно привабливими. Виникає необхідність застосування інноваційних механізмів та інструментів місцевого економічного розвитку, нарощування ланцюгів доданої вартості шляхом переробки сільськогосподарської продукції, спеціалізації на крафтовому виробництві та екопродукції (сирів, м'ясної продукції, винної індустрії тощо), інноваційних туристичних продуктів, креативних індустрій, виробництві продуктів із географічним зазначенням тощо.

Водночас через слабе ресурсне забезпечення для досягнення поставлених цілей є ймовірним подальше поглиблення диференціації розвитку територій, утворених в процесі децентралізації, зокрема між потужними міськими, селищними об'єднаними територіальними громадами (з вагомим виробничим і ресурсним потенціалом) та невеликими сільськими об'єднаними територіальними громадами, а також за умови нерівномірного розміщення інвестиційних ресурсів.

Вирішення проблеми дисбалансу розвитку територій регіону неможливо без врахування екологічної ситуації та удосконалення регіональної системи управління в галузі охорони довкілля, посилення державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання, покращення екологічної ситуації в регіоні.

В цілому стан довкілля на території області має тенденцію до покращення, незважаючи на ряд негативних факторів. Успішно вирішуються питання нормування гранично допустимого впливу на довкілля в рамках регіональної системи екологічного моніторингу, удосконалення економічного регулювання природокористування, більш тісної та ефективної співпраці з іншими контролюючими службами, правоохоронними органами та громадськістю.

Враховуючи вищевикладене, першочергова увага в рамках цієї стратегічної цілі буде зосереджена на

зменшенні диспропорцій у доступі населення гірських та сільських населених пунктів до транспортних, комунальних, медичних, адміністративних, інформаційних, рекреаційних, соціальних та інших послуг;

- підвищенні ефективності управління земельними, водними та лісовими ресурсами;
- створенні дієвих механізмів мобілізації жителів до вирішення місцевих проблем;
- стимулюванні місцевого економічного розвитку тощо;
- покращенні стану навколишнього природного середовища в області;
- зниженні антропогенного навантаження на довкілля;
- покращенні охорони та раціональне використання природних ресурсів;
- збереженні ландшафтного й біологічного різноманіття

Досягнення зазначеної стратегічної цілі передбачається через реалізацію трьох оперативних цілей:

Оперативна ціль 3.1.	Оперативна ціль 3.2.
Збереження та відтворення біологічного й ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі.	3.2. Дружній до довкілля простір області.
Оперативна ціль 3.3.	
Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій.	

Очікується, що реалізація стратегічної цілі «Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області» у середньостроковій перспективі сприятиме:

- вирівнюванню дисбалансу в розвитку економічного потенціалу територій області;
- підвищенню виробничого потенціалу та якості життя жителів сільських, селищних, міських об'єднаних територіальних громад;
- поліпшенню інфраструктури територій;
- поліпшенню якості питної води;
- нарощуванню обсягів використання відходів;
- здійсненню оцінки впливу на довкілля видів планованої діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів;
- здійсненню заходів з охорони атмосферного повітря від забруднення на об'єктовому, галузевому та регіональному рівнях;
- зменшенню забруднення атмосферного повітря автотранспортними та іншими пересувними засобами;
- вдосконаленню регіональної політики у сфері управління відходами, зокрема збирання,

сортування, транспортування, переробки та утилізації відходів як вторинної сировини;
удосконаленню регіональної системи моніторингу за станом поверхневих вод, природозаповідних об'єктів, джерел забруднень водних об'єктів, вмістом забруднюючих речовин у ґрунтах та атмосферному повітрі;
посилення еколого-освітньої роботи шляхом проведення конкурсів, фотовиставок, конференцій, семінарів із залученням широких верств громадськості на природоохоронну тематику

Оперативна ціль 3.1. Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі

Лісові масиви Закарпатської області за лісистістю та запасами деревини займають перше місце по Україні, а за площею лісового фонду входять до першої п'ятірки серед областей. Лісові масиви на території області розташовані в основному в гірській частині, на яку припадає 80% території. Лісистість області становить 52 відсотка (у 1946 році цей показник складав 42 %).

Згідно з реєстром природо-заповідний фонд Закарпатської області становить понад 202,5 тисяч гектарів, або 15,5 відсотка території області, а в Україні загалом – 4%. Найбільшими територіями ПЗФ загальнодержавного значення є Карпатський біосферний заповідник, Національний природний парк «Синевир», Ужанський національний природний парк та «Зачарований край». Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів можливо за умови створення екомережі області та формування територіально єдиної системи, побудованої відповідно до забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин, яка б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій.

Згідно з даними Головного управління Держгеокадастру у Закарпатській області площа екомережі становить 983,4 тис. га, або 77,2% від загальної площі області. У частині розвитку природно-заповідної справи в Україні Закарпатська область посідає одне з провідних місць. Відсоток фактичної площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду до загальної площі області становить 16,18 %. Станом на 01.01.2023 року в області взято на облік 504 об'єкти природно-заповідного фонду, загальною площею понад 206 тис. га, з них загальнодержавного значення – 34 об'єкти, загальною площею 176 тис. га, місцевого значення – 470 об'єктів, загальною площею 30 тис. га.

Карпатський біосферний заповідник є однією із складових української частини Смарагдової мережі Європи з 2016 року. Національний природний парк «Синевир» 2001 року вперше долучився до договірної системи створення Смарагдової мережі Європи. В 2006 році парк став офіційним членом партнерства з договірними організаціями Бернської конвенції Європейського Союзу. Через природні букові ліси Національного природного парку «Синевир» проходить Пан'європейська екологічна та Смарагдова мережа. В Україні завершився проєкт «Смарагдової Мережі» за Програмою Європейської комісії і Ради Європи ЄС «NATURA- 2000». Національний природний парк «Синевир» у 2017 році включений до Смарагдової мережі Європи.

Внаслідок впливу антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічного та ландшафтного різноманіття відбувається зменшення цілісності природного середовища, тобто фрагментація ландшафтів (місць існування тваринного та рослинного світу). Внаслідок фрагментації зменшується чисельність представників тваринного та рослинного світу.

Основні загрози для Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного природного парку як структурних елементів екомережі, а також його біологічного і ландшафтного різноманіття такі: глобальні кліматичні зміни; кислотні атмосферні опади; транскордонне перенесення забруднюючих речовин; урбанізація прилеглих територій; порушення природоохоронного законодавства, а саме самовільні рубки, браконьєрство, збір лікарських і декоративних рослин, які занесені до Червоної книги України; незаконна забудова, влаштування незаконних туристичних стоянок тощо; надмірна заготівля дикоростучих ягід і грибів, а також лікарської сировини; деградація лучних екосистем внаслідок демутаційних сукцесій; меліоративних робіт радянської доби; занепаду традиційного

господарювання.

Закарпатська область має високий природно-рекреаційний потенціал, до якого належать бальнеологічні ресурси (лікувальні мінеральні і термальні води, грязі, озокерит тощо), місцеві види лікарських рослин, ліси, лікувальні кліматичні гірські та передгірські ландшафти у поєднанні з поверхневими водоймами та гірськими потоками. Туристично-рекреаційні зони впродовж останніх років набули інтенсивного розвитку. Закарпаття є надзвичайно перспективним регіоном України для розвитку рекреації та відпочинку.

У Закарпатській області обліковано 39,6 тис. га еродованих земель. Особливо інтенсивно ерозійні процеси проходять на оголених від лісу та чагарників схилах в гірських районах. Під час паводків, які тут нерідкі, в кожному кубічному метрі стоку міститься до 12 кг ґрунту. Розораність ґрунтів в області складає 47,9 %. У гірській зоні Закарпаття, яка охоплює близько 80% площі області, завжди спостерігаються всі види ерозії, селі та зсуви. Це найбільш критична зона для землеробства. Ріплі тут 29,5 тис. га, з яких 17,6 тис. га 88 розміщено на схилах, крутизною більше 3°, при цьому всі вони є змитими. Такі угіддя потребують поліпшення з використанням різних протиерозійних гідротехнічних та лісомеліоративних заходів залежно від ступеня змитості, крутизни схилів та господарського призначення ділянки. Цей обробіток включає в себе такі заходи, як глибоке розпушування, ґрунтопоглиблення, бороздування, лункування.

Очікувані результати:

створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

збереження біологічного різноманіття на основі екологічних принципів;

створення нових 77 природоохоронних територій;

розширення вже існуючих площ природнозаповідних об'єктів через запровадження спеціальних заходів «Смарагдової Мережі»;

розвиток туристично-рекреаційних зон; інвентаризація рекреаційно-туристичної інфраструктури;

екоосвіта та ековиховання;

консервація деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо виростити екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їхнього здоров'я;

забезпечення повного і комплексного вивчення надр;

найбільш повне вилучення із надр і раціональне використання запасів основних та разом із ними супутніх корисних копалин;

недопущення шкідливого впливу на ведення робіт, пов'язаних з використанням надр та необґрунтовані втрати корисних копалин;

Індикатори:

кількість викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення;

темп зростання/зниження викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на одну особу, відсотки до попереднього року;

заходи з лісовідновлення;

частка проб питної води, відібраних для виробничого лабораторного контролю, що мають відхилення від стандартів якості;

кількість заходів з питань екоосвіти;

частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду в загальній території;

частка територіальних громад, у яких впроваджено роздільне збирання побутових відходів, у загальній кількості територіальних громад регіону;

внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до змін екологічного і природоохоронного законодавства та потреб регіону і громад.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
3.1.1. Наукова, науково-дослідна та методична підтримка зі збереження біологічного і	Наукова, науково-дослідна та методична підтримка зі збереження біологічного й ландшафтного різноманіття регіону Підготовка наукового обґрунтування щодо розширення територій національних природних парків та біосферного заповідника на

ландшафтного різноманіття регіону та розширення територій природно-заповідного фонду, розвиток регіональної екологічної мережі.	території Закарпатської області Розвиток регіональної екологічної мережі, природно-заповідного фонду Збереження й відтворення біологічного розмаїття НПП «Синевир», розвиток Смарагдової мережі Європи Підвищення туристичної спроможності НПП «Зачарований край» та Ужанського НПП. Збереження рідкісних і зникаючих видів фауни й флори. Відновлення лісу, догляд за лісовими культурами, формування корінного деревостану. Створення Міжнародного навчально-дослідного центру збереження букових пралісів, еколога-освітньої роботи та сталого розвитку.
3.1.2.Збереження й раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону.	Удосконалення моніторингу перебігу природних процесів у ВБУ та ймовірних змін під впливом природних та антропогенних факторів; Збереження водно-болотних угідь та відновлення гідрологічного режиму. Вивчення динаміки рослинного покриву в залежності від підняття рівня ґрунтових вод. Регулювання сукцесійних процесів і забезпечення збереження унікальних лучних екосистем Долини нарцисів.
3.1.3.Ефективна система моніторингу невиснажливого й раціонального використання мінеральних і термальних вод області.	Ефективна система моніторингу невиснажливого й раціонального використання мінеральних і термальних вод області.
3.1.4.Формування еколого-орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін.	Формування еколого-орієнтованого багатофункціонального наближеного до природи лісівництва. Захист лісів від впливу кліматичних змін.
3.1.5.Внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до екологічного й природоохоронного законодавства та потреб регіону й громад.	1.Вихідна інформація та її систематизація (розробка Положення Закарпатської області у Львівській міжобласній системі розселення, розробка показників проектування) 2.Упорядкування бази геоданих з урахуванням вимог містобудівного законодавства. 3.Охорона природи та навколишнього середовища (звіт «Стратегічна екологічна оцінка») 4. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту на мирний час. 5.Демографічний прогноз до 2046 року та статеві-вікова структура. 6.Проведення експертизи.

Оперативна ціль 3.2. Дружній до довкілля простір області

Водні ресурси області формуються за рахунок поверхневого стоку річок басейну ріки Тиса, місцевого річкового стоку, що утворюється в межах області, транзитного річкового стоку, що утворюється на території Румунії, Угорщини та Словаччини, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Річки Закарпатської області в географічному плані належать до басейну одного із найбільших приток ріки Дунай – річки Тиса, яка є основною водною артерією області. Загальна протяжність річки Тиса — 967 км, з них в межах України – 262 км.

У 2022 р. показник використання свіжої води у всіх галузях становив 24,312 млн. м³. Споживання свіжої води у 2022 році порівняно з 2021 р. збільшилось на 9,34 %. Найбільше використано води на питні і санітарногігієнічні потреби – 13,602 млн. м³. На зрошення

використано 0,868 млн м³, на виробничі потреби – 4,144 млн м³.

У 2022 році у водні об'єкти скинуто 27,072 млн м³ нормативно очищених зворотних вод, що на 3,84 відсотка більше, ніж у 2021 році, нормативно чистих без очистки – 11,576 млн м³, що на 21,13 відсотка більше, ніж у 2021 році, забруднених – 3,733 млн м³, що на 4,11 відсотка більше, ніж у 2021 році.

Значна кількість існуючих водопроводів зношена та потребує модернізації. Велика частина мереж за своїм технічним станом вимагає заміни, потребують модернізації і очисні споруди. Найбільшими забруднювачами поверхневих водойм і надалі залишаються об'єкти житлово-комунальних підприємств області. Із існуючих каналізаційних очисних споруд комунальних підприємств більшість потребує реконструкції, збільшення пропускної спроможності та впровадження нових технологій очищення стічних вод. Протягом 2022 року на території області надзвичайні ситуації, що призвели б до забруднення поверхневих водойм басейну р. Тиси, не спостерігалися.

Основними напрямками стратегії управління у сфері поводження з відходами є розв'язання проблеми побутових відходів, зокрема через впровадження системи роздільного збирання, утилізації сміття та будівництво нових сучасних полігонів для населених пунктів, у першу чергу, обласного центру. У рамках реалізації проекту Європейського Союзу «Управління відходами – Європейський інструмент добросусідства й партнерства» у 2010 році розроблена та затверджена рішенням одинадцятої сесії VI скликання Закарпатської обласної ради 16.11.2012 № 537 «Стратегія поводження з відходами в Закарпатській області на 15-річний період». Згідно зі стратегією поводження з відходами, кардинальним шляхом вирішення проблеми відходів у регіоні є роздільний збір, сортування та їх переробка. Створення в гірських районах «пунктів» збору ТПВ та будівництво сміттєпереробних заводів у низинних частинах області. Також, відповідно до стратегії, на території області передбачено будівництво чотирьох регіональних полігонів, на які будуть вивозитися відходи з усієї області, зокрема: Ужгородський, на який вивозитимуться відходи з Ужгородського, Перечинського та Великоберезнянського районів; Мукачівський, на який вивозитимуться відходи з Мукачівського, Берегівського, Свалявського та Воловецького районів; Звіноградівський, на який вивозитимуться відходи з Звіноградівського, Іршавського, Хустського та Міжгірського районів; Тячівський, на який вивозитимуться відходи з Тячівського та Рахівського районів.

Для здійснення комплексу заходів щодо приведення території населених пунктів області у належний санітарний стан та залучення широких верств населення в області розроблено Регіональний план управління відходами до 2030 року. Внесення змін/розроблення плану управління відходами здійснюється в рамках реалізації проекту міжнародної технічної допомоги «Посилення спроможності регіональних та місцевих органів влади для впровадження та застосування законодавства ЄС у сферах захисту навколишнього середовища, протидії кліматичним змінам та розвитку інфраструктурних проектів» APENA 3.

В плані передбачено створення та розбудову системи управління відходами в регіоні на зразок європейської моделі. Згідно з програмою транскордонного співробітництва європейського інструменту сусідства та партнерства «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» буде реалізовано проєкт «LIP 006. Нульові відходи: теорія для всіх, практика для кожного в прикордонному регіоні» (ZEROWASTE), у рамках якого планується будівництво заводу із сортування та механічної переробки твердих побутових відходів, потужністю 20-30 тис тонн/рік на території с. Яноші Берегівського району, що дасть можливість переробити 100% від загальної кількості ТПВ, які утворюються в районі. Загальна вартість проєкту становить 5,5 млн євро. Проєкт передбачає будівництво на угорській стороні біогазового заводу в місті Кішварда. На українській стороні – будівництво полігону твердих побутових відходів та сміттєпереробного заводу в с. Яноші Берегівського району. Головний партнер проєкту – Європейське об'єднання територіального співробітництва з обмеженою відповідальністю ТИСА (ЄОТС ТИСА), співзасновником якого є Закарпатська обласна рада. Ведуться переговори із зарубіжними інвесторами відносно будівництва заводу із зберігання, сортування, утилізації (без права спалювання) ТПВ в м. Тячів (урочище Боршоньпоток).

В Ужгородському районі є наміри щодо будівництва об'єкту з переробки твердих побутових відходів на території Середнянської територіальної громади Ужгородського району за межами населених пунктів, що дасть можливість вирішити проблему з ТПВ в даному районі. У селі Сусково ур. Явірки на території Полянської сільської ради заплановано будівництво сміттєпереробного заводу. Основною метою та завданням заводу є тотальний збір ТПВ з 16-ти гірських територіальних громад Закарпатської області, переробка обсягу ТПВ шляхом їх сортування та подальшого використання як вторинного матеріалу відповідними

підприємствами, переробка органічної частини в біогаз з подальшим виробництвом електроенергії та теплової енергії, органічного добрива, переробка полімерних відходів в пичне паливо та продаж його стороннім організаціям для 104 подальшого застосування або переробки. Потужність проекту становить 60 тис. тон на рік та виготовлення 1,5 МВт електроенергії на год. Також для будівництва сміттєпереробного об'єкта наявні земельні ділянки у м. Мукачево, вул. Крилова та на території Іршавської міської ради, за межами с. Дубрівка. Сміттєсортувальні станції заплановано встановити на територіях Драгівської сільської ради, Колочавської сільської ради Хустського району та Ясінянської селищної ради Рахівського району.

Роздільний збір ТПВ (скла, пластику, макулатури та металобрухту) впроваджено у містах: Ужгород, Перечин, Виноградів, Іршава, Рахів, смт Великий Бичків і такими територіальними громадами: Баранинською, Дубівською, Ясінянською, Середнянською, Вилоцькою, Вільховецькою, Виноградівською, Королівською, Пийтерфолвівською, Жденівською, Нижньоворітською, Вишківською, Керецьківською, Горинчівською, Драгівською, Колочавською, Синевирською, Хустською (всього в 193 населених пунктах області).

Очікувані результати:

поліпшений екологічний та санітарний стан навколишнього природного середовища області

модернізовані системи централізованого водопостачання та водовідведення;

підвищена якість та безпека питної води;

модернізовані системи очисних споруд;

побудовані системи централізованого водовідведення та очистки стічних вод у гірських та сільських населених пунктах;

вирішені питання розвитку інженерних мереж та споруд з централізованого постачання питної води та з централізованого водовідведення з будівництвом каналізаційних очисних споруд з урахуванням нової житлової забудови;

впроваджене роздільне збирання твердих побутових відходів;

будівництво сміттєсортувальних/сміттєпереробних комплексів із застосуванням новітніх технологій та сучасних технічних стандартів, а також виготовлення ПКД для земельних ділянок під будівництво таких сміттєсортувальних/сміттєпереробних комплексів

Індикатори:

частка стічних вод, що проходять повний цикл біологічної очистки;

частка територіальних громад, у яких впроваджено роздільне збирання побутових відходів, у загальній кількості територіальних громад регіону;

частка мереж централізованого водопостачання, що перебувають в аварійному стані

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
3.2.1. Підвищення якості водопостачання та водовідведення, очистка стічних вод на всій території області.	Реконструкція водозаборів. Будівництво\модернізація систем водопостачання та водовідведення. Будівництво\модернізація очисних споруд. Ефективна очистка води.
3.2.2. Створення ефективної системи управління відходами.	Ефективна система управління відходами. Будівництво сміттєсортувальних/сміттєпереробних комплексів із застосуванням новітніх технологій та сучасних технічних стандартів. Виготовлення ПКД для земельних ділянок під будівництво сміттєсортувальних/сміттєпереробних комплексів.
3.2.3. Екоосвіта.	Проведення навчальних заходів населення з екологічних питань. Екологічні акції.
3.2.4. Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації ґрунтів,	Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень. Запобігання і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації ґрунтів, зневоднення та зниження рівнів ґрунтових вод. Будівництво/реконструкція дамб для берегоукріплення річок.

Оперативна ціль 3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій

Карпатський регіон є одним з найпривабливіших географічних регіонів Центральної та Східної Європи, який має стратегічне значення у розвитку територій восьми держав, зокрема України.

У Карпатському регіоні зосереджений значний рекреаційний, оздоровчий та історико-культурний потенціал. На території України розташовано сім об'єктів, які включено до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Чотири із зазначених об'єктів розташовано на території Карпатського регіону, два з них є транснаціональними.

Українські Карпати як гірський регіон, що характеризується високим природно-ресурсним потенціалом і важливим геополітичним розташуванням, мають велике значення для соціально-економічного розвитку Закарпатської області.

Більшість гірських територій, які розташовані на висоті 400 метрів над рівнем моря і вище, є важкодоступними. Ресурсний потенціал зазначених територій не реалізований, а рівень їх соціально-економічного розвитку значно нижчий, ніж в цілому в Україні, що призводить до низької якості життя населення, до нарощування диспропорцій у системі господарських комплексів та погіршення інвестиційної привабливості гірських територій, зростання диференціації основних соціально-економічних показників, посилює депресивність та дотаційність таких територій, призводить до погіршення їх екологічного стану, втрати потенціалу для відновлення розвитку та стримує збалансований розвиток областей, на території яких розташовані Карпати.

Основними причинами виникнення зазначених проблем розвитку гірських територій, а також причинами погіршення їх соціально-економічного та екологічного стану є такі фактори:

відсутність схеми планування гірських територій Карпат, пов'язаної з реалізацією положень схеми планування території Закарпатської області;

нерозвиненість транспортних мереж, соціальної, енергетичної та телекомунікаційної інфраструктури;

низький рівень використання рекреаційного, туристичного та людського потенціалу для економічного розвитку регіону;

часті повені та зсуви ґрунтів, які спричиняють руйнування транспортної та інженерної інфраструктури, а також створюють ризик для сільськогосподарської діяльності, що призводить до зниження рівня доходів населення та зростання рівня бідності;

нерівномірність забезпечення центрами первинної медичної (медико-санітарної) допомоги, низький рівень якості та доступності первинної медичної допомоги;

обмеженість ресурсів місцевих бюджетів у зв'язку з низьким рівнем підприємницької ініціативи та поширенням практики реєстрації суб'єктів господарювання не за місцем провадження господарської діяльності;

низький рівень внутрішніх та зовнішніх інвестицій у розвиток гірських територій;

недостатність та неефективне здійснення природоохоронних заходів;

ведення лісового господарства з переважним здійсненням суцільнолісосічних рубок та обмеженим застосуванням природозберігаючих лісових технологій;

низький рівень інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на створення позитивного іміджу гірських територій України.

Очікувані результати:

вирівнювання диспропорцій у регіональному розвитку шляхом реалізації спільних проєктів, спрямованих на розв'язання проблем розвитку Карпат;

підвищення конкурентоспроможності гірських територій шляхом започаткування нових виробництв, збільшення кількості робочих місць, підвищення рівня зайнятості населення;

посилення економічної співпраці в регіоні шляхом розвитку туризму, збереження історико-культурної спадщини, розвитку макрорегіональних інноваційних екосистем;

підвищення транспортної та інформаційної доступності на гірських територіях;

охорона навколишнього природного середовища шляхом раціонального управління природними ресурсами, диверсифікації джерел енергії, додержання норм екологічної безпеки тощо;

цифровізація гірських та сільських територіальних громад

Індикатори:

- протяжність побудованих/відремонтованих мереж водопостачання та водовідведення;
- обсяг коштів, виділених з обласного бюджету на підтримку СГД, які ведуть діяльність на полонинських угіддях;
- кількість виробників агропромислової продукції із географічним зазначенням (сири, мед, вино тощо);
- обсяг коштів виділених із обласного бюджету на підтримку сільськогосподарського підприємництва та інфраструктури сільськогосподарської продукції;
- кількість туристичних заходів;
- кількість населених пунктів, покритих Інтернетом;

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
3.3.1. Розвиток інфраструктури життєзабезпечення гірських та сільських населених пунктів (водопостачання та водовідведення, благоустрій населених пунктів тощо).	Будівництво/модернізація систем водопостачання та водовідведення. Благоустрій сільських та гірських населених пунктів.
3.3.2. Підвищення рівня доступності території гірських та сільських населених пунктів шляхом розвитку транспортної, інформаційно-комунікаційної інфраструктури та технологій.	Будівництво/ремонт мостів, автомобільних доріг в сільських та гірських населених пунктах. Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури та технологій. Доступність та безбар'єрність доступу населення до інфраструктури.
3.3.3. Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг, впровадження е-послуг.	Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг. Впровадження е-послуг.
3.3.4. Створення умов для розвитку гірських полонинських господарств.	Відродження традиційного полонинського господарювання. Збільшення поголів'я племінних овець. Створення нових робочих місць у гірських полонинських господарствах.
3.3.5. Сприяння розвитку різних форм кооперації, фермерства, інфраструктури сільськогосподарської продукції.	Покращення матеріально-технічної бази сільськогосподарських кооперативів, комунальних підприємств на гірських та сільських територіях. Підтримка державно-приватних партнерств, кооперативів зі створення в гірській та сільській місцевості логістичних центрів, складських, холодильних приміщень, овочесховищ. Інформаційно-консультативний супровід особистих селянських господарств, ініціатив зі створення малих підприємств у сільській місцевості, підтримка розвитку фермерства.
3.3.6. Сприяння розвитку традиційних промислів, народних ремесел, крафтового виробництва та виробництва продуктів із	Надання навчально-консультативної підтримки з питань нетрадиційних видів агровиробництва, крафтового виробництва та виробництва екопродукції. Консультативна підтримка виробників із питань сертифікації продукції.

географічним зазначенням.	Розвиток індивідуального підприємництва, навчальна й маркетингова підтримка майстрів народних ремесел. Популяризація бринзи та сироваріння, домашніх страв та лікувальних трав тощо. Розвиток вівчарства, гончарства, лозоплетіння тощо.

Розділ VI. Система моніторингу та оцінювання результативності реалізації Стратегії

Стратегія реалізується двома етапами: протягом 2021 – 2023 років та 2024 – 2027 років. На кожному етапі передбачається розроблення та виконання Плану заходів на відповідний період, який включає середньострокові організаційні, правові та інші заходи, необхідні для реалізації регіональної стратегії; строки здійснення заходів та відповідальних за їх здійснення; індикатори оцінювання здійснення заходів та їх цільові значення; індикативні обсяги і джерела фінансування; регіональні програми розвитку, спрямовані на вирішення інвестиційних завдань регіональної стратегії.

Інструментами реалізації Стратегії також є програми та проекти регіонального розвитку; обласні цільові програми в окремих сферах соціально-економічного розвитку; програми соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Органами, що забезпечують реалізацію Стратегії, є структурні підрозділи обласної державної (військової) адміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади, органи місцевого самоврядування.

До реалізації Стратегії можуть бути залучені також відповідні проекти міжнародної технічної допомоги, асоціації органів місцевого самоврядування, агенції регіонального розвитку, а також громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи, що беруть участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної регіональної політики.

Впровадження Стратегії здійснюватиметься на основі партнерства, координації та узгодження діяльності всіх основних учасників цього процесу, шляхом розроблення та виконання планів реалізації Стратегії. Водночас пріоритетні напрями та стратегічні цілі розвитку області конкретизуватимуться у щорічних регіональних програмах розвитку, спрямованих на вирішення інвестиційних завдань регіональної стратегії.

Реалізація Стратегії здійснюватиметься через виконання комплексу організаційних, фінансових та інформаційних заходів, які будуть впроваджуватися суб'єктами регіонального розвитку області відповідно до плану заходів з реалізації Стратегії, регіональних програм, узгоджених із Стратегією.

Виконання актуалізованої Стратегії здійснюватиметься в рамках програмного циклу (етапу), передбаченого планом заходів із реалізації Стратегії на 2024 – 2027 роки.

План заходів з реалізації Стратегії містить:

- середньострокові організаційні, правові та інші заходи, необхідні для реалізації регіональної стратегії;
- строки здійснення заходів та відповідальних за їх здійснення;
- індикатори оцінювання здійснення заходів та їх цільові значення;
- індикативні обсяги і джерела фінансування;
- регіональні програми розвитку, спрямовані на вирішення інвестиційних завдань регіональної стратегії.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься за рахунок:

- коштів державного бюджету України, зокрема, державного фонду регіонального розвитку, галузевих державних цільових програм, субвенцій та інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;
- коштів місцевих бюджетів;
- міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу, міжнародних фінансових організацій;
- коштів інвесторів, власних коштів підприємств;
- кошти інших джерел, не заборонених законодавством.

Моніторинг реалізації регіональної стратегії і виконання плану заходів проводиться Закарпатською обласною державною (військовою) адміністрацією щороку на підставі офіційної державної статистичної інформації, інформації органів, відповідальних за здійснення оперативних цілей та завдань (заходів і реалізації проектів регіонального розвитку) і співвиконавців у відповідності до **Додатку № 59**.

Моніторинг реалізації регіональної стратегії і виконання плану заходів проводиться шляхом:

відстеження, вимірювання та аналізу відхилення показників фактичних результатів від цільових (проміжних) індикаторів досягнення цілей, визначених регіональною стратегією;

порівняння фактично отриманих значень індикаторів здійснення заходів і їх значень, визначених планом заходів.

Закарпатська обласна державна (військова) адміністрація, до компетенції якої належить питання реалізації державної регіональної політики, на основі інформації, отриманої від органів, відповідальних за здійснення заходів і реалізацію проектів регіонального розвитку, аналізують рівень досягнення цільових (проміжних) індикаторів досягнення цілей (**Додаток № 60**), визначених регіональною стратегією, та стан виконання плану заходів (у тому числі регіональних програм розвитку) за відповідний період і готують моніторинговий звіт про реалізацію регіональної стратегії та моніторинговий звіт про виконання плану заходів.

Моніторинг реалізації регіональної стратегії і виконання плану заходів може проводитися, зокрема, з використанням інформаційно-комунікаційної системи - єдиної геоінформаційної системи здійснення моніторингу та оцінювання розвитку регіонів і територіальних громад.

Закарпатська обласна державна (військова) адміністрація подає моніторинговий звіт про реалізацію регіональної стратегії та моніторинговий звіт про виконання плану заходів для затвердження Закарпатській обласній раді та після їх затвердження облдержадміністрація – обласна військова адміністрація оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті.

Оцінка результативності реалізації Стратегії здійснюється шляхом проведення **внутрішнього та зовнішнього** оцінювання відповідно до Порядку проведення оцінювання реалізації державної регіональної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 березня 2024 р. № 305 «Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики».

Зокрема, оцінювання реалізації Стратегії та виконання планів заходів проводиться обласною державною (військовою) адміністрацією за результатами виконання першого та другого етапів реалізації Стратегії (внутрішнє оцінювання) та після завершення реалізації Стратегії (зовнішнє оцінювання) шляхом оцінювання індикаторів досягнення цілей, результативності, ефективності та впливу виконання Стратегії і плану заходів на розвиток регіону та територіальних громад (**Додаток № 60**).

Оцінювання здійснюється на підставі моніторингових звітів про реалізацію Стратегії та про виконання плану заходів з її реалізації за відповідний період, офіційної державної статистичної інформації, інформації органів, відповідальних за здійснення заходів і реалізацію проектів регіонального розвитку, та інших суб'єктів державної регіональної політики.

За результатами внутрішнього оцінювання обласна державна (військова) адміністрація готує відповідний звіт за визначеною нею формою, який подає для затвердження Закарпатській обласній раді до 01 червня року, який настає після завершення відповідного етапу реалізації Стратегії.

Обласна державна (військова) адміністрація протягом п'яти робочих днів після затвердження звітів забезпечує їх розміщення на своєму офіційному веб-сайті.

Зовнішнє оцінювання реалізації Стратегії проводиться обласною державною (військовою) адміністрацією із залученням незалежних організацій (експертів) протягом року після завершення реалізації Стратегії. Звіт за результатами зовнішнього оцінювання реалізації Стратегії розміщується на офіційному вебсайті обласної державної (військової) адміністрації.

Розділ VII. Узгодженість Стратегії з програмними документами та основними аспектами розвитку області

Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року орієнтована на Державну стратегію регіонального розвитку на 2021 – 2027 року (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 940).

Заходи щодо реалізації державної регіональної політики спрямовуються на

відновлення інфраструктури, економічної активності, публічних послуг та балансу екосистем, створення безпечових умов для повернення в регіони внутрішньо переміщених осіб, створення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання на територіях відновлення, підтримку та ефективне використання потенціалу територій з особливими умовами для розвитку, поширення позитивного впливу регіональних полюсів зростання (міських агломерацій, міст) та територій сталого розвитку, що сприятиме зменшенню диспропорцій у розвитку територіальних громад та якості життя людини.

Актуалізована ДСРР 2027 враховує:

- наслідки повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України та їх впливу на територіальні громади і регіони, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;
- набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;
- рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності оновлення Стратегії для забезпечення її зв'язку з процесом відновлення України;
- змін, внесених до Закону України "Про засади державної регіональної політики";
- кліматичні зобов'язання України.

Таблиця 57. Узгодженість цілей Стратегії з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 р.

Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр.	Стратегічні та оперативні цілі проекту змін до Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року																	
	1. Розвиток орієнтований на людину	1.1. Якість інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози	1.2. Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії	1.3. Формування доступного, інклюзивного, здорового зв'язуючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини	1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини, підтримка ВПО	1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності	1.6. Розвиток інфраструктури безпек и та цивільного захисту	2. Підвищення конкурентоспроможності регіону	2.1. Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності	2.2. Підтримка унітарної економічної діяльності області	2.4. Збалансування ринку праці відповідно до потреб	2.5. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та стабільного публічного управління та партнерств	2.6. Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств	2.7. Енергетична стабільність регіону в умовах «зеленого» переходу	3. Охорона довкілля збалансований розвиток гірських та сілських територій області	3.1. Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	3.2. Дружній до довкілля простір області	3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Стратегічна ціль I. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, кліматичному, безпековому та просторовому вимірах	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Оперативна ціль 1. Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь										+	++								++	
Оперативна ціль 2. Задоволення потреби населення у якісних адміністративних і публічних послугах		+	+	+	+	+	+												++	+
Оперативна ціль 3. Соціальний захист ветеранів війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення		+	+	+	++	++														+
Стратегічна ціль II. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	+	+	+	+	+	+	+	++	++	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Оперативна ціль 1. Інфраструктура, стійка до безпекових, соціальних та економічних викликів	+	+	+	+	+	+	+													
Оперативна ціль 2. Сильна, спроможна та конкурентоспроможна регіональна економіка										+	+	+	+	+	+					
Стратегічна ціль III. Розбудова ефективного багаторівневого врядування	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	++	+	+	+	+	+	
Оперативна ціль 1. Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахування кращих практик ЄС	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	++	+	+	+	+	+	=	
Оперативна ціль 2. Розвиток різних форм співробітництва та ефективне управління публічними інвестиціями								+						++						

*У клітинках ступінь зв'язку окремих цілей відмічається як ++ (сильний зв'язок) або + (опосередкований зв'язок)

З огляду на участь в глобальних процесах сталого розвитку в 2017 році Україна адаптувала 17 Цілей сталого розвитку (Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна»).

Згідно з Указом Президента України від 30 вересня 2019 № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» зазначені Цілі сталого розвитку України є орієнтирами для розроблення проєктів прогнозних і програмних документів.

Стратегічні цілі Стратегії «Розвиток конкурентної економіки», «Збалансований розвиток територій області» та «Розвиток людського капіталу» значною мірою узгоджені з усіма сімнадцятьма Цілями сталого розвитку. Такий зв'язок свідчить, що Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року відповідає баченню орієнтирів досягнення Україною Цілей сталого розвитку на період до 2030 року.

Таблиця 58. Зв'язок цілей Стратегії та Цілей сталого розвитку

Глобальні Цілі сталого розвитку	Стратегічні цілі (Закарпатська область)		
	1. Розвиток орієнтований на людину	2. Підвищення конкурентоспроможності регіону	3. Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області
1. Подолання бідності	+	+	+
2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства	+	++	++
3. Міцне здоров'я і благополуччя	++		++
4. Якісна освіта	++	+	+
5. Гендерна рівність	++		
6. Чиста вода та належні санітарні умови	++		+
7. Доступна та чиста енергія		++	+
8. Гідна праця та економічне зростання	++	++	++
9. Промисловість, інновації та інфраструктура	++	++	++
10. Скорочення нерівності	++		
11. Сталий розвиток міст і громад	++	+	++
12. Відповідальне споживання та виробництво	+	+	+
13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	++		+
14. Збереження морських ресурсів			
15. Захист та відновлення екосистем суші	++		+
16. Мир, справедливість та сильні інститути	++	+	++
17. Партнерство заради сталого розвитку	++	+	++

Примітка: ++ - сильний зв'язок, + - опосередкований зв'язок

Таблиця 59. Розподіл відповідальності та визначення співвиконавців

Оперативна ціль	Завдання стратегії	Відповідальний за виконання стратегії	Співвиконавці
Стратегічна ціль 1 Розвиток орієнтований на людину			
1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози	1.1.1.Забезпечення рівного доступу та підвищення якості дошкільної, загальної середньої	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	
	1.1.2.Забезпечення доступності, розумного пристосування та універсального дизайну для задоволення освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	Департамент соціального захисту населення
	1.1.3.Сприяння розвитку позашкільної освіти відповідно до вільного, різнобічного розвитку особистості, інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей вихованців, учнів і слухачів та принципу гендерної рівності	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	
1.2.Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії	1.2.1. Збереження пам'яток архітектури, археології, історії монументального мистецтва, науки і техніки	Департамент культури	
	1.2.2.Сприяння модернізації та інформатизації бібліотек, запровадження нових інформаційно-бібліотечних послуг на основі інформаційно-комунікаційних технологій	Департамент культури	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації
	1.2.3.Збереження базової мережі та модернізація закладів культури, промоція нематеріальної культурної спадщини	Департамент культури	
1.3.Формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини	1.3.1.Забезпечення функціонування спроможної системи громадського здоров'я та формування здорового способу життя	Департамент охорони здоров'я	Департамент освіти і науки, молоді та спорту
	1.3.2.Формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів (зокрема зі створенням реабілітаційних відділень)	Департамент охорони здоров'я	

	1.3.3.Охорона материнства та дитинства, поширення знань та практик щодо збереження репродуктивного здоров'я	Департамент охорони здоров'я	
	1.3.4.Розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	
1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини, підтримка ВПО	1.4.1.Формування системи надання доступних соціальних послуг відповідно до потреб населення шляхом модернізації існуючих і запровадження нових видів соціальних послуг з урахуванням гендерних особливостей	Департамент соціального захисту населення	центр життєстійкості
	1.4.2.Забезпечення гендерної рівності та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі	Департамент соціального захисту населення	комплексна програма ВПО
	1.4.3.Доступне житло, поетапне розселення внутрішньо переміщених осіб, які проживають в місцях тимчасового проживання, з урахуванням особливостей потреб окремих категорій осіб (осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин	Департамент соціального захисту населення	Управління капітального будівництва Управління житлово-комунального господарства
	1.4.4.Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у соціально-економічне середовище громад, забезпечення зайнятості та самозайнятості	Департамент соціального захисту населення	Департамент економічного та регіонального розвитку
1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності	1.5.1.Зміцнення соціальної згуртованості населення навколо інституцій громадянського суспільства та посилення їх інституційної спроможності та активної діяльності	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій	
	1.5.2.Створення належних умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, підвищення рівня громадянської освіти та політико-правової культури населення жителів області	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій
	1.5.3.Підтримка та розвиток національних меншин, національно-культурних товариств, етнокультурних надбань і задоволення їх потреб	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій	Департамент культури; Департамент освіти і науки, молоді та спорту
	1.5.4. Інтеграція в соціально-економічне життя громад та посилення соціальної захищеності ветеранів війни та членів їх сімей	Департамент соціального захисту населення	Департамент економічного та регіонального розвитку
	1.5.5.Створення умов для розвитку, успішної самореалізації та соціальної інтеграції молоді	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	

1.6.Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту	1.6.1.Сприяння розвитку системи централізованого оповіщення та збільшенню фонду захисних споруд цивільного захисту (зокрема в закладах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту) з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності	Управління цивільного захисту	
	1.6.2.Сприяння утворенню в територіальних громадах центрів безпеки як інтегрованих структур з єдиною комунікацією відповідно до актів законодавства у сфері захисту населення і територій від пожеж та надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення (з пожежно-рятувальними підрозділами, поліцейськими станціями та бригадами екстреної (швидкої) медичної допомоги).	Управління цивільного захисту	Управління мобілізаційної та оборонної роботи Департамент охорони здоров'я
Стратегічна ціль 2 Підвищення конкурентоспроможності регіону			
2.1.Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності	2.1.1.Підтримка розвитку сталих бізнес-екосистем та інноваційної інфраструктури (кластерів, екоіндустріальних парків, наукових та технопарків, інноваційних хабів, соціально відповідального бізнесу тощо)	Департамент економічного та регіонального розвитку	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження
	2.1.2.Підвищення інвестиційної привабливості регіону та популяризація інвестиційних можливостей області, у тому числі релокованого бізнесу	Департамент економічного та регіонального розвитку	Департамент освіти і науки, молоді та спорту
	2.1.3.Інституційна підтримка експорту регіону, сертифікації продукції та виходу на нові ринки збуту продукції	Департамент економічного та регіонального розвитку	Департамент агропромислового розвитку
	2.1.4.Трансфер знань, підтримка інноваційних досліджень та передача технологій на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво», підтримка стартапів	Департамент економічного та регіонального розвитку	Департамент освіти і науки, молоді та спорту
2.2.Підтримка унікальної економічної діяльності області	2.2.1.Підтримка традиційних і найбільш перспективних видів діяльності сільського господарства, розвиток рослинництва із застосуванням інноваційних технологій вирощування рослин	Департамент агропромислового розвитку	Департамент економічного та регіонального розвитку
	2.2.2.Збільшення внутрішньої переробки сільськогосподарської продукції, крафтового виробництва та виробництва екопродукції	Департамент агропромислового розвитку	Департамент економічного та регіонального розвитку; управління туризму та курортів
	2.2.3.Розвиток малого та середнього бізнесу, підтримка місцевого товаровиробника	Департамент економічного та регіонального розвитку	

	2.2.4.ІТ - кластер Закарпаття	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	
	2.2.5. Креативні індустрії Закарпаття, у тому числі розвиток кіноіндустрії	Департамент культури	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій
2.3.Розвиток туристичної та оздоровчої сфери	2.3.1.Розвиток та підвищення якості туристичної та оздоровчої інфраструктури, розширення спектру послуг	Управління туризму та курортів	Департамент екології та природніх ресурсів
	2.3.2.Розвиток регіональної мережі туристичних дестинацій, маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізація, створення комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників)	Управління туризму та курортів	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації
	2.3.3.Маркетинг туристичних послуг і курортних територій, формування локальних туристичних брендів та популяризація туристичного потенціалу області та територіальних громад, у тому числі з використанням цифрових технологій	Управління туризму та курортів	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації
	2.3.4.Підтримка створення унікальних інноваційних туристично-рекреаційних продуктів	Управління туризму та курортів	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації
2.4.Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки	2.4.1.Модернізація мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти у відповідності до потреб регіонального ринку праці, створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти.	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	Департамент економічного та регіонального розвитку
	2.4.2.Покращення доступу населення до ринків праці через підвищення трудової мобільності та адаптації до місцевих потреб, поширення ефективних профорієнтаційних заходів у закладах загальної середньої освіти та соціальної реклами для популяризації робітничих професій	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	Департамент економічного та регіонального розвитку
	2.4.3.Освіта впродовж життя на принципах рівних можливостей для професійного розвитку особистості	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	Департамент економічного та регіонального розвитку
	2.4.4. Підвищення освітнього рівня молоді та покращення підготовки кадрів з урахуванням швидких змін на регіональному ринку праці.	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	Департамент економічного та регіонального розвитку

2.5.Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області	2.5.1.Підвищення ролі сталих видів громадського транспорту та велосипедної інфраструктури	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	
	2.5.2.Відновлення та розбудова мережі якісних автомобільних доріг загального користування місцевого значення	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	
	2.5.3.Сприяння розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	Управління єврорегіональної співпраці
2.6.Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств	2.6.1.Підтримка інституцій регіонального розвитку, у тому числі проєктних офісів	Відділ з питань запобігання та виявлення корупції	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації
	2.6.2.Цифрова трансформація та розвиток цифрової інфраструктури, розвиток телекомунікаційної інфраструктури	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	
	2.6.3.Системне впровадження ефективного врядування, у тому числі на засадах Е-демократії	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	
	2.6.4.Ефективне транскордонне, прикордонне та інше співробітництво Закарпатської області із зацікавленими сторонами та партнерами	Управління єврорегіональної співпраці	Департамент економічного та регіонального розвитку
2.7.Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу	2.7.1.Створення умов для впровадження систем муніципального енергетичного менеджменту, енергомоніторингу та енергетичного планування	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	Департамент економічного та регіонального розвитку
	2.7.2.Підтримка впровадження енергозбереження та енергоефективності	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	

	2.7.3.Стимулювання відновлювальних джерел енергії у сфері генерації енергії	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження Департамент екології та природних ресурсів Департамент економічного та регіонального розвитку
Стратегічна ціль 3 Охорона довкілля та збалансований розвиток гірських та сільських територій області			
3.1.Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	3.1.1.Наукова, науково-дослідна та методична підтримка по збереженню біологічного і ландшафтного різноманіття регіону та розширення територій природно-заповідного фонду, розвиток регіональної екологічної мережі	Департамент екології та природних ресурсів	Управління туризму та курортів
	3.1.2.Збереження і раціональне використання водних ресурсів, у тому числі водно-болотних угідь на всіх природних висотно-зональних територіях регіону	Департамент екології та природних ресурсів	
	3.1.3.Ефективна система моніторингу невиснажливого і раціонального використання мінеральних і термальних вод області	Департамент екології та природних ресурсів	
	3.1.4.Формування еколого орієнтованого багатофункціонального, наближеного до природи лісівництва та захист лісів від впливу кліматичних змін	Департамент екології та природних ресурсів	
	3.1.5.Внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до змін екологічного і природоохоронного законодавства та потреб регіону і громад	Управління архітектури та містобудування	
3.2.Дружній до довкілля простір області	3.2.1. Підвищення якості водопостачання та водовідведення, очистка стічних вод на всій території області	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	
	3.2.2.Створення ефективної системи управління відходами	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	Департамент екології та природних ресурсів

	3.2.3.Екоосвіта	Департамент екології та природних ресурсів	Департамент освіти і науки, молоді та спорту
	3.2.4.Захист територій і населених пунктів регіону від повеней, паводків, підтоплень, і захист гірських територій від селей, зсувів та ерозії і деградації ґрунтів, зневоднення та зниження рівнів ґрунтових вод і запобігання цьому	Управління цивільного захисту	Департамент екології та природних ресурсів Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження
3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій	3.3.1.Розвиток інфраструктури життєзабезпечення гірських та сільських населених пунктів (водопостачання та водовідведення, благоустрій населених пунктів тощо)	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	
	3.3.2. Підвищення рівня доступності території гірських та сільських населених пунктів шляхом розвитку транспортної, інформаційно-комунікаційної інфраструктури та технологій	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації
	3.3.3.Забезпечення доступу для жителів гірської та сільської місцевості, зокрема віддалених населених пунктів, до соціальних та адміністративних послуг, впровадження Е-послуг	Департамент соціального захисту населення	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації
	3.3.4.Створення умов для розвитку гірських полонинських господарств	Департамент агропромислового розвитку	Департамент економічного та регіонального розвитку
	3.3.5.Сприяння розвитку різних форм кооперації, фермерства, інфраструктури сільськогосподарської продукції	Департамент агропромислового розвитку	Департамент економічного та регіонального розвитку
	3.3.6.Сприяння розвитку традиційних промислів, народних ремесел, крафтового виробництва та виробництва продуктів із географічним зазначенням	Управління туризму та курортів	Департамент культури Департамент агропромислового розвитку

Таблиця 60. Індикатори

Оперативна ціль стратегії		Найменування індикатора	Відповідальний департамент	одиниці виміру індикатора	базове значення індикатора станом на 01.01.2024	проміжне значення індикатора станом на 01.01.2026	цільове значення індикатора станом на 01.01.2028
1.	1.1. Якісна та інноваційна українська школа, орієнтована на демографічні прогнози	співвідношення наявної кількості місць у закладах дошкільної освіти до фактичної чисельності вихованців, охоплених закладами дошкільної освіти, у відсотках	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	відсотків	98,6	98,5	99
2.		частка дітей, для яких організовано підвезення шкільними автобусами до місця навчання і додому, відсотків до загальної кількості учнів, які того потребують, у відсотках	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	відсотків	78	79	80
3.		частка учнів, які мають доступ до освітнього процесу в очній формі, у відсотках	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	відсотків	98	99,1	100
4.		частка денних закладів загальної середньої освіти, у яких організовано інклюзивне навчання, у відсотках	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	відсотків	60,3	66,5	73,1
5.		кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням (крім дітей, яким протипоказано відвідувати заклади освіти за станом здоров'я)	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	осіб	1618	1737	1857
6.	1.2. Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини області на принципах інклюзії	спроможна та доступна мережа закладів та об'єктів культури;	Департамент культури	кількість закладів	940	820	760
7.		відсоток цифровізації музейних фондів (3 обласні музеї)	Департамент культури	відсоток	18	30	40

8.		кількість об'єктів культурної спадщини, занесених до державного реєстру нерухомих пам'яток України;	Департамент культури	одиниці	56	60	65
9.		кількість культурно-мистецьких заходів у відповідності до потреб населення та туристів області	Департамент культури	тис одиниць	19,9	20	21
10.	1.3.Формування доступного, інклюзивного, здоров'язберігаючого простору для фізичного відновлення та розвитку людини	загальний коефіцієнт народжуваності, на 1000 живонароджених	Департамент охорони здоров'я	1000 живонароджених	10,1 (станом на 01.01.2022)	9,8	10
11.		загальний коефіцієнт смертності, на 1 тис. осіб наявного населення	Департамент охорони здоров'я	1 тис. осіб наявного населення	14,8 (станом на 01.01.2022)	15	14,9
12.		природній приріст	Департамент охорони здоров'я	а. ч.	-4,7 (станом на 01.01.2022)	-5,2	-4,9
13.		рівень охоплення профілактичними щепленнями за віком відповідно до Календаря профілактичних щеплень в Україні	Департамент охорони здоров'я	відсотках	68	80	90
14.		середній час доїзду бригади ШМД до пацієнта/ у критичному стані, хвилин	Департамент охорони здоров'я	хвилини	11 хв.43 сек.	11 хв.10 сек.	10 хв.30 сек.
15.		середній час доїзду бригади ШМД до пацієнта/ у екстреному стані, хвилин	Департамент охорони здоров'я	хвилини	14 хв.03 сек.	13 хв.00 сек.	12 хв.00 сек.
16.		укомплектованість штатних посад медичних працівників фізичними особами у відсотках	Департамент охорони здоров'я	відсотки	91,2	89,5	90
17.		укомплектованість штатних посад лікарів фізичними особами у відсотках	Департамент охорони здоров'я	відсотки	82,9	80,5	81

18.	1.4. Забезпечення розвитку якісних і доступних соціальних послуг у відповідності до потреб людини, підтримка ВПО	частка територіальних громад, які передбачили заходи і видатки на надання соціальних послуг в місцевих програмах соціально-економічного розвитку	Департамент соціального захисту населення	відсотки	50	60	100
19.		кількість осіб, взятих на облік ВПО	Департамент соціального захисту населення	особи	134554	115000	85000
20.		з них:					
21.		кількість жінок, взятих на облік ВПО	Департамент соціального захисту населення	особи	59703	50700	37610
22.		кількість дітей, взятих на облік ВПО	Департамент соціального захисту населення	особи	43414	36300	27350
23.		кількість осіб із числа ВПО, забезпечених житлом	Департамент соціального захисту населення	особи	53	350	750
24.		кількість обраних депутатів місцевих рад з числа жінок	Департамент соціального захисту населення	особи	476	530	560
25.		кількість чинних / створених спеціалізованих служб підтримки осіб постраждалих від домашнього насильства або насильства за ознакою статі	Департамент соціального захисту населення	одиниці	28	42	50
26.		кількість чинних волонтерських центрів, сімейних просторів, Центрів життєстійкості тощо	Департамент соціального захисту населення	одиниці	67	82	105
27.		кількість вразливих груп/осіб, охоплених соціальною роботою	Департамент соціального захисту населення	особи	10778	12900	14000
28.	1.5. Формування згуртованого патріотичного громадянського суспільства на засадах української національної ідентичності та соціальної включеності	кількість активних інституцій громадянського суспільства (члени Громадської ради при ОДА)	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій	одиниці	72	72	72
29.		кількість створених/чинних платформ/партнерств (експертні ради)	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій	одиниці	3	5	7
30.		кількість підтриманих молодіжних проєктів	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	одиниці	18	20	22

31.		кількість створених/чинних молодіжних центрів	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	одиниці	2	3	4
32.		кількість охоплених осіб Пластунським рухом України/молодіжними проектами та ініціативами	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	осіб	200	320	390
33.		кількість проведених регіональних заходів, спрямованих на розвиток Пластового та скаутського рухів	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	одиниці	2	4	5
34.		кількість підписаних меморандумів про співпрацю задля актуалізації стратегічних пріоритетів і цілей	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій	одиниці	7	10	15
35.		кількість проведених культурно - просвітницьких заходів для національних меншин	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій	одиниці	2	4	6
36.		кількість проведених науково-практичних конференцій та семінарів для національних меншин	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій	одиниці	1	2	2
37.		форми громадської участі (консультативно-експертні комітети, фокус-групи, семінари, круглі столи, конференції тощо)	Департамент стратегічних комунікацій, національностей та релігій	одиниці	10	12	15
38.		кількість учасників бойових дій	Департамент соціального захисту населення	особи	11829	18000	18100
39.		кількість осіб з інвалідністю внаслідок війни	Департамент соціального захисту населення	особи	1953	4500	6000
40.		кількість осіб, які мають статус члена сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, Захисника і Захисниці України	Департамент соціального захисту населення	особи	1798	2300	2400
41.		кількість створених/чинних ветеранських хабів, просторів	Департамент соціального захисту населення	особи	3	10	20

42.	1.6.Розвиток інфраструктури безпеки та цивільного захисту	кількість проведених навчальних заходів/кількість охоплених осіб;	Управління цивільного захисту	заходи/ особи	336/ 15453	362/ 16592	386/ 17646
43.		створено (обладнано) об'єктів фонду захисних споруд;	Управління цивільного захисту	одиниць	2288	2300	2350
44.		ефективна система оповіщення населення	Управління цивільного захисту	одиниць	1	1	1
45.		кількість створених Центрів безпеки в громадах області	Управління цивільного захисту	одиниць	2	4	5
46.	2.1.Розвиток економіки знань та підтримка інфраструктури інвестиційної та інноваційної діяльності	частка територіальних громад, які мають затверджену містобудівну документацію на всю територію територіальної громади, відсотків	управління архітектури та містобудування ОВА	одиниці	0	4	10
47.		кількість працівників, задіяних у виконанні науково і науково-технічних розробок	Головне управління статистики у Закарпатській області	осіб	494 (за даними статистики 2022 року)	485	476
48.		обсяг залучених прямих іноземних інвестицій	Департамент економічного та регіонального розвитку	млн доларів США (за даними НБУ)	427,4 млн доларів	405 млн доларів	430 млн доларів
49.		обсяг капітальних інвестицій	Департамент економічного та регіонального розвитку	тис гривень	6 365 302	6 428 955	6 621 824
50.		кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації;	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниць	19	20	21
51.		кількість нових суб'єктів господарювання у високотехнологічних секторах економіки	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниць	7	9	10
52.		динаміка та структура зовнішньоторговельного балансу області	Департамент економічного та регіонального розвитку	млн доларів США (експорт та імпорт товарів)	941,3 млн доларів (експорт) 1000,7 млн доларів (імпорт)	969,5 млн доларів (експорт) 1015,7 (імпорт)	1018,0 млн доларів (експорт) 1025,9 (імпорт)

53.		збільшення кількості країн-інвесторів	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниці	109	115	120
54.		проведення регіональної навчальної платформи для експортерів "Школи експортера Закарпаття"	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниці	1	2	2
55.		кількість проведених економічних бізнесів - форумів	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниці	1	2	2
56.		кількість фізичних осіб – підприємців	Департамент економічного та регіонального розвитку	тисяч осіб	51	52	53
57.		кількість юридичних осіб	Департамент економічного та регіонального розвитку	тисяч осіб	28,2	29	30,4
58.		кількість новостворених робочих місць	Головне управління Пенсійного фонду в Закарпатській області	осіб	3070	3440	4160
59.		кількість індустріальних парків	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниць	5	12	15
60.	2.2.Підтримка унікальної економічної діяльності області	індекс виробництва промислової продукції у відсотках до попереднього року	Департамент економічного та регіонального розвитку	відсотків	109,9	112,4	107,8
61.		обсяг реалізованої промислової продукції	Департамент економічного та регіонального розвитку	млн гривень	23 320,30	25 652,33	28 217,56
62.		індекс сільськогосподарської продукції, відсотків до попереднього року	Департамент агропромислового розвитку	відсотків	103,2	100,7	100,7
63.		обсяг продукції сільського господарства у постійних цінах, млн. гривень	Департамент агропромислового розвитку	млн грн	14674,7	15000	15300
64.		кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів	Департамент агропромислового розвитку	одиниці	12	13	13
65.		кількість учасників крафтового виробництва	Департамент агропромислового розвитку	одиниці	26	31	36
66.		індекс продукції рослинництва у відсотках до попереднього року	Департамент агропромислового розвитку	відсотки	104,3	101	101
67.		обсяг підтримки сільського господарства з обласного бюджету	Департамент агропромислового розвитку	млн грн	30	30	30
68.		кількість виробників екологічної сільськогосподарської продукції	Департамент агропромислового розвитку	одиниці	10	12	14

69.		кількість малих і середніх підприємств	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниці	5180	5390	5540
70.		кількість робочих місць в ІТ сфері	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	тисяч осіб	3	2,6	2,2
71.	2.3.Розвиток туристичної та оздоровчої сфери	кількість туристів	Управління туризму та курортів	тисяч осіб	5000	5500	6000
72.		обсяги туристичного збору, тис.грн.	Управління туризму та курортів	млн грн.	22,1	23,5	25
73.		кількість відвідувачів туристичних об'єктів/просторів/заходів	Управління туризму та курортів	тисяч осіб	300,5	400	500
74.		обсяг інвестицій, залучених в сферу туризму та курортів	Управління туризму та курортів	тис грн.	4100	5500	7000
75.		кількість укладених партнерств, договорів, проєктів	Управління туризму та курортів	шт	5	10	15
76.	2.4.Збалансування ринку праці у відповідності до потреб регіональної економіки	кількість виданих ваучерів на навчання особам у віці старше 45 років	Закарпатський обласний центр зайнятості	одиниці	178	250	320
77.		кількість виданих ваучерів на навчання мешканцям сільських місцевостей	Закарпатський обласний центр зайнятості	одиниці	92	130	180
78.		чисельність безробітних з поміж осіб, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, які пройшли професійне навчання	Закарпатський обласний центр зайнятості	осіб	643	730	850
79.		чисельність безробітних, які потребують додаткових соціальних гарантій та працевлаштовані до роботодавців за умови компенсації єдиного внеску та витрат на оплату праці	Закарпатський обласний центр зайнятості	осіб	374	500	700
80.		чисельність осіб, які отримали мікрогранти на створення або розвиток власного бізнесу	Закарпатський обласний центр зайнятості	осіб	103	300	500

81.		чисельність осіб, які отримали гранти на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей	Закарпатський обласний центр зайнятості	осіб	1	15	25
82.		відсоток випускників закладів загальної середньої освіти, які після завершення навчання вступають до закладів професійної (професійно-технічної) освіти	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	відсотків	29	30	32
83.		відсоток закріплених за отриманим фахом випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, у рамках регіонального замовлення на підготовку кадрів	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	відсотків	78	79	80
84.		створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	одиниці	2	3	3
85.		проведення конференцій, круглих столів тощо	Департамент освіти і науки, молоді та спорту	одиниці	7	9	11
86.	2.5.Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури та сталої мобільності області	протяжність відремонтованих автодоріг місцевого значення капітальним ремонтом	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	км	11	0	0
87.		протяжність відремонтованих автодоріг місцевого значення поточним ремонтом та в межах експлуатаційного утримання	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	км	258	55	55
88.		обсяг перевезених вантажів автомобільним транспортом, відсотків до попереднього року	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	відсотків	100 (базовий станом на 2021 рік)	100	102

89.		кількість модернізованих ПП	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	одиниці	0	6	2
90.		кількість нових ПП	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	одиниці	0	0	2
91.		кількість створених логістичних центрів та терміналів	Департамент інфраструктури, розвитку і утримання мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення	одиниці	4	5	5
92.	2.6.Забезпечення стійкості та ефективності регіонального публічного управління та партнерств	індекс цифрової трансформації регіонів, одиниць	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	бали (шкала для індексу від 0 до 100 балів. Значення Індексу для області розраховане як середнє арифметичне Індексів громад)	20	60	95
93.		рівень автоматизації центрів надання адміністративних послуг	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	відсотків	45	70	100
94.		рівень покриття інтернет-зв'язком	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	відсотків	92	96	97

95.		рівень покриття мобільним зв'язком	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	відсотків	72	83	92
96.		частка населення, що має доступ до мобільного широкосмугового доступу до Інтернету із швидкістю не менше 2 Мбіт/с	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	відсотків	90	93	95
97.		кількість проєктів регіонального розвитку, реалізованих за рахунок міжнародно-технічної допомоги	Управління єврорегіональної співпраці	одиниці	0	53	75
98.		кількість коштів, залучених в рамках проєктів транскордонного співробітництва; зокрема	Управління єврорегіональної співпраці	млн євро	0	20	25
99.		транскордонні проєкти	Управління єврорегіональної співпраці	одиниці	0	51	70
100.		кількість чинних інституцій регіонального розвитку/ проєктних офісів/підготовлених проєктних команд;	Управління єврорегіональної співпраці	одиниці	2	3	3
101.		кількість договорів територіальних громад, які беруть участь в міжнародних партнерствах з муніципалітетами держав-членів ЄС;	Управління єврорегіональної співпраці	одиниці	220	300	350
102.		кількість укладених договорів ДПП	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниці	5	6	7
103.		кількість укладених договорів територіальними громадами в галузі міжмуніципального співробітництва в межах України	Департамент економічного та регіонального розвитку	одиниці			
104.		кількість публічних послуг, що надаються в електронному вигляді;	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	одиниці	36	70	95
105.		кількість започаткованих громадських бюджетів	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	одиниці	5	10	30

106.	2.7.Енергетична сталість регіону в умовах «зеленого» переходу	частка оснащення житлових будинків вузлами комерційного обліку теплової енергії, відсотків до загальної кількості житлових будинків, які підлягають оснащенню, у відсотках	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	відсотків	0	35	85
107.		частка кількості котелень на альтернативних видах палива до загальної кількості котелень, у відсотках	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	відсотків	29	34	42
108.		кількість реалізованих проектів із комплексної термомодернізації громадських будівель	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	одиниці	0	10	20
109.		кількість реалізованих проектів термомодернізації житлових будинків	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	одиниці	65	105	145
110.		обсяг реалізованої електроенергії, газу пари та конденційованого повітря	Департамент економічного та регіонального розвитку	млн гривень	6 205,60	6 826, 16	7 508, 77
111.		кількість громад області, які впровадили системи енергоменджменту	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	одиниці	5	25	40
112.	3.1.Збереження та відтворення біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, водних, земельних та лісових ресурсів, розширення регіональної екологічної мережі	кількість викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення	Департамент екології та природних ресурсів	тис тонн	2,8	3	3,2
113.		темп зростання/зниження викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на одну особу, відсотків до попереднього року	Департамент екології та природних ресурсів	відсотки	-18	7	7
114.		заходи з лісовідновлення	Департамент екології та природних ресурсів	га	429	500	700

115.		частка проб питної води, відібраних для виробничого лабораторного контролю, що мають відхилення від стандартів якості	частка стічних вод, що проходять повний цикл біологічної очистки, відсотків	відсотків	0,086	0,059	0,046
116.		кількість заходів з питань екоосвіти	Департамент екології та природних ресурсів	одиниці	37	50	60
117.		частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду в загальній території	Департамент екології та природних ресурсів	відсотки	16,7	17	17,3
118.		частка територіальних громад, у яких впроваджено роздільне збирання побутових відходів, у загальній кількості територіальних громад регіону	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	відсотків	34,4	37,5	40,1
119.		внесення змін до Схеми планування території Закарпатської області та іншої планувальної документації відповідно до змін екологічного і природоохоронного законодавства та потреб регіону і громад	Управління архітектури та містобудування ОВА	відсотки	10	60*	100*
120.	3.2. Дружній до довкілля простір області	частка стічних вод, що проходять повний цикл біологічної очистки	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	відсотки	85,3	86,8	87,5
121.		частка територіальних громад, у яких впроваджено роздільне збирання побутових відходів, у загальній кількості територіальних громад регіону	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	відсотки	34,4	37,5	40,1
122.		частка мереж централізованого водопостачання, що перебувають в аварійному стані	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	відсотки	32,4	31,02	30,7
123.	3.3. Вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських та сільських територій	протяжність побудованих/відремонтованих мереж водопостачання та водовідведення	Управління житлово-комунального господарства та енергозбереження	1000 п. м.	3,9	4,4	6

124.		обсяг коштів, виділених з обласного бюджету на підтримку СГД, які ведуть діяльність на полонинських угіддях	Департамент агропромислового розвитку	млн грн	0	1	1
125.		кількість виробників агропромислової продукції із географічним зазначенням (сири, мед, вино тощо)	Департамент агропромислового розвитку	одиниці	4	20	25
126.		обсяг коштів виділених із обласного бюджету на підтримку сільськогосподарського підприємництва та інфраструктури сільськогосподарської продукції	Департамент агропромислового розвитку	млн грн	27,7	20	20
127.		кількість туристичних заходів	Управління туризму та курортів	заходів	5	10	15
128.		кількість населених пунктів, покритих Інтернетом;	Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації	одиниці	520	530	547